

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE A MOLDOVEI

Cu titlul de manuscris

C.Z.U. 911.3:908

CUJBĂ VADIM

**EVOLUȚIA ORAȘELOR MICI ȘI MIJLOCII DIN REPUBLICA
MOLDOVA PRIN PRISMA GEOGRAFIEI ECONOMICE**

SPECIALITATEA 154.01: GEOGRAFIE ECONOMICĂ ȘI SOCIALĂ

Teză de doctor în științe geonomice

Conducător științific:

Matei Mâtcu
dr. în geografie
conf.univ.

Autor:

Cujbă Vadim

Chișinău, 2015

© Cujbă Vadim, 2015

CUPRINS:

LISTA ABREVIERILOR	5
ADNOTĂRI (română, rusă, engleză)	6
INTRODUCERE	9
1. DEFINIȚII ȘI CRITERII DE INDIVIDUALIZARE A ORAȘELOR MICI ȘI MIJLOCII	16
1.1. Definiții și teorii de individualizare a orașului	16
1.2. Criterii de clasificare ale orașelor	21
1.3. Evoluția studiilor referitoare la așezările urbane	32
1.4. Concluzii la capitolul 1	43
2. MATERIALE ȘI METODE DE CERCETARE	44
2.1. Metodele de studiu	44
2.2. Materiale de cercetare	48
2.3. Concluzii la capitolul 2	52
3. ROLUL FACTORULUI NATURAL ASUPRA DEZVOLTĂRII ORAȘELOR MICI ȘI MIJLOCII	53
3.1. Poziția geografică a localităților mici urbane	53
3.2. Relieful și substanțele minerale utile	56
3.3. Fondul funciar ale așezărilor urbane mici și mijlocii	61
3.4. Problemele ecologice ale așezărilor urbane mici	68
3.5. Concluzii la capitolul 3	74
4. PARTICULARITĂȚILE GEODEMOGRAFICE ALE ORAȘELOR MICI ȘI MIJLOCII	75
4.1. Evoluția numerică a populației orașelor mici și mijlocii	75
4.2. Evoluția mișcării naturale	84
4.3. Structura demografică a populației orașelor mici și mijlocii	92
4.4. Structura etnică a populației urbane	104
4.5. Migrația populației urbane	113
4.6. Concluzii la capitolul 4	121
5. IMPACTUL TRANSFORMĂRILOR SOCIO-ECONOMICE ASUPRA DEZVOLTĂRII ORAȘELOR MICI ȘI MIJLOCII	123
5.1. Evoluția rețelei de așezări urbane	123
5.2. Influența factorului economic asupra dezvoltării orașelor mici și mijlocii	129
5.3. Infrastructura orașelor mici și mijlocii	147
5.4. Rolul orașelor mici și mijlocii din Republica Moldova în contextul dezvoltării regionale	161
5.5. Concluzii la capitolul 5	174
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	176
BIBLIOGRAFIE	179
ANEXE	193
Anexa 1 Ancheta sociologică/Sondaj de opinie	193
Anexa 2 Indicatorii morfometrici ai reliefului orașelor Republicii Moldova	194
Anexa 3 Poziția fizico-geografică a orașelor Republicii Moldova	196
Anexa 4 Rezervele de resurse minerale utile ale orașelor folosite pentru necesitățile locale	197

Anexa 5 Structura fondului funciar ale orașelor din Republica Moldova, anul 2011.....	198
Anexa 6 Rata medie de reducere a numărului populației în perioada 1989-2004 în orașele Republicii Moldova.....	199
Anexa 7 Rata medie de reducere a numărului populației în perioada 1989-2012 în orașele Republicii Moldova.....	200
Anexa 8 Dinamica mișcării naturale a populației în unele orașe mici și mijlocii din Republica Moldova 1990-2012.....	201
Anexa 9 Dinamica mișcării naturale a populației în unele orașe mici și mijlocii din UATSN 1990-2012.....	202
Anexa 10 Ponderea populației tinere din orașele mici și mijlocii cu vârsta de (0-15 ani), în anul 2012.....	203
Anexa 11 Ponderea populației economic active din orașele mici și mijlocii în anul 2012.....	204
Anexa 12 Ponderea persoanelor vârstnice din orașele mici și mijlocii în anul 2012	205
Anexa 13 Raportul de dependență demografică din orașele mici și mijlocii în anul 2012	206
Anexa 14 Structura etnică a populației urbane în anul 2004.....	207
Anexa 15 Rețeaua de orașe din Basarabia anul 1930.....	208
Anexa 16 Rețeaua de orașe din RSSM anul 1973.....	209
Anexa 17 Rețeaua funcțională de orașe în cadrul județelor Republicii Moldova, între anii 1998-2003.....	210
Anexa 18 Structura ramurală a industriei și valoarea fondurilor fixe din orașele Râbnîța, Soroca, Ungheni, Orhei, Cahul în anul 1980	211
Anexa 19 Balanța termoeenergetică din orașele Republicii Moldova, pentru anul 2011.....	213
Anexa 20 Livrarea energiei termice din orașele Republicii Moldova, pe categorii de consumatori, în anul 2011.....	214
Anexa 21 Regiunile de Dezvoltare ale Republicii Moldova.....	215
Anexa 22 Polii de dezvoltare regională ale Republicii Moldova.....	216
Anexa 23 Accesibilitatea orașelor conform indicatorilor de centralitate.....	217
Anexa 24 Relația rang-talie aplicată sistemului urban al României.....	218
Anexa 25 Polii de creștere economică și polii de dezvoltare urbană în cadrul Regiunilor de Dezvoltare ale României.....	219
Implimentarea rezultatelor investigațiilor științifice.....	220
Bursa de excelență acordată de Federația Mondială a Savanților.....	222
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	223
CV-ul AUTORULUI.....	224

LISTA ABREVIERILOR

ADR – Agenția de Dezvoltare Regională
APL – Administrația Publică Locală
APLP – Asociația de Proprietari ai Locuințelor Privatizate
ATO – Așezare de tip orășenească
BNS – Biroul Național de Statistică
CET – Centrală Termoelectrică
CRD – Consiliu de Dezvoltare Regională
ÎMM – Întreprinderi Mici și Mijlocii
FNDR – Fondul Național de Dezvoltare Regională
LAD – Limită Admisibilă
OAT – Organizare Administrativ-Teritorială
ONU– Organizația Națiunilor Unite
PIB – Produsul Intern Brut
PP – Parc de Producție
RASSM – Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească
RSSM – Republica Sovietică Socialistă Moldovenească
RSSR. – Republica Sovietică Socialistă Rusă
S.A. – Societate pe Acțiuni
SEB – Stație de Epurare Biologică
SEM – Stație de Epurare Mecanică
SRL – Societate pe Răspundere Limitată
UATSN – Unitatea Administrativ-Teritorială din Stânga Nistrului
UTAG – Unitatea Teritorial - Autonomă Găgăuzia
URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
ZAL – Zona Antreprenoriatului Liber
ZEL – Zonă Economică Liberă
mil. – milioane
mun. – municipiu
ha. – hectare
jud. – județ
loc. – locuitori
p.p. – puncte procentuale
t. – tone
s. – sat
or. – oraș
rn. – raion
rub. – ruble

ADNOTARE

Numele și prenumele autorului: Cujbă Vadim.

Denumirea tezei: „Evoluția orașelor mici și mijlocii din Republica Moldova prin prisma geografiei economice”.

Gradul științific solicitat: doctor în științe geonomice. **Specialitatea:** 154.01 - Geografie economică și socială, Chișinău, 2015. **Structura lucrării:** introducere, lista abrevierilor, 5 capitole, concluzii generale și recomandări, 178 pagini text de bază, bibliografie din 310 titluri, 43 de figuri, 42 de tabele, 25 de anexe. Rezultatele obținute sunt publicate în 16 lucrări științifice.

Cuvinte – cheie: oraș mic, așezare urbană, poziție geografică, fond funciar, specializare economică, populație, infrastructură, indice de centralitate, ierarhie, rang, polarizare.

Domeniul de studiu: geografie economică și socială.

Scopul cercetării constă în identificarea particularităților de dezvoltare ale orașelor mici și mijlocii, în condițiile transformărilor geodemografice, sociale și economice, în vederea eficientizării politicilor și strategiilor de dezvoltare regională.

Obiectivele lucrării: 1. Identificarea direcțiilor și studiilor științifice, a conceptelor și criteriilor metodologice de individualizare a orașelor mici și mijlocii prin prisma instrumentarului geografiei economice; 2. Analiza specificului evoluției rețelei de așezări urbane, în context spațial și temporal, de dezvoltare a teritoriului actual al republicii; 3. Identificarea factorilor naturali, socio-economici și demografici de dezvoltare a rețelei de așezări urbane mici și mijlocii; 4. Determinarea locului și rolului orașelor mici și mijlocii în polarizarea teritorială în contextul dezvoltării regionale; 5. Elaborarea recomandărilor cu privire la eficientizarea gestionării orașelor mici și mijlocii în sistemul așezărilor urbane.

Metodologia cercetării științifice: la realizarea tezei, au fost utilizate următoarele metode: analitică, comparativă, istorică, ierarhizării, statistico-matematică, cartografică, expediționară, observației și descrierii geografice.

Noutatea și originalitatea științifică: studierea socio-economică complexă a orașelor mici și mijlocii și a rolului acestora în sistemul de așezări umane din republică, în contextul reorganizării teritorial-administrative actuale și de perspectivă;

Problema științifică importantă soluționată în domeniul respectiv: în baza analizei complexe a impactului factorilor socio-economici și geodemografici asupra dezvoltării orașelor mici și mijlocii au fost determinate direcțiile principale de perfecționare a funcționalității sistemului de așezări urbane în contextul dezvoltării regionale.

Semnificația teoretică: abordarea complexă a evoluției orașelor mici și mijlocii prin îmbinarea cadrului teoretic și metodologic din domeniile geografiei, demografiei și economiei, ceea ce a asigurat caracterul interdisciplinar al lucrării.

Valoarea aplicativă a lucrării: concluziile și recomandările servesc ca bază, pentru autoritățile publice centrale și experții în domeniu, în elaborarea planurilor și strategiilor de dezvoltare a țării, inclusiv pentru perfecționarea politicilor de dezvoltare urbană și regională.

Implementarea rezultatelor științifice: la pregătirea cursurilor universitare la disciplinele de Geografia Umană a Republicii Moldova, Geografia Populației și Așezărilor Umane și Geografia Urbană și Rurală

АННОТАЦИЯ

Фамилия, имя: Кужбэ Вадим.

Название диссертации: «Эволюция малых и средних городов Республики Молдова, с точки зрения экономической географии». **Соискание ученой степени:** кандидата геоэкономических наук.

Специальность: 154.01 – экономическая и социальная география. **Место защиты:** г. Кишинев. Год представления диссертации: 2015.

Структура работы: Введение, список аббревиатур, 5 глав, выводы и рекомендации, 178 страниц основного текста, литература из 310 названий, 43 рисунков, 42 таблиц, 25 приложения. Результаты исследований опубликованы в 16 научных работах.

Ключевые слова: городское поселение, малый город, географическое положение, земельный фонд, экономическая специализация, городское население, инфраструктура, показатель центральности, иерархия, ранг, поляризация.

Область исследования: Экономическая и социальная география.

Цель работы: выявить особенности развития малых и средних городов в условиях геодемографических, социальных и экономических преобразований Республики Молдова, для того чтобы улучшить политику и стратегии регионального развития.

Задачи работы: 1. Определить основные направления и научные исследования, концепции и методологические критерии индивидуализации малых и средних городов путем использования экономико-географических методов; 2. Анализ специфики развития городской сети населенных пунктов во временно-пространственном контексте; 3. Выявить природные, социально-экономические и демографические факторы развития сети малых и средних городских поселений; 4. Определить место и роль малых и средних городов в территориальной поляризации в контексте регионального развития; 5. Разработать рекомендации по эффективному управлению малых и средних городов в системе городских поселений.

Методология научного исследования: в разработке диссертации были использованы следующие методы: аналитический, сравнительный и исторический анализ; метод иерархизации, картографическое моделирование, экспедиции, наблюдение и географическое описание.

Научная новизна исследования: комплексное исследование социально-экономических особенностей малых и средних городов, и их роль в системе населенных пунктов, в контексте актуальной и будущей административно-территориальной реорганизации Республики Молдовы.

Решенная научная проблема в этой области: на основе комплексного анализа влияния социально-экономических и геодемографических факторов на развитии малых и средних городов, были определены основные направления в улучшении функциональности системы городов в контексте регионального развития страны.

Теоретическое значение исследования: комплексный подход в эволюции малых и средних городов путем объединения теоретической и методологической базы из области географии, демографии и экономики, обеспечило междисциплинарный характер работы;

Практическое значение работы: выводы и рекомендации послужат обоснованием для центральных органов власти и экспертов в области разработки планов и стратегий развития страны, в том числе для улучшения городских и региональных стратегий развития.

ANNOTATION

Name and surname of the author: Vadim Cujba.

The thesis title: „Evolution of small and medium-sized cities from the Republic of Moldova from the standpoint of economic geography”.

The requested scientific degree: PhD in Geonomic Sciences. Specialty: 154.01 Economic and Social Geography, Chisinau, 2015. **Thesis structure:** Introduction, list of abbreviations, 5 chapters, conclusions and recommendations, 178 pages of basic text, bibliography (310 de sources), 43 figures, 42 tables, 25 Annexes. The obtained results are published in 16 scientific papers.

Keywords: small city, urban area, geographic location, land resources, economic specialization, population, demographic structure, rank, hierarchy.

Field of study: Economic and Social Geography.

The purpose of the thesis: consists in identifying the peculiarities of small and medium-sized cities development, through geodemographical, social and economic transformation conditions, in order to improve regional development policies and strategies.

Objectives: 1.To identify the directions and scientific studies, concepts and methodological criteria of small and medium-sized cities individualization, through the tools of economic geography; 2. The analysis of evolution urban settlements network specific, in the spatial and temporal context, and current territorial development of the republic; 3.To identify natural, socio-economic and demographic development factors of small and medium urban settlements network; 4. To determine the place and role of small and medium-sized cities for the territorial polarization in the context of regional development; 5. Elaboration of recommendations regarding the small and medium-sized cities efficient management within the urban settlements system.

The research methodology: to realization of the thesis, the following methods were used: analytical, comparative, historical, hierarchical, statistical and mathematical, cartographic, expeditionary, observation and geographical description.

The scientific novelty and originality: a complex socio-economic study of small and medium-sized cities and their role in the system of human settlements from the republic, in the context of current and prospective administrative-territorial reorganization.

The important scientific problem solved in the field concerned: based on a complex analysis of socio-economic and geodemographic factors impact on the development of small and medium-sized, the main directions were determined in order to improve the urban settlements system in the context of regional development.

Theoretical significance: a complex approach of the small and medium-sized cities evolution through combining theoretical and methodological framework in the fields of geography, demography and economy, which ensured the interdisciplinary character of the thesis;

The applied value of the work: The conclusions and recommendations serve as a basis for the central authorities and experts, in developing plans and development strategies of the country, including the improvement of urban and regional development policies.

Implementation of scientific results: The results are used to elaboration university courses at the disciplines of Human Geography of the Republic of Moldova, Population and Human Settlements Geography as well Urban and Rural Geography.

INTRODUCERE

Actualitatea temei de studiu. Dezvoltarea orașelor mici și mijlocii din Republica Moldova, în ultimii ani, a devenit tot mai frecvent analizată de către experți în domeniu, donatori străini și administrația publică. Și nu întâmplător, deoarece lor le revine un rol important în cadrul sistemului de așezări umane ale Republicii Moldova. Ele reprezintă cea mai numeroasă categorie de așezări urbane. Apariția lor se datorează caracterului predominant agrar al economiei naționale, exprimat printr-o pondere înaltă a populației rurale, dar și a activităților economice. Astfel, rolul lor se manifestă predominant la nivel local în calitate de centre de susținere a sistemelor de așezări rurale și nuclee de atracție economică, demografică, socială și culturală cu teritoriile înconjurătoare. Integritatea orașelor mici cu localitățile rurale este deosebit de actuală din considerentele că aceste relații asigură existența lor reciprocă - orașele cu resurse umane și materiale, iar satele cu bunuri și servicii. În acest context, orașele mici, lipsite de aceste avantaje, sunt supuse unui risc firesc de dispariție fizică sau de revenire la statutul lor anterior de sate.

Totuși, problema orașelor mici și mijlocii nu s-a conturat după anii '90, ea a existat din momentul apariției acestor localități, iar odată cu promulgarea legii privind organizarea administrativ-teritorială a republicii din anul 1994, s-a admis ca toate așezările de tip orășenesc din trecut (sate mari cu o aglomerare de blocuri în partea centrală și câteva întreprinderi de prelucrare) să fie ridicate la nivel de oraș. În același timp, în urma altor reforme teritorial-administrative, statutul administrativ al orașelor, care anterior erau centre urbane de importanță economică (Cahul, Orhei, Ungheni, Soroca), a decăzut, deoarece o parte din competențele acestor orașe au fost transmise autorităților raionale. Astfel, în realitate, numărul localităților cu statut de oraș s-a majorat de la 21 (începând cu reforma administrativ-teritorială din anul 1994) până la 65 în prezent (inclusiv 53 – în dreapta și 12 – în stânga Nistrului).

Creșterea artificială a numărului de orașe, proces cunoscut sub denumirea de „*urbanizare administrativă*” [83, p.52] a republicii, a avut drept scop: 1) ridicarea nivelului de urbanizare; 2) creșterea veniturilor la bugetul de stat în urma stabilirii impozitelor pe bunurile imobiliare în aceste orașe; 3) supracentralizarea finanțelor publice și micșorarea gradului de autonomie financiară la nivel local. Toate aceste procese au generat fenomenul de „*dezurbanizare*” și „*retrogradare administrativă*” a orașelor, accentuându-se decalajul dintre orașele mari și restul unităților-administrative. Practic, toate orașele mici și mijlocii se confruntă cu multiple probleme. După cum menționau geografi *Lappo G.M. și Listengurt F.M.*, orașele mici au mai multe asemănări în probleme de dezvoltare decât în soluționarea lor [251, p.119-120].

În linii generale, problemele orașelor mici din Republica Moldova pot fi grupate în câteva principale [70, p.40-41].

Prima problemă constă în dezindustrializarea activităților economice, care s-a manifestat fie prin falimentarea multor întreprinderi, care formau baza economiei locale, fie prin reducerea volumului de producție. Acestea, la rândul lor, au avut o serie de consecințe în planul reducerii veniturilor în bugetul local, creșterii șomajului, intensificării migrației persoanelor apte de muncă, reducerii sporului natural al populației etc.

A doua problemă principală este legată de starea precară a sistemului tehnico-edilitar, precum și situația complicată în instituțiile de servicii comunale. În multe orașe mici, de regulă, instituțiile de servicii comunale sunt o amintire ce ține de trecut. Sistemele de evacuare a deșeurilor, aprovizionare cu apă, drumurile sunt într-o stare deplorabilă, iar asigurarea cu gaze din rețea a devenit un lucru obișnuit abia la începutul secolului XXI-lea.

A treia problemă ține de situația ecologică alarmantă (lipsa stațiilor de epurare și a sistemelor de canalizare distruse, gunoiști neamenajate unele neautorizate conform prevederilor legale), exploatarea irațională a resurselor minerale din apropiere, degradarea terenurilor, ce a condus la aceea că majoritatea orașelor mici sunt în permanență amenințate de riscul izbucnirii unor focare de epidemii sau dezastre naturale. Numărul mare al orașelor mici și mijlocii, comparativ cu orașele mari din republică, presupune existența diverselor condiții de dezvoltare și a factorilor care le influențează. Din aceste considerente, este necesară o abordare individuală în raport cu aceste așezări urbane.

Gradul de studiere a temei. Pentru geografia urbană, o însemnătate deosebită o au studiile realizate la nivel mondial cu privire la: teoria locurilor centrale - Christaller W. [190] și Losch A. [198], teoria polilor de creștere economică – Perroux F. [204], evoluția gândirii în geografia urbană - George P. [197], Smailes A. E. [208], Beaujeu-Garnier J. și Chabot G. [27], Hall T. și Barrett H. [199], importanța condițiilor naturale asupra dezvoltării orașelor și a principiilor de urbanism - Pelletier J. și Delfante Ch. [203], dinamica sistemelor urbane - Moriconi-Ebrard F. [201] și Pumain D. [206], rolul orașele mici în rețeaua de așezări - Barbier M. B., [187], Bruyelle M. P. [188], Mathieu N. M.[200].

În fosta URSS, primele studii consacrate aspectelor teoretice și metodologice referitoare la orașele mici și mijlocii s-au efectuat începând cu anii '60 ai sec.XX de către reprezentanții școlii geografice ruse, formându-se o nouă direcție de cercetare în geografia economică: tipologia orașelor - Minț A. A., Horev V.S. [258]; aspecte conceptuale de delimitare a orașelor mici de orașele mijlocii - Listengurt F. M. și Smolear I.M [253]; posibilitățile de dezvoltare ale orașelor

de diferite categorii - Trube L. L. [289]; Lappo G. M. și Listengurt F. M. [251]; aspectele funcționale ale orașelor mici și mijlocii - Snîtco M. C. [282]; criteriile cantitative de formare a așezărilor urbane – Trube L.L. [290]. Orientarea cercetărilor în această direcție a fost determinată de intensificarea proceselor de industrializare din întreg spațiul postsovietic în urma: valorificării noilor teritorii pentru identificarea bazei de resurse economice, amplasarea forțelor de producție și crearea noilor centre și noduri industriale.

O intensă activitate de cercetare teoretică și metodologică, în domeniul studiului orașelor din URSS, a fost depusă de către geograful și urbanistul rus *Horev B.* [293, 294, 295]. În această direcție, cercetătorului îi aparțin primele studii de pionierat, care au stat la baza cercetărilor ulterioare.

În cadrul lucrărilor conferinței interuniversitare *Проблемы малых городских поселений (1976)* [275], care s-a desfășura în orașul Gorkii, au fost abordate un șir de probleme metodologice legate de orașele mici și mijlocii din spațiul postsovietic, precum și din alte state și regiuni ale lumii. Prezintă însemnătate publicațiile geografilor cu privire la: a) geneza și căile de dezvoltare ale orașelor mici în perioada sovietică - Epihin A. [226]; b) criteriile de individualizare a așezărilor urbane mici - Trube L.[291]; b) orașele mici în funcție de centre raionale – Orfanov I. [271]. De asemenea, în unele publicații sunt reflectate analize detaliate asupra factorilor genetici de apariție a orașelor mici în cadrul unor complexuri teritoriale de producție și a rolului lor în consolidarea rețelei de așezări din regiunile administrativ-teritoriale ale RSSR. La începutul anilor '80 ai secolului XX, prin studii importante asupra dezvoltării orașelor mici și mijlocii s-a remarcat Marcov E.M. [254]. Problemele de dezvoltare ale orașelor mici și mijlocii sunt actuale și în prezent în Federația Rusă, acestea fiind abordate în lucrările cercetătorilor - Animița E. G., Medvedeva I.A. și Suhih V.A. [209, 210].

În România, la baza cercetărilor de geografie urbană, au stat lucrările elaborate în perioada interbelică de către academicianul Mihăilescu V. [103, 104], care a stabilit direcțiile și metodologia de cercetare. Ulterior, în baza acestor orientări științifice, au fost realizate numeroase lucrări geografice de valoare cu privire la: zonele de aprovizionare a orașelor - Rădulescu Al. N. [142]; dinamica populației urbane – Tufescu V. [179]; criterii complexe de clasificare a orașelor - Mihăilescu V., Herbst C., Băcănaru I. [105]; criterii geografice de clasificare a orașelor - Poghiric P. [124]; orașele în cadrul regiunilor de dezvoltare - Cocean P., și Filip S. [38]; ambiguitatea orașelor mici - Muntele I., Iașu C. [202]. O contribuție importantă la dezvoltarea geografiei urbane din România o prezintă lucrările realizate de – Cucu V. [46], Ungureanu A. [181, 182], Surd V. [175], Ianoș I.[78,79] și Țurcănaș G.[180, 182].

În Republica Moldova, cele mai numeroase studii asupra orașelor mici și mijlocii au fost realizate în domeniul geodemografiei: dinamica populației urbane - Matei C., Proca V. [256], procese și transformări demografice în perioada de tranziție – Matei C. [95, 98], Sainsus V. [152]; politici demografice- Matei C. [96], Sainsus V. [150]; impactul migrației populației asupra proceselor demografice – Matei C. [94], Sainsus V. [151]; consecințele economice și sociale ale îmbătrânirii populației asupra proceselor demografice – Paladi G., Gagauz O., Penina O. [115], Sainsus V. [153], Sochirca V. [154]; impactul transformărilor geodemografice din mediul rural asupra orașelor mici – Matei C., Mățu M., Sainsus V., Hachi M. [99]; impactul depopulării asupra proceselor demografice- Sainsus V. [149]; procese geodemografice și sociale din orașele mici și mijlocii ale municipiului Chișinău - Sochircă E. [155], tranziția demografică în Republica Moldova - Grozav A. [69]. Unele studii fac referință la problemele economice de dezvoltare a orașelor mici și mijlocii - rolul factorului economic asupra dezvoltării orașelor Mățu M. [100], rolul orașelor mici în dezvoltarea complexului agroindustrial - Matei C., Mățu M., Sainsus V., Hachi M. [97]. În domeniul geografiei mediului, au fost realizate studii valoroase cu privire la: a) utilizarea resurselor naturale Sochircă V. și Mihăilescu C [107]; valorificarea durabilă a teritoriului- Boboc N. [30] modul de utilizare al terenurilor - Bejan I. [28]; gestiunea protecției mediului - Bacal P. [25] etc.

Scopul studiului: constă în identificarea particularităților de dezvoltare ale orașelor mici și mijlocii, în condițiile transformărilor geodemografice, sociale și economice, în vederea eficientizării politicilor și strategiilor de dezvoltare regională.

Obiectivele principale ale studiului vizează:

- identificarea direcțiilor și studiilor științifice, a conceptelor și criteriilor metodologice de individualizare a orașelor mici și mijlocii prin prisma instrumentarului geografiei economice;
- analiza specificului evoluției rețelei de așezări urbane, în context spațial și temporal, de dezvoltare a teritoriului actual al republicii;
- identificarea factorilor naturali, socio-economici și demografici de dezvoltare a rețelei de așezări urbane mici și mijlocii;
- determinarea locului și rolului orașelor mici și mijlocii în polarizarea teritorială în contextul dezvoltării regionale;
- elaborarea recomandărilor cu privire la eficientizarea gestionării orașelor mici și mijlocii în sistemul așezărilor urbane.

Inovația științifică a lucrării prezumă:

- studierea socio-economică complexă a orașelor mici și mijlocii și a rolului acestora în sistemul de așezări umane din republică, în contextul reorganizării teritorial-administrative actuale și de perspectivă;
- evidențierea legăturilor de dezvoltare a orașelor mici și mijlocii în baza criteriilor socio-economice și demografice;
- argumentarea transformărilor geodemografice și socio-economice ale orașelor mici și mijlocii în ierarhia urbană a țării și căile posibile de dezvoltare urbană;
- aplicarea modelului relației rang-talie (legea lui Zipf), pentru sistemul urban din Republica Moldova, în justificarea mărimii optime a orașelor, în vederea asigurării unui echilibru în cadrul sistemului urban;
- propunerea recomandărilor cu privire la restabilirea echilibrului atât la nivel socio-economic, cât și în planul reorganizării rețelei și a sistemului urban, în contextul reformei administrativ-teritoriale preconizate și al dezvoltării regionale;

Problema științifică importantă soluționată în domeniul respectiv: în baza analizei complexe a impactului factorilor socio-economici și geodemografici asupra dezvoltării orașelor mici și mijlocii au fost determinate direcțiile principale de perfecționare a funcționalității sistemului de așezări urbane în contextul dezvoltării regionale.

Semnificația teoretică a tezei și valoarea aplicativă a lucrării rezidă în:

- abordarea complexă ale evoluției orașelor mici și mijlocii prin îmbinarea cadrului teoretic și metodologic din domeniile geografiei, demografiei și economiei, ceea ce a asigurat caracterul interdisciplinar al lucrării;
- evidențierea particularităților de dezvoltare geodemografică și socio-economică a orașelor mici și mijlocii în condițiile transformărilor socio-economice din ultimele decenii, rezultatele obținute contribuind la completarea unor ramuri ale geografiei umane;
- argumentarea politicilor de dezvoltare urbană prin identificarea polilor de creștere urbană și a polilor de creștere economică printr-o analiză mai amplă a indicatorilor de centralitate și a celor de polarizare la nivel local și regional;
- concluziile și recomandările servesc ca bază, pentru autoritățile publice centrale și experții în domeniu, în elaborarea planurilor și strategiilor de dezvoltare a țării, inclusiv pentru perfecționarea politicilor de dezvoltare urbană și regională.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere constau în:

- stabilirea continuității istorice a dezechilibrelor în dezvoltarea orașelor mici și mijlocii, a tendințelor de manifestare a fenomenelor demografice, sociale și economice și a dificultăților în realizarea descentralizării administrative;

- argumentarea caracterului eterogen al orașelor mici și mijlocii, în baza studierii particularităților geografice, demografice și socio-economice, necesare în elaborarea unor strategii și politici publice de dezvoltare urbană;
- elucidarea cauzelor transformărilor demografice și socio-economice din ultimele decenii, care au determinat creșterea competiției dintre orașe printr-o mai mare distanțare dintre orașele mari și orașele mici, aflate pe treptele ierarhice inferioare ale sistemului urban;
- propunerea de a revizui politica policentristă de dezvoltare a republicii, în baza importanței funcționale a orașelor mici și mijlocii și atractivității regionale, în vederea eficientizării politicii de dezvoltare regională.

Aprobarea investigațiilor efectuate. Principalele teze ale lucrării au fost expuse la simpozioane și conferințe din țară și de peste hotare: Conferința științifică internațională „200 de ani de la geneza problemei Basarabiei. Aspecte social-politice, economice și culturale”, Universitatea de Stat Tiraspol cu sediul la Chișinău, 2012; Simpozionul Internațional al Tinerilor Cercetători, ASEM, 28-29 aprilie 2012; Conferință internațională „Competitivitate și inovarea în economia cunoașterii”, ASEM, 28-29 septembrie 2012; Simpozionul Științific al Tinerilor Cercetători, ASEM, 25-26 aprilie 2013; Conferință științifică internațională. „Republica Moldova între Est și Vest. Opțiunile tineretului la etapa actuală”, Universitatea de Stat Tiraspol cu sediul la Chișinău, 2013; Buletinul Institutului de Geologie și Seismologie al Academiei de Științe a Moldovei 2013 nr.2; Conferința Științifică Internațională a doctoranzilor. Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători, Universitatea Academiei de Științe a Moldovei, 10 martie 2014; Revista „Economica”, Nr.4 (90), Chișinău: ASEM, 2014.

Sumarul compartimentelor tezei

În Capitolul I „Definiții și criterii de individualizare ale orașelor mici și mijlocii”,

este realizată o analiză a conceptelor și criteriilor de individualizare a orașelor într-un context interdisciplinar. Sunt expuse criteriile de clasificare a orașelor, elaborate în cadrul cercetărilor realizate în diferite școli geografice. Este elucidată analiza bibliografică și istoricul studiilor la tema cercetată.

În Capitolul II „Materiale și metode de cercetare” sunt argumentate metodologia și etapele cercetării. În cadrul studiului au fost utilizate atât metode tradiționale de apreciere a situației social-economice și demografice din orașele mici și mijlocii, cât și metode moderne, care au permis elucidarea și reevaluarea unor fenomene care decurg în cadrul rețelei de așezări urbane, precum: crearea zonei de influență, raportul rang-talie, relațiile din cadrul sistemului

urban, formarea polilor de atracție economică. De asemenea, s-au utilizat procedee de modelare a sistemului de așezări urbane cunoscute sub denumirea de „diferențierea rangurilor” și „modelul lui Zipf”.

În Capitolul III „Rolul factorului natural asupra dezvoltării așezărilor urbane mici și mijlocii”, a fost evidențiată importanța conceptelor, care definesc amplasarea teritorială a orașelor – poziție, localizare și așezare. S-a realizat o tipologie a orașelor în funcție de localizarea lor în relief. Este argumentat modul de utilizare a terenurilor din preajma orașelor mici în funcție de specificul cadrului natural. Sunt elucidate principalele probleme ecologice ale orașelor mici și mijlocii.

În Capitolul IV „Particularitățile geodemografice ale orașelor mici și mijlocii”, sunt analizate tendințele în evoluția numerică, mișcarea naturală, structura demografică și migrația populației orașelor mici și mijlocii. Sunt scoase în evidență: a) tendințele înregistrate în evoluția numerică a populației; b) evoluția principalelor procese demografice: natalitatea, mortalitatea, mortalitatea infantilă și bilanțul natural, atât în profil dinamic, cât și teritorial; c) structura pe grupe de vârste, a forței de muncă și etnică; d) mobilitatea teritorială a populației, particularitățile migrației interne și externe, migrațiile navetiste.

În Capitolul V „Impactul transformărilor socio-economice asupra dezvoltării orașelor mici și mijlocii”, sunt analizate particularitățile evoluției rețelei de așezări urbane de pe teritoriul actual al Republicii Moldova în diferite perioade istorice, făcându-se referiri la deosebirile conceptelor de oraș din fiecare epocă. Sunt evidențiați factorii socio-economici care au contribuit la formarea orașelor mici și mijlocii din perioada postbelică, în corespundere cu procesele de industrializare și urbanizare care au decurs concomitent. Este efectuată o analiză a infrastructurii orașelor mici și mijlocii în aspect comparativ. În planul dezvoltării regionale, a fost analizată variația rangurilor orașelor în perioada 1989-2012, care argumentează intensitatea crizei demografice și economice a categoriilor de orașe. Aplicarea modelului rang-talie al lui Zipf a permis argumentarea caracterului non-urban al rețelei de așezări urbane. Au fost stabilite diferențele conceptuale și normative dintre polii de creștere economică și polii de dezvoltare urbană.

1. DEFINIȚII ȘI CRITERII DE INDIVIDUALIZARE ALE ORAȘELOR MICI ȘI MIJLOCII

1.1 Definiții și teorii de individualizare a orașului

Orice știință, aferentă problemei existenței și dezvoltării societății, este pusă în fața necesității de a studia orașul ca fenomen al sistemului socio-uman. Diversitatea studiilor realizate până în prezent, dedicate analizei orașului și funcționalității acestuia, fac referință la o serie de concepte, precum *habitat urban*, *morfologie urbană*, *planificare urbană*, *urbanism*, *dinamică urbană*, *imagine urbană*, *segregare urbană* etc. În acest context, formarea unui cadru integrat al obiectului de studiu, trebuie să vină în urma unei abordări mult mai largi, care ar cuprinde diversitatea problemelor ce țin de competența științelor interesate de fenomenul orașului (figura 1).

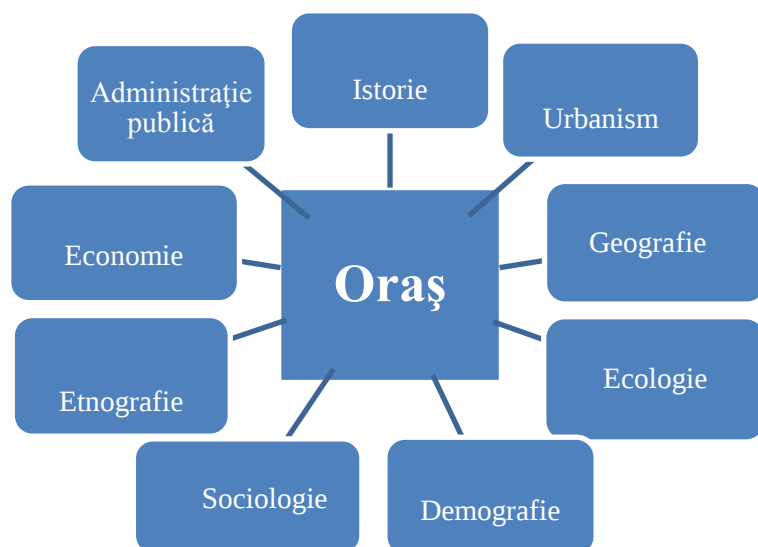

Fig. 1. Orașul ca obiect de studiu interdisciplinar

Geografia: este considerată, prima disciplină științifică, care a ales orașul drept obiect al unei cercetări sistematice. Printr-o abordare mult mai largă, orașul este definit ca un geosistem complex care deține o organizare antropocentrică ce funcționează pe un teritoriu cu o concentrare înaltă a populației și producției, prezența construcțiilor durabile și cu o anumită repartiție a elementelor materiale. Deci, orașul poate fi exprimat prin procesul de organizare a teritoriului, care determină unitatea spațială, dar și extinderea lui, ceea ce îl face obiect al analizei geografice. În cadrul altor ramuri și direcții științifice ale geografiei, se studiază influența diferitelor procese sociale asupra teritoriului.

Pentru geografia umană, orașul se prezintă drept un „*adaos*” economic, care a rezultat în urma valorificării și populării teritoriului. În acest sens, s-a conturat noțiunea de „*așezare*”, prin care se subînțelege procesul de amplasare în spațiu a forțelor sociale de producție, care include valorificarea noilor teritorii de către oameni și deplasarea lor spațială. În urma acestor procese are loc formarea rețelei de așezări ca sisteme de areale umane diverse după mărime, caracter și funcții [224, p. 25]. Astfel, de pe pozițiile geografiei economice, orașul este tratat ca o formă a așezării umane, în limitele căreia oamenii interacționează prin intermediul sferelor materiale și spirituale, iar ca direcție prioritară de cercetare se impune studierea funcțiilor economice, a resurselor umane și structurii forței de muncă.

Ungureanu Al. consideră [182, p.32] că, pentru *geografia urbană*, orașul este un fenomen unitar și complex, analizând, cu precădere, raporturile spațiale și cauzale dintre oraș și cadrul natural, dintre elementele constitutive ale orașului și dintre orașe, în cadrul rețelelor urbane. Geografia urbană caută să scoată în evidență atât specificul fiecărui oraș (evolutiv, structural etc.) cât și trăsături comune ale unor orașe, pentru a ajunge la clasificări (din punct de vedere genetic, funcțional, fizionomic etc.).

În cadrul ecologiei, orașul este analizat ca un areal al interacțiunii factorilor antropogeni și naturali sau ca un sector modificat ca urmare a „*infiltrării*” mediului tehnogen în peisajul natural. Astfel, orașul este considerat ca parte integrantă a unui teritoriu, care se caracterizează prin mărimea și intensitatea impactului asupra mediului înconjurător.

În viziunea demografilor, orașul reprezintă un areal determinat cu condiții social-economice și culturale specifice de reproducere a unui grup de populație, care este analizat la nivelul întregii țări, reieșind din indicatorii natalității, mortalității, nupțialității, divorțialității, structurii pe vârste, inclusiv a resurselor și structurii forței de muncă, migrației, generate de nivelul de dezvoltare al sistemului local de educație. Prin urmare, demografia își concentrează atenția asupra dinamicii și reproducerii populației urbane, fără a scoate în evidență particularitățile sociale ale acestei comunități.

Spre deosebire de alte științe, precum: geografia, ecologia și demografia, orașul reprezintă unicul obiect de studiu pentru știința urbanismului. De altfel, urbanistica studiază orașul din „*interior*”, punând accent nemijlocit pe problemele lui de dezvoltare. De caracteristicile planurilor urbanistice depind, în mare măsură, anumite condiții sociale. Relațiile obiective dintre caracteristicile proiectelor de dezvoltare urbană și desfășurarea unor procese sociale a determinat mai mulți autori să se pronunțe pe marginea importanței activităților urbanistice în formarea mediului specific orașului: modul de viață, activități social-economice, rolul populației urbane în cadrul societății, concepțiile despre viață [224, p.17-18].

O abordare originală asupra conceptului de oraș, ca mediu de desfășurarea a unor procese sociale specifice, a fost enunțată, în cadrul altei științe sociale, precum este *etnografia*. Orașul, ca obiect de studiu pentru etnografie este analizat doar prin prisma particularităților cadrului etnocultural. Este cunoscut faptul că, spre deosebire de așezările rurale, orașul reprezintă un mediu polietnic, respectiv această particularitate își lasă amprenta asupra culturii și modului de viață al orașenilor. În această privință, necesită să fie analizate dificultățile proceselor de adaptare și interacțiune a populației de diferite etnii și culturi în cadrul orașului, pe următoarele relații: interacțiunea diferitelor grupuri etnice, adaptarea imigranților de aceeași naționalitate ca și populația locală; sau adaptarea practicilor social – culturale ale migranților din mediul rural la normele vieții zilnice din mediul urban. Astfel, în ultimul timp a apărut necesitatea de revizuire a obiectului de studiu și formarea unei direcții noi științifice - *urbanoetnografia*, care ar fi preocupată exclusiv de procesele etnosociale din cadrul orașelor [224, p.19].

În viziunea cercetătorilor din domeniul *administrației publice* [44, 45, 122], orașul este definit ca o colectivitate socială, constituită într-o unitate administrativă în vederea realizării unor activități de organizare și de executare a legii. În corespundere cu deciziile legislative, se aprobă modificările în structura administrativ-teritorială a țării, inclusiv se acordă sau se retrage statutul de oraș unei localități, nemijlocit și rangul administrativ (stațiune balneoclimaterică, oraș de subordonare raională, oraș de subordonare republicană, municipiu), care depind de schimbările în plan demografic și socio-economic atinse de aceste localități.

Pentru *economiști*, orașul este un spațiu economic în care se concentrează pe o suprafață relativ mică, numeroase activități și deci fluxuri de capital, de bunuri, de forță de muncă, servicii etc.

La începutul anilor '90 ai secolului XX, s-a prefigurat o nouă direcție în domeniul gestiunii orașului - *managementul urban*. Pentru explicarea acestui concept au fost propuse mai multe definiții, care, în temei, propun aceleași etape de realizare și atingere a unui nivel cât mai înalt de dezvoltarea a orașului. Astfel, conceptul de *managementul urban* presupune procesul de dezvoltare, executare, coordonare și evaluare a strategiilor integrate, cu ajutorul actorilor urbani relevanți, în concordanță cu interesul public și țelurile sectorului privat, în cadrul politicilor naționale de dezvoltare, cu scopul de a identifica, de a crea și exploata potențialul urban în vederea unei dezvoltări economice durabile [136, p.71].

La nivelul implementării unor strategii de dezvoltare urbană, sunt utilizate, pe larg, principiile *marketingului urban*. Acesta reprezintă instrumentul cu care orașele se pregătesc să facă față competiției la scară supra-locală pe piața așezărilor umane; accentul punându-se pe

competiția dintre orașe. Cea mai importantă resursă a orașului este dată de aspectele sale specifice, iar punctele tari majore sunt date de baza economică existentă [136, p.74].

Sociologii Vlăsceanu L. și Zamfir C. [186, p.411] sunt de părere că orașul reprezintă o formă de comunitate umană care se caracterizează prin următoarele atribute sociale: volum demografic relativ mare, organizare socială bazată pe diviziune ocupațională și specializare a serviciilor, reglementare instituțională, formală, a relațiilor sociale, importanța scăzută a relațiilor de rudenie, relații de intercunoaștere redusă (anonimat urban), comportamente eterogene, cultură eterogenă, cât mai diversificată.

Dincolo de aceste formalități, orașul prezintă trăsături specifice în diferite societăți și regiuni, în funcție de procesele economice și social-culturale care le-au însoțit istoria. Istoricii explică apariția orașelor prin faptul că popoarele nomade au devenit sedentare. Ele sunt în mod tradițional pătrate, simbol al stabilității, spre deosebire de corturile sau de taberele nomazilor, care sunt rotunde, simbol al mișcării. După părerea istoricului Bârnea P., crearea orașului constituie o mărturie a faptului că societatea a atins un anumit nivel de dezvoltare social-economică, etapă când începe procesul de separare a meșteșugurilor de agricultură [26, p.9].

Încă din anii '70 ai secolului al XX-lea a fost pusă problema de a determina fundamentele conceptuale ale principalelor forme de așezări urbane actuale: oraș și aglomerație urbană. Se propunea ca aceste noțiuni să fie analizate prin prisma următoarelor particularități: integritatea obiectului, indicatorii cantitativi de valorificare a teritoriului, caracterul funcțional al obiectelor. În corespundere cu aceste principii, au fost înaintate următoarele definiții:

Orașul reprezintă un complex social-teritorial, care se caracterizează prin dimensiuni apreciabile, cu o densitate înaltă a populației, care este antrenată în activități neagricole.

Aglomerația urbană este o colectivitate de așezări, care are tendința de a se transforma într-un complex social-teritorial, ce se caracterizează prin dimensiuni mari și un nivel relativ redus al densității populației, antrenate în toate sferele de activitate în corespundere cu particularitățile economiei locale.

Însă, pe lângă multitudinea de concepte și noțiuni, referitoare la categoriile și formele de așezări umane, în literatura de specialitate, s-a atras o deosebită atenție studierii orașelor. Ele sunt considerate cele mai dinamice structuri teritoriale, care pot evolua de la forme simple de așezări umane la formațiuni complexe:

1. Orașul „*propriu-zis*” - în limitele hotarelor administrative;
2. Orașul „*fizic*” este cuprins în limitele de extindere a hotarelor unor construcții de tip urban, care pot fi compacte, dar mai mult sau mai puțin continue.

3. Aglomerație urbană - pe lângă zona periferică, cuprinde și teritorii periurbane mai îndepărtate, care sunt unite prin diverse relații de orașul principal.

Aglomerația, conform lui Friptuleac C., [65, p. 52] a luat naștere în condițiile de creștere haotică a orașelor contemporane, determinând complexul urbanistic, în care orașul mare este înconjurat din suburbii și se transformă într-un centru al unui sistem urban.

Un rol important în formarea rețelilor de așezări urbane, în statele cu un nivel redus al urbanizării, îl dețin *orașele noi* sau *orașele mici*. Apariția acestor categorii de localități a determinat formarea unei rețele de așezări urbane mai dense și ramificate. După Posea G., [125, p.196] orașul nou este o formă a *urbanizării voluntare*, diferită de dezvoltarea spontană a periferiilor, suburbanelor, prin punerea la loc, mai mult sau mai puțin simultană a locuințelor, unităților de producție, a serviciilor. Unul din obiectivele creării orașelor noi este cel de a asigura autonomia vieții zilnice a orașenilor și de a reduce migrațiile pendulare. Ele au fost create pentru a descongiona marile metropole (în țările înalt urbanizate) și/sau de a valorifica anumite resurse sau anumite regiuni (mai puțin populate) [63, p.143].

Geograful Lappo G. [250, p.128-142] consideră că *orașele mici* au apărut din necesitatea unor centre de susținere și organizare a rețelei de așezări rurale dispersate. În aceste așezări, sunt concentrate acele categorii de servicii, care nu pot fi repartizate pe așezări rurale aparte. Totodată, orașele mici reprezintă un instrument de reglare a orașelor mari, care sînt amenințate de o creștere excesivă. Din aceste considerente, problema orașelor mici a devenit una din cele mai importante la nivelul sistematizării rețelei de localități. După părerea autorului, orașele mici au în comun următoarele particularități:

1. **Diversitatea** este determinată, în fond, de condițiile și necesitățile economiei locale, care a avut la bază valorificarea noilor teritorii în vederea includerii lor ulterioare în circuitul economic regional.
2. **Continuitatea** cadrului istoric este o însușire a orașelor mici prin care se redescoperă valoarea lor autentică, deosebită de cea a orașelor mari învăluite de contemporaneitate.
3. **Integralitatea** orașului cu natura exprimă anumite valențe peisagistice, culturale și funcționale.
4. **Individualitatea** orașului mic trebuie tratată din considerentele apariției, eficienței și perspectivelor de dezvoltare în cadrul rețelei de așezări urbane.

După rolul pe care îl îndeplinește în cadrul rețelilor de diferit rang taxonomic din URSS, Smolear I.M., a divizat orașele noi în trei categorii [273, p.129]:

- *Orașe noi* ca entități ale unor grupuri compacte de așezări. Această categorie de orașe este legată de dezvoltarea industriei extractive;

- *Orașe noi* din aria de influență a unui oraș mare;
- *Orașe noi* ca centre individuale în cadrul rețelei de așezări urbane. Această categorie de orașe joacă un rol important ca centre de susținere în noile raioane (zone) de valorificare a teritoriului, contribuind la formarea unor rețele locale de așezări.

Totodată, în studiile de geografie urbană, se pune un accent deosebit pe cele mai esențiale aspecte ale orașelor, anume cele legate de apariția și existența lui. În termeni științifici, aceștia sunt numiți factori de formare urbană (generatori de orașe) și factori de deservire urbană [61, p.72-73].

Factorii de formare urbană sunt acei care influențează direct apariția unei localități noi sau dezvoltarea celor existente. În conformitate cu această definiție factorii de formare urbană sunt întreprinderile și instituții, importanța cărora se extinde peste hotarele localității examinate și care generează apariția unei localități sau dezvoltării localității existente.

Factorii de formare urbană sunt:

- a) întreprinderile industriale a căror producție se difuzează și se consumă nu numai în localitatea dată (uzină, complexuri industriale de importanță sau regională);
- b) amenajările transportului extern auto, feroviar, fluvial, aerian (noduri și stații de cale ferată, porturi fluviale, aeroporturi, autogări);
- c) instituțiile administrative, sociale, de cultură, importanța cărora se extinde peste hotarele localității date (instituții ale administrației publice, consilii raionale, muzee, biblioteci, teatre);
- d) instituțiile de învățământ superior și cercetări științifice.
- e) întreprinderile mari de construcții;
- f) întreprinderile agricole;
- g) instituțiile sanatorial-curative (sanatorii, baza turistică de odihnă).

Factorii de deservire nu sunt cauze, ci consecințe ale apariției și dezvoltării localității respective. Din grupul de instituții și întreprinderi fac parte:

- a) instituțiile autorităților administrației publice locale;
- b) instituțiile culturale și sociale de nivel local (școli, biblioteci, case de cultură, cinematografe);
- c) instituțiile ocrotirii sănătății (spitale, policlinici, ambulatorii).

1.2 Criterii de clasificare a orașelor

În studiile de geografie economică, se acordă o atenție deosebită compartimentului legat de *tipologia și clasificarea* orașelor. Termenul de tipologie a fost introdus, în lexiconul geografic, anume cu scopul de studiere a orașelor. De altfel, unii autori preferă să utilizeze termenul de tipologie urbană (*urban typology*), și nu ierarhizare urbană (*urban hierarchy*),

deoarece termenul de „*ierarhie*” presupune doar o anumită dependență sau o interdependență, fără a studia tipurile sau categoriile de orașe [280, p.319].

Tipologia orașelor reprezintă evidențierea ansamblului de orașe, după cele mai importante particularități. Ea permite gruparea unui număr mare și variat de orașe într-un număr mai redus de categorii, în care pot fi atribuite orașe identice după anumiți indicatori calitativi. Prin termenul de *clasificare*, se subînțelege repartiția orașelor după unul sau mai multe criterii.

După *Baranschii N.N.* [239, p.46], tipologia orașelor este strâns legată de clasificarea lor, iar cele mai importante criterii de clasificare sunt: administrativ, mărimea demografică, funcția, anul atestării așezării, anul decretării statutului, poziția geografică, planificare, arhitectură, altitudinea - cota față de nivelul mării.

Problemele aferente clasificării și tipologiei orașelor sunt reflectate într-o serie de lucrări ale cercetătorilor din următoarele școli geografice: rusă, americană, franceză, engleză și românească. În cadrul școlii geografice ruse, s-au evidențiat, cu precădere, *Baranschii N.N.* [214], *Constantinov O. A.* [240, 241, 242], *Saușchin I.G.* [281], *Trube L.L.* [289, 290], *Cnobeldorf Ă. V.* [238], *Cultîșeva T.A.* [243] și alții.

Constantinov O. A. [239, p. 67-69] afirma că, din lipsa unor clasificări economico-geografice ale orașelor, geografia economică a recurs la utilizarea clasificărilor elaborate în cadrul altor discipline științifice. Printre aceste clasificări, sunt menționate: *fizico-geografică*, *administrativ-politică* și *statistico-economică*. După părerea autorului, aceste clasificări sunt subiective, deoarece neglijează celelalte aspecte importante care determină caracterul orașului.

1. *Clasificarea fizico-geografică* a orașelor se realizează în baza poziției topografice, fiind individualizate categorii de orașe, în dependență de poziția pe diferite forme de relief (zona de câmpie sau deal, lunca râului etc.). Însă, această clasificare prezintă o importanță științifică limitată, pentru că același oraș poate fi atribuit la diferite categorii topografice. În afară de aceasta, clasificarea orașelor pe criterii pur topografice neglijează alte particularități fizico-geografice, cum ar fi: condițiile climatice, prezența resurselor minerale, solurile și vegetația etc.

Alte clasificări fizico-geografice divizează orașele după poziția față de anumiți componenți ai mediului natural: indicatori termici, perioada de vegetație etc. Aceste clasificări sunt subiective, în primul rând, prin faptul că nu evidențiază totalitatea condițiilor fizico-geografice în care se află o anumită categorie de orașe. În al doilea rând utilizarea acestei metode nu oferă informații relevante despre caracterul economic al orașului. Or, aprecierea condițiilor naturale ale orașului relevă importanță doar prin impactul economic al acestor factori asupra orașelor.

2. *Clasificarea administrativ-politică*: presupune prezența unor relații de subordonare ierarhică între orașe. Astfel, cel mai important centru administrativ este capitala țării, urmat de

alte centre administrative, care își exercită funcțiile asupra unor unități teritoriale în care este divizat statul. Pe ultima treaptă ierarhică, se situează orașele care nu îndeplinesc funcții administrative. Funcția administrativ-politică permite orașului să influențeze asupra activităților economice. Clasificarea orașelor după criteriul administrativ-politic este subiectivă, deoarece se neglijează celelalte funcții importante care determină caracterul orașului.

3. Clasificarea economică a orașelor este determinată de sistematizarea indicatorilor statistici. Clasificările statistico-economice ale orașelor sunt împărțite în două categorii: *cantitativă* și *calitativă*.

Clasificarea conform indicatorilor *cantitativi* divizează orașele după numărul de locuitori. În acest sens, dimensiunea demografică a orașelor determină importanța și diversitatea funcțiilor economice. *Indicatorii calitativi* se reflectă în clasificarea funcțională a orașelor. Categoriile de orașe evidențiate conform acestei clasificări se caracterizează prin predominarea sau îmbinarea unei sau altei funcții urbane (industrie, comerț, transport, administrație etc.).

Davidovici V., în studiile sale legate de planificarea spațiului urban în baza mărimii demografice, a propus o clasificare a orașelor după eficiența economică. Conform autorului, orașele cu o populație de până la 20 mii de locuitori sunt considerate mici, iar cele cuprinse între 20-50 mii de locuitori formează o categorie de așezări urbane în tranziție sau semimijlocii. Aceste localități pot evolua în condițiile unei creșteri economice eficiente în orașe mijlocii (tabelul 1.1).

Tabelul 1.1. Clasificarea așezărilor urbane după mărimea demografică [221, p. 38]

Principalele categorii de orașe	Grupa	Categoria orașelor	Populația orașelor din fiecare categorie (mii loc.)	Eficiența economică
Mari	Orașe foarte mari	1	Peste 1000	Orașe prea mari
		2	500-1000	Orașe mari de dimensiuni acceptabile
		3	250-500	
	Orașe mari	4	100-250	Orașe de dimensiuni raționale
Mijlocii	Orașe Mijlocii	5	50-100	
Mici	Orașe semimijlocii	6	20-50	Orașe mici de dimensiuni acceptabile
	Orașe mici și așezări de tip orășenesc	7	10-20	
		8	Până la 10	Orașe foarte mici

Din școala geografică americană, s-a remarcat *Chaney D. Harris* [189]. Acesta a evidențiat următoarele categorii de orașe conform funcțiilor pe care le îndeplineau: 1) industria de

prelucrare 2) comerțul cu amănuntul 3) tipul mixt (industriale și comerciale), 4) comerțul angro, 5) transport, 6) industria extractivă, 7) universitare, 8) stațiuni. Această clasificare a fost elaborată în conformitate cu principiul monofuncțional, avându-se în vedere că majoritatea orașelor comportă un caracter polifuncțional.

Geograful francez *George Pierre* [197] propune o clasificare a orașelor după principii istorico-geografice: 1) orașe din regiunile agricole - *oraș-piață*, care îndeplinește concomitent mai multe funcții: de apărare, administrativă și religioasă; 2) orașe comerciale, care s-au menținut active pe parcursul perioadelor antică, medievală și contemporană; 3) orașe comerciale și industriale generate de apariția relațiilor capitaliste; 4) orașe coloniale; 5) orașe socialiste.

Cercetătorul *Pownall L.L.* [205], pentru determinarea funcțiilor economice de bază în cele 7 categorii de orașe de mărimi diferite, a utilizat o metodă proprie de evaluare a abaterii mediei procentuale a numărului populației active ocupate într-o anumită ramură economică. Conform acestei metode statistico-matematice, *Pownall L.L.* a ajuns la concluzia că majoritatea orașelor din Noua Zeelandă (60%) îndeplinesc funcții mixte.

Reprezentantul de vază al școlii geografice românești *Simion Mehedinți* [124, p.51] menționează că, în clasificarea orașelor trebuie să se acorde o deosebită atenție atât funcțiilor, cât și peisajului. Aceste două aspecte principale trebuie îmbinate pentru stabilirea complexă a tipurilor de orașe. Orașele pot fi clasificate după funcții, însă caracterele lor geografice rezultă, în special, din modul în care orașele se înscriu în peisaj (fizionomie). La rândul său *peisajul urban* rezultă și din felul în care se manifestă *funcțiile*. Din aceste considerente, clasificarea trebuie să fie cât mai complexă, să îmbine toate criteriile, bazându-se pe indici cât mai variați.

Poate fi menționată clasificarea funcțională a orașelor din România, realizată de *I.Șandru, V. Cucu și P.Poghirc* (1961), în baza structurii profesionale a populației, unde a fost utilizată metoda nomogramelor tridimensionale.

V.Mihăilescu, C.Herbst și I.Băcănaru [105, p.36] sunt de părere că în clasificarea economico-geografică a orașelor, un singur criteriu trebuie pus în prim-plan: funcțiile economice.

Noțiunea de *funcții urbane* a fost introdusă în literatura științifică de *F.Ratzel*, în 1891 [182, p.127], prin care se înțelege totalitatea formelor de activitate umană, în general, concentrate, care asigură existența orașului și a populației sale, precum și relațiile cu exteriorul - industria, comerțul, transporturile, învățământul, administrația, ocrotirea sănătății. Funcțiile urbane sunt strâns legate între ele și rareori se pot dezvolta în mod separat.

În clasificările elaborate, este necesară identificarea categoriei de „*oraș mic*”, care face obiectul studiului de față, pornind, în același timp, de la definirea termenului de „*oraș*”,

înțelegând, prin această definiție, metodele și criteriile folosite pentru desemnarea și identificarea acestora în diferite state. Însă, trebuie precizat faptul că, la nivel mondial, nu există o definiție unanim acceptată a noțiunii de „oraș”. Fiecare stat definește ceea ce înseamnă „oraș”, bazându-se pe considerente de ordin geografic, istoric sau administrativ. În cele mai multe state, orașele mici sunt delimitate față de alte categorii de orașe din sistemul urban folosind criteriul mărimii demografice. Numărul populației este, de regulă, criteriul cel mai folosit pentru separarea orașelor mici de celelalte categorii din rețeaua urbană și identificarea lor drept categorie distinctă a sistemului urban. Organizația Națiunilor Unite, recomandă pentru definirea unui oraș un prag minim de 2000 de locuitori, care constituie limita de separare între localitățile urbane și cele rurale (tabelul 1.2).

Tabelul 1.2. Clasificarea dimensională a orașelor după O.N.U. [182, p.50]

		Numărul de locuitori mii loc.	
Metropole	1	Peste 20.000	
Orașele foarte mari (megapole)	2	peste 500	
Orașele mari	3	100-500	
Orașele mijlocii	4	20-100	
Orașele mici	5	2-20	5-20
			2-5
Orașele foarte mici	6	sub 2	1-2
			0,5-1
			0,5

Pentru delimitarea orașelor mici în afara criteriilor cantitative (numărul populației), statele lumii au utilizat și criterii calitative (pe baza funcțiilor pe care le îndeplinesc pentru mediul înconjurător. Printre acestea sunt cunoscute (tab.1.3):

criteriul administrativ: orașul fiind clasificat din rațiuni administrative;

criteriul morfologic: bazat pe densitatea clădirilor, a populației sau a altor indicatori;

criteriul funcțional: bazat pe comportamentul populației și agenților economici.

Criteriul administrativ. Statele care folosesc această criteriu de definire a orașului îi conferă anumite drepturi, competențe și îndatoriri, definiția orașului regăsindu-se și în sistemul legislativ al țării respective. În unele state sau regiuni ale acestora (Germania, Anglia, Țara Galilor etc.), sistemul legislativ face deosebire de ordin administrativ între teritoriile urbane și cele non-urbane. Există unele cazuri în care statutul de oraș este dobândit prin decizie guvernamentală. Această modalitate de definire și identificare a orașelor ia în considerare importanța lor în sistemul

instituțional și politic, orașele fiind considerate centre pentru luarea deciziilor publice (*centre for public decision-making*).

Criteriul morfologic. Acest criteriu de definire consideră „orașul” un obiect fizic sau arhitectural, principala caracteristică fiind aglomerarea clădirilor. Limitele sale sunt date de extinderea fizică a spațiului construit, de continuitatea zonei construite. În vederea identificării și stabilirii „zonelor urbane construite continue” sunt importante trei caracteristici urbane: clădirile industriale, clădirile publice și clădirile comerciale.

Criteriul funcțional. Definirea orașului după acest criteriu permite împărțirea teritoriului urban în două părți principale: nucleul urban și hiterlandul urban, care împreună alcătuiesc ceea ce se numește regiune urbană. Limitele orașului sunt date de limitele zonei sale de influență urbană, reprezentând arealul polarizat de centrul urban în jurul căruia gravitează zonele înconjurătoare. Din această perspectivă, criteriul folosit pentru definirea orașului este centralitatea, identificându-se astfel, centrele cu mai multă sau mai puțină importanță funcțională pentru spațiul adiacent. În vederea creării unei viziuni complete asupra criteriilor de individualizare a orașului în unele state ale lumii, menționate mai sus, se propune (tabelul 1.3.)

Tabelul 1.3. Criteriile de atribuire a statutului de oraș în diverse state ale lumii [300]

Statele	Pragul minim de populație / Administrativ	Ponderea populației ocupate în agricultură
Danemarca	250	
Islanda	300	
Canada, Malaysia, Scoția	1000	
Irlanda	1500	
Argentina, Portugalia, Franța, Germania, Cehia, Slovacia	2000	
SUA, Thailanda	2500	
Coreea de Sud	4000	
India, Turcia, Georgia, Turkmenistan	5000	< 25% populația orașului în Georgia și 33% în Turkmenistan ocupată în agricultură
Ucraina, Moldova, Grecia, Spania	10000	<50% populația orașului în Ucraina și Republica Moldova ocupată în agricultură
Federația Rusă	12000	< 15% populația orașului antrenată în agricultură
Israel, Bolivia, Brazilia, Costa-Rica, Ecuador, Salvador, Haiti, Honduras, Nicaragua	Criterii numerice nu se aplică	Orașul este un centru al producției și serviciilor neagricole
Anglia și Wales, Brazilia, Ungaria, Noua Zeelandă, Norvegia, Paraguay, Polonia, România, Finlanda, Suedia, R.A.S., Japonia	Statutul orașului este determinat la nivel legislativ	În Finlanda, mai puțin de 50% din populația orașului este ocupată în agricultură

În România, conform legislației în vigoare, pentru decretarea cu statut de oraș, o localitate trebuie să îndeplinească 16 condiții, cantitative și calitative minimale. În același timp se face

distincția dintre statutul de oraș și cel de municipiu, care este nu numai de nivel politico-administrativ, dar și în funcție de mărimea demografică și de nivelul de asigurare al populației cu infrastructură, ce reflectă de regulă indicatori de performanță mai înalți decât în orașe (tabelul 1.4).

Tabelul 1.4. Principalii indicatori cantitativi și calitativi minimali de definire a localităților urbane din România [310]

Nr.crt.	Indicatori minimali	Municipiu	Oraș
1.1	Număr de locuitori	25.000	5.000
1.2	Populația ocupată în activități neagricole (% din totalul populației ocupate)	85	75
1.3	Dotarea locuințelor cu instalații de alimentare cu apă (% din totalul locuințelor)	80	70
1.4	Dotarea locuințelor cu baie și WC în locuință (în % din totalul locuințelor)	75	55
1.5	Număr de paturi în spitale la 1.000 de locuri	10	7
1.6	Număr de medici care revin la 1.000 de locuitori	2,3	1,8
1.7	Unități de învățământ	postliceal	liceu sau altă formă de învățământ
1.8	Dotări culturale și sportive	Săli de spectacol, eventual teatre, instituții muzicale, biblioteci publice, stadion, săli de sport	Săli de spectacol, biblioteci publice, spații pentru activități sportive
1.9	Locuri în hotele	100	50
1.10	Străzi modernizate (în % din lungimea totală a străzilor)	60	50
1.11	Străzi cu rețele de distribuție a apei (% din lungimea totală a străzilor)	70	60
1.12	Străzi cu conducte de canalizare (% din lungimea totală a străzilor)	60	50
1.13	Epurarea apelor uzate	Stație de epurare cu treaptă mecanică și biologică	Stație de epurare cu treaptă mecanică
1.14	Străzi cu rețele de hidranți exteriori pentru stingerea incendiilor (în % din lungimea totală a străzilor)	70	60
1.15	Spații verzi (parcuri, grădini publice, scuaruri) m ² /locuitor	15	10
1.16	Depozit controlat de deșeuri, cu acte asigurat	parc public	grădină publică

Principiile clasificării orașelor după mărimea demografică, în Republica Moldova au fost implimentate încă din perioada sovietică, fiind adaptate sistemului ierarhic urban existent, cu mici excepții, în toate republicile unionale. Astfel, reieșind din importanța funcțională, orașele

erau clasificate în: orașe, așezări de tip orășenesc, orașele muncitorești. Principalul criteriu pentru atribuirea statutului de așezare urbană era minimul de populație. Pragul minim de populație necesar pentru fiecare categorie de așezare urbană era diferit. Numărul minim de populație pentru orașele muncitorești era de 0,5 mii locuitori, pentru așezările de tip orășenesc - 2 mii locuitori, iar orașele aveau nevoie de 10 mii de locuitori. Statutul de așezare urbană putea fi atribuit și localităților cu un număr redus de locuitori, dacă aveau o importanță economică, social-culturală sau perspective de dezvoltare.

În unele republici erau luate în considerație și alte principii: importanța administrativă a localității, nivelul de dezvoltare a industriei, deservirea comunală, structuri edilitare, gradul de amenajare al teritoriului, perspectivele de dezvoltare a localității. În majoritatea republicilor unionale la categoria așezărilor urbane erau atribuite și așezările cu funcție curativă care formau o grupă separată (tabelul 1.5).

Tabelul 1.5 Pragul minim al populației necesar pentru acordarea statutului de oraș așezărilor umane din cadrul fostelor republici unionale (mii loc.) [223, p.99]

	Orașe	Așezări de tip orășenesc	Așezări orășenești	Orașele muncitorești	Așezări curative
R.S.S. Rusă	12	-	-	3	2
R.S.S. Ucraineană	10	2	-	0,5	-
R.S.S. Bielorusă	6	-	2	0,5	-
R.S.S. Uzbecă	10	-	2	-	2
R.S.S. Kazahă	8	-	2	-	2
R.S.S. Georgiană	5	-	2	-	2
R.S.S. Azeră	5	2	-	0,5	2
R.S.S. Moldovenească	10	2	-	0,5	-
R.S.S. Letonă	8	-	2	-	2
R.S.S. Kirghiză	10	2	-	-	-
R.S.S. Tadjică	10	2	-	-	2
R.S.S. Armeană	8	3	-	0,5	2
R.S.S. Turkmenă	8	2	-	-	2
R.S.S. Estoniană	8	-	2	-	2

Principalele surse oficiale din perioada postbelică, care indică asupra clasificării demografice a orașelor sunt anuarele și publicațiile statistice, începând cu Recensământul din anul 1959.

În majoritatea studiilor realizate de-a lungul anilor '70-'90 al secolului al XX-lea, asupra problemelor de dezvoltare a orașelor din Republica Moldova, în special de Zagorodnaia E. sunt indicate categoriile și dimensiunile demografice ale orașelor, conform clasificării generale utilizate în întreaga Uniune Sovietică: I-a categorie (500-1000 mii loc.), a II-a categorie 250-500

mii, a III-a categorie 100-250 mii, a IV-a categorie 50-100 mii de locuitori, a V-a până la 50 de mii de locuitori și a VI-a categorie - așezările de tip orășenesc. Mărimea demografică juca un rol important asupra profilului economic al orașului, care în condițiile dezvoltării economice și a creșterii numărului populației așezările de tip orășenesc putea fi decretate cu statut de oraș, fiind o practică tradițională pentru toate republicile unionale.

După anii '90, în special odată cu adoptarea reformei administrativ-teritoriale din anul 1994, și trecerea tuturor categoriilor funcționale de orașe la o singură categorie, a determinat creșterea numărului de orașe mici și foarte mici, care până la reformă erau așezări de tip orășenesc, multe din ele erau sub pragul minim necesar de 10 mii de locuitori stabilit prin lege.

Conform Recensământului populației Republicii Moldova din anul 2004, orașele sunt clasificate după numărul de locuitori în 9 grupe. De la cele mai mici localități urbane cu un număr de populație sub 3 mii, până la localitățile urbane care depășesc 500 mii de locuitori. Clasificarea demografică a orașelor prezentată în Recensământul din anul 2004, este asemănătoare celei propuse de ONU, prin urmare reprezintă nu numai o clasificare oficială, dar adaptată și la criteriile internaționale (tabelul 1.6).

Tabelul 1.6 Clasificarea dimensională a orașelor Republicii Moldova și după ONU

ONU mii loc.		Republica Moldova mii loc.
Metropole	Peste 20.000	-
Orașele foarte mari (megapole)	Peste 500	Peste 500
Orașe mari	100-500	250-500 100-250
Orașe mijlocii	20-100	50-100
		20-50
Orașe mici	5-20	10-20
	2-5	5-10
Orașe foarte mici	1-2	
	0,5-1	3-5 mii
	0,5	Sub 3 mii

În Planul de Amenajare a Teritoriului Național (2009) este înaintată o clasificare nouă a localităților urbane după mărimea demografică, fără a fi indicată categoria lor. Astfel, mărimea orașelor, conform limitelor demografice propuse, în perspectivă, pentru Republica Moldova poate fi doar intuitivă. Utilizând, aceleași criterii de comparație (numărul de locuitori, mărimea dimensională a orașelor), înaintate de ONU, efectuate și pe exemplul Republicii Moldova în prezent. Poate fi înaintată o clasificare dimensională a orașelor (tabelul 1.7).

Tabelul 1.7 Clasificarea dimensională a orașelor Republicii Moldova (prognoză) [120]

Mărimea orașelor	Mii loc.
Foarte Mari	600-700
Mari	100- 200
Mijlocii	35- 69
	20-34.9
Mici	15- 19.9
	0-14.9

Conform acestei clasificări grupa orașelor foarte mici este dificil de a fi identificată. Însă sunt respectate limitele demografice ale orașele mici, cuprinse între 0-20 mii locuitori. Mărimea demografică a orașelor mijlocii diferă față de cea prezentată în clasificarea dimensională a orașelor Republicii Moldova pentru anul 2004, având limitele cuprinse între 20-70 mii locuitori. Situația prezentată pentru această categorie de orașe este mai aproape de realitatea Republicii Moldova, deoarece limitele demografice corespund integral mărimii dimensionale.

În ce privește atribuirea orașelor la mărimile demografice care se prognozează, credem că este prematur de a face unele interpretări, întrucât nu au fost analizate complexitatea proceselor demografice care au loc la nivel de medii, regional și pe țară. Acești indicatori stabilesc doar unele limite ale perspectivelor spre care se tinde, în vederea creării unei rețele urbane durabile.

O importanță deosebită în studiul orașelor o are clasificarea în baza indicatorilor statistici atât calitativi, cât și cantitativi. Aceste clasificări sunt cele mai complexe, deoarece include toate criteriile de clasificare (administrativ, morfologic, funcțional și demografic), care determină profilul economic al orașelor, specializarea în funcție de poziția geografică, resursele materiale și umane disponibile și distribuția lor teritorială.

Printre primele clasificări socio-economice complexe ale orașelor, a fost realizată de istoricul *Babilunga N. V.* [211] care, în baza materialelor Recensământului de la 1897, desfășurat și pe teritoriul Basarabiei, a determinat indicii de concentrare ai funcțiile economice prioritare pentru orașele acestui ținut: *administrative*- Chișinău, Tighina (Bender), Soroca; *culturale* - Chișinău, Bălți, Orhei, Soroca; *industriale*- Chișinău, Bălți, Orhei, Hotin; *transport*- Tighina (Bender), Bălți, Reni; *comerț* - Chișinău, Bălți, Orhei, Soroca, Hotin. Prin însumarea indicilor, autorul a obținut o clasificare a nivelului de dezvoltare economică:

- a) *Orașe înalt dezvoltate* – Hotin, Chișinău;
- b) *Orașe mediu dezvoltate* – Tighina (Bender), Bălți, Bolgrad, Soroca;
- c) *Orașe slab dezvoltate* – Orhei, Ismail, Reni;

d) Orașe subdezvoltate – Chilia, Akkerman (Cetatea Albă), Cahul.

Pentru prima dată, în literatura geografică din Republica Moldova, problema de tipologie a localităților urbane după numărul populației, geneză și particularitățile fundamentale a fost evidențiată în cadrul unei lucrări colective, la care au participat și profesorii Matei C. și Mățu M. [276]. Această tipologie de orașe realizată în baza unor criterii originale (importanța funcțională a așezărilor urbane, schimbările în structura economică, ritmul de creștere al populației și geneza așezărilor urbane), reprezintă o abordare complexă și nouă pentru știința geografică, unde s-a stabilit impactul dezvoltării rețelei de așezări urbane asupra modificării mediului înconjurător, și în special, prin utilizarea resurselor funciare. Această tipologie nu și-a pierdut din actualitate nici la etapa actuală, fiind considerată pe drept o realizare științifică de excepție, care a stat la baza realizării altor studii geografice valoroase.

O contribuție însemnată în cercetarea așezărilor urbane după importanța economică și mărimea demografică și-a adus-o profesorul *Mățu M.* [100], care, în dependență de factorul economic a evidențiat 5 grupe de orașe, fiind elaborată prima hartă cu accentuarea categoriilor de orașe după funcțiile economice:

Prima grupă de orașe: orașe mari - centre republicane de rang republican, cu o specializare multiramurală;

A doua grupă de orașe: centre industriale cu profil multiramural, dar cu o specializare îngustă;

A treia grupă de orașe: centre industriale cu specializare îngustă;

A patra grupă de orașe: așezări urbane mici (sub 10 mii de locuitori), cu o dezvoltare industrială limitată;

A cincea grupă de orașe: orașele foarte mici, fără trăsături clare de așezare urbană. Baza economică fiind reprezentată de agricultură.

În cadrul Planului de Amenajare a Teritoriului Republicii Moldova este realizat un model de clasificare a orașelor în baza potențialului acestora (importanța în cadrul sistemului de localități, specializării economice, statutului administrativ, mărimea demografică și rangului lor) (tabelul 1.8). Această clasificare are drept scop promovarea politicii de descentralizare a activităților economice, de producere, și de repartizare a infrastructurii sociale în vederea asigurării unei rețele urbanistice echilibrate și durabile. Politica de descentralizare poate contribui la realizarea și implementarea politicii urbanistice, care la rândul său prevede optimizarea rețelei urbane în funcție de factorul economic și cel social. Limitarea dezvoltării orașelor mari va stimula

dezvolarea orașelor mici și mijlocii, care dispun, la rândul lor de un potențial mare de forță de muncă și o bază de materie primă corespunzătoare. Un astfel de principiu este caracteristic statelor cu o economie în care predomină sectorul agroindustrial în structura economiei naționale.

Tabelul 1.8 Clasificarea localităților urbane după rolul său în sistemul de localități al Republicii Moldova, statutul administrativ, importanța funcțională și mărime [120, p. 65]

Tipul localităților urbane						Denumirea localităților urbane
	După rolul său în sistemul de localități	După importanța funcțională	După statutul administrativ	După mărime (mii loc.)	Conform rangului	
Localități urbane , centre de reper	Importanță europeană	Multifuncționale	Municipii	Mari-peste 500	I	Chișinău
	Importanță națională	Multifuncționale	Municipii	Medii 150-300	II	Bălți, Comrat, Tiraspol, Bender
	Importanță regională	Agroindustriale	Centre administrative	Medii peste 35	III	Cahul, Soroca, Ungheni, Rîbnița, Orhei
	Importanță raională	Agroindustriale	Centre administrative	Mici 15-35	IV	Anenii-Noi, Edineț, Căușeni, Strășeni, Drochia, Basarabeasca, Călărași, Dondușeni, Cimișlia, Fălești, Florești, Glodeni, Hîncești, Ialoveni, Leova, Nisporeni, Rezina, Rîșcani, Sîngerei, Taraclia, Briceni, Criuleni, Cantemir, Căinari, Ocnîța, Telenești, Șoldănești, Ștefan-Vodă.
Alte localități urbane	Importanță locală	Agrare	Orașe	Mici 15-35	IV	Vulcănești, Ciadîr-Lunga
	Importanță locală	Agrare	Orașe	Mici 5-10	IV	Cupcini, Biruința, Cricova, Iargara, Lipcani, Bucovăț, Costești, Codru, Cornești, Frunză, Ghindești, Mărculești, Otaci
	Importanță locală	Balneare-de agrement	Orașe	Mici 5-10	IV	Vadul-lui-Vodă, Vatra
	Importanță regională		Centre administrative	Medii mai mult de 3	III	Cahul

1.3 Evoluția studiilor referitoare la așezările urbane

Prima lucrare în care poate fi găsită o bogată informație geografică despre orașele (tîrgurile) Moldovei este considerată monografia „Descrierea Moldovei” (1716), scrisă de Dimitrie Cantemir [34]. În această lucrare, tîrgurile și cetățile sunt descrise în cadrul regiunilor (țări) și ținuturilor. Moldova fiind împărțită în această perioadă în 3 părți: Țara de Jos, Țara de Sus, și Basarabia, care cuprindeau 23 de ținuturi. Astfel, în Țara de Jos, cu referire la spațiul dintre Prut și Nistru, printre cele mai vechi cetăți și tîrguri este menționat „tîrgușorul Lăpușna

așezat pe râul cu același nume”, care a devenit centrul ținutului, odată cu retrocedarea cetății Tighina (Bender) turcilor. În același ținut (Lăpușnei), se amintește de „*Chișinău, un târgușor de mai mică însemnătate, așezat pe râul Bâc*”. În ținutul Orheiului, principalul centru amintit este „*Cetatea Orheiului așezată pe râul Răut, care nu e prea mare, dar, cu toate acestea, e frumoasă....*”. Soroca (Alchionia) este menționată, ca fiind cetatea de scaun a ținutului (Soroca) „*așezată în câmp, lângă coline, pe Nistru*. Odată cu pierderea cetății Tighina (Bender), „*Soroca a ajuns cetatea cea mai de seamă împotriva Leheii*”. În Moldova de Sus, este consemnată cetatea Hotinului „*o cetate pe Nistru față în față cu Camenița*” Este considerată cea mai veche cetate a Moldovei. După 1712, aceasta aparține turcilor.

Basarabia, cea de a treia parte a Moldovei, este divizată de Cantemir în 4 părți: Bugeac, Akkerman, Chilia și Ismail, locuite preponderent de tătarii nogaici și turci. În ținutul Bugeacului, este amintit de *târgul Căușani* de pe râul Botna. Cărturarul menționează despre faptul că „*în această regiune au existat orașe foarte frumoase....*” fapt dovedit prin ruinele unor cetăți foarte vechi, precum Tatar-Bunar de pe malul Nistrului sau Cetatea Tint de pe râul Ialpug, restaurată de Ștefan cel Mare, ulterior distrusă definitiv de turci. Pe locul unde a existat cetatea Tintului, a fost ridicat un alt târgușor numit *Tobac*.

Printre alte studii științifice referitoare la așezările urbane din secolele XVII-XIX, menționăm lucrarea lui *Cocerghin V.* [244] în care este analizată foarte minuțios originea toponimică și evoluția istorică a orașului Dubăsari și a zonelor din apropierea Nistrului. Conform studiilor efectuate asupra documentelor de arhivă, actelor de cancelarie, hărților străine, *Cocerghin V.* înaintează mai multe opinii asupra numelui toponimic de Dubăsari. În baza unui document turcesc, publicat la 1779, autorul menționează 41 de așezări rurale, care se aflau în subordonarea orașului Dubăsari, inclusiv 14 de pe malurile râurilor Iagorlâc și Nistru: Dubovoe, Doibani, Goian, Roghi, Molovata, Cocieri, Corjova, Magala, Lunga, Pohrebea, Coșnița, Pererâta, Doroțcaia, Delacău [244, p.120]. Evoluția orașului Dubăsari este analizată în contextul desfășurării conflictelor militare ruso-turce de la sfârșitul secolului XVIII, iar conform Tratatului de la Iași din 1792 hotarul dintre Imperiul Rus și Otoman se stabilește pe râul Nistru.

Lucrarea savantului Arbore Z. „*Basarabia în secolul al XIX*”, editată la București, în 1898 [23], reprezintă una din cele mai importante realizări științifice despre istoria acestui ținut. În această monografie, se conțin date foarte valoroase despre particularitățile istorice, geografice, economice, demografice și etnografice ale orașelor și târgurilor din Basarabia, menționând în același timp, existența celor 11 orașe (inclusiv 8 capitale de județ) și 27 de târguri. Târgurile descrise în lucrare scot în evidență așezări urbane cunoscute încă din secolele XV-XVII, precum: Orhei, Telenești, Chișinău, Bălți, Movilău(Otaci) și Mahalaua de la Pânzăreni (ulterior numită Fălești), dar include și o listă de așezări mai recente, întemeiate de coloniști în sudul Basarabiei: Comrat, Vâlcov, Bairamcea, Tarutino(Ancecrac), Șaba, Turlachi, Păpușoi și Vulcănești. La

sfârșitul secolului XIX, localitățile Orhei, Bălți și Chișinău sunt cuprinse în lista orașelor și nu a târgurilor, prin urmare, se face o delimitare între cele două categorii de așezări. Populația târgurilor din Basarabia nu a fost atribuită la categoria populației urbane, din cauză că aceste așezări erau considerate rurale și nu urbane [53, p.159]. Târgurile din Basarabia erau eterogene sub aspect etnic. Spre exemplu, evreii din Basarabia nu aveau dreptul de a locui prin sate, ci numai în târgușoare și orașe. Numărul acestora varia de la o localitate la alta, astfel, la 1892, în Noua Suliță și Sculeni aceștia constituiau în jur 1/3, Turlachi, Otaci -1/2, Fălești - 2/3, iar în Lipcani-75% din numărul total al populației acestor localități. În număr important, evreii se întâlneau la Vadul lui Rașcov, Hâncești, Criuleni, Telenești. Este de remarcat că, la nivel regional, ei populau în special târgurile din partea centrală și de nord a Basarabiei. Orașele cu cel mai mare număr de evrei erau : Hotin, Bender, Bălți, Orhei, Chișinău. Pe când târgurile din zona de sud erau locuite de coloniști: bulgari, găgăuzi, germani, rusnaci, polonezi, elvețieni. Târgurile (colonii) Comrat, Păpușoi, Vulcănești erau locuite de găgăuzi și bulgari, Bairamcea de cazaci, iar în localitățile Șaba, Tarutino și Vâlcov - elvețienii, germanii, și respectiv rusnacii.

În această perioadă, Basarabia avea o economie preponderent agrară. Numărul mic de fabrici, clasa gubernia printre cele mai slab dezvoltate din cadrul imperiului țarist. La 1892, numărul de fabrici a constituit 222, care transformau o mică parte din materia brută în produse de consum. De cele mai multe fabrici dispuneau orașele Chișinău-28, Orhei-12, Akkerman și Bălți câte - 3, Hotin - 2, restul erau dispersate prin județe. Printre categoriile de fabrici, se numărau cele de: aramă și fier, spirt și bere, tutun, tăbăcărie, postav, cărămidă și var. Târgurile aveau, de obicei două ramuri de specializare: agricultura practică, de obicei de populația românească și negoțul care era controlat de etnicii evrei. În cadrul economiei acestor târguri, s-au format și unele ramuri de specializare rudimentară, ca rezultat al poziției geografice diferite și resurselor locale disponibile. Ca rezultat, în târgurile Noua Suliță și Vadul Rașcov, avea loc negoțul cu lemne, la Briceni și Lipcani se vindeau vite pentru export [53].

Într-o altă lucrare realizată de Zamfir Arbure „*Dicționarul geografic al Basarabiei*” (1904) [24], reeditat în anul 2001, pe lângă informații de ordin general, sunt aduse date statistice actualizate asupra situației economice și demografice din orașele și târgurile Basarabiei.

O contribuție importantă asupra cercetării ținutului Basarabiei sub aspect economico-geografic, de la începutul secolului XX, revine cunoscutului savant, născut în orașul Tighina, academicianul Berg L.S. În lucrarea *Бессарабия. Страна-Люди-Хозяйство* (1918) [215], sunt analizate principalele orașe și târguri după importanța economică. În dependență de apartenența la anumite sectoare de căi ferate, au fost analizate principalele centre economice ale Basarabiei (orașe, târguri și așezări rurale), cu o prezentare în plan istoric, geografic și demografic. Pentru cele mai însemnate orașe și târguri, autorul prezintă asupra numărului populației date statistice pentru anul 1915.

Pe parcursul perioadei interbelice, o atenție deosebită s-a acordat colectării datelor statistice și a informațiilor despre Basarabia. Astfel, un material informativ, de mare valoare, care a stat la baza cercetărilor geografice și socio-economice l-au constituit *materialele* publicate în „*Dicționarul statistic al Basarabiei*” (1923) [59]. Dicționarul statistic al Basarabiei a fost întocmit în baza recensământului populației din 1902, ulterior, fiind completat cu date statistice furnizate de primăriile localităților și din tabelele Birourilor de Evidență Centralizată a Populației pentru anii 1922-1923. La începutul acestei lucrări, este prezentată o schiță generală asupra cadrului natural, activităților economice, căilor de comunicație și populației provinciei. Cea mai mare parte a lucrării este destinată caracterizării comunelor urbane și celor rurale, unde se cuprind aspecte de ordin: geografic, economic și administrativ. Pe lângă considerațiile de ordin general, în cadrul comunelor urbane au fost evidențiate și instituțiile edilitare, care, conform aprecierilor date de autor determină „*aspectul civilizat*” al așezării [59, p.2].

În lucrarea „*Centrele comerciale din Basarabia*” (1923) [116], generalul *Scarlat Panaitescu* amintește că, după Unirea cu România, în Basarabia, se aflau 9 orașe (capitale și reședințe de județ) și 49 de târguri. Pentru a putea aprecia importanța economică a lor, autorul le clasifică după poziția geografică față de arterele fluviale în 4 categorii: orașe de pe Nistru, orașe de pe Prut, orașe de pe Dunăre, orașe din interiorul Basarabiei. Referindu-se la orașul Leova, autorul menționează „*juca pentru Prut rolul pe care îl joacă Tighina pentru Nistru*” [116, p.9].

În lucrarea lui *Efodiev I. География Молдавии* (1929) [227], publicată la Balta găsim o bogată informație geografică despre așezările urbane din Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească. În această lucrare, sunt descrise 3 târguri (Balta, Anani, Tiraspol), 2 târgușoare (Bârză, Râbnița) și 2 sate mari considerate târgușoare (Grigoriopol și Dubăsari). Astfel, în RASSM numărul populației urbane, conform datelor constituia 74363 sau 15% din numărul total al populației [227].

Despre târgul Tiraspol (*Тирашполь*) se menționează că a fost întemeiat la sfârșitul secolului al XVIII-lea (1792), în locul unui sat mic moldovenesc de pescari - Sucleia, această denumire o poartă un sat care se află la o distanță 3,5 km de târg. În anul 1878, pe lângă târg, a fost trasată linia de cale ferată Chișinău - Odesa. În aceste condiții, Tiraspolul devine un important centru de tranzit, dintre localitățile din valea Nistrului, care exportau diverse produse agricole spre portul Odesa.

Târgul Râbnița (*Рымница*), este amintit ca stație de cale ferată de pe segmentul Slobodca-Râbnița. Printre cele mai importante unități economice ale târgului, se menționează fabrica de zahăr, dată în exploatare în anul 1926, care producea anual 2800 tone de zahăr. Conform datelor statistice, prezentate pentru anul 1926 în Râbnița locuiau 5640 de locuitori.

Despre târgușorul Grigoriopol, se spunea că a fost întemeiat în anul 1792 de către armeni, veniți în anul 1787 din satele turcești din Basarabia și din alte locuri. Începând cu anul 1803, în Grigoriopol au sosit moldovenii. La sfârșitul anilor '20 ai secolului al XX-lea aici locuiau 9000 de locuitori. Privitor la târgușorul Dubăsari, se menționează că acesta avea în jur de 8 mii de locuitori, care practica diverse activități agricole. Însă principala ramură a agriculturii era tutunăritul, iar ca urmare a practicării îndelungate a acestei activități, populația a creat un soi nou de tutun, numit *Dubăsărean*.

În perioada interbelică prin lucrări, cu caracter geografic, s-au manifestat cu precădere savanții Ciobanu Șt.[37], Cazacu P.[35], Boldur Al.[31]. În monografia *Basarabia* (1926), editată sub redacția academicianului de origine basarabeană, Ștefan Ciobanu [37], sunt analizate foarte minuțios orașele Basarabiei. El a realizat un studiu evolutiv asupra orașelor și târgurilor din momentul apariției acestora în spațiul istoric dintre Nistru și Prut, până la Unirea Basarabiei cu România. Autorul se aprofundează în studierea orașelor din perioada țaristă, care a desemnat caracterul și continuitatea rețelei urbane, și în cadrul României Mari.

În momentul anexării Basarabiei de către Rusia la 1812, în provincia dintre Prut și Nistru existau 15 orașe și târgușoare. Conform lui Șt. Ciobanu apariția și dezvoltarea unor orașe din această perioadă, au fost însoțite de stagnarea altor localități urbane din provincie. Astfel, după încorporarea spațiului dintre Prut și Nistru de către Rusia, Chișinăul este ales capitală a Basarabiei și centru al județului Orhei. În aceste condiții, se reduce din importanța orașului Orhei, care nu s-a mai putut dezvolta decât în ultimele decenii ale secolului XIX-lea. În anul 1873, „*regiunea Basarabiei*” este transformată în gubernie, iar Chișinăul devine „*oraș gubernial*”. În primele decenii ale stăpânirii ruse, Soroca își pierde din însemnătatea pe care o avea ca oraș în timpul Moldovei, dar și ca urmare a faptului că, până în anul 1848 a fost proprietatea particulară a familiei boierești Roset-Roznovanu. Fostul guvernator al Basarabiei, Feodorov, în anul 1838, pe teritoriul satului Frumoasa, care a fost cumpărat de la principesa Cantacuzino, a întemeiat orașul Cahul. După 1878, Cahulul își pierde calitatea de capitală de județ, pe care o recâștigă în anul 1914.

Printre alte studii de geografie regională, poate fi menționată monografia „*Regiunea Codrilor Basarabiei*” (1936) [57], editată la Chișinău de către *Dăscălescu N.* Autorul este convins că, la baza cercetărilor geografice ale țării, trebuie pusă *regiunea naturală*, care prezintă trăsături specifice (geologice, morfologice, hidrografice, climatice) etc., de la care pornesc, la inițiativa și intervenția omului, „*elementele deosebite*” precum cele economice, culturale, industriale, agricole etc. O asemenea abordare, în accepția autorului, poate înlesni organizarea și conducerea unităților administrativ-teritoriale ale țării. Regiunea Codrilor, ca obiect de studiu a fost ales din consideratele unei întinderi spațiale mari de la nord la sud, și a omogenității

cadrului natural și antropic. Din punct de vedere structural, Codrii Basarabiei au fost divizați în: Codrii Turiei (Hotinului) și Codrii Centrali, care la rîndul lor, sunt alcătuiți din 3 părți (Codrii Nistrului, Codrii Bâcului, Codrii Lăpușnei) și Codrii Tigheciului. Schița antro-po-geografică a lucrării cuprinde o analiză comparativă a vieții culturale și social-economice ale populației din regiunea de Codru cu cea din regiunea de câmpie. Regiunea de Codru se caracterizează, în special, prin predominarea elementului etnic românesc, așezate aici din cele mai vechi timpuri, pe când teritoriile din vecinătate au fost colonizate de reprezentanții altor grupuri etnice relativ recent. Codrenii, cu predilecție, sunt preocupați de viticultură și horticultură, pe când țăranii din zonele de câmpie sunt agricultori și păstori. Printre cele mai importante așezări urbane din Regiunea Codrilor, se numără: Chișinău, Orhei, Hotin și Cahul. Extinderea orașelor din această zona a fost realizată în dauna Codrului. Astfel, orașul Chișinău așezat pe malurile mlăștinoase ale râului Bâc, unde odinioară erau păduri seculare, are presărate în jurul său numeroase livezi și vii. Orașul Orhei, care la începutul secolului XIX, era înconjurat de păduri străvechi, și-a lărgit terenul cu vii și livezi în detrimentul pădurii. Odată cu construcția căilor ferate, orașele (Orhei, Soroca, Cahul) s-au pomenit izolate, reducându-se din perspectivele lor de dezvoltare.

O lucrare de mare valoare științifică, referitoare la studiul geodemografic al mediului urban din Basarabia anilor 1850-1914, aparține cunoscutului istoric contemporan din Republica Moldova, D. Poștarencu (2010) [128]. În acest studiu, sunt caracterizate fenomenele geodemografice ale populației urbane din Basarabia, precum: mișcarea naturală și migratorie a populației, bilanțul natural, componența etnică și socială, structura confesională și profesională, repartizarea pe sexe și vârste, știința de carte a populației urbane, inclusiv raportul dintre populația urbană și cea rurală. La realizarea acestui studiu, au fost utilizate un șir de izvoare documentare, printre care menționăm: rapoarte anuale ale guvernatorului Basarabiei, publicațiile Comitetului de statistică al Basarabiei și culegerea de materiale ale recensământului populației din 1897. Însă, după cum menționează autorul lucrării, cea mai mare dificultate la realizarea studiului a fost determinată de imprecizia datelor statistice asupra numărului populației urbane. Până la recensământul din 1897, în Basarabia, era aplicată practica fiscală de evidență a populației, care punea accent pe numărul de familii, și nu pe cel al sufletelor. Printre alte deficiențe se numără și faptul că, în diferite surse de evidență statistică, populația suburbiilor și a târgurilor este atribuită fie la categoria populației urbane, fie la cea rurală.

În lucrarea istoricului *Custreabova S. „Городы Бежцабаву 1918-1940” (1986) [247]*, este analizată influența proceselor economice asupra fenomenelor geodemografice din orașele Basarabiei interbelice. Lucrarea dată, comportă un pronunțat caracter antiromânesc, autorul critică orice politică de reformare a vieții social-economice din Basarabia de către autoritățile române, care după părerea lui, au dus la efecte negative în plan demografic în toate orașele

provinciei. În această lucrare se fac constatări asupra cauzelor care au generat situația demografică critică din Basarabia, în general, și din orașe în special. Ca urmare a unei evoluții descendente a fenomenelor demografice (natalitate, mortalitate) și emigrației populației după anul 1918, conform constatărilor autorului s-a diminuat numărul populației urbane din Basarabia. Astfel, pe parcursul perioadei 1915 - 1930, numărul populației urbane a scăzut cu 41.529 de locuitori sau cu 11%, iar în anul 1939, numărul populației urbane în Basarabia, care a constituit 354.718 de persoane a atins nivelul anului 1904, când numărul populației urbane era de 356.339 de persoane.

Seria anterioară de lucrări științifice, preponderent istorice, consacrate studiului principalelor aspecte legate de orașele din spațiul pruto-nistean, a fost continuată prin realizarea istoricului Vizer B. [184]. În această lucrare, sunt expuse rezultatele obținute de autor, în urma investigațiilor efectuate asupra unor materiale de arhivă, care au permis elucidarea diferitelor aspecte ale vieții politice, economice, sociale și culturale ale orașelor din RSSM. Studiul cuprinde informații valoroase referitoare la legislația privind acordarea statutului de oraș (24 aprilie 1957), care explică desfășurarea procesului de urbanizare, ca urmare a pătrunderii industriei în localităților rurale și transformării satelor în orașe și orașele muncitorești. Informații relevante se aduc cu privire la dinamica și structura populației urbane (socială, etnică), care au cunoscut schimbări semnificative după Cel De-al Doilea Război Mondial. În baza unor surse oficiale citate, autorul menționează că, pentru anii 1940-1941, se indică diferite date referitoare la numărul populației urbane a RSSM, între 334,2 mii și 501,1 mii de persoane. Către anul 1950, în localitățile urbane din RSSM, au sosit 69145 de persoane sau 71% din numărul total al imigranților. Autorul remarcă faptul că peste 50% din populația orașelor RSSM se completa cu populație venită din afara republicii. Astfel, în anul 1951, creșterea mecanică a numărului populației urbane a constituit 12,8 mii locuitori, pe când cea naturală doar cu 8,3 mii de locuitori.

În perioada postbelică, primele informații cu referință la așezările urbane ale Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești se regăsesc într-o lucrare cu conținut economico-geografic. La realizarea acestui studiu, au participat geografi ruși: *Lavrov V. I., Odud A.L., Pocșișevschii V.V., Prișlețov N.F., Cotelnicov V.L.* [248]. Autorul compartimentului cu privire la populația din RSSM, *Pocșișevschii V.V.*, indică faptul că majoritatea populației din RSS Moldovenească locuia în mediul rural. Ponderea populației urbane, la 1941, conform datelor autorului, constituia doar 18,4%, fiind concentrată în 17 orașe, iar împreună cu așezările de tip orășenesc acestea erau 24 la număr [248, p.62]. *Odud A.L.* caracterizează principalele orașe din RSSM după importanța economică în cadrul regiunilor geografice. În anul 1957, studiile lui *Odud A.L.* [269] sunt materializate în monografia „*RSS Moldovenească*”. Astfel, de rând cu caracterizarea economico-geografică complexă, în această lucrare, sînt caracterizate și orașele ca centre economice ale

regiunilor economico-geografice de Nord, Centrală, de Sud și Sud-Est. Lucrarea conține, de asemenea o serie de hărți cu reprezentarea ramurilor și principalelor centre industriale.

La începutul anilor '60 ai secolului al XX-lea, în RSSM apare o nouă direcție în cercetarea orașelor - *planificarea spațiului urban*. Acest aspect este reflectat în lucrarea lui Pedaș G. [272] „*Развитие городов Молдавии (1964)*”, care menționează despre importanța dezvoltării armonioase a orașelor în vederea creării condițiilor optime de viață. În studiul dat, au fost analizate direcțiile și strategiile de planificare urbanistică a orașelor mari și mici în conformitate cu deciziile și hotărârile emise la nivel unional. Ca urmare a dezorganizării spațiului urban și reconstrucției unor întreprinderi industriale vechi, nerentabile, amplasate în cele mai favorabile spații urbane destinate construcțiilor, în primele decenii ale perioadei postbelice (anii 40-50), activitățile instituțiilor de proiectare urbanistică la nivelul republicii erau limitate. În anii 50-60, au fost abordate principiile și concepțiile de dezvoltare spațial-planimetrică a orașelor din RSSM. Dezvoltarea urbanismului a înregistrat primele succese odată cu intrarea în vigoare a planurilor urbanistice, elaborate între anii 1952-1954. Aceste planificări prevedeau extinderea teritorială și dublarea populației orașelor până în anii 1970-1975. În arhitectura orașelor au fost prevăzute teritorii destinate construcției instituțiilor culturale pentru desfășurarea unor evenimente artistice și manifestări publice. Autorul aduce la cunoștință unele exemple, care au căzut în atenția autorităților centrale privitoare la cele mai importante realizări planificate în domeniul spațiului urban. Astfel, se preconiza dezvoltarea orașelor Râbnîța și Soroca în special, în zonele cu altitudini mai înalte. De asemenea era planificată crearea aglomerației urbane de pe ambele maluri ale Nistrului: Râbnîța-Rezina cu o populație de peste 50 mii locuitori. Rolul principal în dezvoltarea orașului Soroca era atribuit construcției unui complex hidroenergetic de pe Nistru. Conform planului urbanistic al orașului, numărul populației urma să crească de 2 ori. Pentru așezările de tip orășenesc Leninsk (Ghindești), Brătușeni (Cupcini), Alexandreni (Biruința), Căușeni, era prevăzut ca, în cel mai scurt timp, nivelul de viață să fie identic cu cel din alte orașe ale republicii, odată cu construcția celor mai importante obiecte de infrastructură socială. Apariția așezării de tip orășenesc Dnestrovsk pe lângă centrala electrică cu termoficare a creat premise favorabile ca această localitate să devină *satelit urban* pentru orașul Tiraspol. În procesul de elaborare a planurilor urbanistice generale ale orașelor mari și mici se preconiza dezvoltarea acestora în limitele spațiului urban ca urmare a utilizării raționale a teritoriului.

Studii cu un subiect de cercetare asemănător au fost efectuate în cadrul altor științe despre orașele Republicii Moldova, precum este arhitectura. În monografia „*Arta urbanismului în Republica Moldova*”(2008) (autor Maria Șlapac) [176], este abordat istoricul urbanismului Republicii Moldova de la fondarea primelor orașe din perioada prestatală până la restructurările masive ale perioadei comuniste. Este propusă o periodizare a fiecărei etape, care pune în

evidență particularitățile acestora, reieșind din realitățile politicii interne, care au determinat planificarea urbană și tipologiile constructive.

Între anii 1975-1993, au fost publicate o serie de lucrări de către *Zagorodnaia E.* cu privire asupra particularităților economice ale urbanizării: problemele economice ale urbanizării RSSM [229], urbanizarea și procesele demografice [231], dezvoltarea socio-economică a orașelor mici din RSSM [230], rolul producției industriale la formarea și creșterea categoriilor de orașe la nivel regional [232], problemele social-economice ale dezvoltării rețelei de orașe [233]. În lucrarea *Социально-экономическое развитие малых городов Молдавской ССР* [232], sunt abordate aspectele socio-economice ale dezvoltării orașelor mici din RSSM. În această perioadă, era specifică predominarea, în rețeaua de așezări urbane, a așezărilor de tip orășenesc, care depășeaua de două ori numărul orașelor mici. Conform acestui studiu, în anii 60, apariția și dezvoltarea orașelor mici și așezărilor de tip orășenesc a fost determinată de: *formarea complexurilor teritoriale de producție, modificări în structura aglomerațiilor urbane, crearea centrelor și nodurilor industriale, identificarea bazei de resurse economice pentru crearea unei rețele dezvoltate de așezări urbane*. De rând cu orașele mici sunt analizate și perspectivele de dezvoltare a așezărilor de tip orășenesc, care se caracterizează prin următoarele particularități: număr însemnat al așezărilor și populației concentrate în aceste localități, care au atins pragul demografic al orașelor mici, nivelul de dezvoltare al producției industriale apropiat de cel al orașelor mici, ritmuri înalte de creștere a populației și producției industriale.

Într-o altă lucrare consacrată studiului orașelor, *Zagorodnaia E.* [232] analizează particularitățile procesului de urbanizare a RSSM de la sfârșitul anilor '80, care se caracteriza prin următoarele aspecte: nivelul înalt de valorificare a teritoriului în scopuri economice, ritmuri înalte de industrializare, predominarea populației rurale. Cu o pondere de 47,0% a populației urbane, RSSM făcea parte din grupa republicilor unionale cu un nivel mediu de urbanizare. Creșterea numărului de orașe, respectiv a nivelului de urbanizare, a fost determinată de dezvoltarea și concentrarea producției industriale dar și a schimbărilor care au intervenit în amplasarea forțelor de producție la nivel regional. În aceste condiții, are loc creșterea numărului populației în orașe și formarea sistemelor de așezări urbane. Într-un studiu cu referire la problemele social-economice de dezvoltare a rețelei de așezări urbane din Republica Moldova [233], este analizat specificul rețelei urbane, care este determinată de predominarea așezărilor de tip orășenesc și orașelor mici de până la 50 mii de locuitori. Numărul așezărilor urbane mici a crescut pe parcursul perioadei postbelice, ca urmare a scoaterii din circuitul agricol a unor suprafețe importante de terenuri. Autorul este de părere că în condițiile deficitului de resurse funciare utilizarea suprafețelor agricole pentru necesitățile urbane este nejustificată, deoarece caracterul neregulat (alungit sau fragmentat) al orașului influențează asupra costurilor legate de

infrastructură și de deplasarea populației în cadrul acestei localități. În această lucrare este acordată o atenție deosebită aspectelor legate de ocrotirea sănătății, care a devenit o problemă acută odată cu creșterea numărului de așezări urbane și a gradului de urbanizare al republicii.

Rolul orașelor mici, ca centre de susținere a rețelei de așezări rurale, este analizat în publicația autorilor *Matei C., Mâtcu M.* [255]. În studiul dat, s-a constatat că ascensiunea procesului de urbanizare asupra mediului rural a fost cauzată de creșterea nivelului de industrializare și activizare economică a orașelor mici. Baza economică a acestor orașe s-a format, în mare parte, în perioada postbelică, când cele mai multe dintre ele au devenit centre industriale cu profil multiramural. În aceste așezări, au fost concentrate întreprinderi mari din diverse ramuri ale industriei: alimentare, materialelor de construcție, constructoare de mașini. Dar, spre deosebire de orașele mari, acestea au o specializare mai îngustă. Majoritatea orașelor mici, devenind centre de raioane administrative, îndeplinesc și funcții administrative, și socio-culturale de rang raional.

După anii '90 ai secolului al XX-lea, în majoritatea studiilor din domeniul geografiei populației și așezărilor umane din Republica Moldova, predomină aspectele legate de problemele demografice.

La începutul anilor 2000, sunt reluate unele cercetări în domeniul așezărilor urbane din Republica Moldova, în vederea organizării durabile a teritoriului urban și soluționării problemelor economice și demografice ale orașelor mici și mijlocii. În acest sens, apare necesitatea cunoașterii situației social-economice reale din aceste localități. Astfel, în anul 2004, a fost editat *Ghidul Orașelor din Republica Moldova* [82], în care sunt prezentate informații cu un bogat suport statistic referitor la: poziția geografică, datele istorice, resursele naturale, economia și infrastructura locală pentru fiecare oraș.

În anul 2008 de către grupul de autori *Matei C., Mâtcu M., Sainsus V., Hachi M.* a fost elaborată lucrarea științifică „*Rolul orașelor mici în dezvoltarea complexului agroindustrial al Republicii Moldova*” [97] cu caracter sistemic, care abordează o multitudine de probleme ale orașelor mici prin prisma rolului lor economic în cadrul republicii. În studiul dat, sunt analizate mai multe probleme ce țin de fenomenele demografice, precum: evoluția și bilanțul efectivului de populație pe medii, direcțiile de migrație ale populației, inclusiv prin evidențierea particularităților actelor migraționiste ale orașelor mici. Sub acest aspect, autorii precizează că migrația populației spre orașele mici constituie un fenomen sporadic și neînsemnat. Conform studiului, majoritatea întreprinderilor complexului agroindustrial sunt concentrate în orașele mici și mijlocii, care, la rândul lor beneficiază de baza de materii prime și forța de muncă din așezările rurale aflate în apropiere nemijlocită. Astfel că, odată cu diminuarea rolului industriei prelucrătoare în structura complexului agroindustrial, are loc procesul de dezindustrializare a

economiei republicii, iar ca urmare a acestei modificări, Republica Moldova se va transforma dintr-o regiune industrial-agrară în regiune cu profil agrar. În domeniul redresării situației economice, inclusiv a procesului de urbanizare, autorii înaintează unele propuneri, precum: stimularea dezvoltării orașelor mici și mijlocii, orientarea politicii de urbanizare spre regiunea de sud, prin crearea unui pol de creștere regional și revederea statutului de oraș pentru așezările urbane mici cu profil economic agro-rural. Astfel, politica urbană trebuie să se orienteze după ritmul creșterii economice pentru a avea efect benefic asupra statului.

În lucrarea lui *Sârodoiev I. (2009) [207]*, este abordată problema rolului orașelor în dezvoltarea regională prin prisma caracteristicilor structurii rețelei urbane și a relațiilor urban-rural. Lucrarea dată se referă la toate categoriile de orașe din Republica Moldova.

Între anii 1999-2013 a fost publicată seria de lucrări în 11 volume „*Localități Republicii Moldova*” [91]. Cercetările efectuate respectă o metodologie bazată pe investigații originale, fiind bine documentate și care corespunde necesităților științifice actuale. Materialele incluse în compartimentul „*Note statistice*” au aspect enciclopedic și sunt importante pentru cercetările ulterioare asupra acestor localități. Conținutul articolelor respectă cu strictețe o anumită ordine cronologică: preistoria așezărilor, dezvoltarea de până la 1812, anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus, Unirea Basarabiei cu România și perioada postbelică. Astfel, aceste 11 volume reprezintă o sursă prețioasă pentru descrierea localităților sub aspect istoric, politic, social, administrativ, economic și cultural.

În pofida faptului, că până în prezent, au fost realizate mai multe studii științifice consacrate procesului de urbanizare din Republica Moldova, se simte insuficiența unei cercetări complexe, care ar aborda o multitudine de problemele actuale de dezvoltare ale orașelor mici și mijlocii, în baza noilor cerințe metodologice ale geografiei economice și sociale. În acest context ne-am propus să identificăm particularităților de dezvoltare ale orașelor mici și mijlocii, în condițiile transformărilor geodemografice, sociale și economice, în vederea eficientizării politicilor și strategiilor de dezvoltare regională. În dependență de scopul urmărit au fost trasate următoarele obiective:

- analiza specificului evoluției rețelei de așezări urbane, în context spațial și temporal, de dezvoltare a teritoriului actual al republicii;
- identificarea factorilor naturali, socio-economici și demografici de dezvoltare a rețelei de așezări urbane mici și mijlocii;
- determinarea locului și rolului orașelor mici și mijlocii în polarizarea teritorială în contextul dezvoltării regionale;
- elaborarea recomandărilor cu privire la eficientizarea gestionării orașelor mici și mijlocii în sistemul așezărilor urbane.

1.4 Concluzii la capitolul I

- 1) La ora actuală orașul rămâne obiectul de studiu pentru specialiști din diferite domenii: geografi, economiști, demografi, ecologi, urbaniști etc. Însă studii dedicate problemelor dezvoltării social-economice în aspect geodemografic sunt limitate la număr. În consecință cercetarea orașelor poartă un caracter insuficient, deoarece fiecare din aceste științe examinează orașul corespunzător domeniului dat.
- 2) Pentru definirea conceptului de oraș, ce desemnează în același timp categoria de „oraș mic” în teoria și practica mondială se evidențiază o serie de criterii. Fiecare stat definește noțiunea de „oraș”, bazându-se pe considerente de ordin geografic, istoric sau administrativ. Însă, în majoritatea acestor state, orașele mici și mijlocii sunt delimitate de alte categorii de orașe din sistemul urban în baza criteriului mărimii demografice.
- 3) În studiile istoricilor basarabeni din perioada secolului al XIX-lea, iar mai târziu și în lucrările cercetătorilor geografi, demografi și economiști din perioada postbelică se observă o delimitare a conceptului de „oraș”, față de cealaltă noțiune de „populație urbană”. Orașul este analizat în aceste studii ca o categorie de așezare deosebită în aspect social, demografic și economic, pe când noțiunea de populație urbană are o conotație mult mai largă dar și imprecisă, la care se refereau locuitorii antrenați în activități neagricole. Aceste aspecte pot fi observate atât în perioada secolului al XIX-lea în Basarabia, când au existat în paralel târgurile și orașele, cât și în perioada postbelică, unde așezările de tip orașenesc din RSSM le-au depășit numeric pe cel al orașelor. Însă populația din aceste așezări era considerată deopotrivă urbană.
- 4) Majoritatea studiilor cu privire la orașele mici și mijlocii din Republica Moldova, au fost elaborate, între anii 1960-1990, în corespundere cu importanța acordată așezărilor urbane pentru dezvoltarea economică a acestui teritoriu. Ele, urmând să joace un rol important în extinderea rețelei de așezări urbane, ridicarea nivelului de urbanizare, amplasarea întreprinderilor industriale. După anii 90 ai secolului XX-lea în majoritatea studiilor care fac referință asupra orașelor mici și mijlocii din republică predomină aspectele legate de problemele demografice.
- 5) O serie de studii asupra problemelor orașelor mici și mijlocii au fost realizate de către unii analiști la începutul anilor 2000. Însă, în cadrul acestor rapoarte problemele fundamentale ale orașelor mici și mijlocii: criza demografică, situația ecologică, relațiile din cadrul sistemului de așezări urbane sunt abordate tangențial, ceea ce determină necesitatea teoretică și practică a acestui studiu.

2. MATERIALE ȘI METODE DE CERCETARE

2.1 Metodele de studiu

Diversitatea și complexitatea factorilor naturali, sociali și economici care au determinat apariția și dezvoltarea orașelor impun pentru studierea acestora utilizarea unei metodologii de cercetare, care să-i evidențieze particularitățile în timp și spațiu. În studierea orașelor mici și mijlocii din Republica Moldova au fost utilizate metode de cercetare specifice Geografiei Umane, precum și a unei ramuri ale acesteia - Geografia Urbană.

Metoda analitică este utilizată pentru redarea bazelor conceptuale și metodologice ale fenomenului urban în cadrul diferitor direcții de cercetare științifică, pentru caracterizarea și identificarea particularităților fizico-geografice, a evoluției geodemografice și economico-geografice, a tendințelor și legităților legate de dezvoltarea ramurilor de specializare economică și a infrastructurii orașelor mici și mijlocii atât în perioada postbelică, cât și în perioada de tranziție a Republicii Moldova. În acest scop autorul a consultat și a examinat un număr mare de teze de doctorat, monografii, articole științifice, rapoarte analitice, strategii de dezvoltare sectoriale elaborate de departamentele și ministerele de stat. În baza analizei minuțioase a acestor surse au fost scoase în evidență particularitățile de dezvoltare atât a rețelei, cât și a sistemului de așezări urbane mici și mijlocii, a lacunelor actuale privind criteriile de atribuire a unei localități a statutului de oraș, a organizării administrativ-teritoriale și a strategiilor de dezvoltare regională în noile condiții de dezvoltare demografică și socio-economică a republicii.

Metoda comparativă a fost utilizată la analiza proceselor demografice din orașele mici și mijlocii, a indicatorilor economici, a infrastructurii, a evoluției rețelei de așezări urbane și a rolului lor în sistemul urban și regional al republicii, pentru a stabili atât asemănările și deosebirile, cât și de a evidenția legitățile și tendințele de evoluție a acestor procese. Utilizarea acestei metode presupune în mod special studierea experiențelor statelor vecine, în special a României, în domeniul politicii policentriste de dezvoltare a statului și a regiunilor. Din aceste considerente este foarte important cunoașterea experienței statelor, care se află într-o situație social-economică similară, dar și a statelor europene mai dezvoltate, care promovează o politică de implicare mai activă a orașelor mici și mijlocii în dezvoltarea regională.

Mai mult decât atât, aplicarea acestei metode a fost utilizată în contextul analizei impactului unor proiecte sociale, economice și de infrastructură din toate regiunile republicii, care sunt realizate cu sprijinul partenerilor europeni de dezvoltare. Din aceste considerente continuitatea și succesul acestor proiecte va depinde de modul în care politica și principiile de dezvoltare regională din Republica Moldova vor corespunde prevederilor statelor membre UE, care promovează o politică a regiunilor eficiente.

Metoda cartografică este una din cele mai importante metode ale geografiei. Simion Mehedinți chiar afirma în acest sens: „cea dintâi pagină a geografiei a fost un plan sau o hartă” [62, p.118]. În structura prezentei lucrări, pentru a reda spațial fenomenele descrise, au fost utilizate atât instrumente cartografice tradiționale (precum hărțile simple sau tematice), dar și instrumente cartografice moderne ce folosesc modelarea matematică (tehnologii SIG).

Utilizarea hărții permite atât efectuarea cercetării, cât și reprezentarea rezultatelor acesteia. O contribuție însemnată, au adus, și materialele cartografice realizate de cercetătorii preocupați de domenii aparte: protecția mediului, geografia resurselor naturale, demografiei, economiei.

Pentru determinarea raporturilor dintre rețeaua de așezări urbane a Republicii Moldova și elementele locale ale reliefului a fost utilizată harta geomorfologică, autor Bilinkis G.M., [216] la scara 1:200 000. Aceasta a permis efectuarea unei analize cu privire la distribuția indicatorilor morfometrici ai intravilanului urban prezentați în materialul cartografic. Pe lângă aceste materiale, a fost utilizată suportul informațional ASTER Global Digital Elevation Map, cu ajutorul căruia a fost actualizată baza de date privind indicatorii morfometrici ai reliefului din localitățile urbane (Anexa 2).

Metoda modelării (ierarhizării). Ierarhia în sensul larg al cuvântului, poate fi de mai multe tipuri în funcție de caracteristicile de bază de la care se pleacă. În cazul nostru orașele au fost ierarhizate luând în considerație numai numărul absolut al populației lor. Este cunoscut că această metodă presupune o reprezentare grafică a două caracteristici urbane: pe abscisă rangul, iar pe ordonată populația orașului. Obținem astfel, în sistemul de coordonate rectangulare, o așezare a orașelor aproximativ în lungul unei hiporbole echilaterale de forma:

$$P^{-q} \cdot r = K \quad (2.1)$$

În care P – reprezintă populația orașului, r – reprezintă rangul orașului de populație P , iar q și K sînt două constante care trebuie determinate. Considerînd deci, pe $q = -1$, relația de mai sus se poate scrie: $P = K/r$, unde K reprezintă populația celui mai mare oraș. Este ceea ce în literatura geografică consacrată acestor probleme, se numește „*talia urmează rangul*”, prin talie înțelegîndu-se cîtul dintre populația orașului celui mai mare, împărțită prin rangul orașului dat. Prin transformarea tuturor datelor în logaritmi s-a obținut o distribuție a orașelor în largul unei drepte de pantă -1 de forma: $y = -bx + a$ [93, p.75, 111].

Utilizând populația drept variabilă dependentă, avînd în vedere că doar rangul este cunoscut cu certitudine într-o anumită secvență temporală, ecuația devine:

$$\text{Log } P = -1/q \text{ Log } r + (\text{Log } K)/q \quad (2.2)$$

unde,

- populația (y) a unui oraș ($\text{Log } P$) depinde de rangul său x ($\text{Log } r$);

- constanta a_0 ($1/q$), cu valori întotdeauna negative dă valoare pantei, fiind un indice al inegalității dimensiunilor orașelor ce constituie un sistem urban;

constantă a_1 ($\log K$), reprezintă logaritmul taliei orașului de rang 1.

O altă metodă de reprezentare grafică a ierarhiei orașelor Republicii Moldova în funcție de numărul populației constă în determinarea *diferenței rangurilor* [78, p.143] pentru un anumit interval de timp, în cazul de față pentru anii 1989 și 2014. Diferențele obținute capătă valori pozitive pentru orașele care au crescut în ierarhia demografică și valori negative pentru cele care au coborât în ierarhie.

Metoda observației și descrierii geografice. Contestată de unii analiști și geografi pentru caracterul său empiric, metoda observației și descrierii geografice este cel mai facil, dar și cel mai utilizat procedeu pentru orice geograf în abordarea spațiului. În acest sens, geograful francez Pierre George chiar afirma „geografii au considerat întotdeauna că documentul geografic în sine este terenul” [62, p.130]. De aceea, observația directă este prima metodă prin care poți obține datele primare pentru analizele ulterioare. În contextul prezentei lucrări, o bună parte a cercetării a fost reprezentată de observarea și analiza teritoriului, concretizată în analiză de diagnoză a spațiului urban, în special pentru orașele incluse în sondajul sociologic.

Reconstituirea etapelor de evoluție a rețelei de așezări urbane, a factorilor care a favorizat dezvoltarea lor într-o anumită perioadă de timp, precum și înțelegerea logicii bazată pe corelarea datelor și faptelor istorice.

Metoda istorică. Utilizarea acestei metode, ne-a permis să înțelegem și să putem explica, evoluția conceptului de „oraș”, care este unul destul de distorsionat. Mai ales, că nici istoricii nu sunt foarte consecvenți în această privință, începând cu „Descrierea Moldovei” a lui Dimitrie Cantemir, unde am reușit să descifrăm semnificația reală a centrelor urbane ale Moldovei doar prin analiza lucrării scrise în limba latină, până la studiile lui Zamfir Arbure, care include în lista târgurilor (orașe mai vechi, sate și chiar colonii ale găgăuzilor, bulgarilor, germanilor și a altor populații migratoare). Pentru a nu sfida specificul dezvoltării socio-economice și politice a Moldovei, în diferite etape ale dezvoltării sale, istoricii se rezumă doar la studierea unor perioade mai scurte de timp din evoluția rețelei de orașe, de pe teritoriul istoric al republicii. În acest sens, ne-am permis să analizăm într-o formă succintă, dar în același timp foarte detaliată, evoluția formelor și categoriile de așezări urbane, din perioadele cele mai timpurii, ale existenței statului medieval moldovenesc, până la etapa actuală de dezvoltare a teritoriului Republicii Moldova.

Totodată în urma analizei diferitor surse istorice au fost observate anumite tangențe legate între evenimentele, care s-au petrecut acum un secol, pe teritoriul istoric al republicii cu problemele și perspectivele actuale de dezvoltare ale orașelor mici și mijlocii. La timpul lor,

istoricii Arbure Z., Ciobanu Șt., Cazacu P., Boldur Al. și Dăscălescu N. au accentuat despre decăderea economică a orașelor Soroca, Orhei și Cahul, determinată de faptul, că acestea au fost izolate de rețeaua de căi ferate. Ori, în prezent, Planul de Amenajare a Teritoriului Național, elaborat relativ recent [120], prevede clar în acest sens, racordarea în viitorul cel mai apropiat, a orașelor Orhei și Soroca la rețeaua de transport feroviar. În același timp, Scarlat Panaitescu în una din lucrările sale, elaborate în perioada interbelică, amintește despre faptul, că orașelul Leova era unul din cele mai importante centre navale de pe Prut. În prezent, acest lucru pare a relua mersul firesc al istoriei, ca urma a unei tendințe tot mai clare de permutare a navigației de pe Nistru pe râul Prut. Astfel, valoarea metodei istorice este indiscutabil foarte importantă în studierea și relevarea unor fapte și evenimente care au și un caracter geografic.

Metoda statistico-matematică oferă posibilitatea cunoașterii fenomenelor economico-geografice prin analize cantitative de detaliu. Această metodă a fost utilizată la colectarea, prelucrarea și analiza matematică a unui volum mare de date statistice acumulate. În baza datelor primare obținute de la Biroul Național de Statistică au fost elaborate numeroase tabele și figuri, care au fost supuse ulterior unei analize. În același timp au fost determinați un șir de indicatori ce reflectă evoluția situației demografice și socio-economice a așezărilor urbane mici. Un indicator specific care a fost determinat doar pentru orașele mici și mijlocii cu funcții administrative este *indicele de centralitate* - definit ca fiind distanța medie a unei așezări față de celelalte așezări din sistem. Acesta se calculează după cum urmează

$$I_{ce} = \frac{d_1 + d_2 + d_3 + \dots + d_n}{n} \quad (2.3)$$

unde : $d_1, d_2, d_3, \dots, d_n$ = distanța dintre așezările rurale și centrul administrativ (raional)

n = suma totală a distanțelor dintre așezările rurale ale raionului luate în considerare [64].

Utilitatea practică a determinării acestui indice pentru o anumită unitate (administrativă) este dată de luarea deciziilor în dotarea cu diverse echipamente, amplasarea rațională și accesibilă a acestora. Însă nu trebuie neglijat rolul mărimii demografice a respectivei localități, ceea ce face ca indicele de centralitate să nu fie exclusivist în luarea deciziilor de amenajare a teritoriului.

Metoda expedițională – utilizată în cadrul realizării un sondaj de opinie în 4 orașe mici ale republicii - Dondușeni, Hâncești, Slobozia și Taraclia. Orașele au fost selectate în baza următoarelor principii geografice: a) mărimea demografică 10-20 mii locuitori; b) poziția geografică în cadrul Regiunilor de Dezvoltare Nord, Centru, Sud și UTASN. Sondajul a fost realizat în perioada mai-iulie pe un eșantion de 459 de locuitori (Anexa 1).

În sondajul de opinie realizat s-a folosit tehnica chestionarelor, scopul principal fiind cel de a obține informații cu privire la părerea locuitorilor despre situația social-economică din orașele în care locuiesc. S-a utilizat chestionarul standardizat, aplicat prin metoda interviului

„față în față” la domiciliu. Partea de bază a chestionarului o reprezintă întrebările cu referință la situația socio-economică din oraș. S-au folosit atât întrebări închise (cu variante de răspuns simple), cât și întrebări deschise în baza de dialog.

Persoanele chestionate se diferențiază după structura pe vârste și cea ocupațională. După structura pe vârste, cea mai înaltă pondere o dețin persoanele între 31-50 de ani aproape 50%. Persoanele cu vârsta cuprinsă între 19-30 de ani - 15,2%, celelalte segmente constituie sub 10% fiecare. După structura ocupațională – persoanele angajate constituie - 30,1%, pensionarii – 13,3%, cadrele didactice – 12,0%, elevi/studenți – 10,0%, întreprinzători – 8,9%, șomeri – 6,5%, funcționari publici – 5,4%, agricultori – 5,4%, persoane casnice – 4,6% și invalizi – 3,3%.

2.1 Materiale de cercetare

Studiul cu privire asupra situației socio-economice din orașele mici și mijlocii din Republica Moldova necesită o bază informațională vastă. Acest fapt este reflectat și în denumirea capitolelor care solicită informații din diverse domenii ale economiei naționale.

Ca bază informațională au servit numeroase lucrări, în care sunt abordate aspecte legate de evoluția orașelor, în special din perioada postbelică - Административно-территориальное деление: 1955, 1956, 1961, 1968, 1974, 1978, 1988.

În perioada sovietică, pe teritoriul Republicii Moldova, au fost efectuate patru recensăminte (1959, 1970, 1979, 1989), iar baza informațională cu privire la populație, în perioada dată, a crescut esențial. Date statistice valoroase privind dinamica și mișcarea naturală a orașelor mici și mijlocii, în special pentru anii 1950, 1955, 1960, 1965 au fost colectate de la Arhiva Națională a Republicii Moldova - Fondul 3021, Inventarul Nr.5.

După obținerea independenței pe teritoriul Republicii a fost efectuat două recensăminte (2004 și 2014), iar ca un suport deosebit de date servesc anuarele și publicațiile statistice tematice ale Biroului Național de Statistică.

În anul 2013 de către BNS a fost elaborată prima lucrare de statistică teritorială a Republicii Moldova, care cuprinde informații vizând situația social-economică și demografică în profil teritorial (regiuni de dezvoltare/municipii, raioane și zone statistice), în perioada 2008-2012. Este de menționat că publicația conține o prezentare nouă a indicatorilor principali în profil teritorial din diverse domenii sub formă de hărți, pentru a facilita utilizarea datelor statistice și a le prezenta într-o formă mai accesibilă și atractivă tuturor utilizatorilor. Publicația a fost elaborată cu suportul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare și a Guvernului României și editată în cadrul Proiectului Comun ONU „Consolidarea sistemului statistic național”.

Datele cu privire la procesele migraționale (interne și externe) din orașele Republicii au fost obținute de la Ministerul Dezvoltării Informaționale.

Publicațiile statistice: Народное хозяйства городов республиканского подчинения МССР; Статистический сборник (1981), Dicționar statistic al Republicii Moldova în 4 vol.(1994) și Datele Ministerului de Economie a Republicii Moldova privind Indicatorii de deprivare a ariilor mici (IDAM) pentru anii 2006 și 2012 [80,81], a permis aprecierea în aspect teritorial a potențialului economic ale orașelor mici și mijlocii. Indicele de deprivare a ariilor mici este un indicator care arată nivelul de dezvoltare al comunităților locale și este utilizat în practica internațională, în special, la implementarea politicii de dezvoltare regională. IDAM oferă informații la nivelul cel mai jos de dezagregare, reflectă nivelul de dezvoltare al comunităților și cuprinde toate localitățile din Republica Moldova. Aceste date oferă și alte informații valoroase cu privire la accesul la diferite facilități de infrastructură, acces la educație, servicii de sănătate, bugetele publice locale etc.

Pentru aprecierea potențialului de dezvoltare al industriei au fost analizate studiile de fezabilitate privind crearea Parcurilor industriale pe lângă orșale mici și mijlocii. Aceste planuri de dezvoltare prevăd identificarea activităților economice din regiune și posibilitățile atragerii rezidenților în parc, precum și a potențialului uman necesar pentru activitatea parcului; estimarea impactului social, economic și de mediu al parcurilor asupra dezvoltării regiunii; analiza diagnostică a infrastructurii regionale necesare pentru activitatea parcului, precum și starea infrastructurii tehnice și de producție care urmează să fie racordată la parcul industrial.

În urma analizei rapoartelor de activitate al ZEL-rilor au fost observate tendințele de evoluție economică a principalilor indicatori (numărul rezidenților din cadrul ZEL, volumul investițiilor, numărul locurilor de muncă, diversitatea producției, perspectivele de extindere în cadrul republicii), totodată a fost estimat impactul economic asupra dezvoltării orașelor mici și mijlocii și a regiunii în ansamblu.

Pentru evaluarea nivelului de dezvoltare a infrastructurii sociale au servit datele colectate de la Biroului Național de Statistică și din rapoartele de activitate al departamentelor și instituțiilor de stat – Ministerul Educației, Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, Inspecției de Stat în Construcții, Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică.

Sunt deosebit de valoroase datele Inspecției de Stat în Construcții cu privire la Lista blocurilor locative aflate în faza de construire și acelor sistate din diferite motive pe teritoriul republicii, la situația din 01 martie 2014. Această bază de date oferă informații complete legate de: denumirea obiectivelor, regimul maxim pe verticală, numărul de apartamente, suprafața totală, adresa și localitatea, de asemenea beneficiarul (antreprenorul), începutul construcției,

gradul de executare, neconformități depistate/măsuri aplicate începând cu 01.01.2014 și informații despre lichidarea neconformităților. Aceste date au fost utilizate la aprecierea stării fondului locativ în aspect teritorial și a perspectivelor de dezvoltare a infrastructurii locative multietajate din orașele mici și mijlocii.

Utilizarea acestor materiale a permis evaluarea condițiilor și perspectivelor de dezvoltare a infrastructurii orașelor mici și mijlocii pe termen mediu și lung.

În aprecierea situației socio-economice a localităților Republicii Moldova pe categorii de medii urban/rural și chiar orașe mari/orașe mici au servit datele Rapoartelor privind sărăcia în Republica Moldova pentru anii 2005 și 2012 [139,140]. Rapoartele oferă o analiză multidimensională cu privire la evoluția macroeconomică, sărăcia monetară și inegalitate, specificul sărăciei la diferite categorii de populație. Raportul conține recomandări de politici în diverse domenii precum protecția socială, agricultură, dezvoltare rurală și regională. Analiza prezentată în aceste rapoarte a fost efectuată în baza datelor furnizate de Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice (CBGC), realizată anual de Biroul Național de Statistică. În cadrul rapoartelor este reflectată metodologia de calcul a indicatorilor sărăciei (sărăcia extremă, sărăcia absolută și sărăcia relativă). Însă din cauza că indicatorii sărăciei extreme indică valori practice pentru Republica Moldova, în lucrarea de față au fost analizați indicatorii sărăciei absolute, care reprezintă suma cheltuielilor lunare pentru produsele alimentare, bunuri nealimentare și servicii.

În lucrarea de față a fost utilizată *Concepția dezvoltării durabile a localităților Republicii Moldova (2001)*, care este elaborată în conformitate cu Legea nr.835-XIII din 17 mai 1996, privind principiile urbanismului și amenajării teritoriului și conține argumentări privind dezvoltarea și consolidarea rețelei de localități din Republica Moldova, servind, mai târziu, ca bază pentru elaborarea Planului de Amenajare a Teritoriului Național.

Planul de Amenajare a Teritoriului Național (2009), elaborat de specialiști din 11 instituții de proiectare, științifice și administrative de stat (în special din cadrul Institutului Național de Proiectări „Urbanproiect” se pretinde, ca fiind un document fundamental de planificare strategică, ce determină scopurile, măsurile prioritare și acțiunile direcționate. Acest document are o serie de lacune în aspect conceptual, legate de măsurile de soluționare a problemelor de dezvoltare a Republicii Moldova. PATN propune preponderent măsuri de realizare a amenajării durabile a teritoriului, însă fără a menționa modalitatea și etapele de realizare, printre acestea se numără: *princiipiile de perfecționare ale regionării Republicii Moldova, dezvoltarea carcasei urbanistice, dezvoltarea orașelor mici și mijlocii în baza ramurilor scientointensive, construcția noilor segmente de cale ferată spre Soroca și Orhei, etc.*

Ca surse importante de informare au servit cercetările și studiile realizate în cadrul Institutului de Dezvoltare Urbană, în special publicațiile periodice - Moldova Urbană (2005, 2006). Relativ recent experții Institutului de Dezvoltare Urbană din Republica Moldova cu suportul Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) în cadrul Proiectului de Susținere a Autorităților Locale din Moldova au elaborat o serie de strategii de dezvoltare socio-economică pentru anii (2014-2020) ale orașelor Ungheni [163], Strășeni [167], Comrat [287], Taraclia [288], Drochia [162], precum și pentru raioanele: Rezina (2013-2020) [159], Basarabeasca (2013-2017) [160] și Hâncești (2007-2015) [161]. Aceste documente de planificare strategică integrată la nivel local reprezintă un mijloc esențial pentru factorii de decizie, pentru părțile interesate, și nu în ultimul rând pentru cetățeni unde sunt identificate soluții pentru creșterea calității vieții prin asigurarea unui mediu sănătos pentru o dezvoltare durabilă pe termen mediu și lung.

Principalul dezavantaj constă în lipsa unui plan unic de elaborare al acestor strategii, ce a determinat ca conținutul lor să se deosebească prin calitatea și relevanța informațiilor expuse în documente. Merită de apreciat datele reflectate în Strategia de dezvoltare socio-economică a orașelor Ungheni și Strășeni. Acest fapt demonstrează că autorități publice locale din aceste localități țin sub control situația din oraș, fiind interesate într-o perspectivă cât mai apropiată de dezvoltare.

Din elaborările Centrului analitic Independent Expert Grup au fost utilizate Rapoartele privind problemele și soluțiile de dezvoltare în aspect regional [130, 131, 132, 133], și la nivel de țară [144, 145, 146], care reprezintă analize obiective și concise a situației Republicii Moldova pe mai multe domenii: resurse naturale și starea mediului, tehnologii, economie, probleme demografice și sociale etc.

În vederea stabilirii rolului orașelor mici și mijlocii în dezvoltarea regională a Republicii Moldova au fost studiate documentele de politici ale cadrului actual de dezvoltare regională și urbană. Printre cele mai importante documente elaborate până în prezent cu privire la aceste aspecte foarte importante și principiale de dezvoltare a țării este *Concepția Dezvoltării Durabile Urbane a Republicii Moldova (2004)* [43] elaborat de grupul de lucru în cadrul Centrului de Investigații Strategice și Reforme (CISR) Gudâm Anatol, Roșcovan Mihai, Sobcovschi Tatiana și alții. Concepția Dezvoltării Durabile Urbane avea drept obiectiv susținerea organelor administrației publice orășenești locale în vederea dezvoltării social-economice echilibrate a orașelor în interacțiune cu dezvoltarea social-economică durabilă pe întreg teritoriul Republicii Moldova. *Proiectul de Propunere de Politici Publică (PPP) privind dezvoltarea urbană echilibrată* (2012) [134] în Republica Moldova a fost elaborat de Ministerul Dezvoltării

Regionale Şi Construcţiilor împreună cu reprezentanţii Agenţiilor de Dezvoltare Regională, a Ministerului Economiei şi Ministerului Finanţelor, precum şi reprezentanţii mediului academic, ONG-uri, preşedinţi de raioane şi primari au identificat problema politicii şi au stabilit obiective pentru soluţionarea acesteia. În vederea aprecierii obiective a problemelor dezvoltării regionale au fost studiate aprofundat: *Legea privind dezvoltarea regională în Republica Moldova (2006)* [89], *Strategia Naţională de Dezvoltare Regională 2010* [165], iar ca urmare au fost identificate neconcordanţele cu privire la măsurile necesare pentru dezvoltarea localităţilor urbane mici şi mijlocii. În cadrul studiului este reflectat modelul de dezvoltare regională al României, comparativ cu cel al Republicii Moldova. Acest aspect ne-a permis să stabilim diferenţele semnificative între Republica Moldova faţă de România, în planul cadrului de dezvoltare regională şi al politicii policentriste.

2.2 Concluzii la capitolul 2

- 1) În procesul de studiere a oraşelor mici şi mijlocii din Republica Moldova au fost utilizate atât metode tradiţionale, cât şi metode moderne, care au permis elucidarea şi reevaluarea unor fenomene care decurg în cadrul reţelei de aşezări urbane, precum: crearea zonei de influenţă, raportul rang-talie, relaţiile din cadrul sistemului urban, formarea polilor de atracţie economică.
- 2) Modelul lui Zipf utilizat pentru calcularea mărimii optime a oraşelor a permis stabilirea faptului, că aprofundarea decalajelor economice dintre oraşul Chişinău şi celealte aşezări urbane din sistem s-au aprofundat pe măsura creşterii demografice excesive a capitalei cu peste 50 % faţă de necesităţile actuale pentru atingerea unui sistem urban echilibrat.
- 3) Metoda diferenţei rangurilor prezintă următoarele avantaje: includerea întregii reţele de oraşe în cadrul unei reprezentări grafice datorită numărului relativ mic de aşezări, pot fi analizate prin comparaţie schimbările în ierarhia urbană pentru toate regiunile de dezvoltare ale republicii, a permis determinarea unor legităţi în transformările geodemografice şi socio-economice ale oraşelor după mărirea demografică.
- 3) Metoda statistico-matematică oferă posibilitatea cunoaşterii fenomenelor economico-geografice prin analize cantitative de detaliu. Cu ajutorul acestei metode au fost determinaţi un şir de indicatori ce reflectă evoluţia situaţiei demografice şi social-economice a aşezărilor urbane mici. Un indicator specific care a fost determinat doar pentru oraşele mici şi mijlocii cu funcţii administrative este indicele de centralitate - definit ca fiind distanţa medie a unei aşezări faţă de celelalte aşezări din sistem.

3. ROLUL FACTORULUI NATURAL ASUPRA DEZVOLTĂRII ORAȘELOR MICI ȘI MIJLOCII

3.1 Poziția geografică a localităților mici urbane

În studiile de geografie umană deseori este necesar de a analiza repartitia populației și așezărilor umane în raport cu elementele cadrului natural, pentru a diversifica abordările legate de analiza spațială, care impune alte principii de corelație a componentelor naturii, ca factori de dezvoltare a așezărilor umane privite de pe pozițiile amenajării teritoriului și principiilor de urbanism.

Poziția geografică reprezintă primul aspect în cercetarea și determinarea caracterului integrativ al așezărilor umane în mediul geografic. De altfel, la originea oricărei așezări se află întotdeauna cunoașterea avantajelor pe care le oferă locurile respective, utilizarea acestora de către om.

În Dicționarul Explicativ al Limbii Române [55], sunt trasate niște limite privind caracterul spațial al noțiunile geografice de: *așezare*, *localizare* și *poziție* care au sensul atât de procese cât și de obiecte geografice. Astfel noțiunea de *așezare* presupune *locul* unde s-a stabilit cineva sau ceva, având și înțelesul de *habitat uman*.

După Horev B. conceptul de „așezare” [294, p.5] are o semnificație foarte largă, iar pentru a înțelege acest fenomen dinamic și foarte complex, este necesar de a analiza particularitățile evoluției formelor de concentrare umană prin prisma mobilității spațiale a populației, precum și a relației cu mediul înconjurător.

Pentru termenul de *localizare* este specific caracterul limitat al unui obiect, restrâns la un anumit spațiu, care s-a adaptat la condiții specifice, istorice, sociale etc. Această noțiune se află în corelație cu cea de *localitate* care reprezintă o așezare omenească ce formează o unitate administrativă. Noțiunea de *poziție* ca și cea de *așezare* are un sens dublu, în primul rând desemnează *locul* unde este amplasat obiectul, inclusiv modul sau felul în care este așezat acesta sau situat în raport cu alte obiecte geografice, în special cu elementele naturale, care pot facilita desfășurarea funcțiilor de relații ale orașului, în mod permanent sau o anumită perioadă.

În cadrul mai multor studii geografice se cere de a delimita *poziția geografică propriu-zisă* (matematică), adică localizarea în funcție de coordonatele geografice, de *poziția fizico-geografică* în funcție de unitățile de relief și hidrografie și, în fine, *poziția economico-geografică*, cea mai importantă, care reprezintă raportul unui obiect geografic (oraș, regiune), față de anumite elemente exterioare, fie de ordin fizico-geografic, fie economico-geografic (căi de comunicație, rețea de așezări, surse de materii prime și energie etc.), a cărei valoare variază în

timp în funcție de factorii social-economici, respectiv de modificarea rolului său în sistemul diviziunii teritoriale a muncii [58, p.84-85].

În literatura geografică occidentală, deseori, se folosește noțiunea de *sit* (micropoziție sau poziție topografică) care denotă poziția fizico-geografică și *situare* (mezo sau macropoziție), care desemnează totalitatea elementelor geografice, care au contribuit la dezvoltarea unei așezări umane. Această noțiune este mai cuprinzătoare decât poziția, ea exprimă uneori relații mai îndepărtate: vecinătatea unui râu sau a unei axe de circulație.

Astfel, după cum menționa geograful Vasile Nimigeanu, raporturile dintre oraș și cadrul natural se definesc atât prin poziția geografică, cât și prin situl orașului [112, p.182].

Termenul de *sit* a intrat și în uzul documentelor normative de urbanism și amenajare a teritoriului din Republica Moldova, prin care se înțeleg teritoriile parțial construite, ce includ opere de evoluție armonioasă a omului și naturii, remarcabile prin interesul lor istoric, arheologic, artistic, științific, social sau tehnic. De asemenea, se menționează un termen relativ nou-*sit urban*, ce reprezintă nucleele istorice ale așezărilor umane, cartiere, piețe, străzi, elemente de amenajare. Aria siturilor urbane, delimitată de repere urbanistice, arhitecturale, naturale sau arheologice, include în interiorul ei valori importante pentru istoria culturii, arhitecturii și urbanismului [61, p.28].

Profesorul Al. Ungureanu este, însă, de părere că *situl urban* se definește în funcție de elementele locale ale cadrului natural - elementele de mezo- și microrelief, elementele geologice, topoclimatice, hidrografice etc., care au putut asigura apărarea orașului (mai ales, în trecut), protecția împotriva inundațiilor, posibilități de alimentare cu apă, teren propice pentru construcții ș.a. [182, p.66]

Cu toate că orașele au unele particularități comune, ele, totuși, sunt diferite unele de altele, anume prin poziția geografică, care reprezintă aparența fizică creată în urma interacțiunii mai multor factori naturali (rețeaua hidrografică, formele de relief și structura geologică) etc.

Apele de suprafață constituie un element al sitului, de primă importanță, în contextul apariției, dezvoltării și organizării spațiale a orașului. Având un rol bivalent, artele hidrografice influențează asupra așezărilor umane prin două compartimente de bază: *hidrografia* și *hidrologia*.

Hidrografia este reprezentată de particularitățile morfometrice ale cursului unui râu, care determină profilul și structura orașelor. Elementele hidrologice exercită o anumită influență asupra așezărilor, prin regimul de scurgere cu evidențierea perioadelor extreme - viiturile și etiajul. Acesta are un impact major asupra fizionomiei și amenajării orașului, deoarece revărsările

frecvente au determinat extinderea orașelor pe sectoarele de teren ferite de aceste fenomene. Pe de altă parte, stabilizarea cursurilor de apă ale râurilor mici a permis integrarea lor în peisajul urban [192, p.335].

O anumită corelație a orașelor se observă și în cazul caracterului morfologic al reliefului. Astfel, cel mai înalt grad de concentrare a așezărilor și populației urbane se află între 100-150 m. Cu toate acestea, orașele Republicii Moldova sunt localizate pe toate unitățile majore de relief, accentuând, într-un mod deosebit, elementul unitar al organizării spațiului geografic (Anexa 3). O asemenea repartitie are, pe lângă o semnificație istorico-geografică, legate de geneza primelor așezări de tip urban și una privind valorificarea resurselor naturale. Poziția unui oraș, într-o anumită zonă geografică, exprimă particularitățile zonei respective desprinse din unitatea caracteristică acestui mediu geografic. Proportionalitatea specifică raporturilor dintre unitățile fizico-geografice (câmpii, coline și podișuri) este, în bună măsură, exprimată și prin poziția și numărul orașelor prezente pe aceste unități. Sub aspect numeric, în zona de deal și de podiș, sunt situate 31 de orașe, iar în zona de câmpie - 34 de orașe. În cadrul acestor zone, se evidențiază unități fizico-geografice, care se caracterizează printr-o densitate mai înaltă a orașelor: Podișul Codrilor - 13 orașe, Podișul Moldovei de Nord și Câmpia Nistrului Inferior cu câte 9 orașe, Câmpia Cuboltei Inferioare – 6 orașe (Anexa 3). În limitele acestor unități fizico-geografice, s-au conturat arii urbane care au determinat o anumită funcționalitate spațiului geografic prin procesul de organizare și amenajare teritorială.

Structura geologică a teritoriului, de asemenea are consecințe multiple asupra repartiției așezărilor urbane. Spre exemplu, prezența substanțelor minerale utile creează premise favorabile în apariția orașelor cu funcții extractive, iar compoziția litologică determină capacitatea portantă a straturilor superioare și rezistența față de greutatea anumitor construcții [257].

În ce privește rolul vegetației asupra habitatul urban, aceasta participă în mod special la organizarea și amenajarea teritoriului urban și mai puțin la amplasarea și mărimea așezării urbane. Suprafața spațiilor verzi urbane cu funcții multiple este determinată de mărimea și caracterul localității, de condițiile naturale, de planul de sistematizare și perspectivele de dezvoltare [191].

După cum menționa *Petrescu-Burloiu I.*, autorul unei monografii consacrate descrierii fizico-geografice referitoare la orașul *Caransebeș*, atât nașterea, cât și evoluția orașelor, depinde de unii factori de mare anvergură: contact între zone diferite, încrucișări de drumuri care leagă regiuni întinse cu resurse bogate etc., ceilalți factori locali (posibilități de extindere în suprafață,

de procurare de energie etc.) au o influență mai mult asupra vieții interioare a orașului. De aceea, orașele sunt mult mai reduse la număr decât satele [118, p.15].

Contrar principiului determinist privind rolul fundamental al factorului natural în așezarea orașelor, unii geografi urbaniști consideră că, la baza poziției geografice a orașului, se află funcția, pentru exercitarea căreia este indicat un anumit loc [27, p.117]. Apariția orașelor Ungheni, Ocnița, Basarabeasca a fost determinată nu atât de dezvoltarea transportului feroviar, cât de poziția lor în cadrul rețelei de căi feroviare, care le-a determinat funcția de noduri de transport.

3.2 Relieful și substanțele minerale utile

Relieful reprezintă suportul material, pe care populația își desfășoară viața și activitatea, determinând, în mare măsură, repartizarea, planimetria și specializarea economică a așezărilor umane, îndeosebi, a celor urbane. Cu toate că altitudinea medie a reliefului republicii este de doar 147 de m, el are o structură variată sub aspectul formei și fragmentării, care prezintă însemnătate în procesul de planificare și utilizare eficientă a teritoriului urban [73, p.59].

Poziția orașului, sub aspect spațio-temporar este determinată, de particularitățile locului, care îi oferă anumite oportunități pentru existență și dezvoltare. În corespundere cu acest principiu, a fost introdus conceptul de *sit urban*. Situl urban reprezintă configurația specifică a locului unde este așezat un oraș și care îi furnizează resursele necesare vieții materiale (apă, sol materiale de construcție) și posibilități de extindere. Situația așezărilor urbane, în raport cu relieful prezintă unele trăsături caracteristice, ca urmare a variației indicatorilor morfometrici (altitudinea și gradul de înclinare al pantei) (Anexa 2). Trebuie menționat faptul că aspectul fiziografic (morfologic) poate fi analizat la nivel de macroscară (podis, deal, câmpie), mezoscară (văi, depresiuni, terase, lunci) și microscară (fragmentarea, stabilitatea versanților sub aspectul alunecării) [66, p.26]. În corespundere cu aceste criterii pot fi diferențiate următoarele tipuri de localizare ale așezărilor urbane din Republica Moldova [52, p.29-31]:

Așezări urbane din cursul mijlociu al râului Nistru: În această grupă, se includ localitățile urbane ca: Otaci, Soroca, Camenca, Rezina, Râbnița, Vadul-lui-Vodă și Criuleni, care sunt amplasate pe terasele inferioare și pe unele sectoare de versanți abrupti cu un grad de înclinare de peste 12°. În cadrul acestor orașe, gradul de înclinare al pantelor variază între 12-25°, cu valori minime de 12-13° pentru orașele Criuleni și Vadul-lui-Vodă, și valori maxime de 20-25° pentru orașele Soroca, Camenca și Rezina. Valoarea acestor indicatori este determinată de

amplitudinea reliefului care variază de la 75 metri pentru orașul Criuleni la 203 metri pentru orașul Soroca.

Așezări urbane din cursul inferior al râului Nistru. Din această grupă, fac parte orașele așezate în Câmpia Nistrului Inferior (Tiraspol, Tighina, Dubăsari, Grigoriopol, Slobozia, Crasnoe și Dnestrovsc). Sub aspect morfologic, aceste orașe au un relief de câmpie, fiind extinse preponderent pe terasele inferioare ale Nistrului, cu unele diferențe la nivel regional. Astfel, orașele din nordul câmpiei (Grigoriopol și Dubăsari) s-au extins în limitele teraselor inferioare 1-6, de regulă, acestea sunt mai înguste și respectiv mai abrupte. Gradul de înclinare al pantelor fiind cuprins între 8-14°, iar amplitudinea reliefului variază între 60 și 107 metri. Orașele Slobozia, Dnestrovsc și Crasnoe sunt cuprinse în limitele celei de-a doua terase a Nistrului Inferior, din aceste considerente, indicatorii morfometrici nu prezintă variații semnificative. Pantele acestei terase sunt domoale, având un grad de înclinare de 1-2° pentru orașele Dnestrovsc și Crasnoe și respectiv de 8° pentru orașul Slobozia. Amplitudinea reliefului indică valori de 9 metri pentru orașele Dnestrovsc și Crasnoe și 33 de metri pentru orașul Slobozia.

Așezări urbane din lunca râului Prut: În această grupă se includ orașele așezate nemijlocit în lunca râului Prut: Lipcani, Costești, Ungheni, Leova, Cahul, relieful prezintă asemănări sub aspect morfologic și morfometric. Aceste orașe ocupă preponderent terasele râului Prut cu unele deosebiri în aspect spațial. Astfel, orașul Leova s-a restrâns în limitele teraselor inferioare, orașelul Costești pe terasele 6-9, iar orașele Cahul și Ungheni de pe terasele inferioare s-au extins ulterior și pe sectoarele de teren cu suprafețe plane, aflate la altitudini mai mari. Poziția geografică a orașelor, în limitele unei sau a mai multor structuri morfologice, a influențat asupra variației indicatorilor morfometrici. Însă, în linii generale, gradul de înclinare al pantelor nu prezintă variații semnificative, fiind mai mic în cazul orașelului Costești 5° și mai mare pentru orașul Cahul 10°. Amplitudinea reliefului variază în aceleași condiții, fiind cuprinsă între 50- 100 metri

Așezări urbane din lunca râului Răut: Florești, Mărculești, Biruința sunt așezate pe terasele inferioare ale râului Răut. Gradul de înclinare al pantei este cuprins în limitele 6-12°. Acest indicator este mai înalt pentru orașelul Ghindești care se află la contactul dintre două unități fizico-geografice, precum Câmpia Cuboltei și Podișul Nistrului. Valorile amplitudinii reliefului acestor orașe variază de la 46 metri pentru orașelul Mărculești până la 79 metri pentru orașul Florești.

Așezări urbane din Podișului Moldovei de Nord, la care se atribuie orașele Drochia, Dondușeni, Briceni, Ocnița, Frunză, Edineț. Pentru aceste orașe, cu unele excepții, este specific

faptul că sunt așezate pe forme plane de relief, cu un grad redus de înclinare al pantei sub 5-8°. Declivitatea redusă a reliefului este determinată de valorile mici ai amplitudinii reliefului în cadrul așezărilor urbane Frunză (37 metri), Dondușeni (47 metri), Ocnița (58 metri), Edineț (88 metri).

Așezări urbane din Podișul Codrilor și Podișul Nistrului. Din această grupă, fac parte orașele Chișinău, Telenești, Nisporeni, Cornești, Strășeni, Codru, Hâncești, Orhei, Durlăști, Cricova care sunt așezate în zona de podiș (Podișul Codrilor și Podișul Nistrului) cu un relief puternic dezmembrat de o rețea deasă de ravene, văi, vâlcele etc. În cadrul acestor unități fizico-geografice orașele au ocupat diverse sectoare morfologice: luncile și terasele râurilor, versanți abrupti și suprafețele plane de relief cu un grad mai redus de fragmentare. De regulă, în cadrul intravilanului acestor localități, cele mai mari suprafețe sunt ocupate de versanți, cu o înclinare de peste 6°.

Structura morfologică și morfometrică a intravilanului este determinată de poziția orașului în cadrul unității de relief, rețeaua hidrografică și intensitatea proceselor de modelare. Astfel, orașele Orhei și Hâncești sunt așezate în luncile râurilor Răut, Cogâlnic și Ciulucul Mic, unde suprafețele plane sunt mai pronunțate, spre deosebire de cele așezate în albia râurilor mici, care au versanți erodați și abrupti. Distribuția orașelor pe diverse trepte altimetrice a influențat asupra amplitudinii reliefului. Cele mai mici valori sunt înregistrate pentru orașele Hâncești și Cricova (98 metri), iar cele mai înalte valori sunt înregistrate de orașele din partea Centrală și de Vest a Codrilor - Strășeni (136 metri), Cornești (145 metri) și Nisporeni (179 metri).

Așezări urbane din Câmpiile Moldovei de Sud. Pe această unitate fizico-geografică, sunt situate orașele Cimișlia, Basarabeasca, Comrat, Ceadâr-Lunga, Taraclia, Vulcănești, Căușeni, Ștefan-Vodă, Anenii-Noi. Structura geomorfologică a reliefului este determinată de caracterul litologic și activitățile intense desfășurate de arterele hidrografice ca factor modelator. În funcție de așezarea orașelor pe diverse structuri geomorfologice, pot fi individualizate următoarele grupe:

- a) orașe așezate în luncile râurilor - Basarabeasca, Cimișlia (râul Cogâlnic), Vulcănești (râul Cahul). Pentru aceste așezări, sunt caracteristice valori reduse ale gradului de înclinare al reliefului 6-12° și respectiv a amplitudinii acestuia – Basarabeasca (23 metri), Vulcănești (71 metri) și Cimișlia (88 metri).
- b) orașe așezate pe diverse sectoare morfologice- luncile și terasele râurilor, versanți abrupti, interfluviile râurilor sau asocierea lor (Taraclia, Comrat, Ceadâr-Lunga, Căușeni, Anenii-Noi). De regulă intravilanul acestor așezări urbane s-a extins, începând cu terasele

inferioare ale râurilor Botna, Ialpuș și afluentul Lunga, care, ulterior, au cuprins și sectoare cu versanți mai abrupti (3-6° și 6-12°).

Substanțele minerale utile. Potențialul de resurse minerale ale Republicii Moldova este redus atât sub raportul varietății, cât și al calității. Principala categorie de substanțe minerale utile o constituie rocile de construcție și materia primă pentru industria materialelor de construcție, a cimentului, a sticlei, industria chimică și, în cantități neînsemnate combustibil și alte resurse [102, p.22].

Din resursele de materiale de construcție, se întâlnesc cele de calcare, argile, nisipuri, pietriș și prundiș. În construcții, sunt utilizate, în special, *calcarele de tăiere*. Zăcămintul din apropierea orașului Cricova este cel mai intens valorificat. Un zăcămint de acest tip se află și în apropierea orașului Grigoriopol (UTSN). Unele varietăți de calcare se utilizează pentru obținerea *pietrei brute, pietrei sparte* și a *varului*. Dintre zăcămintele intens exploatate din ultima perioadă, se remarcă cel de la Ghidighici din preajma orașelului Vatra. Pentru obținerea varului sunt folosite calcarele cu un conținut ridicat de CaO. Printre cele mai importante zăcămintele pot fi menționate cele de lângă orașele Rezina, Râbnița și Orhei. În industria zahărului sunt utilizate *calcarele pure* cu conținut ridicat de CaCO₃ (peste 95%). Principalele zăcămintele se află în apropierea de Rezina și Râbnița. Zăcămintul de la Rezina este localizat la 3 km spre nord de oraș, în valea râului Ciorna.

O distribuție spațială mai largă o au zăcămintele de *argile*, care se întâlnesc sub un spectru mai variat. Pentru producerea cărămizii și a țiglei, sunt utilizate *argilele ușor fuzibile* cu un conținut redus de oxid de aluminiu. Zăcămintele de acest tip se întâlnesc în apropierea orașelor Drochia, Ceadâr-Lunga, Comrat, Vulcănești. În apropierea zăcămintului de argile de lângă or. Drochia, a fost construită o fabrică de cărămidă. Zăcămintul de la Ceadâr-Lunga aflat la nord-est de oraș, actualmente, este abandonat, iar fabrica de cărămidă și țiglă din oraș nu funcționează. Argilele plastice, ușor fuzibile, sunt utilizate pentru fabricarea articolelor din ceramică. Unele dintre aceste zăcămintele sunt valorificate la Nicolaevca-Nouă (or.Ungheni) și or.Ocnița. În apropierea orașelor Comrat și Ungheni, sunt explorate zăcămintele de *argile cu plasticitate înaltă* pentru producerea cheramzitului.

În industria materialelor de construcții, sunt pe larg utilizate resursele de *nisip și prundiș*. Acestea sunt reprezentate de depozite aluviale din văile râurilor Nistru, Prut, și, în unele cazuri ale altor râuri. În industria sticlei, sunt utilizate *nisipurile cuarțoase*, care sunt localizate în zăcămintul de la Florești și Otaci. Actualmente, zăcămintul de la Florești, situat spre est, la 2 km de oraș, este valorificat de Fabrica de sticlă din Florești din anul 1965 (în prezent, S.A.

„Cristal-Flor”). În partea de sud-vest a oraşului Otaci, se află un zăcământ de *nisipuri de formare (modelare)*. Acestea pot fi folosite la uzinele metalurgice ca forme pentru turnarea articolelor din metal (fontă, oţel ş.a). Pentru producerea betonului, mortarului, sunt utilizate nisipuri pentru construcţii şi prundişul. Unele din aceste zăcăminte sunt amplasate lângă or.Cahul (nisip) şi Grigoriopol (prundiş). În apropierea oraşelor Cahul, Comrat şi Ceadâr-Lunga sunt explorate zăcăminte de nisipuri pentru fabricarea produselor silicioase (cărămizii silicioase, blocuri de beton, plăci termoizolante).

Resursele de substanţe minerale utile sunt exploatate de către agenţi economici autohtoni, precum şi cu capital străin. În domeniul exploatărilor miniere, activează agenţi economici cu diferite forme juridico-economice de activitate, atribuite în conformitate cu legislaţia în vigoare: concerne, firme, societăţi pe acţiuni întreprinderi individuale, SRL-uri, persoane fizice [102, p. 56]. În anul 2011, principalele întreprinderi miniere licenţiate în extracţia diverselor materiale de construcţie din apropierea localităţilor urbane ale Republicii Moldova au fost cele prefigurate în (tabelul 3.1).

Tabelul 3.1. Întreprinderi de extracţie a minereurilor din preajma oraşelor mici [135, p.78-87]

Nr.	Denumirea întreprinderii	Denumirea oraşului din apropiere	Distanţa pînă la zăcământ
1.	ÎA „MACONI”	Edineţ	(sectorul de Nord)
2.	SRL „COVILORA- G.A.”	Edineţ	(sectorul de Sud)
3.	CP „MINA FĂURARI”	Cricova	1 km
4.	SRL „LARENSIA- COM”	Cricova	1 km
5.	SRL „ZĂCĂMÎNT”	Cricova	12 km
6.	SRL „TARSATEL-GRUP”	Criuleni	12 km
7.	ÎAMC „TEZEU-LUX”	Otaci	1 km S-E
8.	ÎI „I.BALABAN” (Ivanos),	Orhei	(periferia de S-E)
9.	ÎM „ CRISTAL-FLOR”	Floreşti	2 km E
10.	SA „LAFARGE CIMENT “ Rezina	Rezina	3 km N-V
11.	SA. „NIUTAMS CERAMICA”	Râşcani	5 km N-V
12.	CMC „MACON”	Străşeni	1,5 km
13.	SRL „Floarea Pietrei”	Ungheni	4 km N-E
14.	SRL „Monugbei”	Ceadâr-Lunga	(periferia de E)

Extracţia acestor subsatanţe minerale utile se realizează, reieşind din eficienţa economică, care presupune următoarele cerinţe: volumul rezervelor posibil exploatabile, costul transportului, utilitatea şi cererea pentru aceste materii prime. În conformitate cu aceste principii, în Republica Moldova, activează întreprinderi mari în domeniul extracţiei şi prelucrării materialelor pentru

construcție „CRISTAL-FLOR”, Fabrica de Materiale de Construcție Rezina, LAFARGE CIMENT (Rezina), etc.

În același timp, în apropierea localităților urbane, se extrage, pentru necesități locale, unele substanțe minerale utile, de regulă, argilă și nisipuri. Se înregistrează și numeroase cazuri de exploatare ilicită a resurselor minerale pentru comercializare. Ca rezultat al exploatărilor neraționale este afectat negativ mediul: se distrug solurile, se provoacă alunecări de teren, se afectează vegetația etc.

Suprafața totală a carierelor folosite pentru necesitățile locale din apropierea așezărilor urbane constituie 29,525 ha suprafața, dintre acestea 21,1 ha sunt deținute de carierele de argilă, iar 8,625 ha de carierele de nisip (Anexa 4). Repartiția spațială a acestor cariere este neuniformă, fiind influențată de poziția orașelor în limitele unităților de relief, care se caracterizează printr-o anumită structură litologică. Astfel, ponderea carierelor de argilă este mai înaltă în apropierea orașelor din Regiunea de Sud a republicii cu 73,0% din totalul suprafeței acestor cariere. Aici se evidențiază carierele de argilă de lângă orașele UTAG, care concentrează 35,9% din suprafața totală a carierelor de acest tip din republică. Carierele de argilă, din apropierea orașelor Regiunii de Nord și Centru dețin valori mai modeste cuprinse între 15,6% și respectiv 11,4%.

Carierele de nisip din apropierea orașelor se caracterizează prin anumite particularități ale distribuției spațiale. În Regiunea de Nord se evidențiază o singură carieră de nisip utilizată pentru necesitățile locale ale urbei Costești-1,65 ha. În regiunile Centrală și de Sud, ponderea suprafețelor acestor cariere este distribuită în mod egal (câte 3,5 ha), însă, cu unele deosebiri la nivelul asigurării așezărilor urbane. Carierele de nisip din Regiunea Centrală sunt concentrate în apropierea orașelor din zona de Codru (Nisporeni, Telenești, Strășeni), aceste cariere având suprafețe relativ mici 0,1- 1,65 ha. În Regiunea de Sud, se evidențiază carierele de nisip de lângă orașele Basarabeasca (1,5 ha) și Vulcănești (2 ha).

3.3 Fondul funciar al așezărilor urbane mici și mijlocii

Fondul funciar reprezintă totalitatea terenurilor, indiferent de destinație și de proprietate, din cadrul unei unități teritorial-administrative.

În funcție de destinația sa principală, fondul funciar din componența orașelor, se compune din următoarele categorii de terenuri:

- terenurile cu destinație agricolă.
- din intravilanul localităților;

- destinate industriei, transporturilor, telecomunicațiilor și cu alte destinații speciale;
- destinate ocrotirii naturii, ocrotirii sănătății, activității recreative, terenuri de valoare istorico-culturală, terenurile zonelor suburbane și ale zonelor verzi;
- ale fondului silvic;
- ale fondului apelor;
- ale fondului de rezervă.

Structura fondului funciar al localităților urbane a evoluat în conformitate cu specificul cadrului natural, funcțiile economice și mărimea demografică, suprafața totală constituind 261828,1 ha. În funcție de nivelul de urbanizare și industrializare, orașele Republicii Moldova sunt clasificate în două grupe: orașe mici și mijlocii cu o populație de până la 50 mii de locuitori și a doua grupă, care cuprinde orașele cu peste 100 mii de locuitori.

În linii generale, structura fondului funciar din limitele teritorial-administrative ale orașelor, este următoarea (figura 3.1): terenuri arabile – 47,0%, terenuri construite – 19,0%, plantații multianuale – 8,0%, pajiști – 9,0%, plantații forestiere – 13,0%. Această distribuție a terenurilor denotă un nivel înalt de valorificare a spațiilor din preajma așezărilor urbane. În același timp, structura fondului funciar al orașelor mici și mijlocii (figura 3.2) reflectă un caracter agrar și mai pronunțat, unde terenurilor arabile le revin 51,0% din suprafața totală. În aceste condiții, se observă doar o reducere a ponderii terenurilor ocupate cu construcții și curți de la 13,0% la 9,0%, deci, orașele mari ale țării (Chișinău, Bălți, Tiraspol și Tighina) dețin 4,0% din suprafața totală a acestor terenuri. Raportul dintre cele două categorii de terenuri (arabile și construcțiile), prin urmare reflectă nivelul de industrializare și urbanizare ale așezărilor urbane [193, p.55].

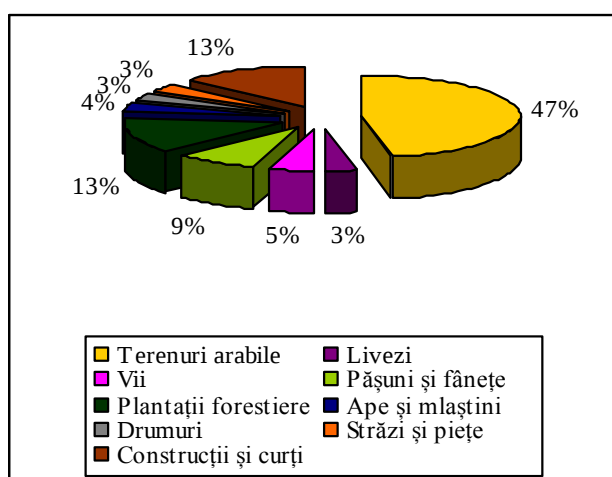

Fig. 3.1. Structura fondului funciar al orașelor din Republica Moldova 01.01.2011

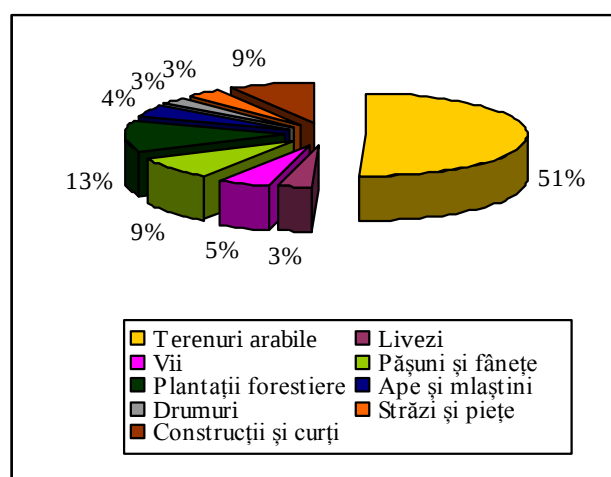

Fig. 3.2 Structura fondului funciar al orașelor mici și mijlocii din Republica Moldova 01.01.2011

Structura actuală a fondului funciar urban scoate în evidență o anumită repartitie a principalelor categorii de terenuri analizate: terenuri agricole, terenurile împădurite, terenuri acvatice și intravilanul (Anexa 5).

Terenurile cu destinație agricolă sunt terenuri arabile, plantațiile multianuale, fânețele, iamașurile ș.a. Terenurile agricole reprezintă, în prezent, principala formă de utilizare în majoritatea așezărilor urbane din republică (Anexa 5).

Utilizarea teritoriului în scopuri agricole este în strânsă dependență de varietatea condițiilor naturale și de diferențierea la nivel regional a ramurilor de specializare economică.

Astfel, un grad înalt de utilizare agricolă a terenurilor este caracteristic pentru așezările urbane din Regiunile de Nord și de Sud. Aici se evidențiază, îndeosebi, orașele din Câmpia colinară a Cuboltei (Râșcani 81,7%), Dealurile Ciulucurilor (Sângerei 72,3%), Platoul Moldovei de Nord - Cupcini (70,2%), Edineț (66,9%) și Câmpia Prutului de Mijloc (Fălești - 66,5%; Glodeni - 69,8%).

În Regiunea de Sud, ponderea terenurilor agricole în suprafața totală este mai ridicată în așezările urbane din Câmpia Cahulului (Vulcănești 83%), Câmpia Cogâlnicului de Mijloc (Cimișlia 79,2%), (Căinari 72,8%), Câmpia Ialpușului (Comrat - 75,68%), Taraclia (75,1%), Ceadâr-Lunga (73,5%) și Câmpia Hadjiderului (Ștefan-Vodă 74,4%).

În Regiunea Centrală, ponderea terenurilor agricole din cadrul orașelor, variază în funcție de poziția lor în cadrul unităților naturale, înregistrând valori mai mici în limitele unui relief de podiș (Cricova-27,6%, Strășeni-30,9%, Hâncești-46,7% și Nisporeni-51,3%), și valori mai înalte în regiunile de câmpie Criuleni- 74,1%, Anenii Noi-74%. Valoarea minimă a ponderii terenurilor agricole se înregistrează în localitatea Vatra 3,4%, ca urmare a proporției foarte ridicate a terenurilor acvatice (65,7%), iar maximă 78,3% în or. Sângera.

În Unitatea Teritorială din Stânga Nistrului, prin cele mai ridicate valori ale ponderii terenurilor agricole se evidențiază orașele cu funcții agroindustriale din Câmpia Nistrului Inferior Slobozia (88%) și Crasnoe (84%).

Terenurile împădurite. Din punct de vedere al amplasării, spațiile verzi urbane se împart în [86]:

a) *spații verzi intravilane*, care includ formațiuni de spații verzi cuprinse în perimetrul construit al orașului, precum și masivele verzi alăturate acestora;

b) *spații verzi extravilane*, cuprind pădurile - parc, spațiile verzi din zonele de agrement și alte categorii de spații verzi suburbane, care au, în principal, funcția de a asigura odihna într-un cadru natural.

Extinderea suprafețelor înverzite în cadrul localităților urbane a evoluat, în special, în perioadă postbelică, când au fost create un număr important de parcuri și grădini. De asemenea, s-a pus accent pe înverzirea întreprinderilor industriale și a instituțiilor publice. Sistemul de înverzire a fost determinat în funcție de mărimea și caracterul localității, de sistematizarea ei, de condițiile naturale și perspectivele de dezvoltare. Gradul de dezvoltare al rețelelor verzi era prevăzut să corespundă mărimii localității. În principiu, sistemul de amenajare cu spații verzi a unui oraș mare se deosebea de cel al unui oraș mic sau orașel prin complexitatea sistematizării și proporțiile spațiilor împodobite cu verdeață [252, p.85]. O altă particularitate a constituit-o faptul că spațiile verzi din extravilanul orașelor erau create ca „*zone sanitare*”, însă, această acțiune a determinat „*exportul*” problemelor de mediu în suburbii și în zonele rurale [138, p.21].

După anii '90, odată cu accentuarea efectelor crizei economice, s-a redus semnificativ alocările de fonduri pentru lucrările destinate amenajării și înverzirii localităților. În prezent, se realizează doar unele lucrări ameliorative ale spațiilor verzi intravilane. Activitățile aferente amenajării spațiilor destinate înverzirii sunt nesemnificative [268, p.177].

În condițiile actuale ale Republicii Moldova, când se atestă o degradare continuă a mediului, politica din domeniul ameliorării situației ecologice a localităților urbane trebuie să fie orientată spre menținerea peisajelor naturale, protejarea masivelor forestiere și crearea rețelei de „*coridoare verzi*”, din afara perimetrului urban.

Suprafața totală a plantațiilor forestiere din cadrul fondului funciar al localităților urbane constituie 33474,2 ha sau 12,8%. Nivelul de împădurire diferă mult sub aspect spațial, depinzând atât de factorii naturali, cât și de cei antropici. În Regiunea de Nord, cele mai înalte valori ale plantațiilor forestiere se înregistrează pentru localitățile urbane așezate la limita de nord a republicii - Frunză (18,9%), Otaci (15,2%), Edineț (14,5%), sau a localităților situate în zona de podiș (Podișul Nistrului)- Ghindești (14,2%). Plantațiile forestiere dețin suprafețe reduse în cazul orașele situate în regiunile agricole - Râșcani (1,6 ha), Mărculești (2,2 ha), Cupcini (2,3 ha), Biruința (2,7 ha).

În Regiunea Centrală, suprafața plantațiilor forestiere din cadrul fondului de terenuri ale orașelor constituie 15883,3 ha sau 47,5% din totalul pe republică. Cea mai mare frecvență a terenurilor împădurite se înregistrează în orașele din Podișul Codrilor – Vadul-lui-Vodă (44,8%), Strășeni (41,5%), Hâncești (39,0%), Nisporeni (32,0%), Cricova (23,8%). Ponderea înaltă a plantațiilor forestiere se explică atât prin condițiile naturale specifice, cât și prin importanța acestor categorii de terenuri pentru unele activități economice, în special recreative (Vadul-lui-Vodă).

În Regiunea de Sud, plantațiile forestiere din cadrul orașelor dețin 9245,9 ha sau 27,6% din suprafața totală a acestor categorii de terenuri. Cele mai mari suprafețe ale plantațiilor forestiere se înregistrează pentru orașele Comrat-1891 ha, Vulcănești-1070,4 ha, Taraclia-881 ha, Ceadâr-Lunga - 809 ha, însă, ca pondere, aceste terenuri nu depășesc 10,0% din fondul funciar al orașelor. Calitatea plantațiilor forestiere este foarte joasă ca urmare a influenței factorilor climatici nefavorabili ce au condiționat apariția și extinderea unor focare complexe de boli și dăunători forestieri, provocând agravarea stării fitosanitare a pădurilor. Printr-un nivel de împădurire mai ridicat, se evidențiază orașele de la periferia Colinelor Tigheci (Cantemir-19,4% și Cahul - 14,8%) și Podișul Codrilor de Sud (Căinari-13%). Unitatea Teritorială din Stânga Nistrului se caracterizează prin cel mai mic nivel de împădurire a localităților urbane (8,8%), cauzat de specificul natural (climă mai aridă, altitudini mai joase), cât și prin ponderea mai înaltă a terenurilor agricole. Cele mai înalte valori ale ponderii plantațiilor forestiere se înregistrează pentru orașele Camenca 29,9% și Râbnîța 14,4%, care sunt așezate în limitele Podișului Podoliei.

Terenuri acvatice sunt terenurile aflate sub ape - albiile cursurilor de apă, cuvetele lacurilor, iazurilor, rezervoarelor de apă - mlaștinile, terenurile pe care sunt amplasate construcții hidrotehnice și alte amenajări ale serviciului apelor, precum și terenurile repartizate pentru fâșiile de deviere (de pe maluri) a râurilor, a bazinelor de apă, canalelor magistrale intergospodărești și a colectoarelor. Aceste terenuri se folosesc pentru construcția și exploatarea instalațiilor ce asigură satisfacerea necesităților de apă potabilă, tehnică, curativă, a altor necesități ale populației, ale serviciului apelor, ale agriculturii, industriei, gospodăriei piscicole, energeticii, transportului, precum și altor nevoi ale statului și societății [41, p.17].

Ponderea terenurilor acvatice în totalul fondului funciar al orașelor este determinată de așezarea localităților în apropierea bazinelor hidrografice, dar și de construcția multor rezervoare de apă atât în cadrul intravilanului, cât și în afara lui. Cele mai mari lacuri de acumulare din republică (Costești-Stânca, Cuciurgan și Ghidighici) impun valori ridicate ale suprafețelor acvatice din fondul funciar al orașelor Vatra (64,8%), Dnestrovsc (50,64%) și Costești (31,5%).

La 1.01.2011, suprafața terenurilor acvatice în fondul total de terenuri ale așezărilor urbane a fost de 9998,0 ha sau de 3,79%. Aceste categorii de terenuri sunt repartizate neuniform în cadrul regiunilor geografice. În Regiunea de Nord, se concentrează 4069 ha sau 40,7 % din suprafața totală a fondului acvatic urban. Ponderea terenurilor acvatice variază în cadrul fondului funciar de la 1,3% în or. Cupcini, până la 31,5%, în or. Costești.

În Regiunea Centrală, suprafața fondului acvatic urban constituie 2620,6 ha sau 26,2% din cel total pe republică. Disproporțiile suprafețelor acvatice urbane, în această regiune, sunt mai

accentuate decât în Regiunea de Nord. Astfel, ponderea terenurilor acvatice în fondul funciar urban variază de la 0,35% în or. Cornești, până la 65,7%, în or. Vatra.

Orașele din Regiunea de Sud sunt mai slab asigurate cu terenuri acvatice. Suprafața acestor categorii de terenuri, în fondul funciar, urban constituie 2095,4 ha sau 21,0 % din total. Ponderea suprafețelor acvatice variază de la 0,8% în or. Cahul, până la 6,5%, în or. Cantemir.

Unitatea Teritorială din Stânga Nistrului se caracterizează prin cele mai reduse valori ale terenurilor acvatice cu 1213 ha sau 12,1% din suprafața fondului funciar urban. Ponderea suprafețelor acvatice în cadrul așezărilor urbane se află sub 4,0%, cu excepția or. Dnestrovsc, care concentrează 62,3% din suprafața terenurilor acvatice ale orașelor din regiune.

Intravilanul. Conform articolului 43 din Codul funciar al Republicii Moldova [41, p.13] perimetru al localității este hotarul intravilanului (teritoriul ei), care îl desparte de extravilan. Spre deosebire de localitățile rurale, perimetrul orașelor se stabilește și se modifică de către Guvern. Din componența terenurilor orașelor, fac parte [41, p.13]:

- terenuri pe care sunt amplasate construcții și alte amenajări;
- terenuri de uz public - căi de comunicație (piețe, străzi, pasaje, drumuri și altele de acest gen), pentru necesități social-culturale ale populației (grădini publice, parcuri, lacuri, plaje, bulevarde, scuaruri), pentru cimitire și alte necesități ale gospodăriei comunale [41, p.14].
- terenuri pentru transportul rutier, feroviar, naval, aerian, prin conducte, pentru liniile de telecomunicații, de transport electric, pentru exploatarea minieră și pentru alte industrii;
- terenuri împădurite;
- terenuri cu destinație agricolă și alte terenuri.

În prezent, suprafața intravilanului urban constituie 51713,8 ha sau 19,8% din suprafața orașelor republicii. Mărimea medie a intravilanului unei localități urbane este de 795,6 ha, variind de la 30,0 ha (or. Crasnoe, UTA din Stânga Nistrului), până la 8141,4 ha, în cazul or. Chișinău. În cadrul intravilanului urban (figura 3.3), principalele categorii de terenuri sunt construcțiile (36,0%) și terenurile agricole (35,0%), fiind urmate de străzi și piețe (15,0%). Plantațiile forestiere dețin doar 7,0%, ca urmare a nivelului mic de împădurire al intravilanului orașelor din partea de nord și de sud a Republicii Moldova. Pentru orașele mici și mijlocii, în structura intravilanului (figura 3.4), ponderea terenurilor agricole constituie 43,0%, fiind peste valoarea celorlalte categorii de terenuri, însă cedează ca pondere, dacă luăm în considerație toate spațiile construite – 47,0%.

Semnificativ este faptul că suprafața spațiilor verzi a scăzut esențial de la 7,0% la 2,0%. Suprafața terenurilor împădurite din cadrul intravilanului orașelor mici și mijlocii constituie 654

ha, comparativ cu cele din cadrul intravilanului or. Chișinău- 2472,4 ha sau 69,2% din totalul pe republică.

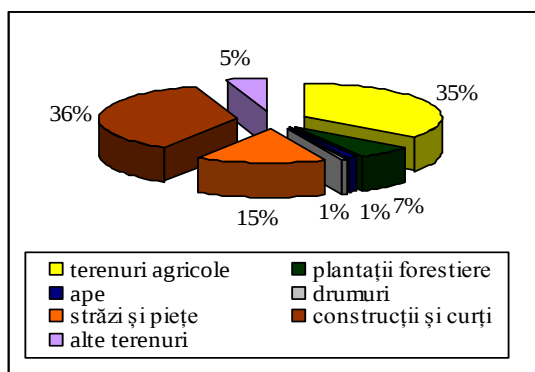

Fig.3.3. Structura funcțională a intravilanului urban la 01.01.2011

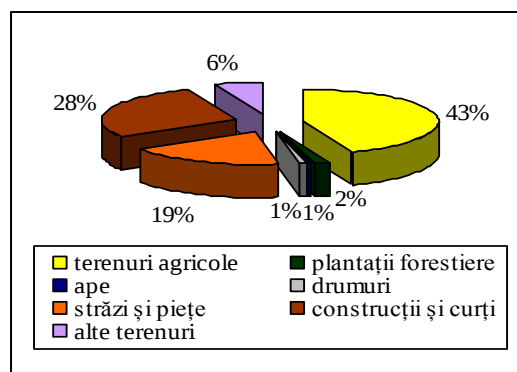

Fig. 3.4. Structura intravilanului urban în orașele mici și mijlocii la 01.01.2011

Pe teritoriul republicii, suprafața intravilanului urban are o repartitie neuniformă. În orașele din Regiunea de Nord, se concentrează 25,0 % din suprafața totală a intravilanului urban. Ponderea căruia variază de la 3,4 % din total, în orașelul Costești, până la 67,0%, în orașul Soroca. Intravilanul deține o pondere ridicată în orașele cu funcții industriale (Briceni - 40,8%, Dondușeni - 42,5%, Drochia - 48,1%) sau în localitățile cu o suprafață mare a urbei (or. Soroca -1311,9 sau 56%, mun. Bălți- 4143 ha sau 53%). Localitățile urbane mici, care au pronunțat caracter agrar, ponderea intravilanului este cu mult mai redusă (Sângerei-5,2%, Râșcani-9,8 și Șoldănești-17,3%). Regiunea Centrală concentrează 37,4% din suprafața totală a intravilanului urban din republică. În medie, pe regiune, ponderea intravilanului constituie 21,2% din suprafața totală a orașelor, oscilând de la 11,2 % pentru or. Hâncești până la 84,7% or. Cornești. Ca regulă, suprafața intravilanului ocupă suprafețe mici în orașele din Zona de Codru- Criuleni (11,4%), Nisporeni (12,7%), Strășeni (16,9%). Valori înalte ale ponderii intravilanului se înregistrează pentru orașele Ungheni- 61,4 % și or. Orhei-47,7 %, care și-au extins foarte mult suprafețele rezidențiale pe parcursul sec. al XX-lea. Regiunea de Sud se evidențiază prin cele mai mici valori ale intravilanului urban atât a mărimii suprafeței (18,2%), cât și a ponderii acesteia (9,9%). Ponderea intravilanului variază de la 5,4% în orașul Cimișlia, până la 57,4% în orașul Cantemir, ca urmare a caracterului pronunțat agrar al economiei. Chiar și în cazul orașelor de importanță regională ponderea intravilanului este relativ redusă în pofida unor suprafețe mari ale acestuia, precum (orașul Cahul 890,72 ha sau 26,1%; orașul Căușeni 1246,2 ha sau 15% și municipiul Comrat – 993,2 ha sau 6,6%).

Unitatea Teritorială din Stânga Nistrului concentrează 19,4% din suprafața totală a intravilanului urban din republică, iar ponderea acestuia în suprafața regiunii constituie 21,3%.

Cea mai mare pondere a intravilanului se înregistrează în orașul Tighina 93,6%, iar cea mai mică în orașul Dnestrovsc 8,0%. Valori înalte ale ponderii intravilanului se înregistrează în orașele mici, cu funcții neagricole Camenca - 50,8%, Râbnița- 45,8% și Maiac - 30,4%. Cele mai mici valori ale intravilanului sunt caracteristice pentru orașele cu funcții agricole, precum Slobozia 6,4% și Grigoriopol – 10%.

3.4 Problemele ecologice ale așezărilor urbane mici

Dezvoltarea așezărilor urbane sub influența procesului de industrializare rapidă a țării, a avut consecințe negative asupra mediului înconjurător și calității vieții populației. Ca urmare a particularităților lor geografice, istorice și economice, impactul asupra mediului a avut un caracter variat, dar s-au manifestat și anumite legități ale modificării cadrului natural. Sub influența activităților economice are loc restrângerea ariilor naturale din preajma orașelor și creșterea terenurilor utilizate în agricultură și industrie. Despădurirea și utilizarea terenurilor în pantă au contribuit la degradarea învelișului de sol. Relieful a fost modificat activ în procesul de constituire a infrastructurii, de organizare și amenajare a spațiului urban. Dezvoltarea economică a orașelor a influențat și asupra rețelei hidrografice, prin construcția obiectivelor hidrotehnice, reducerea suprafețelor bazinelor de recepție, canalizării scurgerii, drenării sau colmatării unor bazine acvatice. Toate aceste activități umane au provocat, în cadrul orașelor, declanșarea unor procese geografice de risc, precum: alunecări de teren, eroziunea solului, surpări, inundații etc. În linii generale, problemele ecologice ale sistemului urban pot fi divizate în 3 grupe [245, p.9]:

- efecte poluante asupra mediului înconjurător, care se referă la impurificarea bazinului aerian și poluarea teritoriului cu deșeuri menajere, industriale și de construcție;
- exploatarea irațională a resurselor naturale, în special, a celor neregenerabile, a materiilor prime, a apei etc.;
- efecte asupra stării de sănătate a oamenilor prin creșterea de îmbolnăviri, sporirea diverselor maladii.

Componentele mediului natural au de suferit în urma impactului antropic, care generează multiple efecte prin formarea deșeurilor, poluarea aerului și a apei etc.

Deșeurile menajere solide. Deșeurile au un mare impact negativ asupra mediului înconjurător și sănătății oamenilor, determinat de emisiile substanțelor poluante din componența lor în atmosferă, apă și sol. Formarea acestora constituie, în mare măsură, rezultatul folosirii ineficiente a materiei prime și energiei în procesele de producție, ce duce la pierderi economice, după care sunt necesare cheltuieli suplimentare pentru colectarea, prelucrarea și lichidarea deșeurilor. În prezent, cea mai răspândită metodă de tratare a deșeurilor menajere este

depozitarea pe sol (gunoiști), care reprezintă o sursă importantă de poluare a solului și apelor subterane. Majoritatea poligonelor de deșeuri sunt supraîncărcate, multe dintre acestea prezentând un risc sporit de poluare. Din aceste considerente, apar multe gunoiști spontane, care sunt localizate, de cele mai multe ori, în apropierea localităților, în râpi, fâșii forestiere etc.

Problema gestionării deșeurilor s-a conturat, ca domeniu, odată cu apariția spectrului larg al mărfurilor de consum curent, inclusiv al ambalajului. Colectarea, transportarea și depozitarea lor intră în responsabilitatea autorităților publice locale, prin intermediul serviciilor locativ-comunale de salubritate. Unii agenți economici din localitățile urbane ale republicii prestează și servicii de colectare separată a deșeurilor - Î.M. „AVE Ungheni”, Î.M. „Servicii Comunale Glodeni”, Î.M. GLC “Anenii Noi”, Î.M. „SalubrLeova” (or.Leova) – deșeuri menajere; S.A. „Metal Feros” (or. Râșcani)- metale feroase și neferoase, sticlă, S.A. „Nis-Struguraș” (or.Nisporeni) - transportarea sticlei; Spitalul Raional (or.Nisporeni) - colectarea și neutralizarea seringilor; S.A. „Tirex – Petrol” (or. Nisporeni) - colectarea și transportarea uleiului petrolier. Însă, acest spectru de servicii este îngust și nu poate rezolva eficient problema deșeurilor, deoarece principalele centre de reciclare rămân centrele urbane mari - municipiile Bălți și Chișinău (deșeurile din polietilenă, sticlă și deșeurile petroliere), iar pentru cele feroase- orașul Râbnîța.

În unele localități urbane, o sursă generatoare de deșeuri toxice reprezintă complexuri animaliere din apropierea intravilanului. Printre aceste complexuri animaliere, se evidențiază SRL „Mold Verija” (or.Râșcani) – 184 de bovine și 1237 de porcine, S.A. „Elevator Kelleu Grains Căușeni”(or.Căușeni) - 2307 porcine, S.A. „Avicola-Shaver” (1,35 mln.) și ÎPC Bucovăț (600 mii) din orașelul Bucovăț. Aceste complexuri animaliere sunt situate și în apropierea arterelor hidrografice. Distanța față de aceste bazine se respectă doar parțial, variind între 1000-2300 metri. Întreprinderea S.A. „Avicola-Shaver”, or. Bucovăț deține un abator de sacrificare a puilor broiler, care se extinde pe o suprafață de 10,1 ha. Capacitatea zilnică de sacrificare este de până la 12 000 mii de păsări pe zi. Apele uzate rezultate în urma procesului de sacrificare și spălare a puilor sunt evacuate la SEB - ul întreprinderii. Pentru depozitarea deșeurilor solide generate și evacuate din localitățile urbane, sunt utilizate rampele în variantă deschisă pe sol. Majoritatea dintre ele au o perioadă de exploatare înaltă și necesită a fi scoase de uz, în urma stabilirii condițiilor de securitate ecologică pentru factorii de mediu. Spre exemplu, depozitul de stocare a deșeurilor din orașul Florești este exploatat din anul 1976, având o perioadă de funcționare de 36 de ani. Capacitatea estimată fiind 20 mii m³. Volumul de deșeuri, înhumate pentru anul 2011, a constituit 26,8 mii m³. În condițiile actuale de colectare și depozitare a unui volum de deșeuri menajere de 10 mii metri³ anual situația ar putea ieși de sub control.

O situație alarmantă se atestă pentru orașul Rezina, unde rampa orășenească ocupă o suprafață de 1.2 ha dar nu corespunde cerințelor ecologice. Primăria Rezina mai dispune de 7 gunoiști stihinice cu suprafața totală de 0,7 ha, fiind un potențial risc de poluare pentru factorii de mediu (tabelul 3.2). Din această cauză, este necesară identificarea unor terenuri noi, utilizarea cărora ar fi susținută de proiecte de execuție ce ar conține măsuri concrete de securitate - îndiguire, îngrădire, drum de acces, supraveghere de către o persoană responsabilă. Aceste activități trebuie coordonate cu organele de mediu. Dintre localitățile urbane ale municipiului Chișinău, doar Cricova și Vadul-lui-Vodă dețin depozite de stocare a gunoiștilor cu suprafața de 1 ha, și respectiv - 13,85 ha. Deșeurile menajere din orașele Codru, Sângera și Durlești sunt evacuate la gunoiștea municipală, iar din orașelul Vatra, la gunoiștea din orașul Strășeni. Activitățile de salubritate sunt realizate de către întreprinderile municipale (or. Codru) sau de cele locale - "Sângera Service" (Sângera), Regia Locativ - Comunală (Vatra). Orașul Durlești este deservit de către S.R.L."Ave Ungheni".

Tabelul 3.2. Indicii cu privire la activitatea depozitelor de deșeuri în unele localități urbane anul 2011 [8]

Orașul	Suprafața totală a depozitelor de deșeuri (ha)	Volumul DMS înhumat la depozite mii m ³	Volumul DMS colectat și depozitat mii m ³
Rezina	1,9	370,8	35,7
Drochia	1,4	59,0	29,0
Căușeni	2,5	182,5	27,1
Soroca	5,4	542,5	22,8
Ungheni	8,5	213,0	20,0
Leova	1,8	51,8	14,1
Nisporeni	2,5	28,0	12,0
Codru	-	-	10,6
Florești	3,2	26,8	10,0

O importanță deosebită pentru protecția sănătății populației și mediului înconjurător o prezintă gropile Beckari de înhumare a cadavrelor animalelor. Însă, de asemenea, depozite nu dispun toate localitățile urbane. Cel mai asigurate sunt orașele din Regiunea de Sud: Taraclia, Comrat, Căușeni, Căinari, Cantemir, Cahul și Basarabeasca. În Regiunea de Centru, acestea sunt prezente în apropierea orașelor - Bucovăț, Telenești și Criuleni, inclusiv toate localitățile urbane mici ale municipiului Chișinău. Orașele din Regiunea de Nord nu dețin asemenea depozite, fiind utilizate cele din apropierea așezărilor rurale.

Poluarea aerului atmosferic. Calitatea aerului atmosferic din Republica Moldova este influențată de emisiile provenite din două categorii de surse de poluare: *sursele fixe*, care includ

centralele termoelectrice (CET-urile) și cazangeriile, întreprinderile industriale în funcțiune și stațiile de aprovizionare cu combustibil; *sursele mobile* includ transportul auto și poluarea transfrontalieră.

În aerul atmosferic, un volum important de emisii este eliberat de către sectorul termoelectric, reprezentat de cazangeriile de capacitate medie și majoră de producere a agentului termic. Spre exemplu, CET-urile și cazangeriile fabricilor de zahăr ale ÎM “Sudzucker Moldova” SA (or. Drochia) și SRL „Magt-Vest” (or.Dondușeni), în anul 2011, au degajat în aerul atmosferic 86,5 tone și respectiv 84,7 tone de emisii. Aceste obiective energetice funcționează pe bază de gaze naturale și păcură. Emisiile provenite de la CET-urile din mun.Bălți și mun.Chișinău influențază asupra calității aerului din localitățile urbane mici situate în apropiere. În anul 2011, numai întreprinderile termoelectrice CET-NORD și S.A.Termogaz din mun. Bălți au eliberat în aerul atmosferic 87,5 mii tone de emisii. Conținutul acestora era alcătuit din CO-52,1%, NO₂-32,3%, SO₂- 4,1% și substanțe solide 11.0%. Aceste noxe, fiind transportate în dependență de direcția și frecvența vânturilor, expun la poluarea atmosferei localități urbane din apropiere: Vatra, Sângera, Codru, Durlești, Ialoveni, Strășeni, Anenii Noi, Sângerei, Biruința, etc.

O pondere semnificativă, în degajările de noxe, îi revine sectorului industrial. Conform datelor prezentate de subdiviziunile teritoriale ale Inspectoratului Ecologic de Stat pentru anul 2011, sursele cu cel mai mare impact asupra calității aerului atmosferic din localitățile urbane mici sunt considerate întreprinderile industriale din următoarele ramuri [135, p.37]:

- *Industria materialelor de construcții*- Rezina- S.A, „Lafarge Ciment” (1033,946 tone), Soroca- S.A.,„Făuritorul” (94 791 tone), Florești- S.A.,„Cristal Flor” (23 738 tone),
- *Industria zahărului*- Glodeni- S.R.L.,„Gold Crown” (183715 tone), Dondușeni- S.R.L.,„Magt West” (41. 8420 tone); Fălești- Î.M.,„Sudzucker-Moldova” S.A.(121.132 tone); Drochia- Î.M.,„Sudzucker-Moldova” S.A. (258.193 tone)
- *Depozitarea cerealelor*- Căușeni „Elevator Kelleu Grains” (52.422 tone); Cupcini- S.A.,„Cereale-Cupcini” (18.380 tone);
- *Industria uleiurilor vegetale*- Otaci S.R.L. „Ulei-Nord” (38 016 tone);
- *Industria conservelor*- Cantemir Î.M.,„Pruț” S.A.(17.864 tone);
- *Industria ușoară*- S.A. „Covoare Ungheni” (12.989 tone), S.A.,„Tricon”(5.215 tone)

În general, structura emisiilor poluante este generată de complexitatea procesului și a volumului de producție. Însă ponderea diferitelor categorii de poluanți variază pe ramuri și domenii de activitate (tabelul 3.3).

Tabelul 3.3. Volumul de emisii al poluanților în aerul atmosferic de la întreprinderile industriale, anul 2011 [8]

Întreprinderi	Total	CH ₄ (t)	SO ₂ (t)	CO (t)	NO ₂ (t)	Altele
S.A., „Făuritorul”, or. Soroca	94,8	0,0	6,0	3,4	0	85,3
S.A., „Lafarge Ciment” or. Rezina	1110,4	0,13	4,8	484,5	387,5	233,4
S.A., „Cristal Flor”, or. Florești	23,738	0,12	0	4,6	5,2	13,8
Î.M. „Sudzucker - Moldova” Drochia	258,2	-	0,02	251,2	5,6	1,2
S.R.L. „Gold-Crown”, Glodeni	183,7	0,07	1,6	146,6	31,8	3,6
S.R.L. „Magt Vest”, or. Dondușeni	418,4	0,82	261,0	133,7	16,4	6,3
S.R.L. „Ulei-Nord”, or. Otaci	38,0	0,62	-	0,9	0,1	36,5
S.A. „Elevator Kelleu Grains” Căușeni	52,4	1,1	1,0	6,7	2,4	41,1
Î.M. „Prut” S.A., or. Cantemir	17,9	0	2,0	1,72	13,2	0,9
S.A. „Covoare-Ungheni” or. Ungheni	13,0	0,12	0,9	4,5	2,9	4,6
S.A., „Tricon” or. Cahul	2,8	0	0	1,99	0,8	0,04

Poluarea apelor de suprafață și acelor subterane este cauzată, în cele mai multe cazuri, de sectorul gospodăriei comunale (stațiile de epurare, apele uzate, deversările apelor uzate din sistemul comunal, managementul neadecvat al deșeurilor menajere solide), sectorul agrar (dejecțiile animaliere acumulate în bazine de acumulare, depozite de pesticide etc.) și sectorul energetic bazele de produse petroliere, stațiile de alimentație cu petrol.

De mai mulți ani nu se soluționează problema epurării apelor uzate în orașele Soroca, Rezina, Criuleni, Cantemir, Comrat, Cimișlia. Soluționarea acestei probleme este necesară atât din punct de vedere al protecției mediului înconjurător, cât și al cerințelor privind protecția prizelor de apă, amplasate pe râurile Nistru și Prut.

Apele reziduale ale orașelor Soroca, din anul 2000, se evacuează fără epurare în râul Nistru. La momentul actual, a fost elaborat doar proiectul de construcție a stației de epurare de tip mecanico-biologic în satul Egoreni. Cu grave probleme se confruntă rețeaua de canalizare a orașului Rezina, unde apa menajeră, fără epurare, în volum de peste 1000 m³/zi se scurge în bazinele de suprafață sau se infiltrează în sol. În anul curent, s-au început lucrările de construcție și pregătire a instalației de purificare a canalizării în orașul Rezina, pentru care s-au aprobat de la Fondul Ecologic Național – 2,3 mil lei. Din ele până la 1.01.2012, au fost valorificate 1,1 mln lei. Drept receptoare pentru deversarea apelor uzate sau a celor din gospodăriile particulare servesc râurile mici sau afluenții râurilor mari: Răut (Orhei, Florești), Bâc (Strășeni) Ichel (Cricova), Nârnova (Nisporeni), Ialpug (Comrat), Lunguța (Taraclia), Cogâlnic (Basarabeasca), Frumoasa (Cahul), Ciulucul Mic (Telenești), Cahul (Vulcănești), Șovățul de Jos (Fălești), Gelair (Ștefan Vodă) etc. În unele cazuri, apele uzate sunt deversate în mod dirijat în râulețe mici. Spre exemplu, întreprinderile din orașul Glodeni sunt conectate la rețeaua centralizată de canalizare, prin intermediul căreia apele uzate sunt transportate la stația de epurare a Fabricii de Zahăr din

orașul Glodeni cu o capacitate de 10 mii m³/ 24 ore. Apele uzate sunt deversate în bazinul râulețului Căldărușa. Conținutul chimic al apelor deversate corespunde normativelor LAD-93,0%. Stațiile de epurare din orașele republicii au o vechime de 25-50 de ani. Printre cele mai vechi stații de epurare, care necesită reparații capitale se numără: Ștefan-Vodă (anul 1965), Costești (anul 1977), Orhei (anul 1976), Râșcani (anul 1979), Vulcănești (anul 1988), Comrat (anul 1989), Ceadâr-Lunga (anul 1990).

Asigurarea populației cu apă potabilă de calitate rămâne o problemă prioritară nu numai pentru localitățile rurale, dar și pentru cele urbane, în condițiile când apele arteziene sunt poluate în exces, iar cele de suprafață sunt insuficiente. În această situație se află locuitorii orașelului Iargara (rm. Leova), când, în urma unei avarii, cauzate la începutul anilor 70, de fisurarea unui rezervor cu benzină cu o capacitatea de 600 tone, pe teritoriul stației de cale ferată din Iargara, au fost lipsiți de unica sursă de asigurare cu apă potabilă. Contaminarea apelor subterane s-a menținut ca urmare a infiltrării petrolului în pânza freatică și a fluctuației nivelului piezometric, astfel având loc poluarea permanentă a fântânilor. Potrivit specialiștilor, problema apei potabile la Iargara va fi soluționată durabil odată cu asigurarea locuitorilor cu apă potabilă din râul Prut [148, p. 14-15]

Riscurile naturale. O sursă periodică însemnată de poluare a apelor râurilor (îndeosebi a celor mari) o constituie revărsările prin inundație, care afectează spațiile limitrofe ale râurilor, unde sunt situate numeroase localități. Din 659 de localități amplasate în zonele cu risc sporit de inundații, 34 sunt orașe și municipii. Pe râul Nistru, periodic, sunt inundate sectoare ale orașelor Soroca, Dubăsari, Vadul-lui-Vodă, Slobozia etc. Pe malul stâng al râului Prut, deseori, sunt inundate sectoare ale orașelor Lipcani, Ungheni, Leova, Cahul etc.

Fiind amplasat în imediata apropiere de râul Prut, orașul Ungheni este afectat de un risc sporit de inundații. În zona riscului de inundații, se află 300 de case, care sunt frecvent inundate de apele pluviale acumulate în lipsa unui sistem de canalizare pluvială sau a altor căi de scurgere adecvate volumului de ape. Căile de scurgere a apelor pluviale se află într-o stare deosebit de gravă și necesită o intervenție urgentă. Din cauza zonei avariate, apele pluviale cad de la o înălțime de 7-8 metri, surpând încontinuu malurile râpei formate, care duce apa poluată în râul Prut. Astfel, casele aflate pe mal sunt puse în pericol și necesită strămutare, iar zona trebuie izolată pentru a opri surpările prin intervenții corespunzătoare [163, p.25]

Digurile și construcțiile hidrotehnice care au fost create pentru a preveni urmările catastrofale ale inundațiilor, sunt, în mare parte avariate, prezentând pericol enorm pentru localitățile din jur. În același timp, ele constituie un obstacol în mișcarea și migrarea spre mare a particulelor (substanțelor) în suspensie, nisipului, prundișului, ceea ce a provocat acumularea, pe parcursul anilor, a cantităților mari de nămol în lacurile de acumulare. Aceste depuneri subacvatică conțin componente ce s-au sedimentat: materie organică, metale grele etc. O

problemă majoră, din acest punct de vedere îl prezintă lacul de acumulare Dubăsari (fluviul Nistru), în care mai mult de jumătate din volum îl constituie nămolul. Aceste substanțe din sedimente pot provoca poluarea secundară a apei în cazul apariției condițiilor favorabile (schimbarea pH-ului, temperaturii, forței ionice etc.). O nesiguranță evidentă pentru Republica Moldova în privința utilizării apei râului Nistru se creează din cauza întreprinderilor chimice de pe teritoriul Ucrainei, unde barajele au o rezistență scăzută. Catastrofa din 1983 de la întreprinderea de îngrășăminte naturale de la Stebnic, când barajul de pe afluentul Nistrului s-a rupt și milioane de m³ de săruri s-au scurs în Nistru, depunându-se pe fundul barajului de la Novodnestrovsk. În prezent, în pericol, se află cariera Dombrowski de lângă orașul Calush, regiunea Ivano-Francovsk. Mina de 150 metri adâncime a devenit neîncăpătoare pentru deșeurile chimice extrem de toxice depozitate aici. Barajele minei sunt instabile și ar putea ceda. În acest caz, aproximativ două milioane de m³ de deșeuri pot nimeri în Nistru.

3.5 Concluzii la capitolul III

- 1) În urma studiului s-a stabilit faptul că diversitatea așezărilor urbane ale Republicii Moldova este determinată nu numai de factorii istorici și economici, dar și de cei naturali (rețeaua hidrografică, formele de relief și structura geologică) etc. O corelație mai expresivă a orașelor cu unele elemente ale cadrului natural se observă în cazul reliefului, care atrage după sine și alți parametri geografici cum ar fi climă, ape, sol, vegetație etc.
- 2) Însă, pornind de la condițiile locale de relief se observă o preferință a așezărilor urbane pentru situl de terasă, care este cea mai răspândită formă de localizare. În același timp orașele situate în apropiere de luncile râurilor sunt supuse frecvent riscului la inundații, iar localizarea pe un relief cu un grad mai mare de fragmentare, reprezintă pentru unele orașe un risc major la alunecările de teren (regiunea de Codru).
- 3) Particularitățile de utilizare a terenurilor din mediul urban relevă un grad sporit al impactului activităților umane asupra mediului înconjurător, ca urmare a extinderii terenurilor construite și a utilizării în exces a terenurilor din preajma așezărilor urbane mici în scopuri agricole. Predominarea terenurilor agricole, confirmă, încă odată, faptul că existența multor așezări urbane este strâns legată de condițiile naturale locale, care la rândul lor influențează asupra funcțiilor economice ale așezărilor urbane mici.
- 4) Plantațiile forestiere și spațiile verzi dețin o pondere modestă după importanță în structura terenurilor urbane. Aceste categorii de peisaje naturale au suferit modificări ale dimensiunii suprafețelor terenurilor ca urmare a valorificării extensive a teritoriului, în condițiile, când terenurile silvice sunt considerate esențiale în stabilitatea ecologică a mediului înconjurător și crearea condițiilor optime de trai. Cu această problemă se confruntă orașele din Regiunea de Sud a republicii și cele situate în apropierea zonelor cu risc ecologic sporit (inundații, alunecări de teren).

4. PARTICULARITĂȚILE GEODEMOGRAFICE ALE ORAȘELOR MICI ȘI MIJLOCII

4.1. Evoluția numerică a populației orașelor mici și mijlocii

Dinamica numărului populației urbane din Republica Moldova reprezintă rezultatul unei îndelungate evoluții a diferitelor procese economice, sociale, politice și demografice, care și-au lăsat amprenta asupra variațiilor sporului natural și a celui migratoriu. Aceasta poate fi pusă pe seama politicii de industrializare forțată a republicii și a colectivizării agriculturii, care a dus de „eliberarea” unui surplus mare de forță de muncă din mediul rural. Transformările în dinamica numerică a populației urbane, în general, s-au reflectat, totodată, și asupra tendințelor și ritmurilor de evoluție a populației din orașelor mici și mijlocii. Însă un rol important asupra creșterii „artificiale” a populației din aceste localități a revenit transformărilor de ordin administrativ-teritorial, când populația urbană a crescut pe seama localităților rurale decretate drept așezări de tip orășenesc. Declararea a peste 40 de orașe noi, în perioada 1950-1988, a însemnat o creștere a numărului de locuitori pentru mediul urban și, implicit, pentru orașele mici. Astfel, sub influența acestor factori evoluția populației urbane cunoaște perioade de creștere, stabilizare și reducere (figura 4.1).

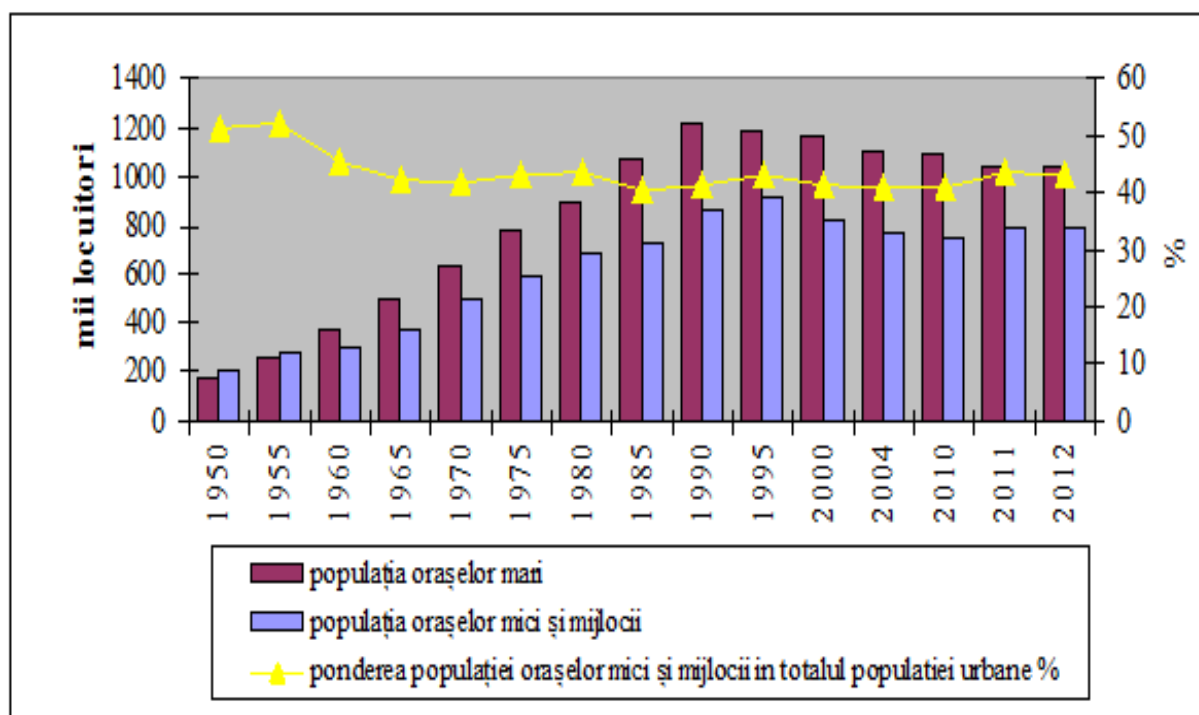

Fig. 4.1. Evoluția populației urbane a Republicii Moldova pe categorii de orașe în perioada postbelică (1950-2012) [3, 29, 283, 284, 285]

În evoluția populației urbane a Republicii Moldova, în perioada postbelică, se pot evidenția următoarele perioade:

1. **1950-1970** – perioadă de creștere rapidă a efectivului populației orașelor mici și mijlocii de la 202,3 mii la 495,4 mii locuitori sau de 2,4 ori. În orașele mari, această creștere a evoluat de la 185,5 mii la 634 mii locuitori sau de 3,4 ori. În același timp, rata medie anuală de creștere a populației în orașele mici a constituit 7,0%, iar cea din orașele mari - 12%. Aceasta ne indică asupra faptului că ritmurile de creștere a populației erau mai înalte în orașele mari decât în cele mici, ca urmare a concentrării întreprinderilor industriale mari, infrastructurii sociale și a celei de producție (figura 4.1) [213,p.10]. Creșterea numărului populației, în această perioadă s-a datorat, și transformărilor teritorial-administrative. În anul 1965, au avut loc cele mai multe decretări ale localităților rurale în așezări de tip orășenesc - Vulcănești - 13001 locuitori, Anenii-Noi - 3885 de locuitori, Strășeni - 10992 de locuitori, Cimișlia - 9165 de locuitori, Lazovsc (Sângerei) 8528 locuitori, Căușeni - 10401 de locuitori sau, în total 55972 de locuitori;
2. **1970-1995** – perioadă de creștere lentă a numărului populației urbane de la 495,4 mii la 909,3 mii locuitori pentru orașele mici și, respectiv, de la 634,6 mii, la 1193 mii de locuitori pentru orașele mari. În anul 1995, ponderea populației orașelor mici în totalul populației urbane a constituit 43,3%. Este de menționat faptul că, până în anul 1990, majoritatea orașelor mici și-au dublat numărul de locuitori, iar în unele orașe, în care procesul de industrializare a decurs mai intens acest indice a sporit și mai mult: Râșcani - 7,7 ori, Dubăsari-6,8 ori, Ungheni- 6,7 ori, Râbnîța- 4,9 ori, Rezina - 4,8 ori, Cahul - 4,7 ori, Orhei – 4,1 ori (tabelul 4.1).

Tabelul 4.1. Dinamica numerică a populației în unele orașe ale Republicii Moldova
mii loc. în perioada 1950-1990 [3,29]

Orașe	Anii					1990/1950; 1960
	1950	1960	1970	1980	1990	
Râșcani	2,3	3,9	10,7	14,5	17,8	7,7 ori
Dubăsari	5,3	12,7	27,5	27,8	36,3	6,8 ori
Ungheni	5,8	11,5	17,4	26,8	38,9	6,7 ori
Râbnîța	13	19,5	41,8	43,5	62,2	4,8 ori
Cahul	9,4	16,5	26,6	33,8	44,0	4,7 ori
Orhei	9,6	14,9	25,7	31,6	38,9	4,1 ori
Mărculești*	-	1,3	1,5	2,2	2,4	1,8 ori
Crasnoe*	-	2,3	3,4	3,9	4,1	1,8 ori
Ghindești*	-	1,9	2,3	2,0	2,0	1,1 ori

Banca de date a BNS;

* localități decretate cu statut de așezări urbane la mijlocul anilor 50 ai secolului XX-lea.

În aceeași perioadă de timp, ponderea populației orașelor mici în totalul populației urbane s-a redus de la 51,3% la 43,3%.

3. **1995-2010** – în această perioadă, caracterul evoluției efectivului populației urbane s-a modificat în direcția micșorării acestui indicator. Astfel, numărul populației din orașele mici și mijlocii s-a redus cu 160,6 mii locuitori sau 17,6 %, iar în orașele mari cu 104,7 mii locuitori sau 8,8%. Cauza acestui fenomen se regăsește în criza socio-economică, care a afectat, într-o măsură mai mare, orașele mici ale republicii.

În anul 2011, numărul populației orașelor mici și mijlocii a înregistrat un spor de 49,4 mii locuitori, comparativ cu anul precedent, ca urmare a includerii orașului Râbnîța în categoria orașelor cu până la 50 mii locuitori [49].

Evoluția numerică a populației urbane din orașele mici ale republicii, sub influența proceselor social-economice, geodemografice și a transformărilor de ordin administrativ-teritorial, au influențat asupra distribuției populației pe diferite categorii de orașe mici și mijlocii (figura 4.2).

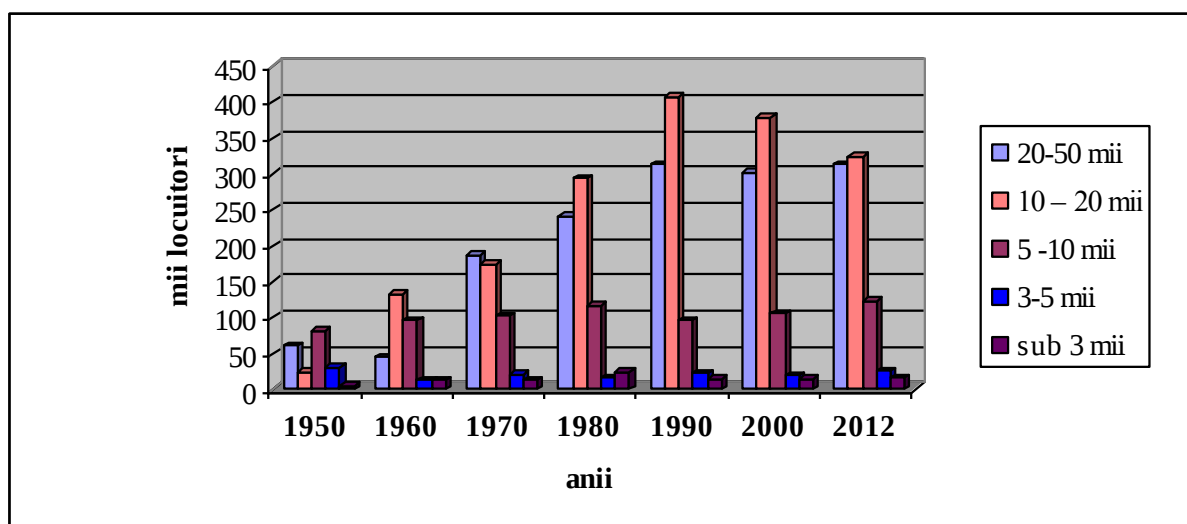

Fig. 4.2. Dinamica distribuției populației urbane din orașele mici și mijlocii în perioada 1950-2012 (mii loc.) [3, 29, 285]

În evoluția demografică a așezărilor urbane mici și mijlocii, în perioada 1950 – 2012, s-a înregistrat o serie de modificări:

- pe parcursul perioadei 1950-2012 s-a menținut repartiția populației urbane pe diverse categorii de așezări, care s-a datorat, în mare parte, transformărilor de ordin administrativ și a unei ponderi mai ridicate în totalul populației urbane a orașelor cuprinse între 10 - 20 mii de locuitori, care constituie în prezent 30,0 % din numărul total de localități urbane. Dacă în anul 1950, în astfel de localități erau concentrate 6,2% din numărul total al

populației urbane, apoi, în anul 1990, acest indice a sporit la 19,7%, iar în anul 2012, s-a redus la 17,6%.

- pentru populația așezărilor urbane sub 3 mii de locuitori o dinamică relativ stabilă a fost caracteristică între anii 1950-1980, când ponderea acestora a fost sub pragul de 2%. Începând cu anii '90, până în prezent, acest indicator a scăzut la nivelul de 0,7-0,8%. Pentru așezările urbane cuprinse între 3-5 mii de locuitori, cea mai înaltă valoare a ponderii populației urbane concentrate s-a înregistrat la începutul anilor '50, când a constituit 7,7%. După anii '60, valoarea ponderii populației urbane a scăzut constant până la 0,9%, valoare înregistrată în anul 2000. În anul 2012, populația urbană din această categorie de orașe a atins o ușoară creștere până la 1,5% din totalul populației urbane.
- în perioada 1950-1990, în localitățile urbane mici cuprinse între 5-10 mii de locuitori pe fondul creșterii numărului populației, de la 81,6 mii locuitori în 1950, la 95,4 mii locuitori, are loc o reducere semnificativă a ponderii în totalul populației urbane de la 20,6% în 1950 la 4,6% în anul 1990. Această reducere a fost cauzată de un ritm de creștere demografică mai înalt în grupa orașelor de peste 20 de mii locuitori. Către anul 2012, ponderea populației urbane concentrate în aceste localități a constituit 6,7% cu un număr total de 123 mii de locuitori, depășind valoarea absolută de 116,3 mii locuitori înregistrată în anul 1980.
- un spor relativ mai mare al populației a fost caracteristic pentru așezările urbane mijlocii, care cuprind o populație de 20-50 mii de locuitori. Rata de creștere a populației a evoluat de la 15,8% din totalul populației urbane, în anul 1950, la 17,0%, în anul 2012. După anii '90, atât numărul total, cât și ponderea populației din această grupă de orașe au oscilat ușor în contextul dinamicii negative a populației urbane. Acest fapt s-a datorat scăderii numărului populației orașului Râbnîța de la 62 mii locuitori, în anul 1990, la 45 mii de locuitori în anul 2012. Ca urmare a acestei crize demografice, Râbnîța a fost inclusă în categoria respectivă de orașe.

Deosebit de importantă și necesară pentru studiul de față, este efectuarea unei analize a dinamicii numărului populației pentru fiecare oraș, în profil regional, conform datelor statistice de la recensămintele generale ale populației.

Regiunea de Nord a republicii, la primul recensământ al populației, din anul 1959, avea cea mai ramificată rețea de orașe mici din republică. Mărimea demografică a orașelor varia de la localități urbane foarte mici ca Mărculești, cu 1328 de locuitori, până la orașul Soroca, cu aproape 15 mii de locuitori (tabelul 4.2). Totodată, tendințele și condițiile, care au determinat evoluția demografică a orașelor mici în această regiune, sunt mai diverse decât în celelalte

regiuni. Principalul factor care a impulsionat creșterea demografică a orașelor a fost industrializarea. Orașele care au trecut prin acest proces au evoluat mult mai rapid sub aspect demografic. În anul 1959, orașul Florești avea același număr de locuitori ca orașul Otaci 4400 de locuitori, iar la recensământul din anul 1989, l-a depășit pe cel din urmă de 2 ori (tab.4.2). În același timp, orașele Briceni și Ocnița, aflându-se în condiții relativ egale de industrializare au evoluat simultan după numărul de locuitori.

Funcția administrativă, de asemenea a influențat evoluția demografică a unor orașe mici din regiune. Rolul acestui factor este foarte vizibil, în cazul orașelor din raioanele Briceni (Briceni și Lipcani) și Ocnița (Ocnița și Otaci). În perioada, în care orașele Briceni și Lipcani au îndeplinit funcția de centre raionale, au avut un număr de locuitori relativ identic. Odată cu pierderea acestei funcții, orașul Lipcani, avea la recensământul din 1989, o diferență de peste 4000 de locuitori, față de orașul Briceni (tabelul 4.2).

Tabelul 4.2. Dinamica numărului populației din orașele mici și mijlocii ale Regiunii de Nord [178, 234, 235, 236]

Orașul	1959	1970	1979	1989	anul 1989 față de primul recensământ de atestare demografică a orașului din RSSM (%)
Soroca	14895	24465	31831	42225	283,5
Fălești	8951	8324	9770	13765	153,8
Edineț	8775	13439	16446	19522	222,5
Lipcani	6078	6934	7125	7292	120,0
Briceni	5142	5625	7250	11422	222,1
Ocnița	5716	6835	7640	11349	198,5
Otaci	4434	5737	6984	8224	185,5
Florești	4443	11427	14280	18234	410,4
Drochia	6477	10867	15355	20844	321,8
Dondușeni	5123	7391	9084	11234	219,3
Râșcani	3622	10729	13989	17351	479,0
Rezina	2367	6126	8314	14311	604,6
Mărculești	1328	1562	2059	2397	180,5

La începutul perioadei postbelice, în **Regiunea de Centru**, în rețeaua urbană, relativ predominau așezări urbane mici cu o populație de până la 15 mii de locuitori. Către primul recensământ din anul 1959, principalele orașe cu peste 10 mii de locuitori erau Orhei și Ungheni. Ulterior, în rândul principalelor centre urbane ale regiunii, s-au alăturat orașele Hâncești și Călărași, care, practic și-au dublat numărul de locuitori în perioada cuprinsă între recensămintele

din 1959-1970. Aceste două orașe, însă, nu au cunoscut o ascensiune demografică asemenea orașelor Ungheni și Orhei (tabelul 4.3).

Tabelul 4.3. Dinamica numărului populației din orașele mici și mijlocii ale Regiunii de Centru [178, 234, 235, 236]

Orașul	1959	1970	1979	1989	anul 1989 față de primul recensământ de atestare demografică a orașului din RSSM (%)
Orhei	14131	25707	30260	37517	265,5
Ungheni	10936	17365	24814	37677	344,5
Hâncești	8621	13596	16317	18946	219,8
Călărași	5618	14310	16032	18927	336,9
Telenești	5689	5946	7159	9142	160,7
Bucovăț	1450	1531	1447	1563	107,8
Cornești	1664	2193	2248	2812	169,0
Strășeni	-	14825	16227	21286	143,6
Anenii Noi	-	5515	7000	9490	172,0
Nisporeni	-	11222	13137	15378	137,0

În anii '50 ai secolului trecut, în rețeaua urbană a regiunii, și-au făcut apariția două orașe mici sub 2 mii de locuitori (Bucovăț și Cornești), care, pentru o perioadă scurtă de timp, au îndeplinit funcția de centre raionale. Însă, acest fapt nu le-a adus avantaje demografice, deoarece ele nu s-au dezvoltat sub aspect industrial, cu toate acestea, s-au menținut în rețeaua urbană a republicii aproape 60 de ani cu o populație relativ stabilă cuprinsă în limitele a 2-3 mii de locuitori.

În același timp, orașul Telenești se numără printre cele mai vechi așezări urbane, încă de la începutul anilor '50, cu celelalte orașe mai importante din regiune (Orhei, Ungheni, Hâncești și Călărași), iar creșterea numărului populației cu peste 60%, în perioada 1959-1989, nu i-a schimbat mărimea demografică. Orașul a rămas astfel la nivelul de dezvoltare tipic pentru un oraș mic.

Politica de industrializare și urbanizare atât din republică, cât și în regiune a decurs simultan fiind orientată nu spre dezvoltarea multilaterală a două – trei centre urbane, dar spre extinderea spațială a acestor procese, care s-au materializat prin creșterea numărului de orașe și infiltrarea unor ramuri industriale în economia locală [246, p.37]. Astfel, în intenția autorităților centrale deja către mijlocul anilor '60 ai secolului al XX-lea, în Regiunea Centrală, au fost decretate, cu statut de așezări de tip orășenesc, noi localități rurale: Nisporeni, Anenii-Noi, Strășeni. Pe parcurs, doar orașul Strășeni s-a dezvoltat mai semnificativ, devenind un important centru industrial cu o populație de peste 20 mii de locuitori în anul 1989.

Politica de urbanizare în regiune a continuat și în perioada anilor '70-'80 ai secolului al XX-lea, prin apariția altor orașe mici sub 10 mii de locuitori fiecare, în jurul orașului Chișinău. Printre acestea, se numără orașele Vatra (2502 loc.), Vadul-lui-Vodă (3914 loc.), Criuleni (4684 loc.), Stăuceni (5793 loc.), Codru (8604 loc.), Sângera (6881 loc.) și Durlești (17937 loc.). La ultimul recensământ unional, majoritatea acestor orașe au consemnat o creștere demografică, și doar orașul Criuleni, practic și-a dublat numărul de locuitori de la 4684, în anul 1970 la, 9080 de locuitori în anul 1989 (tabelul 4.3).

Regiunea de Sud s-a caracterizat, dintotdeauna printr-o densitate redusă a rețelei de orașe, având și cea mai redusă pondere a urbanizării, comparativ cu celelalte regiuni ale republicii. Acest fapt a fost determinat de un caracter predominant agrar al economiei regiunii, fiind în același timp mai slab supusă procesului de industrializare. La primul recensământ unional, în această regiune, erau atestate doar 4 localități urbane mici cu o populație cuprinsă între 6 – 20 mii de locuitori. Cele mai importante orașe ale regiunii fiind Cahul, Comrat, Ceadâr-Lunga și Leova. Aceste orașe au fost atrase mai activ în procesul de industrializare în perioada anilor '50-'70 ai secolului al XX-lea, decât celelalte orașe mici ale Regiunii de Sud, iar ca rezultat, au cunoscut o creștere demografică importantă. Până la începutul anilor '90, numărul populației în orașul Cahul a crescut de 2,6 ori față de anul 1959, iar în orașele Comrat și Ceadâr-Lunga, în aceeași perioadă de timp, numărul populației aproape că s-a dublat. Aceste creșteri le ofereau posibilitatea să devină importante centre de polarizare a sistemului de localități din regiune. Mai mult decât atât, atingerea pragului demografic de 40 mii de locuitori plasa orașul Cahul în rândul celor mai importante centre urbane din republică (tabelul 4.4).

Tabelul 4.4. Dinamica numărului populației din orașele mici și mijlocii ale Regiunii de Sud [178, 234, 235, 236]

Orașul	1959	1970	1979	1989	anul 1989 față de primul recensământ de atestare demografică a orașului din RSSM (%)
Cahul	16068	26572	32695	42624	265,3
Comrat	14142	21093	23638	25657	181,4
Ceadâr-Lunga	13106	20194	21135	22991	175,4
Leova	6175	9107	10496	12183	197,3
Căușeni	-	12672	17281	20574	162,4
Cimișlia	-	10892	13340	16071	147,5
Vulcănești	-	13672	15580	18072	132,2
Ștefan-Vodă	-	3380	6540	9729	287,8
Cantemir	-	-	2291	5245	228,9

Orașul Leova, având o istorie mai veche în evoluția rețelei de așezări urbane ale republicii, din cauza poziției geografice izolate față de căile de comunicație și de rețeaua de așezări rurale ale raionului, nu s-a manifestat drept un centru urban prea important. Acest fapt este vizibil din datele tabelului, care indică o creștere demografică destul de modestă, față de alte orașe apărute mai târziu în rețeaua urbană regională (Cimișlia, Vulcănești și Căușeni).

În **Unitatea Teritorială din Stânga Nistrului** primele orașe mici sunt consemnate înainte de anul 1940, când s-au dezvoltat în componența RASSM. Politica promovată în acea perioadă la nivel unional prevedea lichidarea înapoierii economice a republicii. În acest scop, au fost alocate surse financiare substanțiale pentru construcția unui șir de întreprinderi noi, precum și pentru reconstrucția și lărgirea celor existente. În anii '30 ai sec.al XX-lea au fost date în exploatare și au început să aibă un rol important în industria republicii: Centrala Termoelectrică de la Tiraspol, fabrica de zahăr din Râbnița, fabricile de vin de la Grigoriopol și Dubăsari, fabrica de tutun de la Dubăsari. Din aceste considerente, industrializarea și-a menținut un ritm mai înalt de creștere și după anii '50 ai secolului al XX-lea. Această regiune, pe parcursul întregii perioade postbelice, a fost privilegiată în planul investițiilor industriale. Se mai deosebea de celelalte regiuni ale RSSM prin construcția unor obiective economice unice, fapt ce a contribuit la intensificarea migrației din afara republicii, și deci la creșterea demografică a regiunii, în special, a celei urbane.

Tabelul 4.5 Dinamica numărului populației în orașele mici și mijlocii din UTSN
[178, 234, 235, 236]

Orașul	1959	1970	1979	1989	anul 1989 față de primul recensământ de atestare demografică a orașului din RSSM (%)
Râbnița	18,6	32,3	41,8	60,8	326,9
Dubăsari	12,4	17,3	27,5	35,5	286,3
Camenca	8,5	10,1	13,3	13,3	156,5
Grigoriopol	7,8	7,9	9,6	11,6	148,7
Crasnoe	2,1	3,4	4,0	4,3	204,8
Dnestrovsc	-	8,0	11,0	14,8	185,0
Slobozia	-	-	16,4	18,7	114,0
Pervomaisc	-	-	3,6	7,4	205,6
Maiac	-	-	1,4	1,6	114,3
Tiraspolul Nou	-	-	-	2,1	-

Dacă timp de 20 de ani (1959-1979) populația orașului Râbnița a crescut cu 23 mii de locuitori, atunci aceeași valoare fost atinsă doar în decurs de 10 ani (1979-1989). În același timp, numărul populației orașului Dubăsari, în perioada anilor 1959-1989, a crescut aproape de 3 ori.

Orașele Camenca, Grigoriopol și Crasnoe au evoluat mai lent sub aspect demografic, deoarece aveau un potențial industrial mult mai redus. Fiind foarte asemănătoare cu așezările rurale din apropiere, acestea nu au devenit atractive pentru populația rurală. Creșterea numărului populației orașelor Camenca și Crasnoe a culminat la recensământul din anul 1979, după care pragul demografic nu s-a schimbat semnificativ. Orașele mici, care au apărut mai târziu în rețeaua urbană a regiunii sub influența unor factori economici subiectivi: dezvoltarea unor ramuri de specializare (gospodării agricole, complex energetic, obiective de infrastructură socială) au cunoscut ritmuri variate de creștere demografică: Pervomaisc de 2,1 ori, Dnestrovsc de 1,9 ori, Slobozia și Maiac de 1,1 ori (tabelul 4.5).

În perioada de independență și tranziție la economia de piață, imaginea demografică a Republicii Moldova s-a modificat considerabil, într-un interval relativ scurt de timp, ca urmare a reducerii numărului de locuitori din localitățile republicii. Acest proces se manifestă destul de activ în orașele mici și mijlocii, constituind o amenințare latentă a cadrului demografic. Depopularea este și un proces de permutare (plecare) masivă a populației, dar ea se identifică numai în plan intern, unde unele orașe devin mai puțin populate, în raport cu altele. Este o corelație dintre dispersare și concentrare teritorială a populației. Migrația figurează ca prim-factor al depopulării, deoarece orice migrațiune este o trecere de la dispersare spre concentrare a populației, în contextul teoriei urbanizării, care este, totuși, în defavoarea ariilor urbane mici.

Diferențierea demo-spațială în evoluția depopulării, între cele două recensăminte din 1989 și 2004, denotă un ritm diferit pentru fiecare oraș în parte. În (Anexa 6), este evidentă tendința unei depopulări accentuate în orașele din nordul și estul republicii, ca urmare a unor valori mai ridicate de 20,0% din numărul populației. Orașele situate în Regiunile Centrală și de Sud au indicat valori sub 20,0%. Cu toate acestea, valorile maxime au fost înregistrate în toate regiunile geografice ale republicii: Pervomaisc-40,5%, Crasnoe-32,6%, Orhei-31,7% și Rezina-28,8%. Cele mai reduse valori au indicat doar 3 orașe: Cornești-1,1%, Strășeni-7,1% și Comrat-9,1%.

Dinamica populației orașelor mici și mijlocii, în perioada 1989-2012, se deosebește esențial în profil teritorial. Astfel, majoritatea acestor localități au înregistrat o reducere a numărului populației, care s-a datorat atât diminuării sporului natural, cât și migrației forței de muncă peste hotarele republicii, ca urmare a procesului de restructurare economică.

Din cele 65 de orașe ale republicii, 54 de orașe, în special mici și mijlocii, au înregistrat o reducere a numărului populației. O diminuare de proporții mai mari a acestui indicator (cu 20-33,8%) a avut loc în orașele mici și mijlocii din Stânga Nistrului - Râbnîța, Slobozia, Maiac, Dnestrovsc, Dubăsari, Camenca, dar și în unele orașe din Regiunea de Nord, precum Cupcini, Ghindești, Râșcani, Lipcani. În orașelul Pervomaisc, în această perioadă, s-a înregistrat cea mai

semnificativă reducere a populației din republică cu 62,5% (Anexa 7). Astfel, fenomenul de depopulare a orașelor mici a evoluat cel mai intens în UATSN, și, în următorii ani, vor avea loc consecințe drastice pentru economia regiunii. Creșteri ale numărului de populației în limita (13,2-22,7%) s-au înregistrat doar pentru unele orașe - Cantemir, Fălești, Cricova și Ialoveni. Un anumit spor al efectivului populației (0,8-7,1%) s-a înregistrat pentru orașele Ungheni, Strășeni, Otaci, Codru și Căinari.

4.2 Evoluția mișcării naturale

Principalele fenomene demografice, care influențează numărul și structura populației sunt indicatorii mișcării naturale și migrația populației. Mișcarea naturală a populației este reprezentată de natalitate, mortalitate, mortalitate infantilă și spor natural care, în primul rând, determină caracterul dinamicii efectivului numeric al populației. Complexitatea acestui fenomen a fost determinată de influența factorilor istorici, etnici, culturali, economici, ecologici, medicali etc. În legătură cu acest fapt, pentru o apreciere obiectivă a principalelor procese geodemografice din orașele mici și mijlocii, este necesară efectuarea unei analize atât la nivel de localitate urbană, cât și în profil regional, pentru a evidenția legăturile cauzale dintre aceste procese.

Evoluția principalelor fenomene demografice - *natalitatea* și *mortalitatea* populației urbane inclusiv din orașele mici și mijlocii din perioada postbelică, în linii generale, a avut tendințe de reducere, însă ritmurile acestor fenomene demografice au fost diferite de la o perioadă la alta (tab.2).

Natalitatea este cel mai sensibil proces demografic, care poate fi influențat de un șir de factori de ordin economic, social, ecologic, psihologic etc. Conform analizei datelor cu privire la evoluția natalității în orașele mici și mijlocii, putem evidenția o serie de particularități.

Astfel cea mai înaltă rată natalității s-a înregistrat în anul 1950, când valoarea acestui indicator în orașele mici și mijlocii a constituit 31,7‰, iar în mediul urban - 29,7‰. Această diferență, deși nu este una majoră, poate fi explicată prin faptul că, în orașele mari ale republicii, valorile acestui indicator erau mai reduse decât valorile înregistrate în mediul urban – Chișinău 28,1‰ și Bălți 27,8‰. Acești indicatori erau mai mici decât cei din mediul rural de 40,8‰ sau față de media înregistrată la nivel de republică de 39,8‰.

În anul 1950, cea mai înaltă valoare a indicatorului natalității printre orașele mici și mijlocii din republică s-a înregistrat în orașul Telenеști 73,6‰. Însă, o frecvență mai înaltă a ratei acestui indicator s-a constatat în orașele mici din Regiunea de Sud a republicii: Vișniovca – 53,6‰, Cahul – 42,4‰, Romanovca (Basarabeasca) – 50,0‰, Ceadâr-Lunga – 35,8‰, Leova – 34,1‰. Cele mai mici rate ale natalității au fost înregistrate în orașele din Regiunea de Nord:

Rezina – 18,8‰, Lipcani – 19,6‰, Briceni – 20,2‰, Soroca – 21,1‰, Florești – 23,9‰, Râbnita – 25,8‰, Camenca – 27,0‰ (figura 4.3).

Către anii '60, acest indicator, în orașele mici și mijlocii, s-a redus corespunzător, la 23,3‰ și 25,7‰, iar în mediul urban la 23,1 și 21,7‰. Este de menționat faptul că, în perioada 1950-1960, rata natalității s-a redus, în mediul rural, cu 9,2‰, în mediul urban, cu 8,0‰, iar în orașele mici și mijlocii cu 6,0‰.

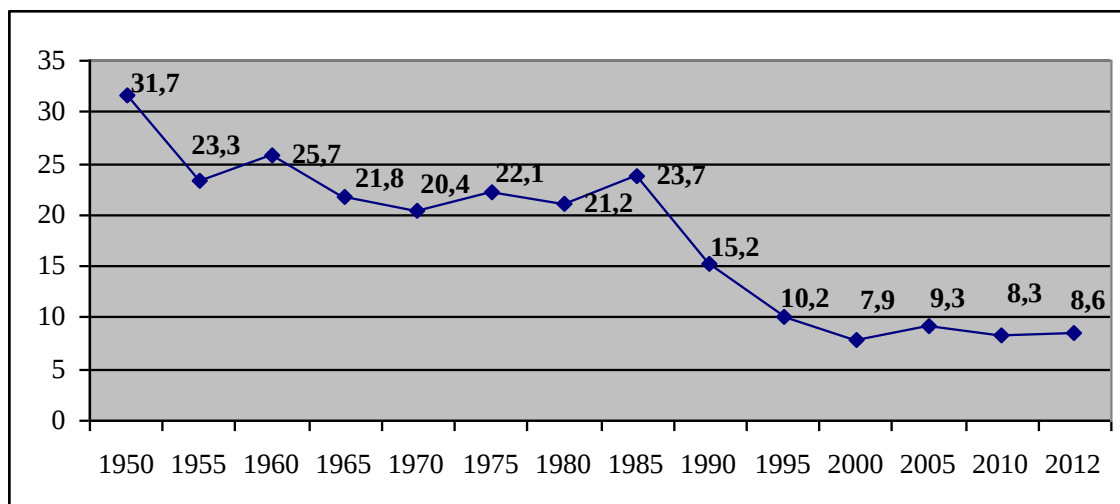

Fig.4.3 Rata natalității din orașele mici și mijlocii în perioada 1950-2012 [3,4,5,29]

În anul 1975, numărul celor nou-născuți, în orașele mici și mijlocii, a fost de peste 2 ori mai mare față de anul 1950, însă rata natalității s-a redus de la 31,7‰ la 22,1‰ sau cu 30,0%.

Începând cu a doua jumătate a anilor '80, numărul nou-născuților era de peste 3 ori mai mare față de anii '50, cu toate că rata acestui indicator era identică cu cea înregistrată în anul 1955. În anul 1985, peste 40,0% din numărul de localități urbane mici și mijlocii au înregistrat o rată a natalității peste valoarea medie pentru această categorie de orașe, având valori cuprinse între 22,1 și 38,7‰. Valori mai înalte decât media pe orașe s-au înregistrat în orașele mici cu un pronunțat caracter agrar, unele din ele fiind decretate cu statut de așezare urbană în anii '60-'70 ai secolului XX - Cantemir-38,7‰, Șoldănești-36,0‰, Pervomaisc-28,1‰, Cricova-27,3‰, Telenești-26,9‰, Ialoveni-26,8‰, Căușeni-26,3‰, Nisporeni-26,0‰. Valori mai mici ale natalității indică localitățile urbane din Regiunea de Nord - Lipcani (11,5‰), Frunză (12,1‰), Costești (14,7‰), Mărculești (15‰), Cupcini (15,4‰), Otaci (17,0‰) și Camenca (18,0‰) [194, p.124].

Din anul 1990 și până în anul 2002, indicatorul natalității populației din localitățile urbane mici și mijlocii s-a aflat într-o scădere continuă - de la 15,2 la 7,2‰, sau de peste 2 ori. Scăderea natalității din această perioadă se explică prin înrăutățirea situației materiale a populației, care a

duș la modificări în comportamentul reproductiv. Cele mai scăzute rate ale natalității au fost înregistrate în orașele mici de pînă la 5 mii de locuitori – Frunză (2,1‰), Codru (3,7‰) Cornești (3,9‰) Mărculești (4,3‰), Bucovăț (4,6‰), Cantemir (5,3‰) și Costești (6‰). Alte 13 orașe au indicat o rată cuprinsă între 6,1-7,9‰. Cea mai mare grupă de orașe (26) au înregistrat o rată medie de 8,5‰. Rate mai înalte ale natalității au fost consemnate de orașele Ialoveni (11,7‰), Râșcani (10,8‰), Comrat (10,8‰), Sângerei (10,6‰), Strășeni (10,4‰), Basarabeasca (10,3‰), Telenești (10,2‰) și Ghindești (10,0‰). Această ierarhie a localităților, practic, s-a menținut din perioada anilor '85, când s-a înregistrat o creștere semnificativă a numărului de nou-născuți, comparativ cu deceniile anterioare.

În acest sens, menționăm că orașele mici cu cele mai reduse rate ale natalității, în anul 2002, cu excepția orașului Cantemir, au înregistrat rate mici ale natalității și în anii '80 ai secolului XX. Din aceste considerente, valorile acestui indicator s-au diminuat foarte mult în orașul Frunză de 5,8 ori, Cornești 5,0 ori, Bucovăț 4,0 ori, Mărculești 3,5 ori, Codru 3,4 ori, Costești de 2,5 ori. Singura excepție o face orașul Cantemir, în care rata natalității a scăzut de 7 ori, de la 38,7‰, în anul 1985, la 5,3‰, în anul 2002. În același timp, orașele mici care au înregistrat în anii '80, indicatori mai înalți ai natalității, criza natalității le-a afectat într-o măsură mai mică, în medie, rata acestui indicator s-a micșorat de 2 ori.

Mortalitatea. este o altă cauză, care se răsfrînge direct sau indirect asupra procesului demografic. Variația ratei de mortalitate, în mare măsură, determină nivelul natalității, sporului natural, speranței de viață la naștere, nupțialității. La rîndul ei, mortalitatea este influențată de factori socio-economici și biologici (mediul ambiant, stilul de viață), de nivelul serviciilor de sănătate. Acest fenomen, în Republica Moldova, are o tendință descendentă, deși valoarea ei rămîne relativ înaltă în comparație cu țările dezvoltate.

În anul 1950, rata medie a mortalității în orașele mici și mijlocii a constituit 9,0‰, iar în mediul urban, acest indicator a atins valoarea de 9,8‰. Acest decalaj se datorează faptului că indicatorul mortalității în orașele mari, precum Chișinău (11,1‰) și Bălți (10,2‰), era apropiat de valoarea medie înregistrată la nivel de republică 11,2‰. Cea mai ridicată rată a mortalității s-a înregistrat în unele orașe mici din Centrul și Nordul Republicii, precum Telenești (20,0‰), Râșcani (14,2‰), Hîncești (12,2‰), Edineț (11,5‰), Briceni (10,3‰). Valorile cele mai reduse ale acestui indicator s-au înregistrat în orașele Grigoriopol (5,4‰), Florești (6,2‰), Lipcani (7,2‰), Camenca (7,5‰), Dubăsari (7,6‰), Călărași (7,8‰) etc.

La începutul anilor 60, rata acestui indicator s-a redus constant pînă la valoarea de 6,3‰, adică cu 30% față de anul 1950, în același timp, numărul deceselor a rămas stabil variind între 1800-1900 de decese anual. După care, urmează o nouă perioadă de creștere a ratei mortalității în

orașele mici și mijlocii de la 6,7‰ în anul 1965, 6,8‰, în anul 1970, 8,2‰, în 1975, până la 8,6‰ în anul 1980 (figura 4.4.)

Numărul deceselor, în anul 1980, era de 3,3 ori mai mare față de anul 1950. Valorile extreme ale ratei mortalității au fost înregistrate de orașele Maiac (2,9‰) și Bucovăț (17,8‰). În peste 60% din numărul de orașe mici, s-a înregistrat o rată a mortalității mai mică decât valoarea medie de 8,6‰. Prin cele mai mici rate, s-au evidențiat orașele Stăuceni (3,7‰), Ștefan Vodă (4,0‰), Biruința (4,1‰), Ghindești (4,9‰), Dnestrovsc (5,1‰), Frunză (5,3‰), Cantemir (5,5‰), Cupcini (5,7‰), Codru (6,6‰), Bugeac (6,7‰). Totodată, cele mai înalte valori au fost atinse de orașele Slobozia (16,1‰), Grigoriopol (12,9‰), Basarabeasca (11,9‰), Vișniovca (11,2‰), Călărași (11,1‰), Mărculești (10,9‰), Taraclia (10,8‰) etc.

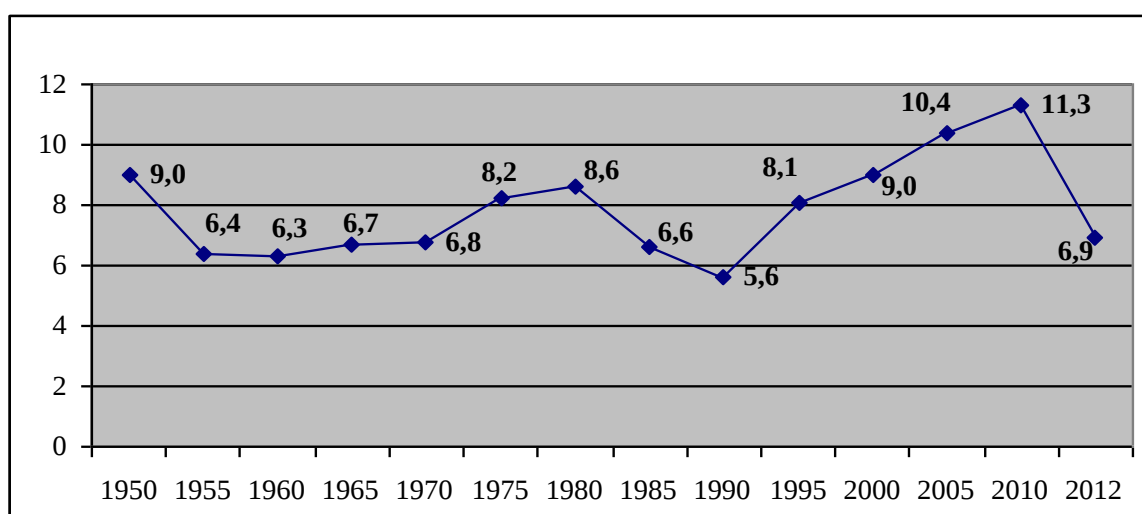

Fig. 4.4 Rata mortalității din orașele mici și mijlocii în perioada 1950-2012 [3,4,5,29]

Pe parcursul anilor '80, rata mortalității a fost în scădere de la 8,6‰, în 1980, până la 5,6‰ în anul 1990. În decursul anilor '90, indicatorul mortalității a înregistrat valori în creștere 7,0‰ în anul 1992, 7,6‰ în 1994, 7,6‰ în 1998, iar rata cea mai înaltă a fost înregistrată, în anul 2000 de 9,0‰. În anul 2000, peste 58% din numărul de orașe mici au înregistrat o rată mai mare decât valoarea medie a ratei mortalității din orașele mici și mijlocii. Cele mai înalte valori ale acestui indicator s-au înregistrat în orașele Bucovăț (15,0‰), Basarabeasca (13,3‰), Ghindești (13,0‰), Ocnita (12,5‰), Vadul-lui-Vodă (12,4‰), Vulcănești (11,9‰), Cricova (11,5‰), Iargara (11,1‰), Cornești (11,0‰) etc. Valori mai mici au indicat orașele Fălești (8,0‰), Soroca (7,9‰), Călărași (7,8‰), Leova (7,7‰), Ungheni (7,0‰), Ialoveni (6,9‰), Frunză (6,5‰), Codru (6,3‰), Ștefan-Vodă (5,8‰), Cantemir (4,7‰).

Un rol deosebit în evoluția mortalității populației îl deține **mortalitatea infantilă**. Acest indicator are o importanță demo-economică și reflectă nivelul de bunăstare și de cultură al populației, nivelul asistenței sociale și al celei medicale, inclusiv starea mediului înconjurător.

Pentru orașele mici și mijlocii, el a tins cel mai înalt nivel în anul 1950, constituind 75,8 la mie născuți vii. Valorile extreme ale ratei mortalității au fost înregistrate de orașele Camenca (39,8‰) și Edineț (185,3‰). Cu toate acestea, majoritatea orașelor mici erau incluse în limitele valorilor de 61,5‰ și 78,9‰, cu o diferență a intervalului de 17,4‰. În anul 1950 cele mai înalte valori ale ratei mortalității infantile au fost înregistrate în orașele Cotovsc (Hâncești 94,1‰), Ungheni (105,6‰), Briceni (127,4‰), Râșcani (172,4‰), Edineț (185,3‰), iar cele mai mici rate au fost indicate de orașele Camenca (39,8‰), Dubăsari (57,7‰), Cahul (58,0‰), Fălești (61,5‰). Trebuie menționat faptul că, în această perioadă, prin indicatori înalți ai ratei mortalității se caracterizează orașele Chișinău (119,4‰) și Bălți (144,1‰). Acest fapt demonstrează, că nivelul de bunăstare al populației, inclusiv asistența socială și cea medicală erau de calitate joasă în majoritatea localităților urbane ale republicii, iar principiul factor care a determinat o rată înaltă a mortalității, a fost răspândirea largă a bolile infecțioase în rândul nou-născuților. În următoarele decenii, rata mortalității infantile din orașele mici și mijlocii s-a redus până la nivelul de 26,4‰, înregistrat în anul 1970, fiind aproximativ de 3 ori mai mică, comparativ cu anul 1950. Cu toate acestea, în anul 1970 rata mortalității a fost ridicată în orașele: Drochia (63,9‰), Cupcini (57,4‰), Cimișlia (55,6‰), Strășeni (53,2‰), Nisporeni (52,2‰), Crasnoe (51,3‰) etc. Valori reduse ale mortalității infantile au fost înregistrate în orașele mici: Dondușeni (7,5‰), Râbnita (5,8‰), Căușeni (4,0‰). Totodată, în orașele Bucovăț, Ștefan-Vodă, Ocnița, Iargara, Grigoriopol, Vadul-lui-Vodă, Vișniovca mortalitatea infantilă a atins rata de 0‰ (figura 4.5).

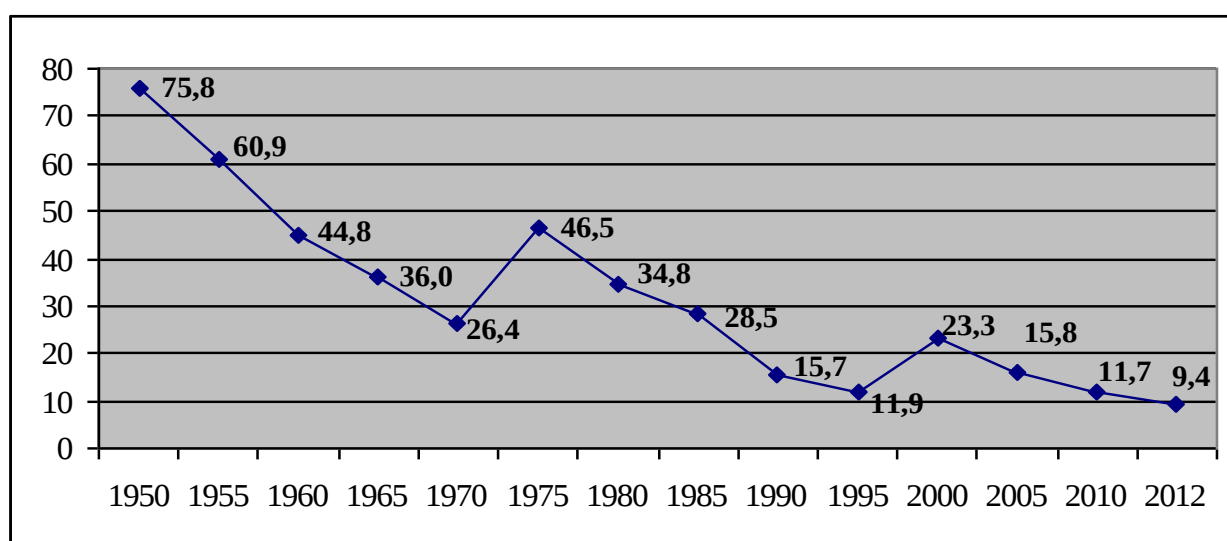

Fig. 4.5 Rata mortalității infantile din orașele mici și mijlocii în perioada 1950-2012 [3,4,5,29]

Între anii 1970-1975, rata mortalității infantile a crescut brusc, de la 26,4‰, în anul 1970, pâna la 46,5‰, în anul 1975 sau cu 56,8%. În anul 1975, unele orașe mici au înregistrat o rată a acestui indicator apropiate de valorile anului 1950: Anenii-Noi (145,0‰), Strășeni (96,4 ‰), Telenеști (85,4‰), Ocnița (81,6‰), Călărași (75,6‰), Hâncești (72,7‰), Leova (70,8‰) etc. Însă, situația s-a agravat prin faptul că 50% din numărul localităților urbane mici și mijlocii au înregistrat rate înalte ale mortalității infantile cuprinse între 20-50‰. Valori mai reduse de 20‰ au fost înregistrate doar în 4 orașe mici- Râbnіța (19,8‰), Biruința (18,9‰), Dnestrovsc (16,9‰) și Vadul-lui-Vodă (15,0‰).

În următoarele decenii, mortalitatea infantilă din orașele mici și mijlocii a urmat o tendință de reducere până la valoarea de 11,9‰, care a fost înregistrată în anul 1995. Cu toate că frecvența orașelor mici și mijlocii, cu o rată mai mare de 12‰, a fost destul de înaltă, inclusiv cu valori de peste 40‰ - Bucovăț (100,0‰), Telenеști (55,0‰), Frunză (52,6‰), Mărculești (45,5‰), Sângerei (44,3‰), Biruința (40,0‰). Acest fapt, însă, nu a influențat esențial tendința de creștere a acestui indicator datorită frecvenței localităților urbane mici cu rata de 0‰ – Vatra, Codru, Vadul-lui-Vodă, Cricova, Costești, Cantemir, Dondușeni, Otaci, Iargara, Șoldănești și Cornești. De asemenea, o rată mai redusă de 11,9‰ s-a înregistrat în alte 8 orașe mici și mijlocii - Comrat (5,8‰), Ceadâr-Lunga (6,7‰), Ungheni (9,1‰), Dubăsari (9,2‰), Vulcănești (9,2‰), Cimișlia (9,2‰), Cupcini (9,3‰) și Rezina (9,5‰).

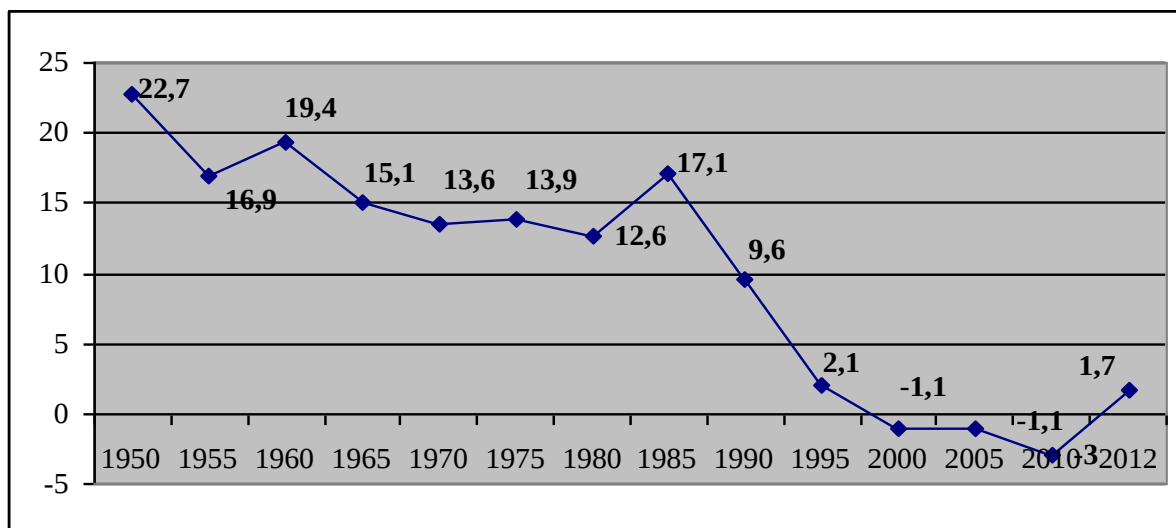

Fig.4.6 Rata bilanțului natural din orașele mici și mijlocii în perioada 1950- 2012 [3,4,5,29]

Pe fondul variației indicatorilor natalității și mortalității, totuși se observă o tendință constantă de reducere a ratei *bilanțului natural* al populației. În anul 1950, rata medie a

bilanțului natural, în orașele mici și mijlocii, a constituit 22,7‰. Valorile indicatorilor bilanțului natural erau cuprinse în limitele extreme de 9,9‰ în orașelul Briceni și 53,6‰ în orașelul Telenești. Cele mai înalte rate ale bilanțului natural s-au înregistrat în orașele din Regiunea de Sud a republicii: Leova (24,1‰), Ceadâr-Lunga (27,2‰), Cahul (32,8‰), Romanovca (Basarabeasca 40,5‰), Vișniovca (45,2‰). Indicatori mai mici decât rata medie a bilanțului natural au fost atestați în orașele din Regiunea de Nord și din Stânga Nistrului: Briceni (9,9‰), Lipcani (12,4‰), Soroca (13,1‰), Ocnița (17,1‰), Florești (17,7‰), Râbnîța (18,8‰), și Grigoriopol (19,6‰) (fig.4.6).

După 1960, rata bilanțului natural a fost în scădere constantă, atingând valoarea minimă la începutul anilor '80, de 12,6 ‰. Peste 40% din orașele mici și mijlocii au atins o rată a bilanțului natural mai mică decât valoarea medie. Valori minime au fost înregistrate de orașele Slobozia-3,3‰, Lipcani-5,0‰, Otaci-5,4‰, Ocnița-6,6‰, Dubăsari-6,9‰, Grigoriopol-8,3‰, Camenca-9,8‰, Briceni-10,4‰ și Râbnîța-10,5‰. În același timp, în multe localități urbane mici, rata bilanțului natural s-a redus față de anul 1950: Taraclia-1,7 ori, Ceadâr-Lunga - 1,8 ori, Camenca 2,0 ori, Ocnița și Dubăsari de 2,6 ori, Telenești - 2,9 ori, Cahul - 3,3 ori. Valori înalte ale ratei bilanțului natural au fost înregistrate în orașele: Ialoveni (18,9 ‰), Iargara (19,4‰), Glodeni (20,6‰), Ștefan-Vodă (20,6‰) și Cantemir (27,0‰) [4].

Evoluția indicatorilor demografici, din ultimele două decenii a dus la extinderea „crizei demografice” din orașele mici și mijlocii, caracterizată printr-un bilanț natural în scădere (tabelul 4.6). Această tendință s-a manifestat destul de activ încă la începutul anilor '90, când acest indicator s-a micșorat de la 9,6‰ în anul 1990, la 0,9‰ în anul 1996 [108]. Începând cu anul 1998, s-a înregistrat un indicator negativ al bilanțului natural al populației, iar în anul 2000, acesta a atins valoarea de -1,1‰. Această situație a fost determinată de faptul că 67,3% din numărul orașelor mici și mijlocii au indicat valori negative ale bilanțului natural, ca urmare a transformărilor care au intervenit în structura pe vârste a populației, în urma cărora s-a redus ponderea persoanelor de vârstă reproductivă. Cele mai înalte valori negative au fost înregistrate în orașele Codru (-3,1‰), Lipcani (- 4,2‰), Vatra (- 4,6‰), Cricova (- 4,7‰), Basarabeasca (- 5,4‰), Iargara (- 5,5‰), Ocnița (- 6,0‰), Vadul-lui-Vodă (- 6,4‰), Bucovăț (- 9,3‰).

Pentru o scurtă perioadă de timp, cuprinsă între anii 2002-2004, indicele bilanțului natural a crescut de la 0,9‰ la 2,8‰. În ultimii ani, indicatorii bilanțului natural au oscilat de la valori negative (în anul 2006 -1,5‰ , în 2008 - 1,1‰, în 2010 -3,0‰) spre valori pozitive 1,7‰ în anul 2012 .

Comparând indicatorii demografici din orașele mari ale republicii cu cele din orașele mici și mijlocii, putem face următoarele constatări (tabelul 4.6):

- din anul 1990 până în anul 2002, indicatorul natalității populației orașelor mici s-a redus de la 15,2‰ la 7,2 ‰, iar după 2006, acești indicatori urmăresc o tendință de creștere ușoară. Același fenomen se observă și în cazul orașelor mari.
- pe parcursul perioadei 1990-1998, în orașele mici, s-au înregistrat rate mai reduse ale mortalității decât în orașele mari, iar începând cu anul 2000, indicatorii respectivi au oscilat spre valori mai ridicate. În anul 2010, a fost înregistrată valoarea maximă de 11,3‰, iar în anul 2012, a scăzut la 6,9‰. Ratele mortalității din orașele mari au avut o tendință mai stabilă decât în cele mici.
- ca urmare a reducerii ratei natalității și creșterii ratei mortalității, în perioada 1990-2000, se observă o tendință de micșorare a indicatorilor bilanțului natural. Pe parcursul următorilor ani, rata bilanțului natural a oscilat de la valori negative la cele pozitive. Spre deosebire de orașele mari, în orașele mici rata bilanțului natural pe parcursul perioadei analizate a cunoscut și valori negative [194, p.82-83].

Tabelul 4.6 Ratele mișcării naturale ale populației din orașele Republicii Moldova, ‰ [29]

Anii	Natalitatea		Mortalitatea		Bilanț natural	
	Orașe mari	Orașe mici	Orașe mari	Orașe mici	Orașe mari	Orașe mici
1990	16,1	15,2	7,2	5,6	8,9	9,6
1992	14,0	11,9	7,1	7,0	6,9	4,9
1994	10,9	11,2	8,6	7,6	2,3	3,6
1996	9,0	8,5	8,3	7,6	0,7	0,9
1998	8,8	7,8	8,3	8,0	0,5	-0,2
2000	8,2	7,9	8,2	9,0	0	-1,1
2002	8,3	7,2	8,2	6,3	0,1	0,9
2004	9,2	10,6	8,3	7,8	1,0	2,8
2006	8,7	7,0	8,3	8,5	0,4	-1,5
2008	9,3	8,2	8,3	9,3	1,0	-1,1
2010	9,6	8,3	8,2	11,3	1,4	-3,0
2012	9,4	8,6	7,8	6,9	1,6	1,7

Analiza în dinamică a indicatorilor demografici, în unele orașe mici din diferite regiuni ale republicii (Anexele 8,9), pentru perioada 1990-2012, ne oferă posibilitatea de a face următoarele deduceri:

- în toate orașele indicate, rata natalității scade lent, pe parcursul perioadei 1990-2005, după care are loc o creștere ușoară sau o stabilizare a indicatorului respectiv. În orașele mici din Unitatea Teritorial-Administrativă din Stânga Nistrului, valoarea indicelui

natalității din anul 2012 a fost de 10-15 ori mai mică decât a celui înregistrat în anul 1990;

- în unele orașe, rata deceselor, în perioada 1990-2005, a căpătat o tendință de creștere lentă, dar îndeosebi în cele din Regiunea de Nord (Dondușeni, Edineț), în Regiunea de Sud (Căușeni, Leova, Vulcănești) și în UTSN (Camenca, Grigoriopol, Slobozia). În anul 2012, valorile indicatorului deceselor s-au micșorat, față de anul 2005, în toate orașele mici, cu excepția celor din UTSN. Dacă, în medie, pe republică, rata mortalității în orașele mici a scăzut, în această perioadă, de la 18,5 ‰ la 14,3 ‰ sau cu 4,2 puncte, apoi în orașele indicate, această scădere a fost cu mult mai mică: în Rezina, Nisporeni, Căușeni, de la 2 la 2,4 puncte, iar în Dondușeni, Leova, și Edineț de la 0,3 la 0,7 puncte.
- indicatorul bilanțului natural, în perioada 1990-2005, s-a caracterizat în majoritatea orașelor mici prin valori negative. În prezent, acestea înregistrează o tendință de creștere ușoară, atingând valori pozitive în orașele Călărași-0,1‰, Grigoriopol-0,5‰, Căușeni-1,5‰, Rezina- 1,3‰, Căușeni-1,5‰, Hâncești-1,9‰ și Vulcănești-2,6‰.

4.3. Structura demografică a populației orașelor mici și mijlocii

Printre caracteristicile demografice fundamentale de o importanță deosebită asupra analizei economice, sociale și demografice, se înscrie *structura pe grupe de vârstă și sexe*. Vârsta, ca și sexul, este o caracteristică demografică fundamentală. În baza structurii populației pe vârste, se pot desprinde tendințele centrale ale dezvoltării unei populații, de asemenea, pot fi realizate și prognoze ale numărului și structurii populației pentru o anumită perioadă de timp. Structura populației pe vârste este determinată de doi factori esențiali, și anume de mișcarea naturală și cea migratorie a populației, precum și de alți factori de natură social-economică.

Populația orașelor mici și mijlocii, pe grupe de vârstă, în ultima jumătate de secol, s-a caracterizat printr-o pronunțată diminuare a populației tinere și majorare a cotei vârstnicilor. Aceasta se explică atât prin micșorarea natalității, cât și prin reducerea populației de vârstă reproductivă, care a migrat spre centrele urbane mari ale republicii sau peste hotarele țării. Dacă, la recensământul din anul 1959, populația vârstnică (60 de ani și mai mult) a atins valoarea de 7,3%, apoi, în anul 2004, acest segment de populației a crescut față de 1959 cu 5,5 p.p., iar față de anul 2012, cu 7,3 p.p. Aceast fapt indică un ritm continuu de îmbătrânire a populației din orașele mici și mijlocii. În același timp, segmentul de vârstă de la 0-9, ani în anul 2012, a constituit doar 48,3% din valoarea înregistrată în anul 1989 (tabelul 4.7).

Tabelul 4.7 Structura pe grupe de vârstă a populației din orașele mici și mijlocii ale Republicii Moldova, (%) [234, 178, 143, 127]

Grupa de vârstă	Anii				2012/1989, (%)
	1959	1989	2004	2012	
0-9	21,7	20,5	9,8	9,9	48,3
10-19	16,3	17,6	18,3	12	68,2
20-29	18	15,8	15,2	18,8	119
30-39	17,4	18,5	13,1	14,5	78,3
40-49	11,5	9,6	17,8	13,8	143,8
50-59	7,9	8,5	13	16,4	192,9
60 și peste	7,3	9,4	12,8	14,6	155,3

În ce privește structura pe vârste a populației, se pot observa discrepanțe mari atât pe medii, cât și pe cele două categorii de așezări urbane mari și mici. Diferențele pe medii ale populației, sunt prezente în toate grupele de vârstă, cele mai semnificative dintre acestea se înregistrează în grupele 0-15 ani și 16-56/61 de ani (figura 4.7). În mediul urban, ponderea persoanelor în grupa de vârstă 0-15 ani, constituie 14,9 %, în orașele mici 16,1% iar în mediul rural 19,4%. Pentru grupa de vârstă 16-56/61 de ani, proporția este 69,9% în mediul urban, față de 68,1% în orașele mici sau de 64,2% în mediul rural. Pentru grupa de vârstă de peste 57/62 de ani, proporțiile sunt de 15,2% în mediul urban, 15,8% în orașele mici și de 16,4% în mediul rural.

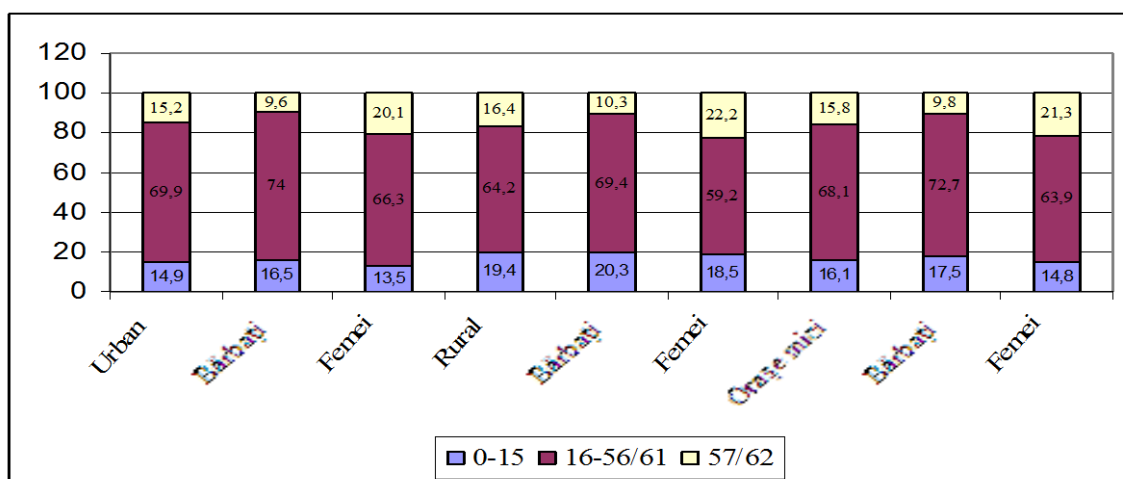

Fig.4.7 Structura populației pe principalele grupe de vârstă și sexe pe medii, pentru anul 2012 [127]

Un alt aspect important al structurii populației este dat de participarea la activitatea socială și la cea economică, sau de presiunea exercitată de populația în vârstă inactivă asupra populației în vârstă activă, calculat cu ajutorul indicatorului de *presiune demografică* (persoane de până la 15 ani și persoane pensionate, deja, inclusiv femei în vârstă de 56 de ani și peste și bărbați în

vârstă de 61 de ani și mai sus) sau *raportul dependenței de vârstă*. Valoarea acestui indicator este influențată de ponderea persoanelor economic active [126].

Pentru populația orașelor mici și mijlocii a Republicii Moldova, în perioada 1989-2012, se atestă o majorare a ponderii vârstnicilor cu 6 p. p. și a populației apte de muncă cu 8 p. p. în defavoarea persoanelor tinere (figura 4.8).

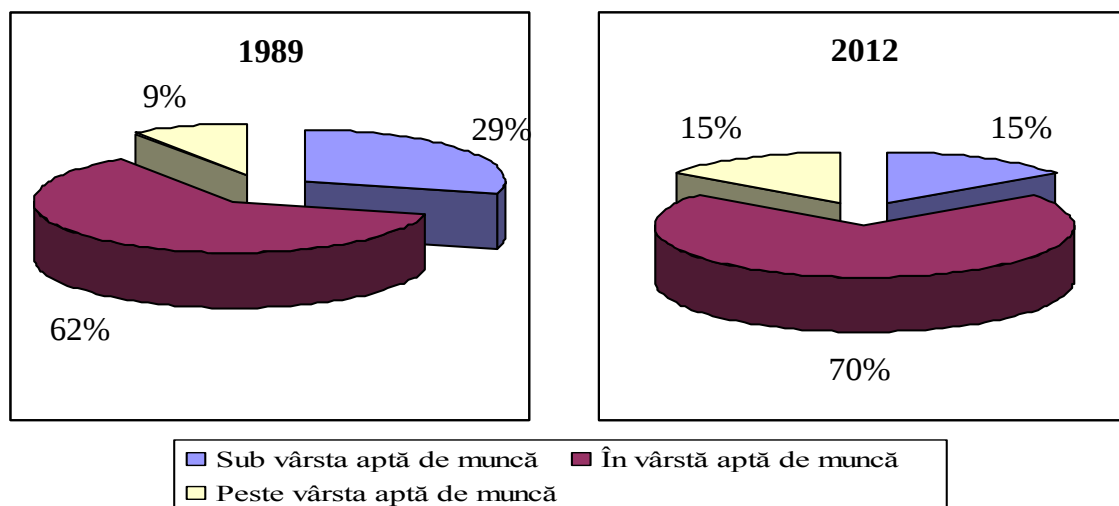

Fig.4.8 Structura populației orașelor mici și mijlocii ale Republicii Moldova pe grupe mari de vârstă, în anii 1989 și 2012 [178, 127]

Conform datelor prezentate pentru anul 2004, valoarea medie a ponderii populației economic active, în mediul urban, a constituit - 53,4%. În orașele mici, această valoare diferă pe regiuni de dezvoltare ale republicii, fiind determinate de fenomenul de îmbătrânire și diminuării efectivului numeric al populației tinere (tabelul 4.8).

Tabelul 4.8. Distribuția populației economice pe regiuni de dezvoltare, conform recensământului din anul 2004 (%) [143]

Populația	Urban	Orașe mici și mijlocii pe regiuni		
		Nord	Centru	Sud
economic activă	53,4	51,1	51,9	53,3
economic inactivă	46,6	48,9	48,1	46,7

În orașele mici și mijlocii, raportul de dependență demografică, în anul 2012, a constituit 46,9 persoane tinere și vârstnice la 100 persoane în vârstă aptă de muncă, fiind mai înalt decât valoarea înregistrată în mediul urban de 43,0. Însă, pe localități urbane mici și mijlocii, se observă discrepanțe mai semnificative. Acești indicatori variază în Regiunea de Nord de la 38,7, în orașelul Mărculești, până la valoarea de 60,8, orașul Edineț. Acest fapt este determinat de ponderea mai înaltă a persoanelor economic active în orașelul Mărculești de 72,1%, față de

62,2%, cât s-a înregistrat în orașul Edineț (Anexa 11). În aceste condiții, la 1 persoană economic activă din orașelul Mărculești, revine 2,6 persoane de vârstă inactivă, pe când în orașul Edineț, acest raport este de 1 la 1,6. De asemenea, prin valori înalte ale indicatorului de presiune demografică se caracterizează orașele: Lipcani (60,3), Ghindești (58,2), Râșcani (58,7), Costești (58,2), Drochia (55,8), Dondușeni (54,8), Frunză (54,3) și Glodeni (52,4). Cu excepția orașelului Ghindești, în majoritatea acestor orașe, ponderea persoanelor inactive, peste vârsta de pensionare este mai înaltă, decât ponderea persoanelor inactive sub 15 ani - Frunză (24%), Dondușeni (22,1%), Lipcani (21,6%), Drochia (20,3%), Râșcani (19,8%) (Anexele 10, 12) etc.

Aceste valori indică asupra faptului că pragul de îmbătrânire a populației a depășit cu mult nivelul admisibil, ceea ce va determina ca, în următorii ani, presiunea demografică să se amplifice și mai mult.

Raportul dependenței de vârstă indică discrepanțe mai modeste în cazul orașelor mici și mijlocii din Regiunea Centrală. Cel mai înalt indicator de presiune demografică este înregistrat de orașelul Cornești de 65,8 persoane tinere și vârstnice la 100 persoane în vârstă aptă de muncă (Anexa 13). Acest fapt este determinat de o pondere foarte redusă a populației apte de muncă 60,3%, dar și de o creștere a categoriei persoanelor pensionare la nivel de 20,2% din totalul populației orașului. O valoare înaltă a raportului dependenței de vârstă indică și orașul Anenii Noi (54,3), care, de asemenea, înregistrează o pondere înaltă a persoanelor peste vârsta aptă de muncă (19,3%). Aceasta se explică, în consecință datorită unei mobilități înalte a populației tinere spre municipiul Chișinău, ponderea acesteia a înregistrat valoarea de 64,7%, fiind una dintre cele mai mici din regiune.

Pentru orașele mici și mijlocii din Regiunea de Sud, s-a conturat o situație specifică a raportului dependenței de vârstă. Astfel, pe de o parte, există localități cu indicatori de presiune demografică mai scăzută decât la nivel de republică, ca în cazul orașelor, Cantemir (30,4), Taraclia (30,9), Leova (38,3) și Căinari (39,1). Aceste orașe indică printre cele mai înalte valori ale ponderii persoanelor economic active, în medie, de 72,5%, și a celei cu vârsta de pînă la 15 ani aproximativ 15,0% din totalul populației. Pe de altă parte există orașe care înregistrează valori apropiate de orașele din Regiunea Centrală, precum Cahul (41,8), Cimișlia (46,6), Ștefan-Vodă (45,1), Basarabeasca (48,8) și Căușeni (49,1). În altă categorie pot fi incluse orașele din UTAG, în care ponderea persoanelor economic inactive au depășit limita de 50,0%, datorită reducerii ponderii populației apte de muncă la nivel de 65,3%.

O imagine mai completă asupra indicatorilor de presiune demografică din orașele UTASN a fost obținută doar în baza datelor recensământului din 2004, desfășurat separat de cel din dreapta Nistrului [237]. Astfel, conform datelor oficiale, raportul de dependență demografică din

orașele UTASN a fost de 55,4%, fiind cu 8,4 p.p., mai mare decât în orașele din celelalte regiuni ale Republicii Moldova. În regiune acești indicatori variază de la 45,7, în orașelul Maiac, până la valoarea de 64,6, în orașelul Crasnoe. Printre orașele care au înregistrat indicatori înalți de presiune demografică se numără: Dubăsari (59,5), Slobozia (63,0) și Dnestrovsc (63,6) (Anexa 13). Rata înaltă a acestui indicator este susținută, atât de o pondere ridicată a populației aflate după vârsta de pensionare: Slobozia (19,5%), Dnestrovsc (20,2%), Dubăsari (21,0%), Crasnoe (21,0%), Camenca (21,5%), cât și de o rată redusă a populației apte de muncă, având în vedere că media acestui indicator este de doar 64,3% (Anexele 10, 12). Problema asigurării cu resurse umane de muncă se va acutiza și din cauza unei rate reduse ai populației sub vârsta aptă de muncă. Valoarea medie a acestui indicator constituie 16,7%, iar a populației peste vârstă aptă de muncă este aproape de 19,0 %, și care este în creștere, ca urmare a intrării în vârsta de pensionare a generațiilor născute în anii '50-'60 ai secolului trecut. În același timp, presiunea demografică crește, ca urmare a faptului, că vârsta de pensionare în UTASN s-a păstrat încă din perioada sovietică, când femeile se pensionau la vârsta de 54 de ani, iar bărbații la 59 de ani, cu o diferență de 2 ani față de restul republicii. Având în vedere, că în prezent, în Republica Moldova se elaborează un cadru legislativ nou de modificare a sistemului asigurărilor sociale, care necesită noi ajustări la situația social-economică și demografică actuală: a) creșterea vârstei de pensionare la 65 ani cu egalarea treptată pentru bărbați și femei; b) diminuarea păturilor sociale favorizate (funcționari publici, colaboratori ai MAI, etc.); c) reducerea deficitului bugetului asigurărilor sociale; d) mărirea cotei contribuției persoanelor fizice cel puțin de la 6% la 8%; d) introducerea sistemelor alternative de pensii; e) implementarea acestor reforme începând, chiar din anul 2017.

Din aceste considerente, reformele inițiate nu vor crea premise atractive pentru populația din Stânga Nistrului, care va opta și în continuare pe susținerea financiară din partea Federației Ruse. În același timp, Republica Moldova nu-și poate permite să asigure cu pensii și alte alocații sociale acești locuitori, pe măsură ce numărul populației în vârstă de pensionare este în creștere în fiecare an.

Populația ocupată constituie cel mai important segment al populației active. Aceasta cuprinde toate persoanele de 15 ani și peste, care, într-o perioadă de referință, au efectuat o activitate economică sau socială producătoare de bunuri și servicii într-una din ramurile economiei naționale în scopul obținerii unor venituri sub formă de salarii.

După Cel de-al Doilea Război Mondial, republica se confruntă cu lipsa resurselor umane de muncă necesare în activitatea ramurilor economiei naționale. Având în vedere că numărul populației urbane, la începutul anilor '50, era foarte redus, numărul muncitorilor era completat cu

locuitori din mediul rural. Acești muncitori participau activ, în special, la construcția întreprinderilor din apropierea resurselor de materie primă. Însă, procesul de recrutare a muncitorilor din mediul rural la întreprinderi a decurs foarte lent. Pentru atragerea acestora, statul oferea unele facilități legate de obținerea unei profesii și asigurarea cu spațiu locativ. Pe larg era utilizată munca sezonieră a locuitorilor din mediul rural. Muncitorii de la multe întreprinderi industriale îmbinau activitatea de muncitor cu cea de colhoznic. Însă, acest fapt a determinat o creștere a mobilității în rândul muncitorilor, și respectiv o reducere a productivității muncii și disciplinei în rândul lor [217].

Către mijlocul anilor '50, se atestă o reducere a ponderii muncitorilor înrolați din sate la întreprinderile industriale din orașe. Aceasta se explică, pe de o parte, prin dezvoltarea unor ramuri agricole, mari consumatoare de forță de muncă (viticultura, creșterea tutunului etc.), iar pe de altă parte, prin creșterea rolului orașelor în dezvoltarea economică a republicii. De asemenea, s-a remarcat rolul progresului tehnico-științific în dezvoltarea industriei, predominant celei alimentare, în procesul de producție (lucrările de încărcare și descărcare, prelucrarea primară a materiei prime agricole), inclusiv prelungirea activității întreprinderii în perioada de extrasezon. Toate aceste procese au permis stabilizarea resurselor umane de muncă la întreprinderile industriale din orașele republicii.

Conform datelor Recensământului populației din anul 1959, în mediul urban al RSSM, populația ocupată a constituit 69,8% din populația economic activă. Acest indicator fiind mai mic cu 17,1 p.p., față de media pe republică și cu 22,7 p.p., față de mediul rural. În același timp, doar 1,3% din populația economic activă a orașelor activau în propriile gospodării. Alte 21,9% se aflau în întreținere, adică nu erau antrenați în nici o activitate economică, iar 6,8% erau pensionari. Ponderea pensionarilor în mediul urban era aproximativ de 3 ori mai mare decât media pe republică și de 8,5 ori mai mare decât în mediul rural. În același timp, vârsta de pensionare la bărbați era de 59 ani iar la femei de 54 de ani. Pentru unele categorii de salariați, vârsta de pensionare era și mai mică [234].

În orașele mici și mijlocii cu o structură economică mai diversificată, populația ocupată pe întreprinderi economice avea un caracter mai dispersat. De exemplu, în orașul Soroca, unde activau câteva zeci de întreprinderi economice, populația era repartizată între Combinatul de materiale de construcție - 531 de persoane, Fabrica de textile - 351 de muncitori, Combinatul de produse alimentare - 165 de muncitori, Fabrica de bere - 77 de muncitori, Combinatul de pâine - 69 de muncitori, Fabrica de produse lactate - 46 de muncitori [6].

De regulă repartitia muncitorilor pe întreprinderi era influențată și de capacitatea întreprinderii, care putea să necesite forță de muncă mai numeroasă decât altele. De exemplu, la

întreprinderea de exploatare a pietrei de zahăr, din orașul Râbnîța, activau 612 muncitori, iar la combinatul de pâine doar 62 de muncitori. În orașul Călărași, principalele întreprinderi consumatoare de forță de muncă erau fabrica de conserve cu 982 de muncitori și fabrica de vin - 375, pe când la fabrica de produse lactate activau 38 de muncitori [6]. În orașele mici, majoritatea populației economic active era ocupată în cadrul unei întreprinderi economice, din această cauză, după numărul de muncitori, acestea se puteau număra printre cele mai mari din republică - Fabrica de zahăr din Ghindești - 1033 muncitori, gospodăria agricolă „Tătăărășeni” din orașelul Iargara - 506 muncitori, gospodăria agricolă din orașelul Vișniovea „Vișniovschii” - 430 de muncitori. Specializarea economică a orașului Basarabeasca în domeniul transportului feroviar a contribuit la concentrarea forței de muncă în câteva întreprinderi de același profil - depoul de locomotive 808 muncitori, secția de reparație a vagoanelor 596 de muncitori [6].

Intensificarea procesului de industrializare și diversificare a structurii ramurale a industriei, în perioada 1960-1975, a dus la modificări în structura populației ocupate din orașele mici și mijlocii în special pe ramuri ale industriei. În această perioadă, a crescut ponderea populației ocupate în industria ușoară de la 5,3% în anul 1960 până la 37,9%, în anul 1975, din totalul populației ocupate în industrie pe anii respectivi. Populația ocupată în industria constructoare de mașini și prelucrare a metalului a crescut de la 9,7% la 10,9%. Orientarea populației spre diverse ramuri ale industriei a influențat asupra diminuării ponderii populației ocupate în ramurile tradiționale, ca industria materialelor de construcție, unde ponderea populației ocupate a scăzut de la 19,6%, în anul 1960 la 8,6%, în anul 1975, iar în industria alimentară de la 55,7% la 32,7% [230, p.12-13].

O sursă prețioasă de informare privind populația ocupată pe ramuri economice din orașele mici ale Republicii Moldova este reprezentată de - Atlasul RSSM (1977) [278]. În baza analizei sursei, s-a determinat că, în Regiunea de Nord, după ponderea muncitorilor încadrați în industrie și construcții se evidențiau orașele Ocnița (65,3%), Otaci (50,6%), Cupcini (65,8%) și Edineț (48,6%). Cea mai mică valoare a fost înregistrată de orașul Lazovsc (Sângerei 19,4%). În Regiunea Centrală, ponderea persoanelor ocupate în industrie și construcții era mai redusă, comparativ cu Regiunea de Nord, acest fapt explicându-se printr-un nivel mai scăzut de industrializare. Cele mai înalte valori ale ponderii populației ocupate în industrie au fost înregistrate de orașele Hâncești (34,0%), Ungheni (36,1%), Strășeni (39,4%) și Orhei (47,2%), iar cele mai reduse în orașele Bucovăț (9,7%) și Anenii Noi (23,6%). Printre orașele din Regiunea de Sud după ponderea muncitorilor încadrați în industrie, se evidențiau Comrat cu (38,3%), Cahul (39,7%) și Ceadâr-Lunga (40,3%).

Pentru majoritatea orașelor mici și mijlocii din republică, agricultura era considerată a două ramură economică după numărul populației ocupate. Valori înalte ale ponderii populației ocupate erau înregistrate în orașele mici din Regiunea de Sud a republicii - Vulcănești cu 33,4%, Iargara (34,7%), Cimișlia (39,4%), Taraclia (39,7%). Pentru orașelul Vișniovca, agricultura era ocupația de bază pentru 70,0% din populația economic activă. În orașele mici din Regiunea de Nord, populația încadrată în agricultură era mai redusă decât în orașele din celelalte regiuni. Cei mai înalți indicatori s-au înregistrat în orașele Camenca (11,9%), Lipcani (13,3%), Râșcani (14,4%), Glodeni (15,0%) și Drochia (17,2%). Aceste valori erau de peste 2 ori mai mici decât în orașele din celelalte regiuni. După numărul populației încadrate în sectorul transportului se evidențiau, în special, orașele mici care activau în deservirea căilor ferate - Cornești cu 65,0%, Basarabeasca-50,0% și Otaci-26,4%.

În Republica Moldova, după anii '90 ai sec XX, în urma restructurărilor din economia națională, întreprinderile industriale mari din orașele mici și mijlocii, au fost substituite de întreprinderi mici și mijlocii, care activează la capacități reduse cu un număr limitat de salariați. Numărul total al persoanelor angajate în câmpul muncii, inclusiv pe domenii de activitate, este imposibil de concretizat, deoarece unitățile economice sunt deseori restructurate și își modifică numărul de angajați, astfel, este dificil să se ducă o evidență corectă. Un alt aspect constă în angajarea unui număr important de persoane din sectorul rural la întreprinderile din mediul urban și, desigur, antrenarea în procesul de lucru a persoanelor fără încheierea unui contract oficial de muncă. Angajarea informală este răspândită în unitățile economice private, se practică această formă pentru a se eschiva de la plata impozitelor către stat.

Cu toate acestea, potrivit datelor oficiale din anul 2012, în orașele mici și mijlocii, cei mai mulți angajați erau înregistrați în domeniul comerțului circa 64,4 mii sau 29,0% din total, urmat de sectorul public (învățământ, sănătate, asistență socială și administrație locală), care cumulează 57,6 mii sau 27,0%. Sfera industrială, care aduce plus valoare productivității muncii, deține o pondere modestă a numărului de angajați - 35 mii de persoane sau (16,0%). Printre activitățile economice de bază ale orașelor mici se evidențiază și agricultura care concentrează 8% din numărul angajaților (figura 4.9) [196, p.28].

Astfel, la un angajat din sfera productivă revine 2,8 angajați din sfera neproductivă. Ponderea ridicată a populației ocupate în sfera neproductivă, în special din domeniul public, demonstrează un nivel slab de dezvoltare pentru majoritatea orașelor mici și mijlocii, care sunt întreținute din transferurile de la bugetul public de stat, și respectiv, nu au capacitatea de a atrage investiții pentru dezvoltarea unor ramuri industriale competitive și înalt tehnologizate.

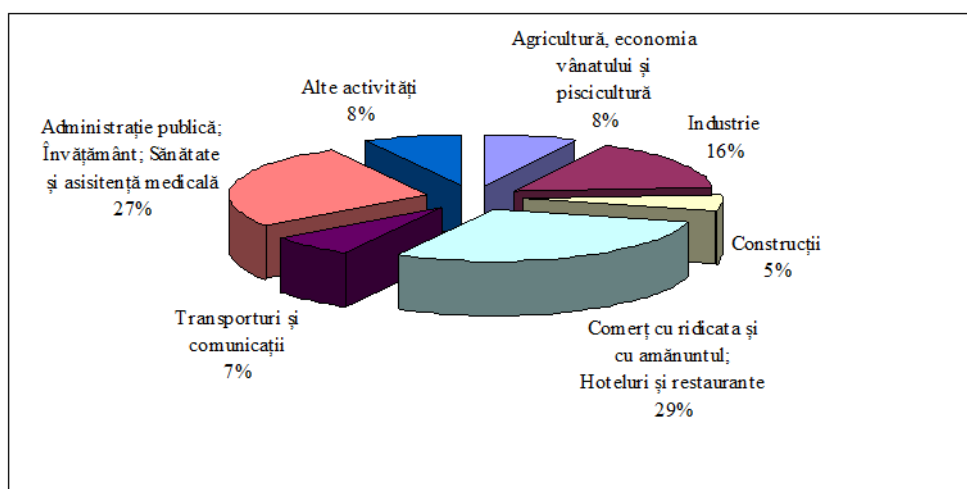

Fig.4.9 Structura populației orașelor mici și mijlocii ocupate pe activități economice (anul 2012) [127]

În lipsa unor date veridice privind repartitia populației ocupate pe activități economice din orașele mici și mijlocii, au fost analizați o serie de indicatori pe raioane, fiind dedusă distribuția lor pe orașe, pentru anul 2012 [127]. Totodată, s-a luat în considerație faptul că industria și serviciile sunt concentrate cu preponderență în centrele raioanelor, având și o pondere mai însemnată în antrenarea forței de muncă. Astfel, în ce privește structura angajaților din întreprinderile mici și mijlocii repartizați pe activități economice se observă că, în majoritatea unităților administrative (cu excepția mun.Chișinău), peste 50,0% din numărul acestora erau antrenați în principalele 3 domenii de activitate – comerțul angro și cu amănuntul, activități agricole și industria prelucrătoare. Indicatorii respectivi se încadrează în limitele cuprinse între 52,4% în raionul Dondușeni și 73,1% în raionul Cantemir.

Agricultura constituie activitatea de bază pentru populația salariată ale întreprinderilor economice din raioanele Cantemir (49,0%), Glodeni (46,4%), Ștefan-Vodă (45,8%), Dubăsari (42,4%), Briceni (41,6%), Râșcani (39,8%), Dondușeni (36,2%), Sângerei și Șoldănești cu câte (35,2%). Cele mai mici valori ale ratei populației antrenate în activități agricole s-au înregistrat în raioanele Călărași (8,7%), Ialoveni (8,2%), Nisporeni (7,9%), inclusiv în municipiile Bălți (1,6%) și Chișinău (1,4%).

În industria prelucrătoare, este antrenată o pondere înaltă a populației în raioanele și unitățile administrative, unde sunt amplasate cele mai importante întreprinderi industriale din republică, având un număr mare de angajați (în medie, 300-600 pe întreprindere): Soroca (35%), Ungheni (32,5%), mun.Bălți (31,1%), Călărași (29,3%), Nisporeni (28,2%), Florești (27,0%), UTA Găgăuzia (24,7%), Fălești (24,3%), Rezina (24,1%), Ialoveni (22,7%), Orhei (21,3%) și Cahul (20,5%). Rate mai mici de 10% ale salariaților antrenați în industria prelucrătoare s-au

înregistrat în raioanele Ștefan-Vodă (9,9%), Telenești (9,8%), Dubăsari (9,3%), Glodeni (6,7%), Briceni (6,4%), Dondușeni (4,6%), Ocnița (4,3%).

Comerțul deține peste 10,0% din numărul salariaților IMM-urilor în toate unitățile administrative ale republicii, cu excepția raionului Cantemir, unde acest indicator atinge valoarea de 9,6%. Cele mai înalte valori ale ponderii salariaților din comerț de peste 20,0 % s-au înregistrat în 10 unități administrative printre care raionul Ialoveni (26,7%), mun.Chișinău (24,6%), raioanele Hâncești (24,6%), Cimișlia (24,4%), Strășeni (24,1%), Rezina (23,8%), mun. Bălți (23,0%), UTA Găgăuzia (21,3%), Călărași (20,5%), Leova (20,1%).

O altă activitate care concentrează o pondere înaltă a numărului de salariați este sectorul sănătății. Această activitate, de asemenea, deține peste 10% din numărul total al angajaților din majoritatea unităților administrative ale republicii, valori mai mici fiind înregistrate doar de raioanele Anenii-Noi (9,9%), Ialoveni (9,1%) și mun. Chișinău (7,4%)

În celelalte activități economice, este încadrată o pondere mai mică a numărului de salariați, cu unele excepții pentru raioanele în care aceste activități au devenit unele de specializare. Spre exemplu, în IMM-urile din domeniul tranzacțiilor imobiliare ale mun.Chișinău, sunt antrenați 15,2% din numărul total al angajaților, în același timp, acest indicator este de aproximativ de 3 ori mai mare decât în mun.Bălți sau aproximativ de 4 ori față de următorul raion clasat – Ungheni. Sectorul transporturilor și comunicațiilor este important după numărul salariaților pentru raioanele Taraclia (16,1%), mun.Chișinău (14,1%), Drochia (12,0%) și Nisporeni (10,4%). O altă situație specifică s-a creat în cazul salariaților din alte activități, care sunt nesemnificative pentru majoritatea unităților administrative din republică, cu excepția raionului Dondușeni. În acest raion, această activitate este reprezentată de sectorul energetic, unde sunt antrenați 27,3% din numărul salariaților.

În domeniul salarizării angajaților pe ramuri economice, conform datelor pentru 2012, se observă că, în majoritatea localităților Republicii Moldova, nivelul de remunerare a muncii cu unele excepții, se află sub nivelul mediu pe republică, care este depășit numai de municipiul Chișinău. În același timp, industria a devenit cea mai remunerată activitate pentru unele orașe mici [158, p.76-77]. Astfel, salariul mediu lunar din industrie a constituit, în orașul Rezina - 5475 lei, Dondușeni-4230,1 lei, în orașul Drochia-4003,1 lei. Pe când salariul mediu pe republică în industrie, a constituit 3543,7 lei, iar în municipiile Chișinău și Bălți atinge valoarea de 3963,4 și, respectiv de 3738,9 lei. Aceast fapt se datorează activități întreprinderilor strategice din industria cimentului și industria zahărului, gestionate de companii străine care au contribuit la restructurarea întreprinderilor prin modernizarea procesului de producție, creșterea volumului și reducerea costurilor de prelucrare. Salarii apropiate de media pe republică au ridicat angajații

din orașul Ungheni (3607,8 lei). Cele mai mici salarii din industrie au primit persoanele salariate din orașele din Regiunea de Sud cu industrie slab dezvoltată: Cantemir (2366 lei), Căușeni (2303,3 lei), Basarabeasca (2221,5 lei), Leova (2205 lei).

Șomajul. La începutul perioadei de tranziție, problemele social-economice s-au agravat în special prin creșterea numărului de șomeri. Criza economică, care a afectat majoritatea întreprinderilor economice din orașele republicii, a dus la eliberarea forțată a unui număr semnificativ de muncitori. După motivul concedierii, cele mai multe erau legate de eliberarea benevolă a angajaților și a celor disponibilizați în urma lichidării sau reorganizării întreprinderilor. În anul 1999, ponderea șomerilor disponibilizați de la întreprinderile economice depășeau 50,0% din total (figura 4.10).

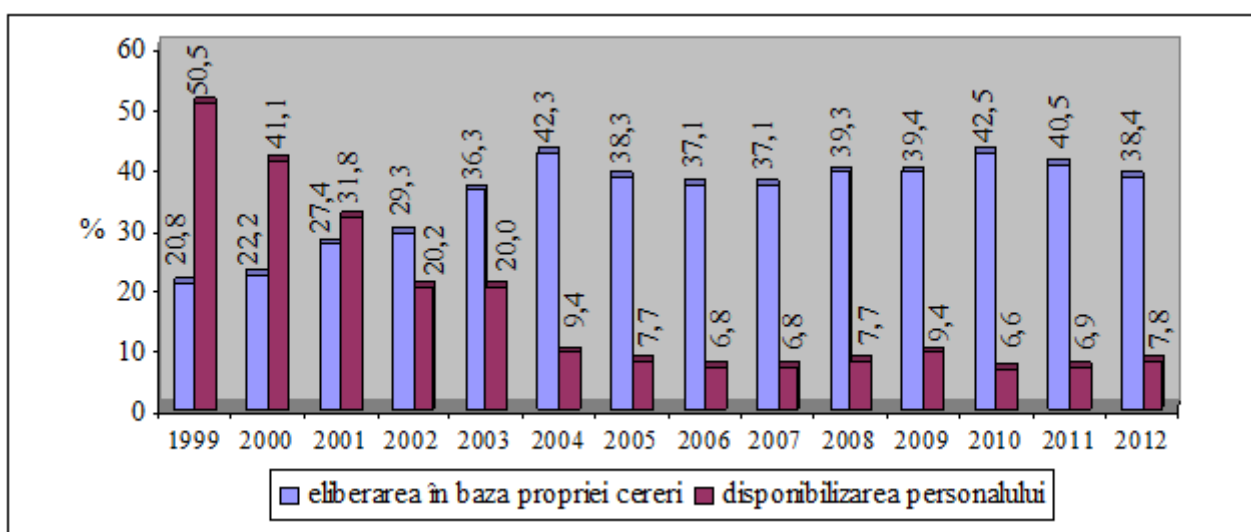

Fig.4.10 Structura șomerilor conform cauzelor în perioada 1999-2012 (%)
[10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18; 19; 20; 21; 22]

Valoarea înaltă a acestui indicator se explică prin nivelul critic atins de economia republicii în perioada de criză, când un număr mare de salariați de la întreprinderile industriale au intrat în șomaj tehnic. Această situație a fost caracteristică, în special, orașelor mici, unde majoritatea forței de muncă activă în cadrul acestor întreprinderi.

Pe parcursul următorilor ani, se observă o tendință de reducere a ponderii șomerilor disponibilizați, ca urmare a stabilizării situației social-economice din republică. Valoarea acestui indicator s-a redus de la 50,5%, în anul 1999, până la 6,8%, în anul 2006, după care indicatorul respectiv a variat în limitele valorilor cuprinse între 6,6-9,4%. În același timp, ponderea șomerilor, care s-au eliberat în baza propriei cereri, a crescut de la 20,8%, în anul 1999, la 38,4%, în anul 2012 (figura 4.10). Această majorare a fost determinată, prin urmare, de creșterea posibilităților populației în alegerea locului de muncă în dependență de cerințele proprii.

Șomajul, în Republica Moldova, corelează strâns cu emigrarea forței de muncă peste hotare. Mai exact, emigrarea servește ca un factor ce atenuează presiunile asupra pieței muncii și reduce în mod substanțial, rata șomajului. Trebuie ținut cont de faptul, că emigrarea este însoțită de transferuri de venituri de peste hotare, care le permit celor rămași acasă să refuze locurile de muncă prost remunerate. Dacă nu ar fi fost emigrarea, numărul celor care ar fi căutat locuri de muncă, chiar și prost remunerate, ar fi crescut, aducând un spor semnificativ la rata șomajului [68, p. 33].

În perioada de stabilizare economică 2000-2008, rata șomerilor în mediul urban a scăzut de la 15,7% la 5,5%. În următorii ani, sub impactul crizei financiare din statele europene, se observă că rata șomajului s-a aflat în creștere, în 2009, a constituit 8,0%, iar în anul 2009, a atins valoarea de 9,6%. În anul 2012, rata șomajului din mediul urban a constituit 6,3%. O tendință pozitivă o constituie reducerea numărului de șomeri pe termen lung (peste 12 luni) de la 64,2% din totalul șomerilor, în anul 2000, la 34,9%, în 2012 (figura 4.11).

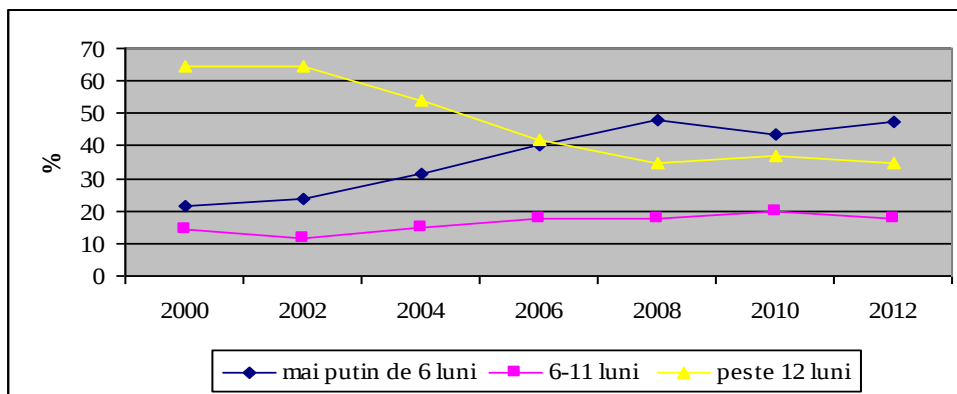

Fig. 4.11 Durata șomajului în perioada 2000-2012 [29]

Rata persoanelor aflate în șomaj, pe parcursul unui an, a înregistrat o tendință relativ stabilă. În schimb, a crescut ponderea persoanelor aflate în șomaj mai puțin de 6 luni. Aceasta se explică prin piererea interesului populației față de condițiile de muncă din Republica Moldova, având alternativa emigrării.

În anul 2012, șomajul i-a afectat în mod deosebit, pe cei cu vârsta cuprinsă între 25-34 de ani. Ponderea acestui grup de șomeri a constituit 34,0%, fiind în creștere cu 10% față de anul 2000. Nu întâmplător, ei sunt și categoria cea mai mare în rândul emigranților. Cu cel mai mare risc de șomaj se confruntă tinerii de vârsta de 20-24 de ani, majoritatea fiind absolvenți ai instituțiilor superioare de învățământ. Incidența șomajului, în această grupă de vârstă, a crescut de la 15,3%, în anul 2002, la 25,2%, în anul 2012. Situația este mai gravă pentru bărbății tineri, care locuiesc la orașe, riscul lor de a nu găsi un loc de muncă pe potrivă fiind mai mare decât în mediu pe țară.

4.4. Structura etnică a populației urbane

Structura etnică a Republicii Moldova reprezintă rezultatul unui proces istoric îndelungat cu perioade complicate, care au generat situații destul de complexe în aspect demografic, social-economic și politic. Ocuparea teritoriului dintre Prut și Nistru de către Imperiul Rus la 1812 a fost precedată de intensificarea politicii de colonizare, promovată cu insistență de autoritățile țariste, care a determinat schimbarea radicală a structurii etnice a populației Basarabiei. Din considerentele că Basarabia la începutul secolului al XIX era o regiune rurală, iar orașul se afla într-un proces de transformare, merită o atenție deosebită prezentarea în aspect temporal și spațial a modificărilor care au intervenit în structura etnică a populației urbane. Deși, pe teritoriul Basarabiei au migrat mai multe minorități etnice, printre populațiile care s-au stabilit cu traiul în mediul urban au fost preponderent evreii și rușii, și într-o măsură mai mică polonezii, grecii și armenii. Celelalte etnii, bulgarii și ucrainenii prin cultura și ținuta lor reprezentau o populație rurală. Ca urmare a colonizării Basarabiei de către numeroase grupuri etnice s-au semnalat o serie de schimbări în aspect etnodemografic: creșterea efectivului numeric al populației, a raportului populației străine față de cea titulară, transformări în structurile demografice, în special a celei socio-economice și a organizării administrative a teritoriului, iar consecințele acestora le suportăm până la momentul de față.

O problemă de interes științific, care a intrat în preocupările cercetătorilor, este legată de prezența evreilor în mediul urban, datorită faptului, că prin activitatea lor economică a fost stimulată dezvoltarea orașelor din Basarabia. Din această cauză merită o apreciere mai detaliată stabilirea numărului populației evreiești și repartizare acestora pe orașe. Conform studiilor efectuate în această direcție [71], în anii '30 ai secolului al XIX-lea, autoritățile țariste au atestat, că pe teritoriul Basarabiei locuiau 42 370 de evrei, dintre care, 24 634 locuiau în orașe sau 58,14%, iar restul 17 736 în ținuturi, sau în mediul rural. Totuși, dacă la numărul populației evreiești s-ar adăuga și locuitorii evrei din diferite târgușoare, se obține cifra de 38101 persoane sau 89,92% populație evreiască urbană. Mai mult decât atât, numărul evreilor din mediul urban ar putea fi mai mare, deoarece este cunoscut faptul că în ținutul Iași, de exemplu, existau târgușoarele Fălești, Florești, Sculeni, sau în ținutul Bender, târgușorul Căușeni, care nu sunt indicate în tabel. Este de remarcat că la nivel regional ei populau în special orașele și târgurile din partea centrală și de nord a Basarabiei. Orașele cu cel mai mare număr de evrei erau: Chișinău, Hotin, Orhei, Bălți și Soroca, iar printre târguri se evidențiau – Briceni, Otaci, Telenești, Rașcov, și altele (tabelul 4.9). Faptul că populația evreiască prefera mediul urban celui rural poate fi confirmat și prin datele referitoare la activitatea comercială din acest spațiu, negoțul, după cum este bine cunoscut, a fost una din principalele ocupații ale evreilor. Astfel, în

târgurile Noua Suliță și Vadul Rașcov avea loc negoțul cu lemne, la Briceni și Lipcani se vindeau vite pentru export.

Tabelul 4.9 Repartiția etnicilor evrei pe orașe și târguri din Basarabia în anul 1837 [71, p.180 - 181]

Ținuturi	Orașe	Număr absolut	Târguri	Număr absolut
Hotin	Hotin	6349	Lipcani	1974
			Briceni	3912
			Novoselița	418
Soroca	Soroca	1513	Rașcov	972
			Otaci	2962
Chișinău	Chișinău	10383	Hâncești	503
Iași	Bălți	1903	-	-
Tighina	Tighina	1261	-	-
Orhei	Orhei	1948	Telenești	1186
			Tuzora	404
			Rezina	329
			Criuleni	807
Leova	Leova	262	-	-
Akkerman	Akkerman	1015	-	-

Date mai exacte în privința structurii ocupaționale a principalelor grupuri etnice din Basarabia sunt aduse de către istoricul Babilunga N., care menționa, că etnicii evrei aveau o activitate ocupațională specifică față de alte etnii, aproape 50,0% activau în comerț, peste 40,0% în industrie, iar 3,4% dintre evrei activau ca medici, avocați etc. În același timp, din cauza nivelului scăzut al urbanizării și al subdezvoltării industriei, peste 50,0% din numărul moldovenilor și al ucrainenilor, care locuiau în orașe, erau antrenați în agricultură și într-o măsură mai mică în industria prelucrătoare și comerț. Rușii erau ocupați preponderent în industrie – 40,6%, comerț - 27,5%, administrația publică - 16,7%, industria de prelucrare - 14,2%. Din cele menționate mai sus, putem concluziona, că evreii și rușii practicau activități specifice mediului urban, datorită acestui fapt orașele și târgurile din Basarabia s-au dezvoltat sub influența acestor grupuri etnice [212, p.59].

Pe parcursul secolului al XIX-lea, datorită condițiilor fiscale favorabile și a susținerii din partea autorităților țariste, coloniile bulgare, găgăuze, germane, ucrainene s-au dezvoltat foarte rapid, devenind practic târguri și centre culturale ale coloniștilor de diferite etnii. Se remarcă în special colonia Bolgrad, care în scurt timp deveni-se centrul cultural al bulgarilor din sudul Basarabiei. Principalul centru al găgăuzilor a devenit localitatea Comrat, care în anii '50 ai secolului XIX-lea avea deja 4.380 locuitori, din care 4.060 coloniști găgăuzi și bulgari, și 320 de români. Cele mai mari localități rurale populate preponderent de bulgari și găgăuzi din sudul

Basarabiei erau atunci Taraclia (2.367 de persoane), Vulcănești (2.275) și Ceadâr-Lunga (1.360) etc [183, p.22].

Începând cu a doua jumătate a secolului al XIX, și până la recensământul din anul 1897, structura etnică a populației urbane, din principalele orașe ale Basarabiei, scoate în evidență ritmurile înalte de creștere a populației de origine rusă și evreiască și diminuarea ponderii populației titulare, ca consecință a politicii de colonizare promovate de Imperiul Țarist. Evreii față de celelalte minorități etnice le era interzis să se stabilească cu traiul în sate, ci doar în orașe și târguri, din această cauză se explică concentrarea mai înaltă a evreilor în mediul urban (tabelul 4.10).

Tabelul 4.10 Structura populației în orașele Basarabiei, sec.XIX [225, 52-53]

Orașe	moldoveni		evrei		ruși		ucraineni		bulgari		polonezi	
	1844	1897	1844	1897	1844	1897	1844	1897	1844	1897	1844	1897
Chișinău	37,4	17,0	30,1	45,0	9,0	27,0	10,7	3,0	6,3	0,8	0,1	3,0
Bălți	23,1	17,0	37,4	55,0	25,6	19,0	11,3	3,0	-	-	-	3,0
Tighina	20,3	8,0	9,5	34,0	70,2	35,0	-	17,0	-	0,3	-	3,1
Cahul	17,0	40,0	-	11,5	32,5	17,5	50,4	20,8	-	1,0	-	0,4
Orhei	73,6	27,6	21,3	58,0	-	10,3	0,4	1,2	-	-	0,4	0,9
Soroca	16,4	20,9	27,8	57,0	54,2	14,6	0,3	4,9	-	-	-	2,0
Bolgrad	-	5,0	-	9,8	-	11,3	-	2,4	-	70,0	-	0,7

Ponderea ridicată a rușilor în orașe se datora faptului că aici erau concentrate toate unitățile militare, administrative și financiare, instituțiile, în care limba vorbită era rusa. Ținându-se cont doar de limba vorbită, în cadrul recensământului din 1897, vorbitorii de limba rusă, deși aparțineau altor etnii, se declarau ruși.

În anul 1918, în conformitate cu dreptul la autodeterminare, Basarabia s-a unit cu Regatul Român, ceea ce a influențat într-o anumită măsură structura etnică a populației urbane, deși în ansamblu rămânea eterogenă. În noile realități politice și social-economice, se observă o tendință de creștere a ponderii românilor din principalele centre administrative, înregistrând valori mai semnificativă în orașele mici ca Cahul (49,4%), Soroca (52,0) și Orhei (52,5%) (tabelul 4.11). Ponderea mai ridicată a românilor, comparativ cu perioadele precedente se datorează dislocării în aceste localități a garnizoanelor militare române, dar și creșterii numărului persoanelor sosite din alte provincii românești, precum funcționari publici, comercianți împreună cu familiile lor, etc.

Totuși, unele localități urbane se evidențiau printr-o structură etnică eterogenă, datorită atât importanței economice, cât și a evoluției etnodemografice a acestor orașe.

Tabelul 4.11 Componenta etnică a populației urbane din Basarabia 1918 și 1930 [212, p.74,77]

Orașul	români		evrei		ruși		ucraineni		bulgari și găgăuzi	
	1918	1930	1918	1930	1918	1930	1918	1930	1918	1930
Chișinău	30,0	42,2	46,6	35,7	9,0	17,1	5,3	0,5	1,5	0,5
Bălți	31,8	29,0	36,4	46,5	9,0	17,7	9,0	0,9	-	0,1
Tighina	19,2	17,4	30,8	26,4	19,2	48,2	11,5	4,3	7,7	0,5
Cahul	41,7	49,4	25,0	7,1	8,3	26,5	8,3	2,1	8,3	1,6
Orhei	26,3	52,5	42,1	41,2	10,5	4,5	10,5	-	-	-
Soroca	26,3	52,0	31,6	36,1	15,8	8,6	15,7	0,8	-	0,1
Bolgrad	11,1	19,1	11,1	8,5	11,1	10,1	5,5	-	61,1	57,9

Comparând datele recensămintelor din anul 1897 și 1930, după repartitia principalelor etnii, istoricul Custreabova S. a delimitat următoarele grupe de orașe, inclusiv cele decretate cu statut de oraș în perioada interbelică [247, p.46]:

- 1) Orașe populate preponderent de **români** – *Sud*: Cahul 51,1% (39,4), Leova 53,4%; Reni 56,6% (37,6); *Centru*: Chișinău 40,7% (17,6), Orhei 51,9 (27,6); *Nord*: Soroca 50,7% (20,9);
- 2) Orașe populate preponderent de **ruși și ucraineni** – *Nord*: Hotin 52,3 (47,0); *Sud*: Cetatea Albă 69,3% (74,2); Chilia: 63,7% (58,2), Ismail – 71,1% (72,3); Vâlcov 92,3%; *Centru*: Tighina – 50,9% (33,8).
- 3) Orașe populate preponderent de **evrei** - *Nord*: Bălți – 45,6% (55,9); *Centru*: Călărași 76,2
- 4) Orașe populate preponderent de **bulgarii** – Bolgrad 58,4%, (68,9)
- 5) Orașe populate preponderent de **găgăuzi** – Comrat 69,7%

Datele prezentate de Custreabova S., pentru anul 1930, deși nu corespund cu cele ale Recensământului general al populației României din acest an, nu se abat semnificativ. Cu toate acestea, putem presupune, că autorul vrea să scoată în evidență faptul, că Basarabia a fost „ocupată” forțat, deoarece în orașele provinciei s-a stabilit o populație venită, românească, și nu s-ar fi datorat unui spor migratoriu al moldovenilor de la sate.

În anul 1924, în partea Stângă a Nistrului, a fost înființată Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească, în componența Ucrainei, ca urmare a politicii sovietice de a acorda drepturi culturale pentru diferite naționalități. Crearea acestei entități politice avea drept scop încurajarea iredentismului prosovietic în Basarabia. În acest context la 17 decembrie 1926 a fost întreprins Recensământul populației din întreaga Uniune Sovietică. Conform datelor acestui recensământ numărul total al populației RASSM era de 572 339 de locuitori, dintre care 31,0 % locuiau în mediul urban, iar 69,0 % în mediul rural. Structura etnică a populației urbane era destul de eterogenă, cu toate acestea principalii locuitori din mediul urban erau evrei, care constituiau peste 50,0% din populația urbană, urmați de ruși cu 39,3% și ucrainenii – 10,6%. Moldovenii erau inferiori numeric acestor naționalități, constituind doar 3,5% din populația urbană (tabelul 4.12). Evreii erau concentrați preponderent în orașele Balta și Râbnița, ucrainenii în Ananiev și Bîrzula, rușii în orașul Tiraspol, iar moldovenii erau majoritari în orașele Dubăsari și Grigoriopol [219, p.14].

Tabelul 4.12 Structura populației urbane din R.A.S.S.M la recensăminte [219, p.44-45]

Reprezentanții etniilor	Recensământul din anul 1926		Recensământul din anul 1939	
	Număr absolut	%	Număr absolut	%
Moldoveni	6260	3,5	14547	11,7
Ucrainenii	29455	10,6	50273	40,5
Ruși	19219	39,3	25940	20,9
Evrei	25105	51,7	30006	24,2
Alte naționalități	1589	2,0	2946	2,7
Total	81627	100	124012	100

La 17 ianuarie 1939 este realizat al doilea recensământ al populației din Uniunea Sovietică, inclusiv din RASSM. În republică au fost înregistrați 599 156 de locuitori dintre care 20,7% locuiau în mediul urban. Atrage atenția faptul, că pe parcursul anilor 1926-1939 numărul reprezentanților principalelor naționalități a fost în creștere, însă s-a schimbat ponderea lor în structura populației urbane. Astfel, se observă o reducere a ponderii evreilor și rușilor din mediul urban și o creștere a ponderii ucrainenilor și moldovenilor. Acest fapt a fost determinat de extinderea suprafeței autonomiei, prin includerea unor localități din Ucraina populate în mare parte de ucrainenii și moldovenii, diminuându-se astfel ponderea altor etnii.

În procesul de constituire a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești din 2 august 1940, s-a pus ca bază principiul etnic, fiind incluse teritoriile de ambele maluri ale Nistrului. Însă, acest principiu nu a fost respectat în toate cazurile. Astfel, în componența Ucrainei au fost

incluse raioane administrative, în care ponderea moldovenilor era covârșitoare. Conform recensământului din anul 1930, în raionul Reni din județul Ismail din cei 55 127 de locuitori - 30 mii sau (54,4%) erau moldoveni și români, 3830 - ruși, și doar 112 – ucraineni. În orașul Reni din 11 963 de locuitori peste 6 mii erau moldoveni și români, 3472 – ruși, iar 110 – ucraineni. În calitate de recompensă la teritoriul RSSM au fost alipite 2 raioane (Râbnița și Camenca) din Stânga Nistrului, cu o populație predominant ucraineană [218, p.144].

Odată cu formarea RSSM, afluxul populației alogene preponderend ruse sau rusificate din afara Republicii Moldova a influențat mult componența națională a orașelor. Orașele s-au transformat în centre de concentrare a populației străine, centre de promovare a politicii coloniale ruse, de rusificare a populației băștinașe. Minoritățile etnice ne-ruse (ucrainenii, bielorușii, evreii, găgăuzii, bulgarii etc.) din orașe din punct de vedere a limbii au fost complet rusificate. Pierzând deja în acea perioadă limba și identitatea sa națională, ei la rândul lor au devenit promotori activi ai rusificării vieții, culturii, modului de trai, a tradițiilor populației băștinașe române [184, p.101]

Unele informații cu privire la componența etnică din anul 1940 sunt date pentru unele localități dintre care: **moldovenești** – Hâncești, Leova, Iargara, Cornești (târg), Bucovăț, Strășeni, Fălești, Edineț, Fălești, Florești, Ungheni (sat); **rusești** – Ungheni (târg) și Râșcani (târg); **ucrainene** – Lipcani (sat); **evreiești** – Lipcani (târg), Călărași, Otaci și Soroca partea din deal. Având în vedere că multe din aceste localități, fiind ulterior decretate cu statut de așezări de tip urban pe parcurs își vor schimba imaginea etnică [184, p.22-23].

Tabelul 4.13 Structura etnică a populației din mediul urban în Republica Moldova, 1959 [234]

Nr.	Etniile	Numărul populației (persoane)	Ponderea (%)
1.	Moldoveni	181608	28,8
2.	Ucraineni	125951	19,6
3.	Ruși	195149	30,3
4.	Găgăuzi	24245	3,7
5.	Evrei	88316	13,7
6.	Bulgari	11697	1,8
7.	Romi	2198	0,3
8.	Bieloruși	4148	0,6
9.	Polonezi	2750	0,4
10.	Armeni	949	0,1
11.	Tătari	769	0,1

Începând cu anul 1959, recensăminte ale populației în RSSM au început să fie organizate mai regulat, oferindu-se astfel posibilitatea de a urmări tendințele în dinamica și distribuția diferitor grupuri etnice în mediul urban. Se observă că etnia rusă are cea mai semnificativă

pondere în mediul urban, în detrimentul altor etnii, datorită unei politici determinate la nivel central, manifestată prin imigrația funcționarilor, inginerilor, lucrătorilor calificați originari din alte republici ex-URSS, care au atras după sine un număr mare de etnici ruși (tabelul 4.13). Dacă în anul 1959, Republica Moldova avea un grad de urbanizare de doar 22,0%, ulterior a cunoscut cele mai ridicate ritmuri de urbanizare din toată Uniunea Sovietică. Astfel, în 1979 cota populației urbane a atins cifra de 38,0%, iar peste un deceniu – 47,0%.

Populația titulară din mediul urban, deși a înregistrat o majorare a ponderii sale de la 50,5%, în 1989, la 66,6%, în 2004, numeric a avut un declin de 181 978 persoane. Cauzele esențiale au fost determinate de migrația internă și externă, de sporul natural negativ (tabelul 4.14).

Tabelul 4.14 Structura etnică a populației urbane a Republicii Moldova la recensămintele din anii 1989 și 2004 [178, 143]

		Numărul populației (persoane)	Ponderea %	Numărul populației (persoane)	Ponderea %	Diferența 1989- 2004 persoane
1.	Moldoveni	105423	50,5	870445	66,6	-181978
2.	Ucraineni	364952	17,5	145890	11,1	-219062
3.	Ruși	460053	22,1	166396	12,7	-293657
4.	Găgăuzi	62532	3,0	53613	4,1	-8919
5.	Bulgari	37681	1,8	29447	2,2	-8234
6.	Altele	103738	4,9	39864	3,0	-63874
7.	Total	2081379	100	1305655	100	-

Cât privește structura etnică a populației orașelor mici și a centrelor raionale, situația diferă de cea a orașelor mari. Populația autohtonă formează populația absolută, ea fiind majoritară, practic, în toate orașele și orașele republicii, cu excepția orașelor Basarabeasca, Briceni, Taraclia și a orașelor din UTAG [74, p.100]. În 17 orașe ponderea moldovenilor depășește 80,0% (ponderea maximală s-a înregistrat în orașele Sângerei - 90,8%, Telenești - 91,5%, Șoldănești – 92,6%, Nisporeni – 97,5%), iar în alte 10 orașe ponderea variază între 80-90% (Anexa 14).

Așadar, se constată că în structura etnică a orașelor Republicii Moldova prevalează populația titulară. Ucrainenii, a doua etnie ca pondere, este mai mult concentrată în Bălți – 24,1%, Briceni – 48,7%, Dondușeni – 20,9%, Drochia - 39,3%, Glodeni -27,6%, Ocnița -33,0%, Râșcani – 29,8%, iar în 8 orașe ponderea lor este mai mare de 20%. Rușii locuiesc mai mult în orașele din nordul republicii, de exemplu, ponderea lor este mai mare în orașele Ocnița -16,2%,

Bălți - de 19,8%, Basarabeasca - 21,2%, Edineț - 21,7%. Orașele sudice se caracterizează printr-o structură etnică mult mai diversificată, decât restul orașelor. Etnicii găgăuzi și bulgari, formează o majoritate covârșitoare în orașele UTAG și Taraclia (Anexa 14).

În localitățile urbane mici, mai ales cele care sunt în componența municipiului Chișinău precum: Sângera, Durlăști, Vatra, Codru, Cricova, Codru, Vadul-lui-Vodă, moldovenii au cea mai însemnată pondere, fiind urmați de ruși. În celelalte orașele mici din Republica Moldova ca: Lipcani, Cupcini, Ghindești, Mărculești pe locul doi sunt ucrainenii, după moloveni. În Bucovăț și Cornești locul doi în structura etnică o ocupă rușii [143].

În Unitatea Teritorial Administrativă din Stânga Nistrului, orașele au o structură etnică mixtă alcătuită din moldoveni, ruși și ucrainenii. De asemenea, în rândul primelor 5 grupuri etnice se află găgăuzii și bulgarii. Moldovenii au o pondere mai semnificativă doar în orașele Camenca (51,2%) și Grigoriopol (50,8%) și peste 40,0% în orașele Dubăsari și Slobozia. În orașele din sudul Regiunii – Dnestrovsc, Tiraspolul Nou, Pervomaisc și Tiraspol ponderea moldovenilor este sub 20,0% [237]. Rușii și Ucrainenii, de regulă, s-au concentrat în orașele mari ca Tiraspol (41,7%; 33,6%), Tighina (43,2; 18,0%), Râbnița (22,0%; 46,4%), dar și în unele orașe mici ca Dnestrovsc, Tiraspolul Nou, Maiac, Pervomaisc unde ambele grupuri etnice constituie peste 70,0% din populația acestor localități (Anexa 14).

Astfel, se observă, că pe parcursul a peste 200 de ani repartitia grupurilor etnice pe teritoriul Republicii Moldova a rămas practic neschimbată, cu o concentrare înaltă a populației titulare în centru și o dispersie a minorităților etnice spre periferii (nord, sud, est). Această situație crează atât oportunități pentru populația de bază a acestui teritoriu (moldovenii) legate de păstrarea identității lor etnice, culturale și lingvistice, cât și de apariția unor riscuri de dezbinare etnică și dezorganizare teritorială din partea grupurilor etnice minoritare. Ca și acum 200 de ani minoritățile etnice (găgăuzii, bulgarii și rușii din Stânga Nistrului) idolatrizează autoritățile țariste pentru prezența lor pe teritoriul Basarabiei.

Totuși, problema etnică a apărut, în special, după 1991, odată cu ieșirea Republicii Moldova din componența URSS, declararea independenței și a suveranității, promovarea valorilor naționale au declanșat situații conflictuale în special în regiunile populate de minoritățile etnice proruse (UTASN, Găgăuzia și raionul Taraclia). Politica promovată de aceste comunități pun în pericol nu numai integritatea teritorială, dar și situația social-economică, inclusiv politica externă a Republicii Moldova. Astfel, Republica Moldova s-a pomenit în situația, când 20,0% din locuitori, predominant populație rusificată, decid soarta altor 80,0% care sunt titulari. În această ordine de idei pe teritoriul republicii sub diferite forme administrativ-politice (republică, regiune, raion) s-au conturat 3 arii geografice de instabilitate etnopolitică. Un rol important în formarea și

menținerea acestor structuri le-a revenit orașelor care figurează drept centre politice, culturale și economice, iar mai recent și universitare (Comrat și Taraclia).

Dacă anterior doar rușii din UTASN și găgăuzii erau marcați de o românofobie neântemeiată, dând dovadă în același timp de loialitate față de Federația Rusă, prin conferirea limbii ruse a statutul de limbă de stat, în prezent observăm că acest fenomen afectează și populația de etnie bulgară. Bulgarii mult timp au rămas în afara unor conflicte active, manifestând o atitudine comparativ mai loială față de moldoveni. Disensiunile au apărut odată cu realizarea reformei teritorial-administrative din 1998, când s-a discutat o perioadă despre desființarea raionului Taraclia și includerea acestor localități în componența județului Cahul. Această „fobie” s-a intensificat în special, în ultimii ani, odată cu implicarea tot mai activă a factorilor externi, care au drept scop destabilizarea situației din Regiunea de Sud a Republicii Moldova. Astfel, pretextul principal constă în faptul că, în condițiile comasării raioanelor Taraclia și Cahul ponderea etnicilor bulgari s-ar reduce de la 60,0% până la 6,0%. Deși, motive pentru crearea unei unități administrative pe criterii etnice nu există, deoarece din cele 27 de localități rurale din raion, doar în 5 ponderea etnicilor bulgari este de peste 50%, dintre care 2 localități (Valea Perjei și Tvardița) formează o enclavă între UTAG și Ucraina.

Administrația din Taraclia, în special cea din oraș, a început să utilizeze formula etnică bulgară pentru a asigura menținerea ei la putere, insistând cel puțin pentru acordarea unei autonomii culturale. Conform administrației publice locale, bulgarii constituie în prezent 81,0% din populația orașului, în creștere față de anul 1989 cu 6,0 % (figura 4.12, 4.13). În caz contrar, ei își rezervă dreptul de a organiza un referendum pentru includerea raionului Taraclia în componența UTAG.

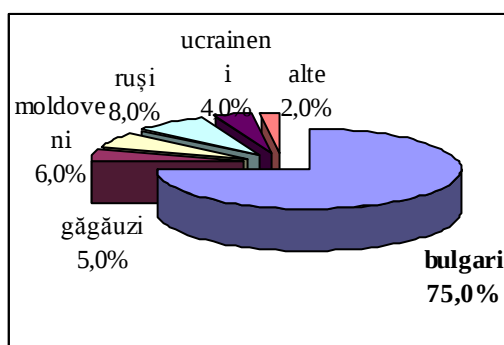

Fig. 4.12 Structura etnică a populației orașului Taraclia 1989 [60]

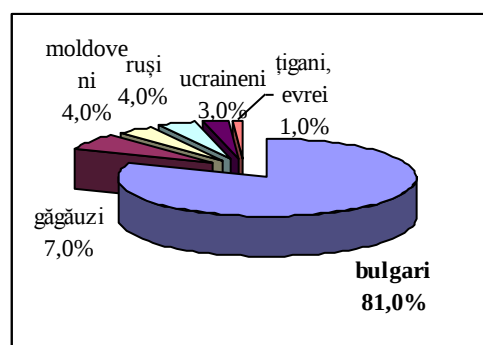

Fig. 4.13 Structura etnică a populației orașului Taraclia, 2013 [288, p.14]

Cu toate că manifestarea naționalismului bulgar la început a fost mult mai pasivă, problema în sine s-a agravat. Taraclia a devenit în ultimii 2 ani 2014-2015 un focar de instabilitate destul de activ. Din aceste considerente, la începutul anului 2015 s-a înaintat spre

discuție în Parlamentul Republicii Moldova un proiect de lege cu privire la statutul special al raionului Taraclia, care va genera noi dificultăți în planul dezvoltării Regiunii de Sud (organizare administrativă defectuoasă, creșterea cheltuielilor administrative, de întreținere a infrastructurii, și serviciilor publice).

4.5. Migrația populației urbane

Mobilitatea populației reprezintă una din cele mai complexe procese socio-economice și geodemografice ale acesteia. Ea influențează direct asupra formării efectivului permanent al populației și a resurselor de muncă la nivel regional. Cercetările efectuate asupra fenomenului migrațional ne permit să concluzionăm că migrația populației urbane, inclusiv din orașele mici și mijlocii, a adus schimbări semnificative în procesul de creștere a populației urbane și reducere a populației din mediul rural. În același timp, fenomenul industrializării și cel al urbanizării a constituit factorul principal în formarea fluxurilor migratorii atât pe plan intern, cât și extern. În fostul sistem economic centralizat, se urmărea scopul ca populația migratorie să rămână definitiv în teritoriile stabilite, iar această particularitate s-a modificat în perioada de tranziție.

În cadrul procesului migrațional, migrația internă a constituit principala formă de mișcare teritorială a populației Republicii Moldova. Aceasta a contribuit la schimbul de populație dintre localitățile rurale și cele urbane, la redistribuirea populației în teritoriu, influențând asupra fenomenelor demografice și socio-economice. În plan intern, mișcarea populației urbane s-a realizat pe câteva direcții distincte: sat-oraș, oraș-sat, oraș-oraș, evoluând diferit de la o etapă de dezvoltare la alta. Republica Moldova, pe parcursul mai multor decenii, s-a caracterizat printr-o mobilitate teritorială înaltă a populației din mediul rural spre cel urban. Principala cauză a fost determinată de eliberarea surplusului de forță de muncă din mediul rural pentru angajarea la întreprinderile industriale din localitățile urbane.

Tabelul 4.15 Coraportul dintre mișcarea naturală și cea mecanică a populației din diferite categorii de orașe, pentru perioada 1959-1970 (%) [228, p. 25]

Categorია orașelor	Total	Inclusiv	
		Mișcarea naturală	Mișcarea mecanică
Total pe republică	100	25,1	74,9
Oraș mare	100	23,0	77,0
Orașe mijlocii	100	16,4	83,6
Orașe mici	100	39,9	60,1
Așezări de tip orășenesc	100	27,8	77,2

Astfel, în perioada dintre cele două recensăminte ale populației 1959-1970, creșterea numerică a populației, în toate categoriile de orașe, se realiza pe seama sporului migratoriu, căruia i-au revenit peste 75%, cu excepția orașelor mici, unde acest indicator a atins o valoare mai redusă de 60,1% (tabelul 4.15).

Mobilitatea populației prin intermediul celor sosiți și plecați reflectă o serie de legități în funcție de mărimea demografică a orașelor. Pornind de la datele tabelului, se observă că numărul actelor de migrație în orașele Republicii Moldova au fost determinate de mărimea demografică a orașelor.

Tabelul 4.16. Distribuția actelor de migrație pe categorii de orașe după mărimea demografică (anul 1982) calculat de autor după [297]

Mărimea demografică a orașelor (loc.)	Sosiți		Plecați		Bilanț migrator	
	persoane	%	persoane	%	Persoane	%
Total	106823	100	80542	100	26281	100
Peste 100 mii	64801	60,6	43687	54,2	21114	80,3
20-50 mii	17560	16,4	14072	17,5	3488	13,3
10-20 mii	15980	15,0	15241	18,9	739	2,8
5-10 mii	5678	5,3	5392	6,7	286	1,1
5-3 mii	1828	1,7	1289	1,6	539	2,1
Sub 3 mii	976	0,9	861	1,1	115	0,4

În cadrul celor 4 orașe mari (Chișinău, Tiraspol, Tighina, Bălți), s-au realizat 108488 de acte de migrație sau 57,9% din numărul total de acte din mediul urban, pe când în orașele mici și mijlocii doar 42,1%. Distribuția migranților pe categorii de orașe mici și mijlocii indică o reducere a actelor de migrație din orașele cu un număr mai mare de locuitori spre cele cu o populație mai redusă, însă cu anumite disproporții în ce privește bilanțul migrator. Fluxurile de migranți erau orientate spre orașele receptoare de forță de muncă necesare pentru întreprinderile industriale (tabelul 4.16).

În Republică, centrul urban important pentru toate localitățile este orașul Chișinău, însă, în plan teritorial, vor fi orașele Bălți – pentru așezările din Regiunea de Nord, Cahul pentru așezările din Regiunea de Sud. Tighina și Tiraspol pentru așezările din Regiunea de Est, Sud-Est și Centru. De altfel, până la începutul anilor '90, fluxurile migraționale interne au fost foarte active în special, în partea de sud a UTSN (fostul raion Slobozia). Acestea erau condiționate de câțiva factori importanți: poziția geografică centrală a orașului Slobozia în cadrul raionului; amplasarea sub forma unor „enclave” ale orașelor Tiraspol și Dnestrovsc, precum și apropierea nemijlocită a orașului Bender. Din această cauză, între aglomerația urbană Tighina-Tiraspol și

localitățile rurale din apropiere, s-au intensificat migrația pendulară. Aceste procese au fost determinate de deplasările populației în diferite scopuri: muncă, studii, deservire și recreație. Intensificarea deplasării migranților era influențată și de șoseaua prin care erau legate orașele Tighina, Tiraspol, Slobozia și Dnestrovsc.

Odată cu dezlănțuirea conflictului armat din Regiunea de Est a Republicii Moldova de către forțele separatiste susținute de Federația Rusă, au avut loc mișcări migraționiste cauzate de factorul politic. Din luna martie până în iulie 1992, din partea de est a Republicii Moldova s-au refugiat atât spre raioanele din partea dreaptă a Nistrului, cât și spre Ucraina, Rusia și Belarus aproximativ 130 de mii persoane. Cel mai mare număr de refugiați din zona de conflict spre raioanele din dreapta râului Nistru a fost înregistrat în luna iulie 1992, constituind 51,3 mii persoane, dintre care 28,7 mii de copii. Cea mai mare parte a refugiaților s-au deplasat în partea centrală a Republicii Moldova, inclusiv 10% în orașul Chișinău [94, p.93-94].

Rolul orașelor mici și mijlocii, în intensitatea fluxurilor migrației interne s-a diminuat puternic, începând cu perioada de tranziție a Republicii Moldova, odată cu pierderea importanței lor sociale, economice și administrative. Dacă, până la începutul anilor '90 ai secolului al XX-lea, orașele mici erau create cu scopul de a minimaliza fluxul de migranți spre capitală, ulterior, aceste localități servesc doar ca punte de migrațiune temporară sau etapă intermediară a actului migratoriu pentru stabilirea definitivă a populației rurale. Deoarece ele nu au fost capabile să înglobeze și să rețină fluxul de migranți, statornicirea lor, în aceste orașe, fiind vremelnică.

În prezent, mobilitatea teritorială a populației rurale este orientată doar spre centrele urbane mici și mijlocii, care întrunesc o serie de factori: importanța economică a centrului urban, mărimea demografică, rolul economic, administrativ, cultural, social al acestora etc. În funcție de acești factori, orașele mici și mijlocii sunt repartizate în următoarele grupe:

- Cahul, Soroca, Ungheni, Orhei – orașe de atracție medie;
- Așezări urbane mici cu statut de centre raionale care figurează ca centre locale de atracție a navetiștilor.

Pe parcursul perioadei de tranziție, acutizarea disparităților regionale a determinat concentrarea excesivă a populației în capitală (21,0%). Populația din municipiile Chișinău și Bălți s-a format, în mare parte, datorită migrației atât interne, cât și externe. Astfel, în municipiul Chișinău, populația venită constituie 50,1%, iar în Bălți - 49,0%. Dintre alte centre administrative, ponderea cea mai mare a populației venite revine orașelor Dondușeni, Florești, Anenii-Noi, Cahul, Edineț și Basarabeasca cu peste 1/4 din populație. La polul opus, se află orașele și orașelele Cimișlia, Ștefan-Vodă, Comrat, Vulcănești, cu indicatori mult sub media republicană. Explicația ar consta în poziția intermediară, pe care o dețin aceste orașe printre alte

centre urbane [101, p.135]. Datele recensământului populației, din anul 2004, indică faptul că schimbul de populație, în profil teritorial, a înregistrat pe parcurs o intensitate diferită, orașele mari fiind cele mai atractive pentru populația republicii în cadrul migrației interne. Printre localitățile care au atras între 2-4% din totalul migranților interni: Cahul-3,8%, Orhei-2,6%, Ialoveni și Florești cu câte 2,4% fiecare, Ungheni-2,3%, Soroca și UTA Găgăuzia cu câte 2,0% fiecare. Acești indicatori plasează orașele și centrele raionale în ierarhia atractivității migraționale. Celelalte localități urbane nu au depășit 2,0% din totalul migranților interni [101, p. 133-134].

În anul 2012 situația privind rolul centrelor de atracție a migranților interni nu s-a schimbat esențial. Municipiul Chișinău se detașează și mai mult de celelalte orașe privind „colectarea migranților”, ponderea capitalei constituie 62,7%, din totalul migranților interni. Al doilea centru urban ca importanță, municipiul Bălți, are o pondere de 6,8% din migranții recepționați, în special din raioanele de Nord ale republicii [40, p.334]. Alte 8 centre urbane au atras între 1-2,3% din totalul migranților interni: Cahul- 2,3%, Călărași- 2,2%, Ungheni- 1,8%, Soroca și Orhei cu câte 1,5%, Ialoveni- 1,4%, Edineț și Florești- 1,3%, Fălești-1,2%. Atractivitatea acestor centre este determinată de un nivel înalt de dezvoltare a infrastructurii socio-economice (Cahul, Ungheni, Orhei, Soroca etc) sau proximității față de capitală (Ialoveni, Călărași). Celelalte orașe mici nu au depășit 1,0 % din totalul migranților interni, iar cele mai puțin atractive, în acest sens, fiind 9 orașe mici predominant din Regiunile de Centru și Sud - Cantemir, Telenești, Nisporeni, Criuleni, Ștefan-Vodă, Basarabeasca, Taraclia, Dondușeni și Cimișlia cu valori cuprinse între 0,2-0,5%. Aceste orașe sunt puțin atractive pentru migranții interni, fiind defavorizate prin ponderea mare a agriculturii în structura economică și un nivel slab de dezvoltare a infrastructurii sociale [158, p.44].

Fenomenul migrației trebuie abordat și prin prisma conceptului de „zonă de influență”, din simplu motiv, că această relație scoate în evidență cauzele reale ale mobilității populației prin definirea scopului și a formele de deplasare din limitele unor areale geografice concrete. Datele sondajului realizat în orașul Dondușeni din nordul republicii și în orașul Taraclia din Regiunea de Sud, au arătat, că ele nu cad în totalitate în zona de gravitație a orașelor mari din regiune (Bălți și Cahul), ca urmare a distanțelor relativ mari până la acestea, care influențează asupra tarifelor la serviciile de transport. Astfel, doar 32,5% din numărul celor intervievați din orașul Dondușeni au menționat că pleacă mai des la Bălți, iar locuitorii din orașul Taraclia nu au indicat orașul Cahul printre destinațiile lor principale. În același timp, orașul Ceadâr-Lunga este localitatea principală pentru 48,5% dintre cei chestionați din Taraclia, deoarece este cea mai apropiată localitate urbană (fig. 4.14, 4.15). Legăturile mai intense dintre aceste două localități se

explică, atât prin distanța redusă, cât și prin faptul că până la începutul anilor 80 ai secolului al XX-lea, orașul Taraclia a făcut parte din raionul Ceadâr-Lunga.

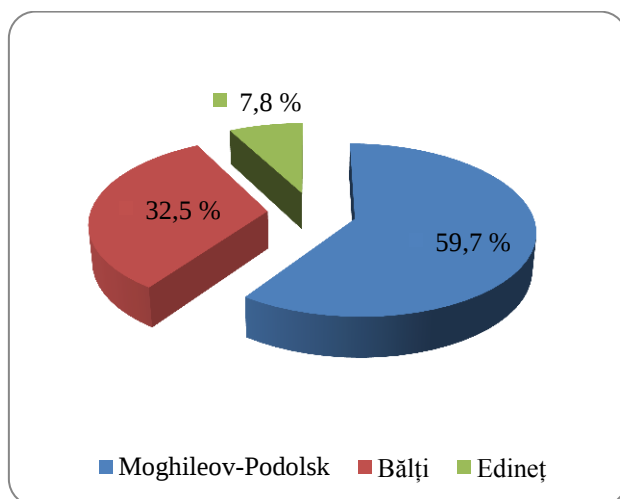

Fig. 4.14 Centrele de atracție a populației din orașul Dondușeni

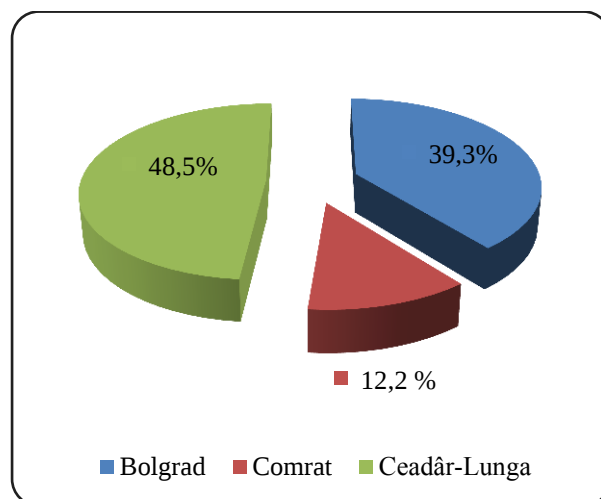

Fig. 4.15 Centrele de atracție a populației din orașul Taraclia

Sursa: Rezultatele sondajului sociologic

Pentru orașele Dondușeni și Taraclia este caracteristic faptul, că populația pendulează regulat spre centrele urbane mari din Ucraina, aflate la hotarul cu Republica Moldova, în nord - Moghileov-Podolsk, iar în sud - Bolgrad. Motivul principal al deplasării populației spre aceste centre este determinat de procurarea produselor și mărfurilor mai accesibile ca preț din orașele ucrainene, care ulterior sunt comercializate pe piețele interne, fiind susținute și unele afaceri mici din orașele Dondușeni și Taraclia. Activitățile comerciale reprezintă factorul care motivează populația de a realiza un act de migrație mai frecvent decât alte motive, deoarece acestea asigură starea materială și principala sursă de venit pentru majoritatea populației. Deplasările spre alte centre ca Comrat, Edineț, Cahul sunt efectuate doar pentru unele servicii ocazionale (procurarea produselor agricole, reparația tehnicii, servicii personale, servicii medicale specializate etc.).

În anul 2012, în raioanele de est ale republicii, principalul centru de atracție a migranților interni a fost municipiul Tiraspol cu 55,2% din numărul total, urmat de la distanță mare de municipiul Tighina cu 11,2%. Pe locul trei după numărul migranților interni se află orașul Dubăsari cu 10,7%, deși are o populație de 2 ori mai mică decât orașul Râbnîța, care se află pe locul 4 cu 8,9% din numărul migranților interni (tabelul 4.17).

În acest caz, observăm că mărimea demografică trece în rol secundar, iar principalul factor de atracție îl constituie poziția geografică favorabilă în cadrul regiunii, inclusiv numărul populației rurale din localitățile învecinate. În același timp orașul Râbnîța nu a putut deveni un pol de atracție a migranților în Regiunea de Nord a raioanelor de est din cauza reducerii constante a numărului populației rurale, dar și a ponderii mai înalte a populației urbane în totalul

populației raionului. Orașul nu își poate suplini deficitul de populație pe seama celei rurale, din cauză că ritmurile de reducere sunt mai mari în localitățile rurale. Orașele Grigoriopol, Camenca, Dnestrovsc și Slobozia au atras între 2-3,9% din totalul migranților interni. Celelalte orașe mici, ca Maiac, Crasnoe și Pervomaisc nu sunt atractive pentru migranți, din aceste considerente ele nu au depășit 2,0 % din numărul total al migranților (tabelul 4.17).

Tabelul 4.17 Migrația internă a populației orașelor din UTASN, anul 2012 [222]

Orașul	Sosiți		Plecați		Sold
	persoane	%	persoane	%	persoane
Total	5459	100	5336	100	123
Urban	3649	66,8	3575	67,0	74
Tiraspol	2013	55,2	1888	52,8	125
Dnestrovsc	93	2,5	129	3,6	-36
Bender	410	11,2	493	13,8	-83
Râbnîța	326	8,9	371	10,4	-45
Dubăsari	392	10,7	278	7,8	114
Slobozia	142	3,9	146	4,1	-4
Pervomaisc	63	1,7	46	1,3	17
Crasnoe	48	1,3	41	1,1	7
Grigoriopol	73	2,0	74	2,1	-1
Maiac	7	0,2	7	0,2	-
Camenca	82	2,2	102	2,9	-20

După numărul celor plecați, cu excepția orașului Dubăsari, s-a menținut aceeași ierarhie a orașelor, dintre care majoritatea au înregistrat valori mai înalte ale migranților plecați decât a celor veniți. Ca rezultat, soldul pozitiv al migrației interne este atestat doar în municipiul Tiraspol și încă în 3 orașe mici și mijlocii: Dubăsari, Pervomaisc și Crasnoe [48, p.61].

Migrația are un rol important în stabilitatea efectivului numeric al populației urbane din UTSN. În perioada 2012-2013, numărul populației urbane din regiune s-a micșorat de la 354,4 la 351,9 mii sau cu 2461 de locuitori. Reducerea numerică a populației s-a datorat, în proporție de 2/3, mișcării mecanice, iar 1/3 mișcării naturale. Însă, acest coraport diferă semnificativ pe localități urbane. O pondere mai ridicată a mișcării mecanice în reducerea populației, s-a înregistrat în orașele: Tiraspol-65,4%, Tighina-75,3%, Slobozia-80,9%, Râbnîța- 85%, Maiac- 88,9% și Grigoriopol -100%. În același timp, pe seama unui bilanț natural negativ, populația s-a

redus în orașele Camenca - 60,5% Pervomaisc - 66,7%, Dnestrovsc - 80,6%, Dubăsari - 92,0% și Crasnoe - 100% (fig. 4.16).

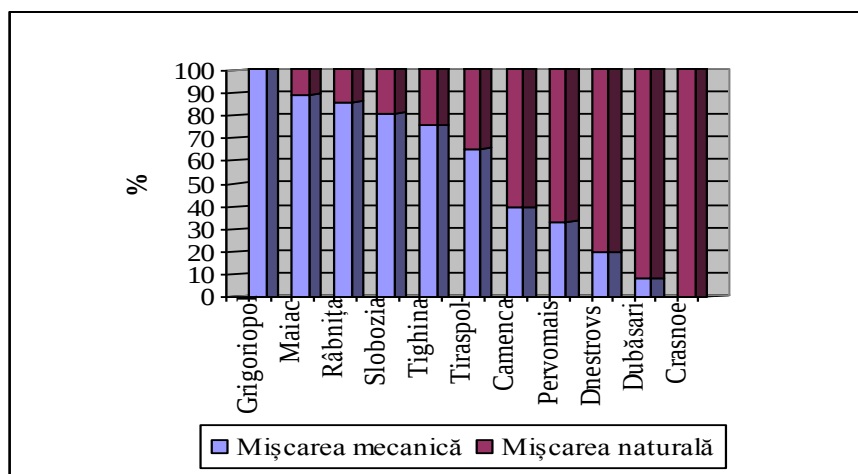

Fig. 4.16 Coraportul dintre mișcarea mecanică și mișcarea naturală în orașele UTSN, în perioada 2012-2013. Calculat după [222]

Migrația externă a populației orașelor mici și mijlocii, ca și în cazul întregii republici, a fost determinată de transformările profunde în sistemul socio-politic din țară, exercitarea dreptului la liberă circulație a persoanelor, declinul economic, nivelul de trai scăzut, inclusiv șomajul pe termen lung au generat exodul masiv al populației apte de muncă. Necesitatea studierii migrației externe reiese și din faptul că statele vecine, cu care Republica Moldova se învecinează, sunt mult mai atractive din mai multe puncte de vedere: nivel mai înalt de trai al populației, nivel de dezvoltare economică, posibilități și protecție socială sporită, densitate redusă a populației, în comparație cu Republica Moldova. Una din problemele dificile, care nu permit exercitarea evidenței depline a populației Republicii Moldova, este situația din Raioanele de Est ale țării. Din aceste considerente, datele statistice furnizate de către organele de resort asupra migrației populației din Regiunea de Est a Republicii Moldova pot fi tratate cu o anumită incertitudine. În studiul de față, un interes deosebit reprezintă structura după vârstă a migranților. Modificările apărute în structura pe grupe de vârste a populației plecate peste hotarele republicii din orașele mici și mijlocii, indică faptul că populația economic activă deține cea mai înaltă pondere, cu excepția anului 2000, când persoanele cu vârsta de peste 65 de ani au constituit 54,8% din numărul persoanelor plecate. Acest fapt a fost determinat de emigrarea unui număr mai mare de persoane de sex feminin în statele din Europa de Vest. Pentru următorii ani, ponderea persoanelor din această categorie de vârstă s-a redus semnificativ până la 11,2% din numărul persoanelor plecate în anul 2012. În același timp, datele indică faptul că, la nivel național, se observă o creștere a persoanelor cu vârsta cuprinsă între 50-64 de ani, de la 8,5%, în

anul 2000 pînă la 22,7%, în anul 2012 sau de 2,7 ori. Creșterea acestui indicator se explică prin posibilitățile mai mari de angajare în câmpul muncii, în statele receptoare de imigranți, având în vedere că persoanele respective sunt specializate în diverse activități tehnice, pe larg solicitate în alte state din Europa de Vest sau CSI. Persoanele din grupele de vîrstă cuprinse între 15-49 de ani reprezintă cea mai activă grupă de emigranți, fapt care poate fi explicat printr-un interes mai mare în căutarea unui loc de muncă, comparativ cu alte motive legate de odihnă, studii sau sănătate. Astfel, în anul 2006, ponderea persoanelor cu vîrsta cuprinsă între 15-29 de ani a crescut față de anul 2000 de 1,8 ori, iar a celor cu vîrstă cuprinsă între 30-49 ani de 1,7 ori. În anul 2012, ponderea ambelor segmente de vîrstă s-a redus cu 14,7% și respectiv cu 10,6%. O anumită îngrijorare este creată de creșterea ponderii persoanelor tinere de pînă la 15 ani, inclusiv a copiilor cu vîrsta de pînă la 5 ani.

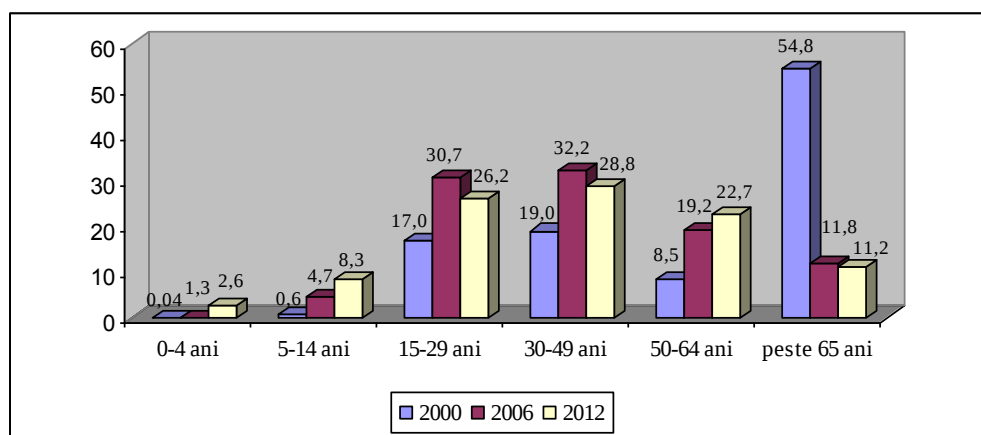

Fig.4.17 Repartiția populației orașelor mici și mijlocii din Republica Moldova pe categorii de vîrstă, conform anilor 2000, 2006, 2012

Sursa: în baza datelor furnizate de Î.S.Registru

Dacă, în anul 2000, numărul acestora era nesemnificativ sau, practic, lipsea din statistica oficială, atunci, către anul 2012, ponderea copiilor cu vîrsta de pînă la 5 ani a crescut pînă la 2,6%, iar a celor cu vîrsta pînă la 15 ani pînă la 8,3% din numărul total al emigranților. Această tendință poate fi legată de schimbarea definitivă a domiciliului, sau de reîntregirea familiei (figura 4.17).

Analiza distribuției populației plecate peste hotare, din orașele mici și mijlocii ale Republicii Moldova, în anul 2012, reflectă anumite discrepanțe la nivel regional.

În anul 2012, din orașele mici și mijlocii peste hotarele republicii, au plecat 721 de persoane, iar repartiția după categoria de vîrstă arată în felul următor: (0-4 ani) - 2,6%, (5-14 ani) - 8,3%, (15-29 de ani)-26,2%, (30-49 de ani)-28,8% (50-64 ani)-22,7%, (peste de 65 ani)-11,2% (figura 4.18). Cel mai dinamic segment al populației îl constituie persoanele apte de muncă, cuprinse în limitele vîrstei de 15-64 de ani, care deține cea mai înaltă pondere în toate

regiunile republicii. În același timp, dacă, pentru segmentul de vârstă 30-49 de ani, ponderea populației plecate înregistrează valori relativ apropiate, atunci, pentru celelalte segmente de vârstă, se observă o anumită repartiție a populației plecate pe regiuni ale Republicii.

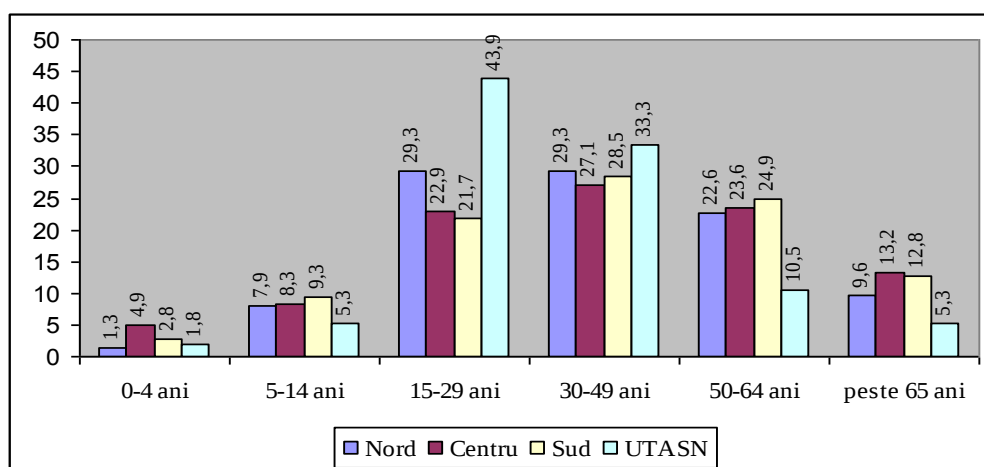

Fig.4.18 Repartiția populației orașelor mici și mijlocii pe Regiuni ale Republicii Moldova după categorii de vârstă (anul 2012)

Sursa: în baza datelor furnizate de Î.S.Registru

Astfel, ponderea populației cu vârsta cuprinsă între 15-29 de ani, se reduce de la nord spre sud, cu excepția celei din raioanele de est ale republicii, unde populației de această categorie de vârstă îi revin 44,0% din totalul celei plecate. Totodată, ponderea persoanelor cu vârsta cuprinsă între 50-64 de ani crește de la nord spre sud. Populația orașelor mici și mijlocii din (raioanele de est) din acest segment de vârstă deține însă o pondere de peste 2 ori mai mică, comparativ cu celelalte regiuni ale republicii. Pentru populația din celelalte grupe, valorile înregistrate indică o mobilitate mai redusă, ca urmare a specificului de vârstă, care necesită anumite condiții de întreținere.

Însă, atrage o deosebită atenție populația plecată cu vârstă de până la 15 ani. Grupa de vârstă cuprinsă între 0-4 ani are o repartiție neuniformă în numărul total al persoanelor plecate din orașele mici ale republicii. Cea mai înaltă pondere este deținută de orașele mici din Regiunea Centrală, urmată de cele din Regiunea de Sud, UTASN și Regiunea de Nord. În același timp pentru grupa de vârstă cuprinsă între 5-14 ani, se observă o creștere a aceluiași indicator de la nord spre sud, cu excepția orașelor mici și mijlocii din raioanele de est ale republicii, care înregistrează cel mai mic indicator.

4.6 Concluzii la capitolul 4

1) Analiza dinamicii efectivului populației din orașele mici și mijlocii, până la începutul anilor '90 ai secolului al XX-lea scoate în evidență următoarele particularități: creșterea numărului

populației orașele mici și mijlocii s-a datorat excedentului natural, fluxului populației din mediul rural și de peste hotarele țării, organizărilor administrativ-teritoriale. Cea mai înaltă rată de creștere a populației orașelor mici și mijlocii s-a constatat pentru anul 1970, când numărul populației din orașele mici și mijlocii a fost de 2,4 ori mai mare comparativ cu anul 1950. Acest spor demografic substanțial s-a datorat decretărilor unor localități rurale mari în așezări de tip orășenesc.

2) În perioada 1950-1990 se observă o tendință de concentrare a populației doar în unele orașe mici și mijlocii aflate într-un proces mai activ de industrializare: Râșcani - 7,7 ori, Dubăsari-6,8 ori, Ungheni- 6,7 ori, Rîbnița- 4,9 ori, Rezina - 4,8 ori, Cahul - 4,7 ori și Orhei – 4,1 ori.

3) Pe parcursul perioadei postbelice (1950-2012) indicatorii demografici din orașele mici și mijlocii s-au caracterizat prin următoarele tendințe - rata natalității s-a redus de 3,7 ori, mortalitatea infantilă de 8,1 ori, bilanțul natural de 13,4 ori, iar rata mortalității s-a redus de 0,2 ori.

4) În anul 2012 ponderea copiilor până la vârsta de 9 ani a constituit doar 48,3% din valoarea înregistrată în anul 1989, iar ponderea persoanelor de peste 60 de ani în aceeași perioadă de timp a crescut cu 55,3%. Acest fapt indică asupra unui ritm continuu de îmbătrânire a populației din aceste așezări urbane și prin urmare o creștere a presiunii demografice, care este mai ridicată în orașele mici din Regiunea de Nord și mai redusă în cele din Regiunile de Centru și Sud.

5) Pe parcursul a peste 200 de ani repartitia grupurilor etnice pe teritoriul Republicii Moldova a rămas practic neschimbată, cu o concentrare înaltă a populației titulare în centru și o dispersie a minorităților etnice spre periferii (nord, sud, est). Această situație crează atât oportunități pentru populația de bază a acestui teritoriu (moldovenii) legate de păstrarea identității lor etnice, culturale și lingvistice, cât și de apariția unor riscuri de dezbinare etnică și dezorganizare teritorială din partea grupurilor etnice minoritare.

6) Municipiul Chișinău se detașează și mai mult de celelalte orașe privind „colectarea migranților”, ponderea capitalei constituie 62,7%, din totalul migranților interni. Atractivitatea unor orașe mici în cadrul fluxurilor migrației interne este determinată de un nivel înalt de dezvoltare a infrastructurii socio-economice (Cahul, Ungheni, Orhei, Soroca etc) sau proximității față de capitală (Ialoveni, Călărași).

5. IMPACTUL TRANSFORMĂRILOR SOCIO-ECONOMICE ASUPRA DEZVOLTĂRII ORAȘELOR MICI ȘI MIJLOCII

5.1. Evoluția rețelei de așezări urbane

Primele așezările de tip urban de pe teritoriul istoric al Republicii Moldova sînt întîlnite în documentele epocii medievale sub două denumiri, *tîrguri* sau *orașe*. Noțiunea de tîrg provine de la slavul „*trugu*” care este cel mai vechi din limba română pentru noțiunea de așezare urbană. Acest termen a intrat în uzul locuitorilor din acest spațiu încă din perioada conviețuirii româno-slave, sau în secolele VI-X [67, p.75]. Termenul de oraș provine de la ungurescul „*varoș*” fiind considerat mai nou pentru români, a pătruns în Moldova aproximativ între sec. XIII-XIV în legătură cu venirea coloniștilor unguri [67, p.22]. Denumirea de oraș dată unor așezări putea să ateste un grad mai înalt al organizărilor de tip orășenesc din Moldova. Pentru indicarea așezărilor urbane, în documentele sec. XV-XVI, cronicarii foloseau și alți termeni: „*grad*” (cu sensul de cetate), „*forum*”, „*oppidum*”, „*civitas*” cu sensul de așezări urbane neîntărite [39, p.8]

Având în vedere complexitate termenilor utilizați în determinarea funcțiilor urbane s-au înaintat diverse teorii asupra genezei așezărilor orășenești, printre care pot fi amintite: poziția geografică favorabilă (văile râurilor, intersecția căilor comerciale), crearea supraproducției meșteșugărești, concentrarea meșteșugarilor și târgoveților în jurul reședințelor centrale sau în urma dezvoltării intensive a așezărilor satești. Rolul principal în generarea așezărilor urbane din evul mediu revine în special cetăților, care se deosebeau de celelate orașe prin prezența fortificațiilor, având un caracter urban mai pronunțat, inclusiv sub aspect social unde se concentrau târgoveții și meșteșugarii [156, p.264].

Unul din cele mai importante orașe-cetăți din spațiul pruto-nistean în sec. XIV- XV a fost Orheiul Vechi. În anii '60 ai sec. XIV, el a fost distrus în timpul izgonirii mongolo-tătarilor din această regiune. O altă localitate urbană care a existat în sec.XVI, este menționată așezare de lângă actualul sat Costești (Hansca) Ialoveni, despre care însă s-au păstrat foarte puține informații [26, p.33].

Sistemul urban al Moldovei de la sfîrșitul sec. XV era alcătuit din 17 orașe, patru dintre acestea erau situate în spațiul dintre Prut și Nistru: Cetatea Albă, Chilia, Hotin și Sărata. În această perioadă Orheiul era o mică localitate agrar-meșteșugărească. În lista localităților de tip urban de la sfîrșitul sec. XV- încep. sec XVI este menționat și târgușorul Șcerbanca, localitate care se afla la stadiul transformării în oraș, ulterior și-a încetat existența. [26, p.20].

Către sfârșitul secolului XVI sistemul de orașe din Moldova și-a lărgit aria geografică, astfel că, cuprindea deja 23 de centre urbane, șapte dintre acestea se găseau în spațiul interfluvial Pruto – Nistrea: Cetatea Albă, Chilia, Târgul Sărata, Șcerbanca, Cernăuți, Hotin și Orhei [26, p.21].

Informații cu privire asupra caracterului urban al teritoriului pruto-nistrea din sec. XVIII ne relatează Dimitrie Cantemir, în lucrarea sa „*Descrierea Moldovei*”. La acest capitol, el face unele distincții, dar, în același timp, creează unele incertitudini în determinarea categoriilor de orașe (tabelul 5.1).

Tabelul 5.1 Categoriile de așezări urbane după *Descrierea Moldovei* de Dmitrie Cantemir [34, p.10-24]

Ținuturi	Așezări urbane		
	<i>Oraș* cetate (urbs¹, urbis²), cetate, întăritură (munimentum³), fortăreață (fortalitium⁴, oppidum⁵)</i>	<i>Târguri (urbe⁶, oppidum⁷, oppida⁸)</i>	<i>Țirgușoare (urbecula)</i>
Lăpușna	-	Lăpușna ⁷	Chișinău
Orhei	-	Orhei ⁶	-
Soroca	Soroca ¹	-	-
Hotin	Hotin ¹	-	-
Basarabia (Bugeac)	Tint ² , Tobac (lângă viitorul Bolgrad) ⁵	Căușeni ⁸	-
Akkerman	Cetatea Albă ¹	-	-
Chilia	Chilia ¹ (Lycostomon)	-	-
Ismail	Ismail ³ , Reni ³ , Cartal ⁴	-	-
Bender (raia)	(Bender) Tighina ¹	-	-

Notă* Cifrele indică categoria orașului menționată în *Descrierea Moldovei*

Astfel, după consemnările savantului, pentru acest spațiu, pot fi detașate următoarele tipuri de așezări urbane: 1) *orașe-cetate* - Hotin, Soroca; 2) *târguri*- Lăpușna, Orhei; 3) *târgușoare*- Chișinău.

Începând cu a doua jumătate a sec. XVIII, odată cu slăbirea dependenței economice a Moldovei față de Imperiul Otoman, au fost create premise pentru intensificarea relațiilor comerciale între sat și oraș, care a impulsionat creșterea numărului de orașe.

Conform studiilor lui Boldur Al. [31, p. 32-34], dezvoltarea orașelor basarabene cunoaște un mare avânt în sec. XVII și XVIII, când se întemeiază o mulțime de târguri. Ele apăreau, îndeosebi, în nordul Moldovei, datorită relațiilor de schimb comercial cu țările vecine și fiind relativ mai îndepărtate de raialele turcești și Bugeacul tătăresc. Astfel, târgul Bălți a fost creat de moldoveni în anul 1769. În nordul Basarabiei, satul Atachi (Otaci), situat în fața orașului

Moghilău, devine târg la 1781, pentru trafic pe linia Sculeni-Nistru. În această perioadă, apar târgurile Briceni 1788 și Vadul Rașcului 1792. Târgul Lipcani și-a făcut apariția datorită legăturii pe care o făcea între Hotin, Iași și Botoșani. Printre târgurile vechi poate fi menționat Fălești, zis și „Chele arsă și „Pînzăreni”, care a fost ridicat pe la 1792, fiind proprietatea familiei Balș. În această perioadă, în Basarabia, apar și alte târguri care înviorează viața economică a provinciei. În apropierea Chișinăului, la 1794, și-a făcut apariția târgul Tuzora. Ca punct comercial important se prezintă târgul Telenești, fondat la 1795.

După ocuparea Basarabiei, la 16 mai 1812, de către Imperiul Țarist, rețeaua de așezări urbane a evoluat în conformitate cu reformele din domeniu administrării ținutului, orașul, fiind considerat un centru administrativ și birocratic de susținere a regimului țarist.

Pe parcursul perioadei de existență a Basarabiei în componența Imperiului Rus, pot fi evidențiate trei perioade ale evoluției rețelei de așezări urbane:

1. Perioada cuprinsă între 1812-1856 are stabilite ca limite cronologice două evenimente care au marcat istoria acestui ținut: ocuparea teritoriului pruto-nistean și retrocedrea Principatului Moldovei, în anul 1856, a porțiunii din sudul Basarabiei, cu orașele Cahul, Chilia, Ismail și Reni. În această perioadă, în Basarabia mai exista și un alt tip de localități, numite *suburbii* (sau *foburguri*; în rusește *posad*). Aceste suburbii erau caracteristice orașelor Akkerman și Ismail [286, 128, p. 11]

2. Între anii 1857-1878, pe teritoriul Basarabiei de sub stăpânirea Imperiului Rus, se aflau 7 orașe, 3 posaduri din apropierea orașului Akkerman și 22 de târguri (tabelul 5.2).

Tabelul 5.2. Repartiția așezărilor de tip urban pe teritoriul Basarabiei la mijlocul sec.XIX. [270]

Așezări de tip urban	Chișinău	Akkerman	Tighina	Orhei	Soroca	Hotin	Iași	Total
Orașe	1	1	1	1	1	1	1	7
Posaduri	-	3	-	-	-	-	-	3
Târguri	1	1	5	4	3	5	3	22

3. În conformitate cu Tratatul de pace de la Berlin, din 1/13 iulie 1878, județele din sudul Basarabiei cu orașele Cahul, Chilia, Ismail și Reni, sunt reanexate de Imperiul Rus. Astfel, s-au produs noi schimbări în structura rețelei de așezări urbane ale Basarabiei. Conform datelor prezentate de Moghileanschi N., într-un material statistic, publicat în anul 1913, rețeaua de așezări urbane a Basarabiei era alcătuită din 12 orașe și 5 posaduri. Fără a se specifica de existența târgurilor, care, probabil, au fost trecute în categoria așezărilor rurale [259, p.75]

Sistemul de aşezări urbane din Basarabia, în perioada țaristă, a fost racordată la cea din cadrul imperiului și includea următoarele categorii de orașe după importanța administrativă:

- 1) oraș - capitală (se subînțelegea Moscova);
- 2) oraș gubernial - Chișinău;
- 3) oraș-reședință de județ - Akkerman, Bender, Bălți, Orhei, Soroca, Hotin;
- 4) oraș- nereședință - Bolgrad, Cahul, Chilia, Reni.

În perioada 1918 – 1940, când Basarabia s-a unit cu România, rețeaua urbană a suferit transformări de caracter socio-economic și administrativ. Astfel, în anii '20 ai sec XX, administrația românească menționează că, în Basarabia, existau 49 de târguri și 9 orașe capitale și reședințe de județ [116, p.4]. În perioada respectivă, a avut loc o diferențiere a celor două concepte de târg și oraș, unde târgul se impune în special prin funcția sa comercială, iar orașul este prezentat prin funcția administrativă. Numărul exagerat de mare al târgurilor a fost determinat de caracterul economic asemănător între târguri și unele aşezări rurale mai mari, care au început să organizeze, la o anumită perioadă de timp, activități comerciale [54, p.334].

În anul 1925, a fost adoptată legea cu privire la unificarea administrativă a României. Conform acestei legi, teritoriul Basarabiei, ca și al întregii României, din punct de vedere administrativ, era organizat în județe, iar județele în comune. Comunele urbane se divizau în cele cu reședințe de județ și fără. Comunele cu reședințele de județ, care, prin numărul de locuitori (de la 50 mii de locuitori) și prin importanța lor economică și culturală aveau o mai mare influență asupra dezvoltării generale a statului, erau declarate prin lege municipii [84; 122, p. 289].

Conform legislației indicate în Basarabia au fost instituite 2 municipii: Chișinău și Cetatea Albă, care îndeplineau și funcția de centre de reședințe pentru județele, din care făceau parte. Centre de reședință județeană erau considerate comunele urbane: Bălți, Cahul, Hotin, Ismail, Orhei, Soroca, Tighina. Cele mai multe comune urbane nereședințe erau concentrate în județul Ismail : Bolgrad, Chilia-Nouă, Reni și Vâlcov, iar în județele Cahul și Tighina, câte o comună urbană nereședință: Leova, respectiv Comrat .

Către anul 1930, rețeaua de aşezări urbane din Basarabia era alcătuită din 20 de orașe, inclusiv 3 municipii (Chișinău, Cetatea Albă, Bălți). Repartizarea comunelor urbane pe județe se prezintă în felul următor (Anexa 15):

- Bălți și Fălești (jud.Bălți),
- Cahul și Leova (jud.Cahul),
- Cetatea Albă și Tuzla (jud. Cetatea Albă),

- Hotin și Sulița (jud.Hotin),
- Ismail, Bolgrad, Chilia-Nouă, Reni și Vâlcov (jud.Ismail),
- Chișinău și Călărași-Târg (jud.Chișinău),
- Orhei și Rezina-Târg (jud.Orhei),
- Soroca (jud.Soroca),
- Tighina și Comrat (jud.Tighina).

În anul 1938, au fost introduse noi schimbări în organizarea administrativ-teritorială a țării. Conform legii administrative, din 14 august 1938, pe teritoriul României au fost formate 10 ținuturi, unele se refereau parțial și la teritoriul Basarabiei: ținutul Dunărea de Jos (Galați) cu județele Cahul și Ismail; ținutul Nistru (Chișinău)- jud. Cetatea Albă, Lăpușna, Orhei și Tighina; ținutul Prut (Iași) - jud.Bălți, Soroca ; ținutul Suceava (Cernăuți)- jud.Hotin [75].

Odată cu formarea RSS Moldovenești (2 august 1940), rețeaua de așezări urbane s-a dezvoltat în conformitate cu modificările ce au avut loc în structura economică a acestui teritoriu și accelerarea ritmurilor de dezvoltare a industriei. Orașele recent create se dezvoltau, în cea mai mare parte, în baza noilor gospodării agricole, industriale sau instituții științifice de producție. Astfel, pe lângă întreprinderile intergospodărești specializate în producerea cerealelor și ramura zootehnică (vităritului), au luat naștere orașele Vișniovca - fostul rn. Baimaclia (1948) și Bugeac - rn.Comrat (1978). În preajma fabricilor de zahăr, au apărut așezări urbane, precum: Frunze - rn.Ocnița (1946), Ghindești - rn.Florești (1956), Cupcini - rn.Edineț (1964), Biruința - rn.Sîngerei (1965), iar pe lângă fabricile de conserve și-au făcut apariția orașele Cantemir - rn.Leova (1973) și Crasnoe (1957) din Unitatea Teritorială din Stânga Nistrului (UTSN). Așezările urbane noi își faceau apariția și pe lângă unele întreprinderi din industria grea. Astfel, orașelul *Dnestrovsc*, din UTSN, a apărut, în 1964, pe lângă Centrala Termoelectrică Moldovenească. În 1976, pe lângă hidrocentrala de la Costești - Stânca de pe Prut, construită împreună cu România, a fost decretat orașelul *Costești*. Întreprinderile de producere a materialelor de construcție a determinat formarea, în anul 1963, a orașelului Ghidighici (Vatra) [276, p. 290-293].

În anul 1977, în apropierea Asociației Științifice de Producție pentru creșterea porcinelor și-au făcut apariția orașelul Progres din raionul Orhei, iar pe lângă Institutul de Cercetări Științifice în domeniul Pomiculturii - orașelul Codru din raionul Kutuzov (Ialoveni).

Acordarea statutului de așezare urbană localităților în apropierea cărora au fost construite întreprinderi industriale, dar și aspirațiile multor așezări rurale de a fi transformate în localități urbane, au determinat autoritățile să devină mai exigente în acordarea acestui statut. Astfel, în

anul 1957, a fost elaborat *Regulamentul cu privire la principiile de acordare a categoriilor de așezare urbană*, fiind indicate tipurile principale de orașe, în contextul factorului administrativ (Anexa 15): [292, p.59-61]:

Orașe de subordonare republicană erau considerate orașele cu o populație mai mare de 50 mii de locuitori, fiind centre economice și culturale mari.

Orașe de subordonare raională se considerau acele localități care dispuneau de întreprinderi industriale și comerciale, un fond locativ de stat, rețea dezvoltată de instituții de învățământ, culturale, medicale, de comerț și o populație nu mai mică de 10 mii de locuitori. Majoritatea populației trebuia să fie antrenată în activități neagricole.

În perioada sovietică, în tipologia așezărilor urbane, este identificată și noțiunea de *așezare de tip orășenească sau orășele*, care dețineau o poziție intermediară între oraș și sat. Conform regulamentului în vigoare, *orășele* erau considerate localitățile din preajma întreprinderilor industriale, marilor construcții, nodurilor de cale ferată, construcții hidrotehnice și așezăminte curative, de igienă și de sanitarie, un nivel corespunzător de amenajare, un fond locativ de stat, o populație nu mai mică de 2 mii de locuitori, din care nu mai puțin de 70% fac parte muncitorii, funcționarii și membrii familiilor lor.

Totodată, în perioada respectivă, se utiliza și termenul de *orășel muncitoresc*. În aceste localități numărul populației nu trebuia să fie mai mic de 500 de locuitori din care majoritatea o constituiau muncitorii de la întreprinderile industriale sau gospodăriile agricole de stat (sovhozuri). În multe privințe, acești termeni erau identici, însă se deosebeau după modul lor de utilizare. Dacă noțiunea de așezare de tip orășenesc era un termen geografic, atunci orășelul muncitoresc era o noțiune economico-administrativă (Anexa 16).

În statistica oficială, ele erau înregistrate la categoria așezărilor de tip orășenesc. Aceste așezări urbane au fost create în perioada 1955 -1988 (figura 5.1).

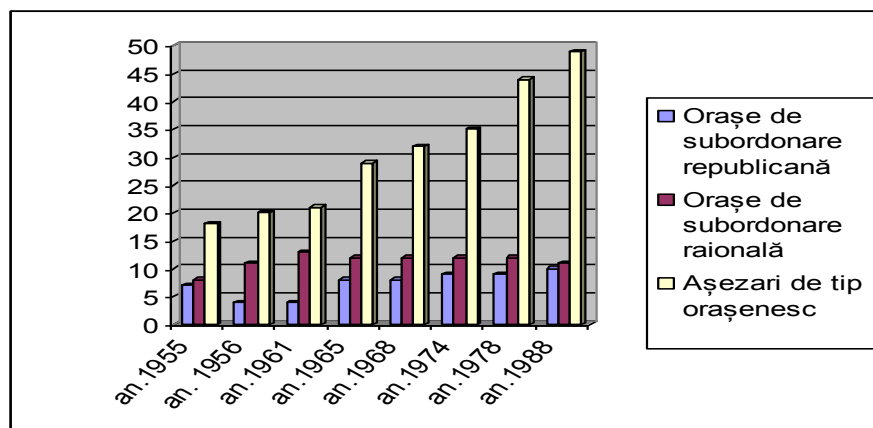

Fig. 5.1 Evoluția rețelei de așezări urbane în perioada 1955-1988

Sursa: [260, 261, 262, 263, 264, 265, 266]

După obținerea independenței, prima reformă administrativ-teritorială a Republicii Moldova a fost adoptată în 1994 [85]. Principalele modificări legislative aplicate pentru așezările urbane au constat în: lichidarea statutului administrativ de așezare de tip orășenească și includerea acestor localități în categoria orașelor, astfel, numărul acestora a crescut în republică de la 21 în 1988 la 65 în 2012. A doua modificare aprobată de către Parlament a fost instituirea funcției de municipiu pentru cele mai importante orașe ale republicii - Chișinău, Bălți, Tighina (Bender), Tiraspol [50, p.207].

În anul 1999 [85], a intrat în vigoare o nouă lege privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, în care statutul de așezare urbană îl aveau 65 de localități, dintre care 50 erau orașe, iar 15 aveau statut de municipiu, inclusiv 3 orașe-municipii din UTSN (Tiraspol, Dubăsari și Râbnîța) și orașul Tighina (Anexa 17).

În anul 2002, în raioanele din Stînga Nistrului, de către organele administrației publice locale a fost efectuată o reformă administrativă [301], conform căreia localitățile Camenca, Dnestrovsc, Grigoriopol și Slobozia au fost decretate cu statutul de oraș. Alte localități urbane mici, cu un potențial economic și demografic redus, au rămas la același statut pe care l-au obținut din perioada decretării: Crasnoe, Maiac, Pervomaisc. Râbnîța a obținut statutul de oraș încă în componența Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești, deținând, pe parcursul perioadei postbelice, funcția de oraș de importanță republicană. Orașelul Tiraspolul-Nou decretat în anul 1982, ca urmare a unei decizii legislative adoptate în anul 2008, a trecut în componența municipiului Tiraspol.

În anul 2001, Republica Moldova a revenit la organizarea administrativă pe raioane. Conform acestei legi [88], administrative numărul de așezări urbane a rămas neschimbat, și constituie până în prezent, 65 de orașe, inclusiv 5 cu statut de municipiu (Chișinău, Bălți, Tiraspol, Tighina și Comrat).

5.2. Influența factorului economic asupra dezvoltării orașelor mici și mijlocii

În perioada postbelică, industria era considerată, în RSSM, ramura principală a economiei. Ea asigură obținerea resurselor naturale de materii prime necesare economiei (industria extractivă) și realiza prelucrarea ulterioară atât a materiilor prime industriale, cât și a celei agricole (industria prelucrătoare), pentru obținerea mijloacelor de producție și obiectelor de consum. În această perioadă, în RSSM, a fost creată o industrie relativ dezvoltată, căreia i se datorează și creșterea orașelor. Industria a fost concentrată, de regulă, în orașe, care devin centre industriale și economice, fiind create condițiile necesare pentru divizarea producției industriale între anumite orașe și centre urbane [185, p.151, 279]. În primii ani ai perioadei postbelice,

pentru economia RSSM, a fost caracteristică dezvoltarea, cu precădere, a industriei alimentare. Majoritatea întreprinderile industriale nou-create erau situate în așezările rurale. Localitățile din preajma acestor întreprinderi, căpătau treptat statutul de orașele, contribuind astfel la extinderea procesului de urbanizare [185, p. 151] Cele mai multe localități au căpătat statutul de oraș odată cu crearea întreprinderilor de fabricare a zahărului (tabelul 5.3).

Tabelul 5.3. Localizarea fabricilor de zahăr în orașele mici
din Republica Moldova [299]

Localitatea	Anul înființării întreprinderii	Capacitatea q sfeclă de zahăr/zi
Ghindești	1956	25
Drochia	1957	15
Dondușeni	1957	15
Fălești	1960	15
Brătușeni (Cupcini)	1962	30
Alexandreni (Biruința)	1964	30

Construcția fabricilor de zahăr a dat posibilitatea de a exclude transportarea sfeclii de zahăr la fabricile din Ucraina. Construcția unor întreprinderi alimentare noi și extinderea capacităților de prelucrare a celor existente a dat posibilitatea reducerii distanței dintre regiunile producătoare de materie primă și întreprinderile de prelucrare, dar și de a lichida decalajele de dezvoltare economică existente între regiunile republicii.

Întreprinderile de prelucrare a conservelor au apărut pe parcursul perioadei 1960-1980. Existența, din abundență, a producției agricole vegetale a dus la apariția și localizarea întreprinderilor prelucrătoare în apropierea zonelor de materie primă. Fabricile din Regiunea de Nord erau specializate preponderent în producția sucurilor de mere. În Regiunile Centrală și de Sud, unde climatul este mai favorabil pentru cultivarea unor culturi, precum - vișine, prune, caise, tomate, mazăre verde, ardei, castraveți, au început să apară fabrici specializate în producerea conservelor din fructe și legume.

Principala sarcină a acestor întreprinderi era intensificarea fabricării producției pentru a asigura piața permanentă a republicilor unionale. În acest scop, întreprinderile au fost înzestrate cu capacități mari de prelucrare, camere frigorifice de păstrare a producției proaspete și de prelucrate, cazangerii de capacitate mare și alte unități auxiliare. În vederea creșterii producției de conserve au fost date în exploatare puncte de colectare și prelucrare a materiei prime, subdiviziuni de producere a conservelor pe lângă fabricile de zahăr (Fălești, Dondușeni) etc.

Fabrici de conserve au fost construite în toate regiunile RSSM. În Regiunea de Nord, se evidențiau cele de la Edineț, Cupcini, Soroca, Glodeni, Florești, Camenca. În Regiunea Centrală

au fost construite fabrici de conserve la Călărași, Orhei, Ungheni, Nisporeni și Cricova, în Regiunea de Sud la Căușeni, Cantemir și Cahul, iar în Regiunea de Sud-Est în orașele Crasnoe, Grigoriopol și Slobozia.

Amploarea construcției în republică a diferitelor obiective economice și de menire socială a impulsionat dezvoltarea unei ramuri importante - industria materialelor de construcții [298, p.316-321]. Încă de la începutul perioadei postbelice, ramura era reprezentată, în special, prin producția de țiglă și cărămidă. Primele întreprinderi de producere a țiglei au fost construite la Florești cu o capacitate de 250 mii buc/an (1955), Căușeni - 250 mii buc/an, Briceni - 250 mii buc/ an (1956), iar cele de cărămidă la Ocnița cu o capacitate de 3 mln. buc/an, Cahul - 250 mii buc/an (1955) etc. Mai târziu la Cricova, Ghidighici și Ocnița, s-a început producția calcarelor tăiate, au apărut primele întreprinderi de producție a varului și gipsului. Dezvoltarea construcțiilor industriale și a celor locative a impus necesitatea creării unor întreprinderi noi cu capacități foarte mari, precum Uzina de producere a betonului de la Dubăsari - 850 mii m³ (1952), Uzina de ciment de la Râbnița - 315 mii tone ciment (1961).

Evoluția economică a republicii a impus necesitatea creării industriei grele. În perioada anilor '50-'70 a secolului XX, în RSSM, apare industria construcțiilor de mașini și prelucrare a metalului, industria electrotehnică și industria energetică [298, p.316-321]. Principalele obiective economice de acest tip au fost: Hidrocentrala de la Dubăsari (an.1954 - 20 kwt) și Centrala cu Termoficare de la Dnestrovsc (an.1964 - 200 mii kVt). Apariția Centralei Electrice Moldovenești cu Termoficare (an.1964) a fost legată de necesitățile stringente ale industriei RSSM, în producția de energie electrică. Unele întreprinderi mici de prelucrare a metalului și de producere a utilajului electrotehnic au fost amplasate în orașele Florești (anul 1944) și Ceadâr-Lunga (anul 1954). În orașul Edineț (anul 1954), a fost construită Uzina de producere a utilajului pentru industria de prelucrare a lemnului, la Ocnița (anul 1956) - Uzina mecanică de ștanțare, iar la Soroca (anul 1974) a fost construită întreprinderea de producere a pompelor hidraulice.

În anii '60-'70 ai secolului XX, o dezvoltare rapidă au cunoscut unele orașe din nordul republicii, precum Drochia, Cupcini, Florești, care au devenit pe parcurs importante centre industriale [298, p.244-247]. Orașul Drochia s-a dezvoltat odată cu construcția fabricii de zahăr în anul 1954. Ulterior, apar fabricile de mobilă (anul 1963), de fermentare a tutunului (anul 1969), combinatul de confecționare a ambalajului (anul 1970), apoi și fabrica de calibrare a semințelor de porumb, combinatul de construcție a caselor din prefabricate din beton armat. La baza dezvoltării orașului Kalininsc (*Cupcini*) a stat fabrica de zahăr, dată în exploatare în anul 1962. În anul 1967, a fost construită fabrica de fermentare a tutunului. Însă nivelul înalt de

industrializare pe care la atins se datorează în special fabricii de conserve, considerată cea mai mare din republică. Capacitatea ei era de 170-180 mii de borcane anual.

La începutul anilor '70 ai secolului al XX-lea a fost caracteristică o anumită repartitie a capacităților de producție între diferite categorii de așezări umane (tabelul 5.4).

Tabelul 5.4. Repartiția întreprinderilor industriale pe diferite categorii de localități, conform datelor din anul 1970 [277, p. 88]

Localități	Numărul de localități	Populație %	Nr. de întreprinderi %	Pondere (%)			Nr. mediu de muncitori/1 întreprindere
				Volumul producției	Valoarea fondurilor fixe	Populației ocupate	
Așezări urbane	53	31,6	85,6	91,8	90,2	95,6	436
Orașe mari	1	10,0	20,5	26,3	22,4	34,9	668
Orașe mijlocii	3	7,8	19,6	30,8	21,8	28,7	570
Orașe mici	16	7,6	28,8	19,2	22,7	20,3	277
Așezări de tip orășenesc	33	6,2	17,7	15,5	23,3	11,7	274
Așezări rurale	1658	68,4	14,4	8,2	9,8	4,4	120
Total	1711	100	100	100	100	100	391

Datele din tabelul de mai sus indică faptul că în cele 49 de localități urbane mici și așezări de tip orășenesc cu 13,8% din populația republicii, erau concentrate 46,5% din numărul de întreprinderi industriale, 34,7% din volumul producției industriale, 46 % din valoarea fondurilor fixe, 32% din numărul muncitorilor ocupați în industrie. În comparație cu orașele mici, în centrele mari urbane ale republicii (Chișinău, Bălți, Tiraspol și Tighina), care concentrau doar 40% dintre întreprinderile industriale și 44,2% din valoarea fondurilor fixe, și se realizau 57,1% din volumul producției industriale. În medie, unei întreprinderi industriale dintr-un oraș mic îi reveneau 275 de muncitori. Acest indicator era de 1,6 ori mai mic decât media pe localitățile urbane, de 2 ori mai mic decât în orașele mijlocii din acea perioadă (Bălți, Tiraspol, Tighina) și 2,5 ori mai mic decât în orașul Chișinău.

În anii '80 ai secolului al XX-lea, industria rămânea o ramură prioritară a orașele mari, ale republicii - Chișinău, Tiraspol, Bălți și Tighina (Bender). Acest fapt a fost determinat de câțiva factori importanți: prezența legăturilor de transport, asigurării ingineresti și infrastructurii sociale. O dezvoltare rapidă pe seama amplasării întreprinderilor industriale au căpătat-o orașele mijlocii cu o populație cuprinsă între 20-50 mii de locuitori: Râbnita, Soroca, Orhei, Cahul și Ungheni. În aceste localități, au fost amplasate întreprinderi din diverse ramuri ale industriei (cea alimentară, ușoară, materialelor de construcție, constructoare de mașini și de prelucrare a

metalelor, chimică). Unele din aceste ramuri industriale au determinat specializarea economică a orașelor respective.

Cel mai dezvoltat centru industrial din această grupă era considerat orașul Râbnița, care s-a remarcat prin dezvoltarea accentuată a ramurilor noi - industria materialelor de construcție cu 23,6% din volumul producției industriale și 60% din valoarea fondurilor fixe și industria constructoare de mașini și de prelucrare a metalelor cu 13,5% din volumul producției industriale și 7,2% din valoarea fondurilor fixe (fig. A 18.1; A 18.2). Aceste ramuri, pe parcursul următoarelor decenii au determinat profilul economic al orașului.

În cadrul întreprinderilor industriale, se realiza o gamă largă de produse: pompe centrifuge, piese din fontă, ciment, țevi și foi de ardezie din azbest, zahăr, produse de vinificație, confecții și tricotaje etc. Astfel, în perioada 1970-1980, se observă o creștere esențială la majoritatea mărfurilor industriale, cu excepția producției de zahăr, care s-a diminuat, în anul 1980, față de 1970 cu 30,7%, iar la extracția de piatră brută de 1,8 ori (fig. A 18.1; A 18.2.). Orașul Soroca, un alt centru industrial, era specializat în industria ușoară. Această ramură realiza 42,2% din volumul producției industriale a orașului, iar valoarea fondurilor fixe constituia 34,4% din total (fig. A 18.3; A 18.4).

În cadrul industriei orașului Ungheni, se evidențiază industria chimică cu 55,0% din volumul producției industriale și 63,1% din valoarea fondurilor fixe (fig. A 18.5; A 18.6). Principalele ramuri de specializare economică ale orașelor Cahul și Orhei erau industria ușoară și cea alimentară. Celelalte ramuri industriale aveau o pondere mai redusă în volumul producției industriale și valoarea fondurilor fixe (fig. A 18.7; A 18.8; A 18.9; A 18.10). În orașul Orhei, pe lângă întreprinderile din industria alimentară, mai funcționa uzina de aparataj electric de joasă tensiune, care a fost fondată în anul 1959. Aici se produceau aproape 200 de tipuri de relee electrice universale, utilizate în circuitele automatizate industriale sau la strungurile de dirijare programată [249].

În sudul republicii, s-a dezvoltat activ orașul Comrat, care, pe parcursul perioadei postbelice, și-a schimbat foarte mult aspectul, devenind un important centru industrial. Calea ferată și magistralele îi asigurau legături strânse cu orașele mici din apropiere, devenind un centru economic regional de atracție din sudul republicii.

În partea de nord a orașului, în perioada respectivă, s-a format o zonă industrială, unde a fost creată o fabrică de piese din beton armat, care asigura sectorul construcțiilor atât din sudul republicii, cât și din alte regiuni. Combinatul de produse cerealiere producea cantități mari de făină, nutrețuri combinate și semințe calibrate de porumb. În zona industrială de nord mai funcționa o fabrică de unt, o gospodărie piscicolă și Întreprinderea Rețelelor Electrice de Sud. Ultima furniza energie electrică, de la Centrala Electrică cu Termoficare de la Dnestrovsc,

raioanelor din sudul republicii și Bulgariei. Mai târziu, pe malul stâng al râului Ialpug, și-a făcut apariția cea de-a doua zonă industrială. Acolo, se afla combinatul industrial raional, fabrica de vinuri, o întreprindere specializată în reparația tehnicii agricole.

La Fabrica de covoare din Comrat, activau circa 1500 de muncitori. Articolele produse la întreprinderea respectivă erau exportate în Europa Centrală și de Vest, Indonezia și Japonia. În total, orașul număra 11 întreprinderi industriale [296].

Astfel, structura industriei orașelor mici rămânea îngustă, în cele mai multe din ele, predomină industria alimentară sezonieră și cea ușoară. Același ramuri se dezvoltă și în așezările de tip orășenesc. Acest fapt a fost determinat de prezența, în apropiere, a resurselor de materii prime locale și poziția geografică a orașelor mici și a așezărilor de tip orășenesc în cadrul zonelor existente de materii prime.

La sfârșitul anilor '80 ai secolului al XX-lea a fost elaborată schema de dezvoltare și amplasare a forțelor de producție ale RSSM până în anul 2005. Această strategie prevedea o dezvoltare economică complexă a orașelor mici și mijlocii și a unor localități rurale, prin construcția a peste 80 de întreprinderi industriale, filiale și secții de producție, inclusiv lărgirea și modernizarea a circa 40 de întreprinderi existente. Conform strategiei respective, se urmărea susținerea dezvoltării Regiunilor Economice de Nord și de Sud, pentru a desconcentra potențialul industrial al orașului Chișinău.

Pornind de la existența resurselor de muncă, legăturilor de transport favorabile, teritoriilor de rezervă, posibilităților de asigurare cu resurse energetice, pe teritoriul republicii, a fost determinat un grup de orașe mici și mijlocii pentru dezvoltarea prioritară a construcțiilor industriale. Din acest grup, făceau parte orașele Drochia, Dubăsari, Edineț, Călărași, Căușeni, Comrat, Cotovschii (Hâncești), Leova, Orhei, Soroca, Florești și așezările de tip orășenesc Otaci, Basarabeasca, Briceni, Glodeni, Grigoriopol, Cantemir, Costești, Nisporeni, Anenii Noi, Ocnița, Râșcani, Taraclia și Șoldănești [220, p.153; 299, p.9].

În perioada '80, a crescut considerabil volumul investițiilor capitale alocate pentru dezvoltarea potențialului economic al orașelor mijlocii ale republicii. Dacă, în orașele Soroca, Orhei și Cahul, volumul investițiilor a oscilat, înregistrând o tendință ușoară de creștere. Atunci, în cazul orașele Ungheni și Râbnita, acești indicatori au atins valori considerabile, odată cu darea în exploatare a unor întreprinderi mari strategice. Astfel, pentru construcția Fabricii de Covoare din Ungheni (anul 1980), statul a alocat 17,3 mil.ruble, iar pentru Uzina metalurgică din Râbnita (anul 1985) 73,6 milioane ruble. În același timp, a crescut și valoarea fondurilor fixe ale acestor întreprinderi, pentru orașul Râbnita (164,0 mil.ruble) și Ungheni (23,1 mil.ruble) (tabelul 5.5). Conform lui Guțu I., dacă n-ar fi existat Uzina Metalurgică, Râbnita ar fi fost astăzi un orașel de provincie [72, p.191].

Tabelul 5.5. Repartiția investițiilor capitale și a fondurilor fixe pe orașe mijlocii ale Republicii Moldova [9]

Orașe	Volumul total al investițiilor capitale (mil.ruble)			Valoarea fondurilor fixe mil.ruble		
	1980	1985	1990	1980	1985	1990
Râbnița	8,9	73,6	28,8	11,2	164,0	24,3
Cahul	9,2	6,2	11,2	7,7	5,7	11,1
Soroca	12,3	10,2	12,5	2,4	9,3	8,9
Orhei	6,7	9,1	14,4	6,1	8,9	7,4
Ungheni	17,3	7,9	11,7	23,1	6,1	5,0

Odată cu destrămarea URSS, începe declinul în toate ramurile economiei naționale. La 25 iulie 1990, sesiunea Sovietului Suprem al RSSM a adoptat concepția trecerii de la economia socialistă supracentralizată la economia de piață liberă. În curând, a început un amplu proces de reforme economice. Privatizarea era văzută ca o soluție pentru relansarea economiei Republicii Moldova. Dar, în desfășurarea ei, concomitent cu acțiunile pozitive, s-au comis și unele lacune, în urma cărora, de pe harta republicii au dispărut un șir de întreprinderi.

Astfel, în perioada de tranziție economică, când s-a înregistrat un colaps industrial, orașele dependente de una sau două întreprinderi industriale s-au ciocnit cu situații extrem de dificile. Acest declin în viața economică și socială a centrelor urbane s-a soldat cu următoarele consecințe:

- falimentarea bazei economice a orașelor mici și mijlocii, alcătuite din una sau două întreprinderi mari;
- declinul localităților urbane și distanțarea lor de la rolul de susținere a satelor învecinate, care s-a soldat cu diminuarea standardelor de viață;

Doar unele dintre aceste întreprinderi, la sfârșitul anilor '90, au putut fi revitalizate. Ele au contribuit la susținerea bazei economice de dezvoltare a orașelor respective. Vom expune în continuare câteva exemple [302, 303, 304]:

Fabrica de Cement din Rezina. În anul 1999, Grupul internațional Lafarge a cumpărat 52,0 % din acțiunile "Ciment" SA. Pe parcursul anilor, Compania Lafarge a devenit cel mai mare producător de ciment din Republica Moldova. Lafarge Moldova produce ciment și clincher, și are o capacitate de producere a uzinei de 1,2-1,4 milioane tone de ciment pe an. În prezent, investițiile în Lafarge Ciment Moldova depășesc 50 mil. euro. Potrivit raportului anual, venitul companiei, în 2012, a fost de 66 mil. lei sau cu 40,4% mai mult decât în 2011, iar alocările la buget au fost de 87 mil. lei (+47,4%), investițiile în uzină – 71 mil. lei sau cu 102,8 la sută mai mult, aportul de sponsor la nivel local și național – 3 mil. lei.

Fabrica de covoare din Ungheni. În anul 1998, întreprinderea a fost privatizată de firma comercială „Acvila” SRL. Datorită investițiilor alocate, întreprinderea a fost reutilată și modernizată, proces care continuă și în prezent. Datorită tehnologiilor moderne, fabrica poate concura atât pe piața internă, cât și pe piața externă. Pe piața externă, principalul rival al fabricii este Belgia, considerată cel mai mare producător de covoare din lume. În prezent, SA „Covoare-Ungheni” este unicul producător, din Moldova, al covoarelor din lână pură și fibre sintetice. Piața internă consumă doar 5,0% din volumul producției, din aceste considerente întreprinderea este orientată spre export.

ÎM Südzucker Moldova SA este o companie mixtă moldo-germană, care reprezintă liderul ramurii de producere a zahărului din sfecla de zahăr din Republica Moldova. Actualmente compania deține 3 fabrici de zahăr. Pentru producerea zahărului sunt implicate 2 fabrici, cea din Drochia și Fălești, iar la fabrica de zahăr din Alexăndreni, a fost amplasat un centru modern de logistică și de împachetare. Compania a produs, în anul 2012, 53,4 mii tone de zahăr, ceea ce constituie 64,0% din producția totală de zahăr din republică. Südzucker Moldova acordă o atenție deosebită dezvoltării bazei de materie primă. Acordând consultație completă și ajutor financiar pentru agricultori, specialiștii germani ai companiei au adus în Moldova cultura europeană de cultivare a sfeclei de zahăr. Recolta medie de sfeclă de zahăr s-a majorat de la 21 t/ha până la 39,8 t/ha. Rentabilitatea medie a cultivării sfeclei de zahăr a atins 40,0%. În anul 2011, în zonele de creștere a materiei prime pentru fabricile sale, Südzucker Moldova a contractat circa 16 mii ha cu sfeclă de zahăr (suprafața lor totală este de circa 22 mii ha). Compania alocă în fiecare an pentru producerea acestei culturi, pe baza contractului de ipotecare a recoltei, credite tehnice în valoare de aproximativ 100 mil. lei.

Republica Moldova și-a revenit din criza social-economică, începând cu anii 2000, când s-a înregistrat o tendință ascendentă de creștere a PIB-ului și a volumelor de producție în ramurile de bază ale industriei și în agricultură. Totuși, rolul principal, în activitatea economică a orașelor mici, le-a revenit întreprinderilor mici de prelucrare a producției agricole. Conform datelor prezentate pentru anul 2006, baza economică a orașele mici și mijlocii din Republica Moldova era reprezentată de întreprinderile de prelucrare a materiei primei agricole: 42 de fabrici de vin, 53 de puncte de prelucrare a producției agricole, 89 de mori, 106 oloinițe, 128 de brutării etc. În total, activau 1470 de întreprinderi, dintre care 462 de întreprinderi (31% din total) erau concentrate în orașele mici din Regiunea de Nord, 372 de întreprinderi (25,3%), în orașele din Regiunea Centrală, 548 de întreprinderi (37,3%) în orașele din Regiunea de Sud. În orașele mici din municipiul Chișinău activau 88 de întreprinderi, principalele fiind fabricile de vin din orașelele Cricova, Sângera și Codru. Numărul mare de întreprinderi mici agricole a fost determinat de caracterul economic al orașelor amplasate în zonele de materie primă agricolă,

falimentarea fabricilor mari, costurilor reduse în procesul de producție, viabilitatea activității întreprinderii pe termen mediu și lung (tabelul 5.6).

Tabelul 5.6. Repartiția unităților economice din orașele mici și mijlocii pe regiuni de dezvoltare, anul 2006 [80]

Numărul de unități economice	Orașele mici și mijlocii pe Regiuni de Dezvoltare				Total
	Nord	Centru	Sud	Mun. Chișinău	
Întreprinderi din care:	231	186	274	44	735
fabrici de vin	3	16	19	4	42
puncte de prelucrare	29	15	8	1	53
mori	35	20	34	0	89
oloinițe	30	22	53	1	106
brutării	51	31	45	1	128
incubatoare	11	55	16	0	82
altele	72	27	99	37	235
Total	462	372	548	88	1470

Pe parcursul următorilor ani, structura economică a orașelor mici și mijlocii s-a diversificat, în special în baza întreprinderilor de prestare a serviciilor. În anul 2012, în aceste localități urbane, activau 12533 de unități economice din diverse sectoare economice: industrie, comerț, transporturi, deservire socială și businessul mic. Numărul întreprinderilor industriale a constituit 814 unități economice, dintre care 604 întreprinderi sau 74,2% din total erau din industria alimentară și a băuturilor, 86 de întreprinderi (10,6%) din industria ușoară și 15,2% din alte ramuri industriale. Întreprinderile din sfera comercială și sfera serviciilor domină numeric celelalte unități economice, fapt determinat de specificul economiei naționale bazată pe consum (tabelul 5.7).

Tabelul 5.7. Repartiția unităților economice din orașele mici și mijlocii pe regiuni de dezvoltare, anul 2012 [81]

Numărul de unități economice	Orașele mici și mijlocii pe Regiuni de Dezvoltare				Total
	Nord	Centru	Sud	Mun. Chișinău	
Întreprind industriale, din care	219	288	287	20	814
<i>ind.alim.și a băuturilor</i>	180	177	227	20	604
<i>ind.ușoară</i>	25	33	28	0	86
Întreprinderi comerciale	3000	2166	3836	654	9656
Întreprinderi de construcții	63	115	58	15	251
Întreprinderi de transport	66	78	87	2	233
Întreprinderi din alte servicii	274	354	439	158	1225
Infrastructura de suport business	125	111	112	6	354
Total	3747	3112	4819	855	12533

Însă, în baza acestor date, este dificil de stabilit care sunt ramurile de specializare economică a orașelor mici ale republicii, iar, în consecință ce direcții și strategii de dezvoltare ar trebui prevăzute pentru impulsionearea situației economice.

Datele obținute în urma realizării sondajului (fig.5.2; 5.3; 5.4; 5.5) au arătat că populația nu se poate expune cu exactitate asupra situației economice din orașele în care locuiește. Astfel, persoanele care au putut indica domeniile de activitate ale orașelor, majoritatea susțin că, pe primul loc, s-ar afla comerțul cu amănuntul - Hâncești (40,0%), Dondușeni (29,5%), Taraclia (26,0%), Slobozia (10,0%). Agricultură ocupă locul doi consideră 13,0% din respondenții orașului Taraclia și 7,0% din orașul Slobozia. Industria are o pondere mai semnificativă în orașul Dondușeni (24,4%) și mai redusă în orașul Hâncești (10,0%). În același timp, o bună parte din numărul celor anchetați consideră că, în localitățile lor, nu se dezvoltă nici o ramură economică - Slobozia (54,0%), Taraclia (17,0%), Dondușeni (6,4%) și Hâncești (6,0%). Este înaltă ponderea persoanelor care nu cunosc sau nu sunt interesate de viața economică a orașului – Slobozia (20,0%), Taraclia (19,0%), Dondușeni (15,4%) și Hâncești (15,0%).

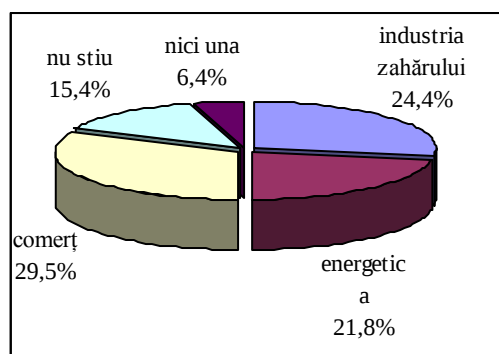

Fig. 5.2. Principalele activități economice din orașul Dondușeni

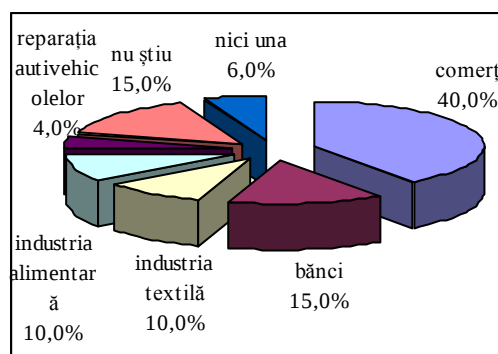

Fig. 5.3. Principalele activități economice din orașul Hâncești

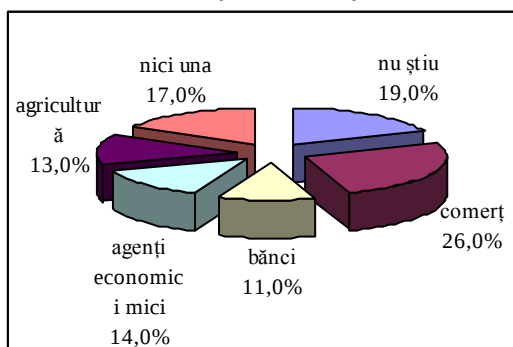

Fig. 5.4. Principalele activități economice din orașul Taraclia

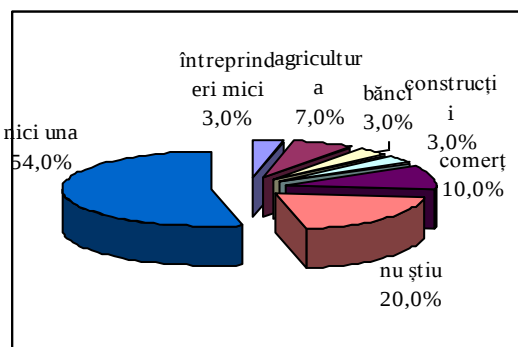

Fig. 5.5. Principalele activități economice din orașul Slobozia

Sursa: Rezultatele sondajului sociologic

La întrebarea adresată locuitorilor „*Cum consideră că se va dezvolta localitatea D-stră în următorii 5 ani*”, majoritatea au declarat că nu știu, deoarece nu au observat schimbări orientate în dezvoltarea economică a orașelor. De această părere sunt majoritatea celor intervievați. Totodată este înaltă ponderea locuitorilor, care sunt de părerea, că localitatea lor nu se va dezvolta practic de loc. Numărul mare al pesimiștilor din orașul Taraclia (37,4%) este determinat de faptul, că Zona Economică Liberă din localitate de câțiva ani nu mai activează, iar în lipsa industriei orașul nu are perspective de dezvoltare. Această localitate este urmată în sondaj de orașul Dondușeni (23,2%), care, deși are o situație economică mai favorabilă, instabilitatea în activitate a întreprinderii de zahăr din ultimii ani, a creat o nesiguranță în rândul locuitorilor (tabelul 5.8).

Deasemenea, există un decalaj mare în opiniile expuse de locuitorii orașelor, în privința apariției unor posibilități de dezvoltare. Mai optimiști în această privință au fost locuitorii din orașele Dondușeni (14,3%) și Hâncești (15,2%). Părerea acestor locuitori este argumentată de faptul, că orașul Dondușeni este unul din puținele orașe, unde s-a menținut baza economică aproape integral, pe parcursul întregii perioade de tranziție, iar orașul Hâncești este avantajat prin faptul, că reprezintă un important nod rutier, care leagă mun.Chișinău de hotarul cu România. Ponderea locuitorilor, care prevăd o dezvoltare de amploare în orașele de reședință, este în primul rând subiectivă, deoarece nu au oferit argumente fondate în susținerea propriilor afirmații, ori au răspuns pentru a se eschiva de unele explicații, în al doilea rând numărul lor este nesemnificativ și nu diminuează proporția celorlați locuitori intervievați.

Tabelul 5.8 Cum considerați că se va dezvolta localitatea dvs. în următorii 5 ani? %

	Dondușeni	Slobozia	Hâncești	Taraclia
Foarte mult	5,1	5,8	7,4	1,8
Mult	9,6	7,2	12,4	3,1
Într-o mai mică măsură	14,3	10,7	15,2	6,4
De loc	23,2	17,5	19,7	37,4
Nu știu	47,8	58,8	45,3	51,3

Sursa: Rezultatele sondajului sociologic

În condițiile dezvoltării economiei de piață un factor economic care ar urma să impulsioneze dezvoltarea orașelor mici și mijlocii sunt Zonele Economice Libere și Parcurile Industriale.

Zonele Economice Libere. În Republica Moldova, la etapa actuală, își desfășoară activitatea 7 zone economice libere, care, pe parcursul activității lor, au înregistrat diferite

performanțe individuale, inclusiv tendințe în evoluție, care se reflectă asupra perspectivelor de dezvoltare la nivelul principalilor indicatori economici (tabelul 5.9).

Tabelul 5.9 Indicatorii de bază ai ZEL la 01.01.2011 [177]

Zone economice libere	Suprafața ha	Nr. rezidenților	Nr. angajaților	Volumul Investițiilor, mil. \$	Volumul total al vânzărilor (2010), mil.lei	Volumul vânzării producției industriale (2010), mil. lei
ZAL Expo-Business-Chișinău	29,41	61	1011	49,0	464,6	321,4
ZEL Ungheni-Business	42,34	34	1846	31,4	596,7	547,9
ZAL PP Taraclia	36	13	18	15,1	106,1	0,0
ZAL PP Valcăneș	122,30	27	303	11,0	211,5	208,4
ZAL PP Otaci Business	34,19	12	163	3,1	20,0	3,0
ZEL Bălți	121,85	7	1555	6,7	98,8	78,6

Este important să menționăm că 4 zone economice libere sunt amplasate pe teritoriul zonelor industriale ale orașelor mici, care dispun de diferite perioade de operare - ZAL PP Taraclia și ZAL PP Valcăneș 1998-2023, ZAL PP Otaci Business 1999-2004. Zona Economică Liberă Ungheni-Business este una din cele mai tinere și de perspectivă din Republica Moldova, având o perioadă de operare 2003-2044. În prezent, doar ZEL din Ungheni contribuie la dezvoltarea economică a orașului. În celelalte orașe mici ZEL-rile activează la capacități reduse (ZAL PP Vulcănești și ZAL PP Otaci), iar ZAL PP Taraclia și-a sistat activitatea.

Evoluția indicatorilor de performanță ai ZEL Ungheni-Business pe parcursul perioadei 2003-2013, este impresionantă. De la începutul activității sale, anul 2002 până în anul 2013 ZEL Ungheni- Business a înregistrat cel mai înalt spor al investițiilor de 55,8 mil \$ SUA, față de 30 mil. \$ SUA investiți în aceeași perioadă în ZAL Expo-Business - Chișinău. În cadrul ZEL-lor din orașele mici ale republicii, sporul investițional a înregistrat tendințe de creștere, dar nesemnificative ZAL PP Taraclia (2,6 mil \$ SUA), ZAL PP Vulcănești (3,4 \$ mil. SUA), ZAL PP Otaci Business (2,7 mil. \$ SUA). La 1 ianuarie 2012, pe teritoriul zonei libere, erau înregistrați 34 de rezidenți, dintre care întreprinderi cu capital din Italia, Austria, România, Rusia și Belgia. În cadrul întreprinderilor, activau 1846 de persoane, iar volumul total de investiții în zona liberă a atins

nivelul de 31,4 mil. \$ SUA. Principalul gen de activitate al rezidenților este producția industrială (91,8% din vânzările totale). Peste 78,0 % din producția industrială a fost exportată, iar pe teritoriul Republicii Moldova s-a livrat circa 7,0% (figura 5.6).

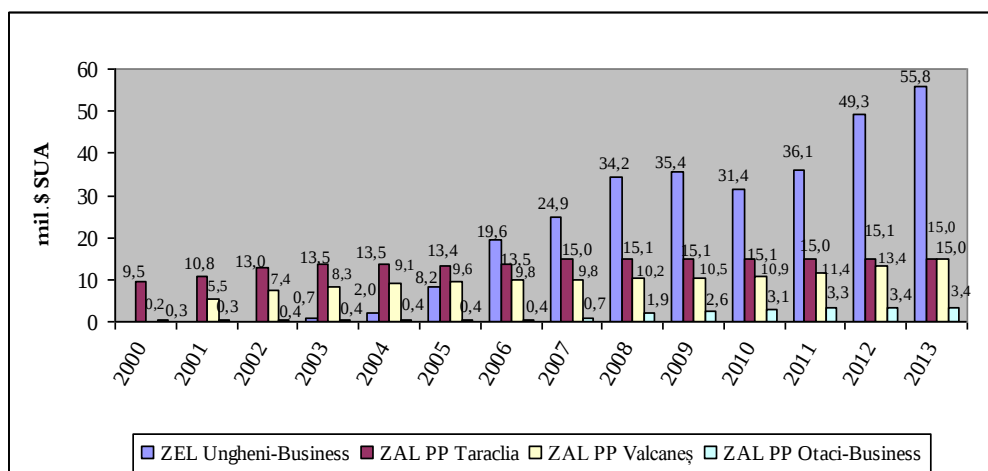

Fig. 5.6 Evoluția investițiilor în zonele economice libere din orașele mici și mijlocii mil. \$ SUA (cumulativ de la începutul activității) [306]

Parcurile industriale reprezintă un model de promovare și dezvoltare a activităților industriale, ca urmare a concentrării potențialului inovativ, intelectual și legal. Baza de dezvoltare a acestor unități, în Republica Moldova, o constituie platformele industriale gigantice construite în perioada Uniunii Sovietice, care pot acoperi necesarul de locații pentru construirea infrastructurii de producție, inclusiv trebuie să dispună de acces la căile de transport și să fie accesibilă racordarea infrastructurii tehnice și de producție a parcului la utilitățile publice (rețele de alimentare cu apă, epurare și canalizare, rețele de alimentare cu energie termică și electrică, conducte de gaze naturale, rețele de telecomunicații etc.). În același timp, studiile de fezabilitate din Republica Moldova prevăd și constituirea parcurilor industriale în zone de tip *green field*, precum (parcul industrial Edineț, parcul industrial din Cantemir și parcul industrial Hâncești). Însă acestea rămân deocamdată la nivel de proiect, despre care nu se cunoaște perioada de realizare [169, 170, 171, 172, 173, 174].

Parcul Industrial S.A., „CAAN” din or. Strășeni, anterior „Mașfrigcomplex”, a fost una din cele din cele 4 întreprinderi de importanță unională, destinată producerii utilajului frigorific pentru toată Uniunea Sovietică. După colapsul din anii '90, întreprinderea a pierdut, totalmente, piața de desfacere și a stopat activitățile de producere. În prezent, compania „CAAN” este societate pe acțiuni, care, de fapt, datorită lansării proiectului de restructurare, în anii '90 ai sec. al XX-lea, încă din trecut activează după principiul unui parc industrial. Însă, datorită faptului că, în perioada analizată, nu exista Legea privind parcurile industriale, compania a fost constituită în baza Legii privind arenda, drept companie de închiriere a activelor neutilizate.

Platforma Industrială CAAN, ce include Parcul Industrial și subzona Strășeni a Zonei Economice Libere Bălți, reprezintă una din cele mai active unități de dezvoltare a industriei printre orașele mici și mijlocii ale republicii. Principalii rezidenți ai subzonei Strășeni a Zonei Economice Libere Bălți sunt companiile cu capital italian: „I Plast TM”, preconizată să producă box-paleți din plastic reciclabili, ÎM „Italprod” SRL planifică producerea utilajului pentru prelucrarea strugurilor. „Energy solaris” SRL – echipament pentru captarea și transformarea energiei solare în scopul încălzirii apei și a încăperilor. „Ceccato Production” – complexuri de spălătorii automate, a mijloacelor de transport rutier, „Eastsord Production” va produce utilaj de sterilizare a instrumentelor medicale, ÎM „Ferpont SRL” va produce structuri din oțel pentru beton armat, iar ÎCS „LMF Climatization” SRL a inițiat proiectul investițional de producere a unităților de tratare a aerului. Acești rezidenți planificau investiții de până la opt milioane de euro doar în prima jumătate a anului 2014 și crearea a cca 400 de noi locuri de muncă. La începutul anului 2014, compania „Romcab” intenționa să investească circa 20 de mln de euro în construcția unei fabrici de producere a articolelor de cablaj și conductori. Această companie devenea, astfel, al 10 rezident al platformei industriale Strășeni.

Parcul Industrial Drochia. În conformitate cu decizia Guvernului Republicii Moldova, în satul Țarigrad (rn.Drochia), pe o suprafață de 13,5 ha, va fi construită o uzină pentru producerea biogazului. Proiectul investițional va fi realizat de firma „BioEnergAgro SRL”, cu susținerea financiară a companiei elvețiene „Mercando Green Tehnology” AG și compania de inginerie „Zorg Ucraina”, specializată în construcția stațiilor de biogaze. Suma totală a investițiilor se ridică la 25 mil. euro. Compania „BioEnergAgro” preconizează să obțină anual 60 mii tone de îngrășăminte biologice. Implementarea acestui proiect va crea aproximativ 100 de locuri noi de muncă cu un salariu mediu de 400 de euro. În afara de aceasta, în sectorul agrar, circa 350 de persoane vor fi angajate în cultivarea biomasei utilizate ca materie primă pentru producția de gaze. Parcul are o poziție avantajoasă din punct de vedere economic, deoarece se află în apropierea traseelor internaționale R7 Soroca-Costești (la hotar cu România) și M74 Brest-Briceni-Chișinău-Tiraspol-Odesa.

Parcului Industrial Fălești. Amplasarea geografică a Uzinei de mașini de salubritate la conexiunea dintre spațiul urban și rural al raionului oferă prioritate atragerii persoanelor cu calificări din diferite domenii (industrial, procesarea producției agricole primare și terțiare). În prezent, procesul de producere, în cadrul „Uzinei de mașini de salubritate din Fălești”, este axat pe realizarea următoarelor produse: utilaj de salubritate pentru iarnă, ștanțarea metalului, utilaj pentru separarea miezului de nucă pe categorii, strunguri pentru calea ferată, lopeți pentru prelucrarea și îngrijirea drumurilor etc.

În vederea aprecierii potențialului forței de muncă pentru crearea parcului industrial din orașul Fălești, s-a identificat un areal de cercetare total, în raza de 30 km a localității, care

cuprinde localități rurale din 5 raioane - rn.Fălești (s.Taxobeni), rn.Gloden (s.Balatina, s.Cajba), rn.Rîșcani (s.Corlăteni), rn.Sângerei (or.Sângerei), rn.Ungheni (s.Petrești și or.Cornești) și mun.Bălți cu un total de aproximativ 377 mii de locuitori. Conceptul de creare a parcului industrial pe teritoriul S.A.,„UMS Fălești” din orașul Fălești este realizabil doar în condițiile identificării și atragerii resurselor investiționale în vederea dezvoltării infrastructurii tehnice și de producție.

Parcului Industrial Cantemir. Terenul destinat pentru amplasarea Parcului Industrial este proprietatea Primăriei Cania și are o suprafață de 9,4 ha, fiind situat în intravilanul satului, în apropierea drumului național auto R37 și la distanța de 760 metri de calea ferată „Prut” din satul Cania. Avantajul principal de care beneficiază locația pentru Parcul Industrial din Cantemir constă în posibilitatea unei coxuni nemijlocită la calea ferată cu ecartament european. Crearea Parcului Industrial Cantemir se va solda cu numeroase efecte pozitive asupra economiei atât la nivel local, cât și regional și național, prin ridicarea nivelului ocupării forței de muncă, crearea condițiilor pentru valorificarea potențialului agricol, diversificarea afacerilor industriale.

Parcului Industrial Hâncești. Terenul destinat amplasării Parcului Industrial Hâncești este proprietatea Administrației Publice Locale Hâncești, are o suprafață de 6 ha și este situat în intravilanul orașului Hâncești, care, fiind traversat de importanțe căi de acces spre România și Ucraina (E 581: Mărășești-Tecuci-Albița-Leușeni-Chișinău-Odessa; E 577: Poltava-Kirovograd-Chișinău-Giurgiulești-Galați), precum și la nivel național (R3- Chișinău-Hâncești- Basarabeasca și R34 Hâncești-Leova-Cantemir), îi asigură o bună accesibilitate rutieră și mobilitate către piețele internaționale. Pornind de la particularitățile de dezvoltare ale raionului Hâncești, domeniile de activitate ale Parcului Industrial sunt: prelucrarea materiei prime agricole și obținerea produselor alimentare, fabricarea de mașini și echipamente, producerea echipamentelor electrice și electrotehnice, transporturi și comunicații (depozitare, prelucrare, ambalare).

Parcului Industrial Căinari a fost creat, la 26 august 2008, prin Hotărârea de Guvern nr.988, în temeiul Legii nr. 164 din 13.07.2007 „Cu privire la parcurile industriale”. Însă, ca urmare a adoptării unei legi noi cu Nr.182, din 15.07.2010 „Cu privire la parcurile industriale”, Parcul industrial din orașul Căinari, din punct de vedere juridic încă nu există. Conform Hotărârii de Guvern nr.988 în 26.08.2008, pentru constituirea parcului industrial a fost repartizată o suprafață de 23,44 ha, situată la marginea orașului. Termenul creării acestuia este de 15 ani.

Orașul Căinari dispune de acces direct la calea ferată, fapt ce-i permite transportarea mărfurilor spre Chișinău, Tighina, Cimișlia, Reni-Basarabeasca, Giurgiulești. Rețeaua de drumuri și de conexiune a orașului Căinari constă în Drumul auto R32 de menire republicană. Orașul Căinari dispune de o economie locală preponderent agricolă. Pe teritoriul orașului sunt înregistrate 85 de gospodării de fermieri. Principalii agenți economici sunt un elevator cu capacitatea de 15 mii tone și Fabrica de vin cu linie de îmbuteliere. În contextul aprecierii

potențialului forței de muncă necesare pentru asigurarea parcului industrial din orașul Căinari, a fost identificată o arie zonală a localității de 30 km, inclusiv 5 localități din jurul orașului sunt situate la aproximativ 5-7 km.

Parcul Industrial Edineț este proprietatea APL Edineț, are o suprafață de 18,6 ha și este situat în partea de nord-vest a orașului Edineț, cu acces nemijlocit la drumul internațional M14 Chișinău-Cernăuți și ieșire la drumul european E583. De asemenea, este amplasat la distanța de 63 km până la calea ferată Otaci, și la o distanță de circa de 98 km de Aeroportul Internațional Liber „Mărculești” (rn.Florești). Reieșind din condițiile, pe care le oferă amplasarea terenului destinat PI și din particularitățile de dezvoltare a raionului, domeniile de activitate ale PI sunt: industria textilă și de confecții, prelucrarea pielii și fabricarea încălțămintei, producerea de mobilier, fabricarea de mașini și echipamente, producerea echipamentelor electrice și electrotehnice.

Parcul Industrial Cimișlia va fi creat în baza Întreprinderii Municipale „Servicii Publice Cimișlia”, pe un teren cu suprafața de 40 ha, proprietate publică a or. Cimișlia.

Terenul pentru construcția parcului industrial are acces la drumul de importanță națională R3 Chișinău-Hâncești-Cimișlia-Basarabeasca și la traseul M3 „Chișinău-Cimișlia-Vulcănești-Giurgiulești, care ajunge până la hotarul cu Ucraina (Bolgrad și Ismail). Specificul Parcului Industrial „Cimișlia”, din orașul Cimișlia, va consta în fabricarea produselor lactate, extragerea uleiurilor, producerea, prelucrarea și conservarea cărnii. Crearea parcului va permite atragerea investițiilor locale și străine pentru dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii, inclusiv prin implementarea tehnologiilor inovaționale moderne.

De la începutul activității parcurilor industriale, din volumul total al investițiilor de 317,5 mil.lei, majoritatea au fost realizate doar în cadrul PI „Tracom” (Chișinău) - 80,8% și PI „Bioenergagro” (Drochia) - 13,9%, deși scopul principal al creării PI este de a asigura un echilibru regional în repartizarea capacităților și a volumului producției industriale cu valoare adăugată înaltă. Totodată, din cele 1234 de locuri de muncă create în perioada 2011-2014, peste 96% erau concentrate doar în 2 parcuri industriale - „Tracom” (Chișinău) și „Răut” (Bălți). Conform, studiilor de fezabilitate, se preconizează, ca în perspectiva apropiată, în cadrul PI să fie create 9796 de locuri de muncă, însă fără a se indica proveniența și distribuția lor, în condițiile lipsei acute a acestora, inclusiv în mediul rural [307].

Din punct de vedere al factorului economic, în dezvoltarea așezărilor urbane au fost evidențiate câteva grupe de orașe în dependență de structura lor economică, evoluția de dezvoltare a acestor orașe și locul lor în ierarhia sistemului de așezări urbane [100]:

Prima grupă. La ele se referă orașele cu mărime mijlocie cu o populație în limita de 20-50 mii locuitori. Din grupa dată fac parte 13 așezări urbane, dintre care cele mai mari după mărimea

demografică a lor sunt orașele: Râbnîța (48,5 mii), Cahul (40,7 mii locuitori), Ungheni (40,0 mii), Soroca (38,4 mii), Orhei (36,6 mii), Comrat (25,7 mii), Strășeni (21,5 mii).

Baza economică a acestor orașe s-a format în cea mai mare parte în perioada postbelică, când cele mai multe dintre ele au devenit centre industriale cu profil multiramural. Dar, spre deosebire de orașele mari (Chișinău, Bălți, Tiraspol, Tighina(Bender)), ele au o specializare mai îngustă. Aceste orașe, devenind centre de raioane administrative, îndeplinesc și funcții administrative și socio-culturale de rang raional. În aceste orașe, în prim plan se clasează industria alimentară, cea vinicolă, de conserve, de prelucrare a produselor lactate și a altor materii prime agricole. Conform datelor IDAM, în anul 2012, în aceste orașe erau concentrate 7,1% din numărul întreprinderilor industriale din republică, dintre care 38,1% sunt întreprinderi din industria alimentară și a băuturilor, 49,6% din industria ușoară și 12,3% din alte ramuri industriale. Alături de industria alimentară în aceste centre se dezvoltă și unele ramuri ale industriei ușoare și grele - metalurgică și de prelucrare a metalelor, industria materialelor de construcție, confecții. În structura economică a acestor orașe este evidențiată și agricultura prin prezența a 1100 gospodării agricole, dintre care 93,0% au suprafață de până la 10 ha. Din această grupă de orașe doar în Ceadâr-Lunga și Comrat se observă o tendință de consolidare a terenurilor agricole și formarea gospodăriilor mai mari de 10 ha, care constituie 40% și respectiv 80% din numărul total de gospodării agricole. Este relativ bine dezvoltată sfera serviciilor cu 33,6% din numărul de întreprinderi din acest domeniu din republică. Cea mai înaltă pondere este deținută de serviciile personale 40,0%, întreprinderi de reparație a tehnicii auto - 16,5%, servicii de transport 15,0% etc.

Grupa a doua de orașe. La ea se referă așezările urbane mici cu o populație în limita de 10-20 mii de locuitori. Ea este cea mai numeroasă grupă de orașe (25). Majoritatea dintre ele au căpătat statut de oraș în perioada postbelică, odată cu construcția unor întreprinderi mari ale industriei alimentare, celei de zahăr în Regiunea de Nord, de vinificație și de conserve în cele de Centru și de Sud. În aceste orașe sunt concentrate 448 de întreprinderi industriale, sau aproape 40,0% din numărul lor total de întreprinderi, din orașele mici și mijlocii. În structura economică a acestor orașe industria alimentară se clasează pe primul loc. În multe dintre aceste centre producției alimentare îi revine 80,0% din totalul producției industriale. Baza de creștere a unor orașe din grupa dată a fost determinată de prezența unei singure întreprinderi mari, precum sunt cele de producere a zahărului în orașele Glodeni, Fălești, Dondușeni, de producere a conservelor în Cupcini, Grigoriopol, a vinurilor în Călărași, Nisporeni, Vulcănești. O altă particularitate a bazei economice a acestor orașe constă în îmbinarea industriei alimentare cu cea a sectorului agricol (agricultura și prelucrarea zahărului în regiunea de Nord, agricultura și vinificația în

regiunile de Centru și de Sud). În activitatea agricolă sunt antrenate peste 9000 de gospodării sau 70,0% din numărul total înregistrate în orașele mici și mijlocii. Majoritatea acestor gospodării, au suprafața mai mică de 10 ha. În sfera serviciilor activează 774 de întreprinderi, care au o repartiție neuniformă pe localități urbane, determinate de importanța lor funcțională și poziția geografică. Astfel, 56,0% din numărul de întreprinderi din această sferă de activitate economică sunt concentrate în 3 orașe (Durlăști cu peste 300 de întreprinderi, Călărași - 78 și Ialoveni - 49 de întreprinderi). Infrastructura de deservire este slab dezvoltată în orașele Leova, Fălești, Nisporeni, Taraclia și Basarabeasca.

La grupa a treia de orașe se referă așezările urbane foarte mici cu o populație sub 10 mii de locuitori. Din grupa dată fac parte 11 orașe dintre care 8 dețin o populație sub 5 mii locuitori. Baza economică a acestor orașe este destul de neomogenă. Unele dintre ele (Ghindești, Biruința, Frunze), inițial, au fost așezări rurale, dar odată cu construcția, în perioada postbelică, a unor fabrici de zahăr au fost decretate orașe. În prezent, ele au profil industrial îngust reprezentat printr-o singură întreprindere, iar sectorul agrar în ele este foarte limitat.

În alte orașe (Mărculești, Șoldănești, Telenești), baza economică o constituie unele ramuri de importanță locală – mori, olonițe, producerea nutrețurilor, colectarea, prelucrarea și depozitarea fructelor, fermentarea tutunului.

Grupa a patra de orașe. La ele se referă 12 orașe mici cu o mărime demografică în limita de 2-7 mii locuitori fiecare. Caracteristica de bază a lor constă în pierderea trăsăturilor de așezare urbană, având profil agricol. La ele se referă astfel de orașe mici, precum Bucovăț, Cornești, Vatra, Sângera, Iargara, Cantemir, Căinari, Maiac, Slobozia, Tiraspolul Nou.

Din cele 134 de întreprinderi industriale înregistrate în anul 2012, peste 35,0% sunt întreprinderi din industria alimentară și a băuturilor, reprezentate predominant prin puncte de prelucrare a producției agricole, mori, olonițe și brutării. Aceste orașe mici concentrează 18,6% din numărul de gospodării agricole din republică, unde ponderea suprafețelor de peste 10 ha constituie 95,0%. În același timp se observă că în 3 orașe (Căinari, Bucovăț, și Iargara) sunt concentrate peste 90% din numărul total al gospodăriilor agricole. Din aceste considerente procesul de consolidare al terenurilor decurge foarte lent, doar în orașelul Costești 26,0% din numărul de gospodării au peste 10 ha. În această grupă de orașe este slab dezvoltat sectorul serviciilor, concentrând doar 13,6% din numărul întreprinderilor din acest domeniu din orașele mici și mijlocii. Repartiția acestor întreprinderi, de asemenea poartă un caracter neuniform, fiind determinat de rolul lor în cadrul sistemului de așezări, predominant rurale, cât și de proximitatea față de alte centre urbane mari. Astfel, aproximativ 60,0% din numărul total al întreprinderilor din această sferă sunt concentrate doar în 3 orașe (Vatra, Cantemir și Lipcani).

5.3 Infrastructura orașelor mici și mijlocii

Infrastructura așezărilor urbane mici din Republica Moldova s-a format pe parcursul perioadei postbelice. Acestea fiind într-o dependență directă de întreprinderile industriale și agricole locale, care asigurau întreținerea (sistemelor inginerești comune pentru întreprinderi și fondul locativ, instituțiilor medicale și a celor sociale) localităților. În perioada respectivă, obiectivele infrastructurii sociale erau divizate în două grupe. Din prima grupă, făceau parte ramurile infrastructurii orientate spre satisfacerea necesităților socio-culturale, care avea rol de a menține un nivel calitativ de viață al populației prin activitatea instituțiilor de învățământ, ocrotire a sănătății, cultură etc. Cea de-a doua ramură includea instituțiile de deservire materială - transportul public, comerțul cu amănuntul, alimentația publică, care micșorau timpul de muncă al populației pentru acoperirea necesităților spirituale.

La începutul anilor '90 ai secolului al XX-lea, infrastructura așezărilor urbane mici, se caracteriza printr-o rețea foarte diversificată de instituții de menire socială [60]. Din *sfera comercială*, făceau parte 236558 de magazine cu o suprafață de 270047 m² și 963 de cafenele cu 205911 de locuri. Populația era deservită de 71 de unități de prestări de servicii, 222 de frizerii, 210 ateliere foto, 37 de curățătorii chimice, 56 de băi publice, 75 de hoteluri, 149 de case de economii și 144 de oficii de telecomunicații. În *domeniul ocrotirii sănătății*, activau 79 de policlinici, care realizau în total 50106 vizite într-un schimb și 88 de spitale cu 43821 de paturi. *Infrastructura educațională* era alcătuită din 568 de instituții preșcolare, 110 de instituții de învățământ preuniversitar cu predare în limba română, care aveau o capacitate de 102132 de locuri, 116 instituții de învățământ preuniversitar cu predare în limba rusă cu 94151 de locuri și 24 de școli mixte moldo-ruse cu 62781 de locuri. În sfera culturală, activau 13 teatre, 56 de cinematografe, 33 de muzee, 152 de case de cultură și 218 biblioteci.

În perioada de tranziție la economia de piață, infrastructura rutieră, sistemele inginerești, instituțiile de învățământ și cele culturale, fondul locativ multietajat, care se află în gestiunea statului, administrației publice locale sau a populației, a degradat continuu. În același timp, s-a extins semnificativ rețeaua unităților de deservire socială - magazine, cafenele, restaurante, bănci comerciale, frizerii, puncte medicale private, stații PECO etc. A devenit un lucru ordinar, ca într-un oraș mic, o unitate de tip comercial, construită după cele mai noi tehnologii din construcție, să fie înconjurată de clădiri publice care degradează sau drumuri și trotuare deteriorate. Acest lucru știrbește, de fapt, din imaginea și peisajul unui oraș contemporan.

Pentru evaluarea situației infrastructurii din orașele mici și mijlocii, au fost analizate condițiile de activitate pentru principale instituții și obiective de menire social-economică, evidențiind, în același timp, și principalele probleme.

Infrastructura educațională

Instituții de învățământ preșcolar. În anul 2012, în orașele mici și mijlocii din Republica Moldova, erau concentrate 160 de instituții de învățământ preșcolar (grădinițe, grădinițe-creșă, creșe, centre educaționale, școli - grădiniță, grupe de pregătiri din școli) sau 50,0% din totalul pe mediul urban. Suprafața totală a încăperilor a constituit 301,7 mii m², iar suprafața încăperilor grupelor (inclusiv a cabinetelor și sălilor pentru ocupație) 171,0 mii m² cu un număr de 29963 de locuri (figura 5.7). Principala problemă constă în faptul că toate activitățile ce țin de funcționarea și întreținerea instituțiilor preșcolare se efectuează din contul bugetelor unităților administrativ-teritoriale și a proiectelor de asistență tehnică și investiționale. Însă, insuficiența acestor resurse financiare nu pot reține degradarea fizică a edificiilor și uzura morală a bazei tehnico-materiale și didactice a instituțiilor de învățământ primar, fapt ce influențează negativ calitatea procesului educațional [166]. În orașele mici și mijlocii din Regiunea de Sud, se înregistrează cei mai înalți indicatori ai infrastructurii, fiind urmată de orașele din Regiunea de Nord, Regiunea de Centru și orașele mici din municipiul Chișinău.

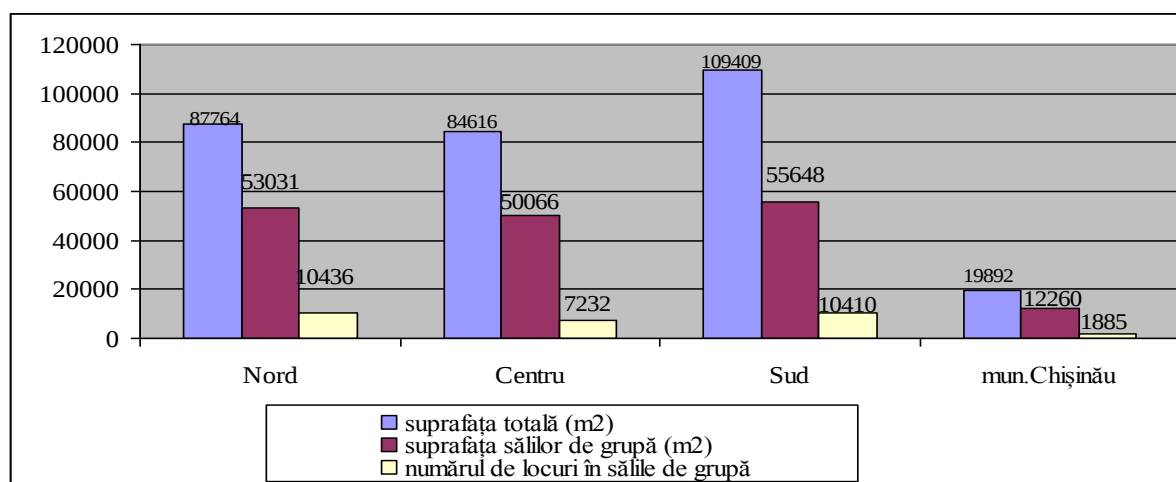

Fig. 5.7 Principali indicatori ai infrastructurii instituțiilor de învățământ preșcolar din orașele mici și mijlocii pe regiuni de dezvoltare, anul 2012

Conform datelor din 2012, în cadrul acestor instituții din mediul urban, au fost instruiți 98497 de copii cu vârsta de până la 7 ani, din care, în orașele mici și mijlocii, 61896 de copii sau 62,8%. Structura pe vârste a copiilor din cele 3 categorii de vârstă preșcolară este prezentată în (figura 5.8). Astfel, în mediul urban, ponderea copiilor cu vârsta de până la 3 ani a constituit 39,4%, între 4-5 ani - 41,6%, iar între 6-7 ani – 19,0% (figura 5.8).

Față de indicatorii generali, pe mediul urban, sunt apropiați cei înregistrați în orașele din Regiunea de Nord și în Regiunea de Sud. Cele mai mari discrepanțe, față de valorile medii se observă în Regiunea Centrală, unde copii cu vârstă de până la 3 ani constituie 69,0%, între 4-5 ani - 20,0%, iar între 6-7 ani - 10,9%. Acest decalaj este determinat de un ritm mai înalt de creștere a ratei natalității, față de alte regiuni ale republicii.

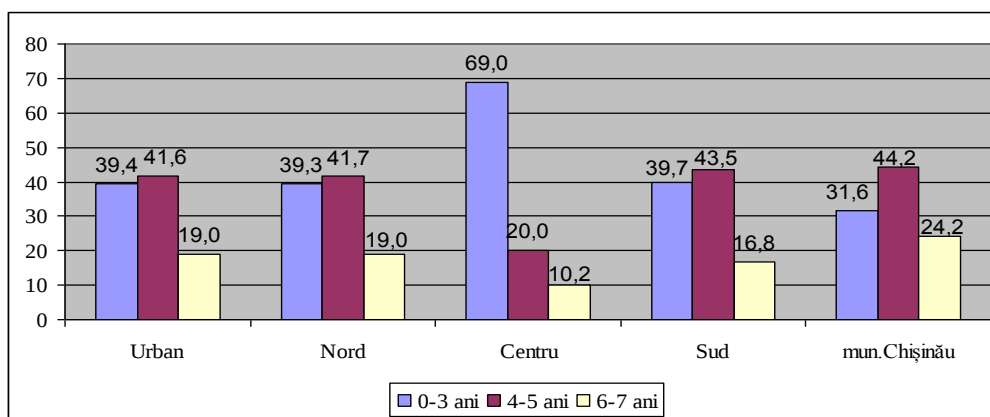

Fig. 5.8. Distribuția ponderii copiilor după categoria de vârstă în instituțiile preșcolare din mediul urban și orașele mici ale Republicii Moldova (anul 2012)

Instituții de învățământ preuniversitar. În anul 2012, în orașele mici și mijlocii din Republica Moldova erau concentrate 192 de instituții de învățământ preuniversitar (licee, școli medii, gimnazii, școli-primare, școli-speciale, instituții extrașcolare, clase pe lângă colegii) sau 56,5% din totalul pe mediul urban. Suprafața totală a încăperilor a constituit 1674,6 mii m², iar suprafața totală a încăperilor școlare 751,8 mii m² cu un număr de 252091 de locuri. Reducerea contingentului de elevi din ultimii ani, în special în clasele liceale, impune necesitatea ajustării rețelei școlare [166]. În orașele mici și mijlocii din Regiunea de Nord, se înregistrează cei mai înalți indicatori ai infrastructurii, fiind urmată de orașele din Regiunea Centrală, Regiunea de Sud și orașele mici din municipiul Chișinău (figura 5.9).

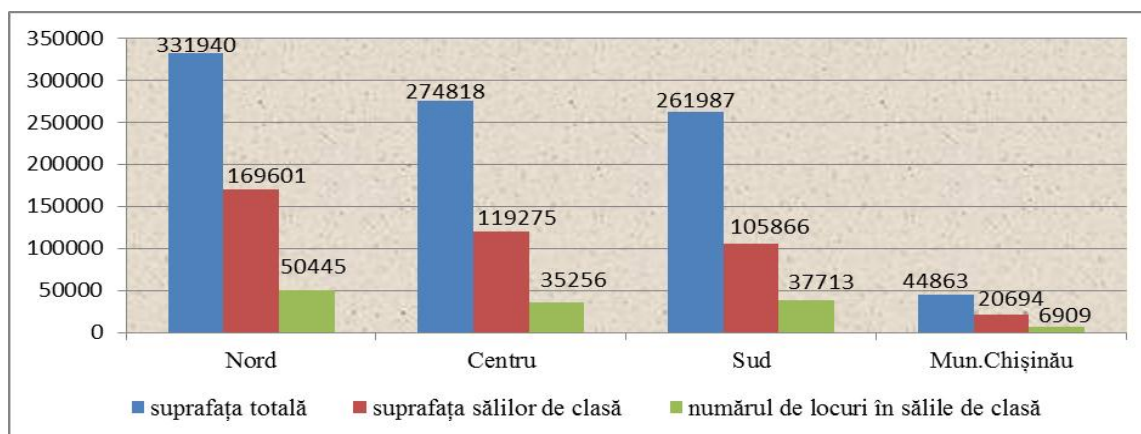

Fig.5.9 Principali indicatori ai infrastructurii instituțiilor de învățământ preuniversitar din orașele mici și mijlocii pe regiuni de dezvoltare, anul 2012

Sursa: Datele BNS

Instituții de învățământ secundar-profesional. Majoritatea instituțiilor de învățământ secundar profesional au o capacitate de până la 500-600 de locuri. Toate au în gestiune blocuri de studii, ateliere de producere și cămine studentești. La ora actuală, numărul mediu de studenți într-o instituție, este de 286. Fapt ce determină ca infrastructura existentă să fie utilizată doar în

proporție de 50,0% din capacitate. Reieșind din situația demografică, care s-a creat în ultimii ani, se prevede ca, în viitorul apropiat, numărul de studenți să se reducă și mai mult, iar aceasta va duce, nemijlocit, la creșterea cheltuielilor suplimentare pentru întreținerea infrastructurii acestor instituții de învățământ. În pofida faptului că, în ultimii ani, autoritățile centrale, prin intermediul unor proiecte internaționale, au asigurat diferite instituții cu echipament modern, în marea lor majoritate, acestea continuă să dețină echipament învechit, care nu facilitează dezvoltarea abilităților profesionale [166, p.9].

În acest sens, pentru optimizarea cheltuielilor, au fost reorganizate prin absorbție următoarele instituții Școala Profesională nr.1 și Școala Profesională nr.2, din orașul Cupcini (raionul Edineț); Școala Profesională nr.1 și Școala Profesională nr. 2 din orașul Criuleni; Școala Profesională din orașul Orhei se reorganizează prin absorbția Școlii Profesionale din satul Cucuruzenii de Sus, raionul Orhei [77].

Învățământul mediu de specialitate este organizat în colegii, care funcționează autonom sau în cadrul instituțiilor de învățământ superior de profil, având și subordonare departamentală diferită - Ministerul Educației (colegiile cu profil pedagogic), Ministerul Sănătății (colegiile cu profil medical), Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare (colegiile cu profil agricol), Ministerul Culturii (colegii cu profil artistic), Serviciul Grăniceri (securitate națională) și colegii private. Cea mai înaltă dispersie geografică o dețin colegiile cu profil pedagogic, agricol și medical, care au fost create în perioada postbelică, în vederea asigurării necesarului de cadre calificate într-o perioadă redusă de timp din domeniile prioritare republicii. În prezent, se atestă o neconcordanță între baza tehnico-materială și didactică a necesităților de pregătire a specialistului pentru noile condiții de activitate (intelectuală și de producere) [166] (tabelul 5.10).

Tabelul 5.10 Instituțiile de învățământ mediu de specialitate din orașele mici și mijlocii ale Republicii Moldova [1]

Orașul	Colegii
Soroca	Colegiul Pedagogic „Mihai Eminescu” Colegiul de Arte Soroca Colegiul Tehnic Agricol
Lipcani	Colegiul Pedagogic „Gheorghe Asachi”
Râșcani	Colegiul Agroindustrial
Călărași	Colegiul Pedagogic „Alexandru cel Bun”
Orhei	Colegiul Pedagogic „Vasile Lupu” Colegiul de Medicină
Ungheni	Colegiul Agroindustrial Colegiul de Medicină Colegiul Național al Poliției de Frontieră
Hâncești	Colegiu de Construcții
Comrat	Colegiul Pedagogic „Mihail Ciachir”
Cahul	Colegiul Industrial – Pedagogic Colegiul de Medicină

Instituțiile de învățământ superior au fost înființate în orașele mici și mijlocii din Sudul Republicii Moldova (Cahul, Comrat și Taraclia). Apariția acestor instituții se datorează lipsei unui centru multifuncțional în cadrul regiunii, poziției geografice izolate față de capitală, dar și specificului multinațional al populației (bulgarii și găgăuzii). Existența universităților de la Comrat și Taraclia, reprezintă de fapt, un instrument pentru asigurarea unei autonomii politice, și nu a celei „culturale” pentru unitățile administrative locuite de etniile minoritare. Acest fapt reiese din structura organizatorică a instituțiilor respective, unde nu se acordă atenția necesară păstrării și cultivării valorilor naționale (culturale, lingvistice și istorice), dar în pregătirea unor specialiști necompetitivi pe piața muncii.

Biblioteci publice. În orașele mici și mijlocii, sunt concentrate 119 biblioteci publice dintre care, în clădiri proprii, se găseau 34,0%, în localuri reamenajate – 36,0%, în spații arendate – 12,0%, iar în spații speciale – 10,0%. În același timp, 1,0 % din numărul bibliotecilor publice erau în stare avariată iar 7,0% necesită reparații capitale (figura 5.10). Din numărul total de biblioteci, în anul respectiv, doar 60,0% erau asigurate cu calculatoare, 45,4% - conectate la internet, iar 11,8% aveau pagină Web. După mărimea colecțiilor de carte, 72,0% dintre bibliotecile publice orașenești se referă la categoria bibliotecilor care dețin între 10-100 mii de volume, 13,0% între 5-10 mii de volume , 7,0% între 100-500 mii de volume. Celelalte biblioteci dețin colecții sub 5 mii de volume [141].

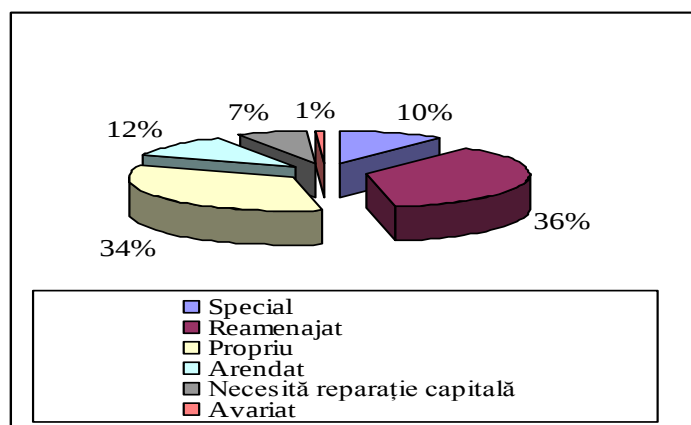

Fig. 5.10. Starea tehnică a clădirilor bibliotecilor publice din orașele mici și mijlocii, anul 2012

Muzee. Actualmente, în orașele mici și mijlocii din republică, activează 25 de muzee. O particularitate specifică pentru aceste muzee constă în lipsa de diversitate. Dacă, în capitală există un muzeu de istorie, de artă, un muzeu de etnografie, unul literar, apoi, în celelalte orașe, toate muzeele sunt de istorie și etnografie, excepție făcând câteva muzee memoriale. Până în anii 90 al sec.XX, toate muzeele raionale purtau titulatura de „muzee ale ținutului natal”. În perioada

de tranziție, a fost schimbată denumirea în „muzee de istorie și etnografie”, nuceul patrimonial și expozițional, rămânând același [123]. Toate muzeele sunt instituții bugetare, aflându-se în subordinea administrației publice locale, acestea beneficiază de surse financiare doar pentru salariile angajaților și întreținerea curentă. De asemenea, muzeele din orașele mici ale republicii sunt slab integrate în circuitul turistic național, ca urmare a situației precare, în care se află acestea. Majoritatea acestor instituții sunt mici cu un patrimoniu sărac, cu spații expoziționale depășite tematic și muzeografic, amplasate în clădiri vechi și avariate. De regulă, în incinta lor, lipsesc panouri/scheme informationale. Puține muzee dispun de magazine de comercializare a suvenirelor, iar acolo, unde acestea există, sortimentul articolelor de artizanat este, de regulă, limitat. Lipsesc sau sunt într-o stare neadecvată grupurile sanitare, magazinele de suvenir, servicii de restaurație. Din această cauză, toate muzeele necesită investiții solide pentru activități de renovare a edificiilor în care sunt amplasate, de conservare a exponatelor și organizare a expozițiilor, de reconstrucție capitală a infrastructurii aferente.

Instituții medicale. Rețeaua de instituții de sănătate din orașele mici și mijlocii este reprezentată, în special, prin spitalele raionale (SR), amplasate în centrele raionale. Astfel, toate localitățile rurale ale republicii se află în raza de acoperire a unui spital. Majoritatea spitalelor raionale sunt considerate mici, având capacități cuprinse de la 100 la 500 de paturi. Din numărul total de 34 spitale raionale, 20 dintre acestea dispun de la 100 până la 250 de paturi, iar 14 spitale cuprind între 251-500 de paturi [121, p.34].

Centrul pentru politici și analize în sănătate a efectuat un studiu cu privire la eficiența spitalelor raionale din Republica Moldova . Acestea au fost repartizate după 22 de criterii, principalele fiind: productivitatea instituțiilor medicale, dotarea spitalelor, gradul de pregătire a specialiștilor și respectarea standardelor de tratament. Printre cele mai bune cinci instituții medicale, se află Spitalul raional Ungheni, urmat de cel din Ceadâr-Lunga. Locul trei este ocupat de Spitalul raional Orhei, după care urmează Spitalul raional Cahul și Fălești. Aceste instituții au înregistrat un nivel înalt de productivitate, au avut un număr suficient de nașteri și intervenții chirurgicale. De asemenea, specialiștii au reacționat prompt în situații extreme. La polul opus, se află Spitalul raional din Basarabeasca, urmat de cel din Leova. În medie, cele 34 de spitale raionale, au fost realizate 8898 de internări, 11320 de consultații de ambulatoriu, 1593 de intervenții chirurgicale și 581 de nașteri, utilizând 83 de medici, 171 personal medical mediu, 238 de paturi și 9945,18 mii lei [106, p.21].

În urma evaluărilor efectuate, s-a determinat că distribuția geografică a spitalelor, asigurarea populației cu paturi, fonduri de paturi și structura acestora, în funcție de profil, nu reflectă necesitățile populației. În consecință, sunt generate costuri operaționale semnificative de întreținere a sistemului spitalicesc.

Majoritatea spitalelor au depășit parametrii internaționali referitori la termenul de exploatare, care încadrează amortizarea deplină între 25 și 33 de ani de la edificare și depinde de tipul de infrastructură și serviciile prestate în incinta acestora. Vârsta medie a unei instituții medicale tipice, în Republica Moldova, este în jur de cca 45 de ani. Este dificilă mai ales situația instituțiilor medicale de nivel raional, care se confruntă cu deficiențe majore în acest sens. Gradul de uzură al echipamentului este înalt atât în instituțiile republicane, cât și în cele raionale. În instituțiile medicale raionale, nu sunt funcționale 20,0% din echipamente, iar în spitalele republicane – 10,0%.

În același timp, costurile ridicate presupun întreținerea și renovarea edificiilor, care au o perioadă de activitate cuprinsă între 20-55 de ani. Din cele 34 de spitale raionale, 8 au fost construite în perioada 1950-1969. Printre cele mai vechi construcții se numără spitalele raionale din orașele Comrat (1959), Orhei (1964), Rezina și Sângerei (1967) și Ceadâr-Lunga (1969). În perioada 1970-1989, au fost date în exploatare majoritatea spitalelor raionale. Până la mijlocul anilor '90, au fost construite spitale în alte 9 centre raionale – Cahul, Soroca, Florești, Taraclia, Fălești, Glodeni, Șoldănești, Basarabeasca și Leova [119, p.52-53].

O problemă actuală, pentru toate spitalele din republică, o constituie gradul înalt de uzură al sistemelor ingineresti (rețele termice, apeduct și canalizare), renovarea blocurilor și asigurarea cu echipament modern. Până în prezent, renovarea blocurilor a fost realizată doar în 3 spitale raionale din orașele Călărași (2009), Glodeni și Ceadâr-Lunga (2011).

Spitalul din raionul Glodeni era, practic, nefuncțional până în anul 2011. În urma lucrărilor, care au costat 10 mln de lei, clădirea spitalului a fost dotată, în proporție de 2/3, cu geamuri noi, mobilier și utilaje medicale de performanță. Reconstrucția secției de pediatrie a spitalului din Ceadâr-Lunga a fost realizată în cadrul unui proiect, care prevede renovarea întregului spital. Costul proiectului este de 9 mil. 500 mii lei. Centrul medical german "Gloria" a acordat, în acest scop, 3,723 mil. lei, iar 5,8 mil. lei au fost alocați de către Compania Națională pentru Asigurări în Medicină.

Bănci. Sistemul financiar-bancar din Republica Moldova s-a dezvoltat în perioada tranziției de la un sistem administrativ de comandă spre unul bazat pe principiile economiei de piață. Totodată, în decursul acestei perioade are loc extinderea rețelelor, filialelor și agențiilor bancare, în majoritatea centrelor urbane din republică. În prezent, pe piața financiară, activează 15 bănci comerciale, care dețin filiale în 37 de orașe (dintre care 35 sunt centre raionale), cu 2039 "puncte" de deservire a clienților. Cea mai mare rețea de deservire printre băncile comerciale o deține Banca de Economii – cu 676 de obiective, inclusiv 37 de filiale, 538 de agenții și 101 bancomate. Moldova Agroindbank, care ocupă locul 3 în ratingul comun (225 de obiective), însă care este lider la numărul filialelor (deschise în toate cele 37 orașe ale Moldovei)

și a bancomatelor (136 de unități). BC Victoriabank, care, în ratingul general s-a situat pe locul 2 cu 235 puncte de deservire, ocupă (alături de BC Moldova Agroindbank) primul loc, după numărul bancomatelor (136), însă cedează simțitor Băncii de Economii după numărul de agenții (67) și băncii Moldova Agroindbank, după numărul filialelor (32). Ultimul loc, în top, îl ocupă Universalbank [309].

Aproape 40,0 % din reprezentanțele bancare sunt concentrate în capitală. În Chișinău activează 808 puncte de deservire a clienților: 117 filiale, 221 de agenții, 463 de bancomate, 7 oficii centrale, care lucrează cu clienții. În "capitalele" din Nord și Sud, care, în ratingul localităților, după numărul punctelor de deservire bancară, ocupă locurile doi și trei, respectiv. În cele două orașe – Bălți și Cahul - filialele, agențiile și bancomatele sunt mai puțin prezente decât în capitală: 130 de obiective la Bălți și 82 – la Cahul. Capitala UTA Găgăuzia – Comrat se află pe locul 8 (51 de obiective). În primele zece orașe, după dotarea cu obiecte bancare, mai intră orașele Soroca – 66 de obiective (locul 4), Orhei – 62 (locul 5), Ungheni – 56 (locul 6), Edineț – 53 (locul 7), Briceni – 47 (locul 9) și Hâncești – 47 (locul 10). Topul este încheiat de orașele Glodeni și Nisporeni cu câte 10 puncte de vânzare a serviciilor bancare. În restul orașelor, sunt prezente de la 14 la 45 obiective de deservire bancară. În general, în toate centrele raionale, exista agenții, filiale și bancomate.

Fondul locativ. Sfera locativă reprezintă o componentă importantă a infrastructurii orașelor mici și mijlocii. Până în anul 1990, construcțiile de locuințe se executau cu preponderență pe verticală, având drept scop menținerea suprafețelor delimitate, conform planurile urbanistice locale. Trecerea treptată la sistemul economiei de piață a determinat ca statul să renunțe la rolul de investitor monopolist, în favoarea privatizării fondului locativ de către populație. În grija populației, a trecut și sfera gospodăriei comunale și de locuințe, care, anterior, a fost întreținută, în principal, din contul dotărilor statului, iar în urma reducerii acestora și a liberalizării prețurilor, se află într-o situație critică.

În conformitate cu prevederile Legii privatizării fondului de locuințe, începând cu anul 1996-1997, din inițiativa locatarilor, a început să fie constituite APLP-uri, care gestionează de sine stătător blocurile locative aflate în gestiunea asociațiilor respective. Fondul locativ gestionat de APLP-uri din orașele mici și mijlocii este constituit din case cu 2-9 niveluri construite în perioada 1948-1986 [92]. Însă, din lipsa experienței, insuficiența capacităților de organizare dar și a resurselor financiare, fondul locativ a rămas într-o stare deteriorată, cu rețele ingineresti uzate și o infrastructură slab organizată. Practic, nu se mai acordă atenția cuvenită modernizării și reconstrucției fondului locativ existent, ceea ce a condus la uzura morală și învechirea, înainte de termen, a multor clădiri. În perioada de criză economică, ca urmare a deconectării de la sistemele centralizate de alimentare cu energie termică, în majoritatea localităților urbane mici și

mijlocii, din Republica Moldova, au fost instalate sisteme autonome de încălzire cu diferite tipuri de combustibil, care nu corespund cerințelor minimale de securitate și exercită un impact negativ asupra mediului ambiant, dar, în special, asupra construcțiilor.

În perioada de tranziție, volumul construcțiilor de blocuri cu multe apartamente în orașele mici și mijlocii a fost destul de modest, iar în unele dintre ele, aceste construcții lipsesc cu desăvârșire. Acest fapt a fost determinat de interesul sporit al populației pentru procurarea apartamentelor în municipiile Chișinău și Bălți, care sunt asigurate la un nivel mai înalt cu infrastructură și posibilități de angajare în câmpul muncii. Conform datelor Inspecției de Stat în Construcții [90] la 01.03.2014, cele mai multe cazuri de acest fel se referă la orașele Fălești, unde construcția a 2 blocuri locative cu câte 5 nivele este sistată din 1986, Dondușeni – 1987, un bloc locativ cu 5 nivele realizat în proporție de 60,0%, orașul Sângerei, 2 blocuri locative începute din 1980.

În orașul Soroca, din lipsa surselor de finanțare, au fost sistate lucrările la 4 blocuri locative, începute în anii 1986, 1991, 1995 și 2011. O situație similară se atestă și în orașul Orhei, când, din anul 1995, au fost abandonate construcțiile a 8 blocuri locative cu 190 de apartamente, care dețin o suprafață de 12200 m². În orașul Ungheni, o serie de lucrări cu privire la construcția blocurilor locative au fost desfășurate în perioada 2006-2011, în proporție de 90% ce presupune finisare interioară și exterioară, inclusiv lichidarea unor obiecții ale inspecției teritoriale în domeniul construcțiilor. Un alt bloc locativ, început în anul 2008, a fost realizat în proporție de 16,0%. Lucrările la acest obiectiv au fost sistate din lipsa surselor de finanțare. De asemenea, nu au fost finalizate 4 case de locuit, acestea fiind realizate între 5 și 50%, care, de asemenea, au fost abandonate. În orașul Cahul, lucrările de construcție a blocurilor locative, în perioada 2005-2012, au fost mai active decât în alte orașe mici, însă până în prezent nu a fost dat în exploatare nici un obiectiv. În anul 2013, au fost inițiate lucrări complexe la 5 obiective privind construcția a două blocuri locative, reconstrucția unor edificii cu schimbarea destinației acestora sau supraetajare prin construcția de mansarde.

Condițiile de locuit reprezintă un indice important al bunăstării populației țării, acestea oferind persoanei satisfacerea necesităților de ordin biologic, psihologic, social și familial. Caracteristica dotării locuințelor cu principalele utilități reflectă gradul de confort al fondului locativ, inclusiv la nivel de localitate urbană. La rândul său, dotarea cu principalele comodități se face în dependență de existența resurselor locale, posibilitățile financiare ale populației, modul de organizare al locuințelor, deoarece construcțiile de locuințe de tip bloc presupun și conectarea la rețelele de alimentare cu apă, canalizare și termoficare.

În anul 2012, fondul locativ urban era asigurat în proporție de 82,0% cu apeduct și canalizare, 78,0% cu încălzire centrală, 95,0% cu gaz (de rețea și lichefiat) din care 82,0% cu gaz

din rețea. În același timp, gradul de asigurare cu utilități diferă pe categorii de orașe. Cel mai mare decalaj se observă în asigurarea cu apeduct și canalizare. Orașele mari (Chișinău și Bălți) sunt asigurate la nivel de 98,0%, iar orașele mici și mijlocii doar 43,0%. Un decalaj înalt se menține în asigurarea cu încălzire centralizată de 95,0% pentru orașele mari și 53,0% pentru cele mici și mijlocii. Dacă, în cazul nivelului de asigurare cu gaz (de rețea și lichefiat), orașele mici și mijlocii sunt asigurate în proporție de 90,0%, atunci cu gaz din rețea, această valoare coboară la nivel de 70,0% (figura 5.11).

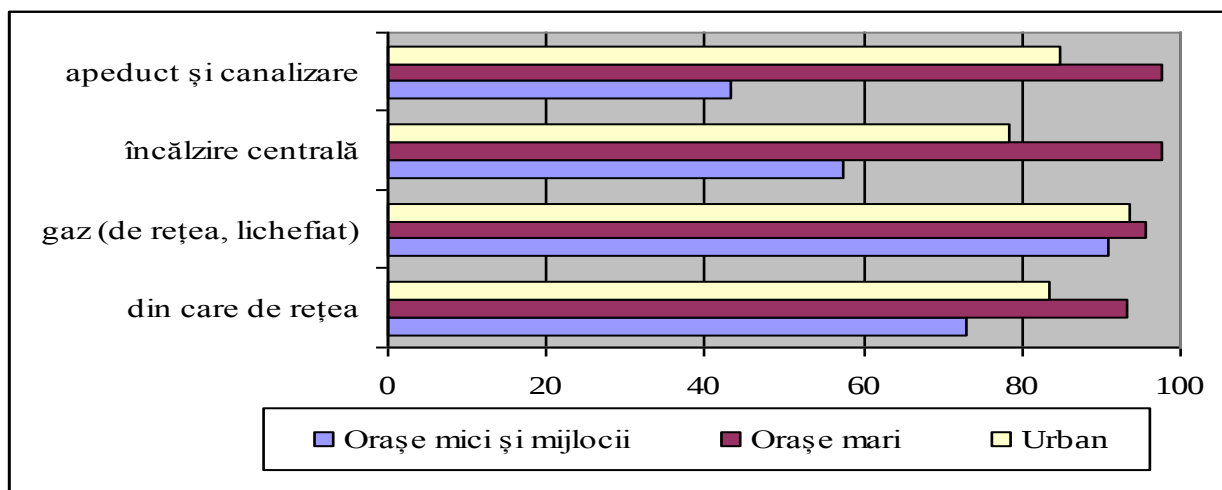

Fig. 5.11 Dotarea fondului locativ cu utilități pe categorii de medii din Republica Moldova, anul 2012

Sursa: Datele BNS

La nivel regional dotarea cu principalele utilități a orașelor mici și mijlocii diferă mai semnificativ (figura 5.12).

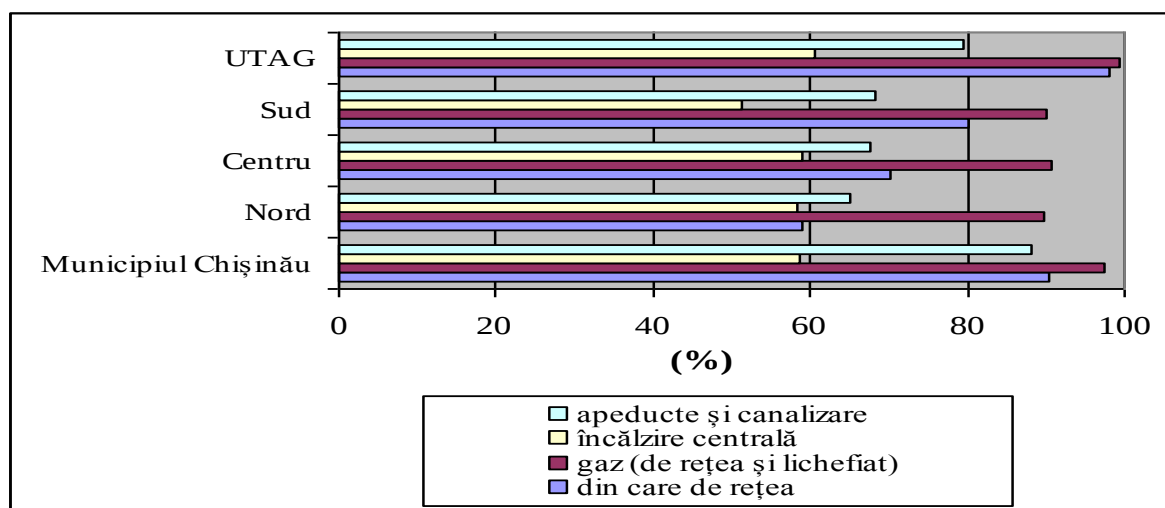

Fig. 5.12 Dotarea fondului locativ din orașele mici și mijlocii cu utilități, pe regiuni de dezvoltare ale Republicii Moldova (anul 2012)

Sursa: Datele BNS

Astfel, gradul de asigurare cu *apeducte și canalizare*, în mediul urban din Regiunea de Nord, constituie 65,2%. Cele mai înalte valori sunt înregistrate în mun.Bălți (85,3%), Rezina (87,7%) și Dondușeni (84,8%), iar cele mai mici, în orașele Șoldănești (44,3%), Ghindești (45,4%), Edineț (47,1%), Mărculești (28,9%) și Costești (29,9%).

Orașele din Regiunea Centrală sunt asigurate la nivel de 67,7% cu cele mai înalte valori înregistrate în orașele - Ungheni (85,5%), Criuleni (81,3%) și Orhei (76,8%). Cel mai slab asigurate cu rețele de apeduct și canalizare sunt orașele mici din zona de Codru, cu condiții geotehnice complicate - Bucovăț (34,4%), Telenești (29,5%) și Cornești (2,8%). Gradul de asigurare a orașelor mici și mijlocii, din Regiunea de Sud, cu apă și canalizare este de 68,3%, fiind mai înalt, comparativ cu celelalte două regiuni. Valori înalte sunt înregistrate de orașele din lunca Prutului – Leova (100%), Iargara (98,1%) și Cantemir (80,2%), iar sub media regională în orașele Basarabeasca (44,2%) și Căinari (47,4%). În UTAG, populația urbană este asigurată în proporție de 79,5% cu apeducte și rețele de canalizare.

Anumite decalaje în asigurarea populației cu servicii de aprovizionare cu apă se observă atât în funcție de poziția orașelor în cadrul regiunilor, cât și de proximitatea față de arterele hidrografice mari ale țării. În **Orașul Edineț**, alimentarea cu apă potabilă este pusă la dispoziție de ÎM „Apă-Canal Edineț” și, individual, de fântâni private. Sistemul de aprovizionare centralizată cu apă acoperă tot orașul. Lungimea totală a conductelor este de 33 km, rețeaua de canalizare are o lungime de 12,2 km. Sursele de alimentare le constituie 28 de fântâni arteziene și 589 de fântâni publice. Din 7040 de apartamente și case din oraș, 4070 sunt conectate la sursa centralizată de alimentare cu apă [129, p. 33].

Orașul Călărași se alimentează din 147 de fântâni de mină, dintre care 106 sunt amenajate. În majoritatea cazurilor, calitatea apei nu corespunde normativelor de apă potabilă după concentrația de azotați, duritate, reziduu etc. În același timp, sunt luate în evidență 41 sonde de apă, dintre care 22 sunt funcționale, 14 sonde sunt exploatate (10 servesc drept sursă pentru consumul de apă potabilă, 4 - în scopuri industriale), altele sunt conservate. Sistemul centralizat de aprovizionare cu apă are o lungime de 67 km și a fost construit în 1961. În prezent, acesta se află într-o stare nesatisfăcătoare, cu termenul de exploatare expirat. La sistemul de canalizare sunt conectați 280 de agenți economici, instituțiile publice din oraș, 5800 de persoane fizice, consumatori cu contract [110]. Sistemul centralizat de canalizare, construit în anul 1961, pe o lungime de 48 km, se află în stare satisfăcătoare, deservește 280 de agenți economici, 2800 consumatori cu contract, instituții publice. Apele uzate recepționate sunt evacuate la stația de

epurare, iar apoi (după tratare) în râul Bâc. Stația de epurare recent construită cu capacitate de proiect 1400 m³/zi, momentan, funcționează parțial. Funcționalitatea stației la capacitate de proiect va fi asigurată, odată cu construcția noii rețele de canalizare în cartierul locativ Vătămăneasa cu o lungime de 4 km, cu conectarea la stația de epurare din orașul Călărași. Serviciile de aprovizionare cu apă, canalizare și epurare a apelor uzate sunt realizate de către Întreprinderea Municipală „Gospodăria Comunal Locativă Călărași”.

Furnizorul principal de apă din **orașul Ungheni** este Întreprinderea Municipală „Apă-Canal”. Apa destinată consumului și distribuită centralizat în oraș provine din captarea apei din râul Prut. Lungimea totală a rețelei de apeduct constituie 83,4 km, inclusiv magistrala principală de distribuție - 21,7 km și rețelele stradale și cartiere 56,3 km. Lungimea totală a rețelei de canalizare - 63,1 km. Stația de epurare a apelor reziduale se află în apropierea satului Valea Mare ce aparține Î.M. „Apă-Canal Ungheni”. Capacitatea de proiect a stației este de 15 mii m³/diurnă. Actualmente, instalațiile de epurare se află într-o stare nesatisfăcătoare [163].

Serviciile de aprovizionare cu apă, canalizare și evacuare a apelor uzate pentru orașele mici ale municipiului Chișinău (Vatra, Durlești, Codru, Sângera), sunt acordate de către S.A. „Apă-Canal Chișinău”, care concomitent prestează servicii în bază de contract și în orașul Ialoveni.

În **orașelul Vatra**, sunt luate la evidență 4 sonde de apă, din care 2 sunt exploatabile, conectate la apeduct, alte 2 sunt conservate. Sistemul de aprovizionare cu apă include 2 apeducte cu lungimea de 18 km, gestionate de S.A. „Apă-Canal Chișinău”. Localitatea este asigurată cu apă din apeduct în proporție de 80%. Sistemul centralizat de canalizare, pe o lungime de 16 km, deservește o parte din agenții economici, instituțiile publice și populația în proporție de 70%. Apele uzate sunt recepționate prin colectorul de presiune și evacuate la stația de epurare a mun.Chișinău [110].

Orașul Durlești se aprovizionează, în mod centralizat, cu apă din apeductul Chișinău-Durlești cu lungimea de 55 km, construit în perioada de până la 2011. La sistemul de aprovizionare cu apă sunt conectate 4038 de case particulare, blocurile locative și instituțiile publice, cu excepția grădiniței de copii nr.3, care se alimentează cu apă din fântâna de mină. Sistemul de canalizare, care se află în proces de construcție până în prezent, funcționează pe o lungime de 39 km. La sistemul de canalizare, sunt conectate blocurile locative, instituțiile publice și de 1766 case particulare [110]. Apele uzate se acumulează la stația de pompare și, prin colectorul de presiune se pompează în sistemul centralizat al mun.Chișinău. Apele uzate din sistemul de canalizare sunt pompate prin 2 stații amplasate în oraș, care se află la balanța SA

„Apă-Canal”. Serviciul de aprovizionare cu apă, canalizare și evacuarea apelor uzate este gestionat de SA „Apă-Canal” Chișinău.

Orașul Comrat este asigurat cu apă potabilă din lacul de acumulare de lângă satul Cioc-Maidan, dat în exploatare, în anul 1999, inclusiv din 5 sonde arteziene. Lungimea totală a rețelei de apeduct constituie 115649 metri. Însă, cea mai mare parte din rețeaua de apeduct se află într-o stare nesatisfăcătoare, deoarece a fost construită încă la începutul anilor '60 ai secolului XX. Acest fapt determină pierderi semnificative de apă. Rețeaua de canalizare a fost dată în exploatare începând cu anul 1989, și asigură doar 30% din numărul de locuitori [287].

Dotarea fondului locativ urban cu gaz din rețea a evoluat pe parcursul ultimilor 10 ani, odată cu aprobarea Programului național de gazificare a Republicii Moldova în anul 2002. În anul 2009, a fost dat în exploatare gazoductul Bălți-Ungheni. În cadrul proiectului au fost construite două gazoducte-branșament și stații de distribuție a gazului (Sângerei și Fălești). Construcția acestui obiectiv este o acțiune prevăzută în Strategia Energetică a Republicii Moldova pentru anii 2007-2020 [76]. În august 2013, a început construcția gazoductului Iași-Ungheni. Localitățile urbane mici din municipiul Chișinău înregistrează cea mai înaltă valoare a nivelului de gazificare – 95,0%. Printr-un nivel înalt de gazificare a fondului locativ urban, se evidențiază UTAG - 98,2%, iar, pe localități urbane indicatorii respectivi se prezintă astfel - Comrat (96,7%), Ceadâr-Lunga (99,7%) și Vulcănești (98,5%).

Fondul locativ urban din Regiunea de Nord este asigurat la nivel de 59,0% cu rețele de gaze. Cele mai asigurate sunt orașele Glodeni (97,4%), Drochia (88,4%), Dondușeni (87,1%) și Florești (78,9%), iar mai slab asigurate sunt orașele mici Cupcini (28,5%), Lipcani (21,4%) și Costești (8,0%). Discrepanțe înalte ale nivelului de gazificare al fondului locativ se înregistrează în Regiunea Centrală cu valoarea medie de 70,2%. Cele mai gazificate localități urbane sunt orașele mici - Strășeni (91%), Orhei (89,1%), Hâncești (76%) și Ungheni (71,6%). Rețeaua de gaze în orașul Ungheni s-au extins în ultimii ani. Cel mai slab gazificat este fondul urban din orașele Telenești (31,3%) și Bucovăț (9,0%), iar orașul Cornești se evidențiază prin lipsa totală a rețelei de gaze. În Regiunea de Sud, valoarea medie a nivelului de gazificare al fondului locativ constituie 80,1%. Prin valori înalte se remarcă orașele - Cahul (100%), Leova (91,6%), Căușeni (91,2%), Cantemir (73,7%) și Cimișlia (83,3%). Slab gazificat este fondul locativ din orașele Căinari (17,9%) și Basarabeasca (5,9%).

În sfera serviciilor comunale, cea mai acută problemă a rămas asigurarea consumatorilor cu agent termic. Randamentul centralelor termice construite, în anii '50-'70 ai secolului XX-lea

era foarte mic. Din cauza gradului înalt de uzură (50-60%), în majoritatea orașelor, pierderile de căldură în rețele ajungeau până la 40,0%, depășindu-le cu mult pe cele normative. Termenul optim de exploatare a rețelelor termice era de numai 10-15 ani și circa 40,0% din ele au depășit această limită, fapt care a dus la pierderi colosale în exploatare.

Pentru renovarea și modernizarea sistemelor de alimentare cu căldură, a fost propusă varianta de creare a mini-CET-urilor, considerate cele mai rentabile și economice. În plus, acestea ofereau posibilitatea de descentralizare a sistemelor termice la nivelul necesităților locale (întreprinderi industriale, blocuri locative, instituții sociale). Orașul Ungheni a fost primul oraș din Republica Moldova care a realizat descentralizarea agentului termic. Descentralizarea a constat în construcția mai multor centrale termice pe teritoriul orașului amplasate în interiorul cartierelor [56, p.4].

Serviciile publice de asigurare cu agent termic cu excepția orașelor mari s-a menținut doar în 10 localități urbane mici și mijlocii. Conform datelor cu privire la balanța termoeenergetică din anul 2011 (Anexa 19), în orașele Republicii Moldova, s-au produs 2084,7 mii Gcal, dintre care întreprinderilor din orașele mici prestatoare de servicii le revin doar 56,3 mii Gcal sau 2,7% din volumul energiei termice produse. Consumul propriu de energie și pierderile în rețea în medie pentru orașele mici, au constituit 12,2 Gcal sau 22,7%, spre comparație valoarea medie a pierderilor înregistrate la întreprinderile din municipiile Chișinău și Bălți a constituit 404,1 Gcal sau 20% din energia termică produsă. Cele mai mari pierderi în rețea au fost înregistrate în orașele Călărași (34,5%), Ungheni(21,0%) și Criuleni(15,0%), iar cele mai mici în orașele Comrat (2,0%) și Cahul (2,7%). Volumul total al energiei termice livrate de către toate întreprinderile consumatorilor finali a fost de 1672,8 mii Gcal sau 80,2% din energia termică produsă la întreprinderile furnizoare de agent termic. Orașele mici și mijlocii au livrat consumatorilor finali 47,1 mii Gcal sau 85,9% din volumul energiei termice produse.

Din volumul total de energie termică livrată consumatorilor finali, instituțiilor publice le-au revenit (63,4%), agenților economici- 20,0%, iar consumatorilor casnici-17,0%. La întreprinderile din municipiile Chișinău și Bălți, consumatorilor casnici le-au revenit 75,8% din energia termică livrată, instituțiilor publice - (15,4%) și agenților economici- (8,8%) (Anexa 20).

Pe localități urbane mici și mijlocii, distribuția agentului termic pe categorii de consumatori reflectă nivelul de dezvoltare al orașelor, prioritățile de asigurare cu agent termic, cât și posibilitățile populației de achitare a serviciului. Instituțiilor publice le revin peste 90,0% din consumul energiei termice livrate de către majoritatea întreprinderilor municipale - ÎM „Rețele

termice Glodeni” (90,9%), ÎM „Centrale și Rețele termice or. Orhei” (94,7%), ÎM „Rețele termice Criuleni” (95,5%), ÎM „Servicii Publice Cimișlia” (96,6 %), SA „Rețele termice Cahul” (98,7%), ÎM „Rețele termice Ștefan Vodă” (100%). Consumatorii casnici dețin o pondere înaltă în consumul de energie termică livrată de SA „Comgaz Plus” Ungheni - 48,3%. Pentru ÎM „Rețele Termice mun.Comrat”, ÎM „Antermo” or.Anenii Noi (88,4%) și ÎM „Rețele termice Călărași” (19,3%), principalii consumatori sunt agenții economici.

5.4 Rolul orașelor mici și mijlocii din Republica Moldova în contextul dezvoltării regionale

Până la începutul anilor '90 al secolului XX cadrul de planificare al dezvoltării regionale în Republica Moldova a fost suprapus sistemului administrativ-teritorial. În perioada suveranității statale, abordarea regională se reflectă prin prisma schimbării structurii administrativ-teritoriale, în care influența factorilor etno-politici este prioritară față de considerentele economico-sociale și tendințele dezvoltării regionale din Europa. Structura administrativ-teritorială tradițională în baza raioanelor, în vigoare până în 1999, reintrodusă cu modificări în 2003, s-a caracterizat prin posibilități financiare și capacități de planificare reduse. Organizarea administrativă după modelul județelor, în perioada 1999-2003, ca entități regionale mai mari, a creat mai multe oportunități pentru planificarea regională, însă acestea s-au dovedit a fi prea mici pentru a reduce decalajele create pe parcursul aprofundării colapsului economic din anii '90, dar și în lipsa unei descentralizări veritabile prea mari pentru furnizarea eficientă a serviciilor publice [113, p.9-10].

Criza social-economică și demografică a influențat asupra variației rangurilor orașelor după importanța lor demo-economică, cu evidențierea a 3 subsectoare în evoluția schimbărilor ierarhice pe parcursul perioadei 1989-2012 (figura 5.13).

Variația rangurilor la nivel regional prezintă diferite intensități, fiind afectate, de regulă, sectoarele medii și inferioare, care cuprind un număr important de orașe. În perioada 1989/2012, schimbările ierarhice nu s-au datorat atât dezvoltării unor orașe, cât mai ales regresului în plan social-economic și demografic înregistrate de unele dintre acestea. În acest sens, orașele din sfera de influență a municipiului Chișinău (Durlești, Ialoveni, Codru), cu potențial funcțional redus au devansat în ierarhia demografică orașe importante pentru stabilitatea regională, precum Edineț sau Florești. În general, aglomerația Chișinău, prin puterea sa de influență contribuie la reținerea concentrării resurselor materiale și umane în orașele mici.

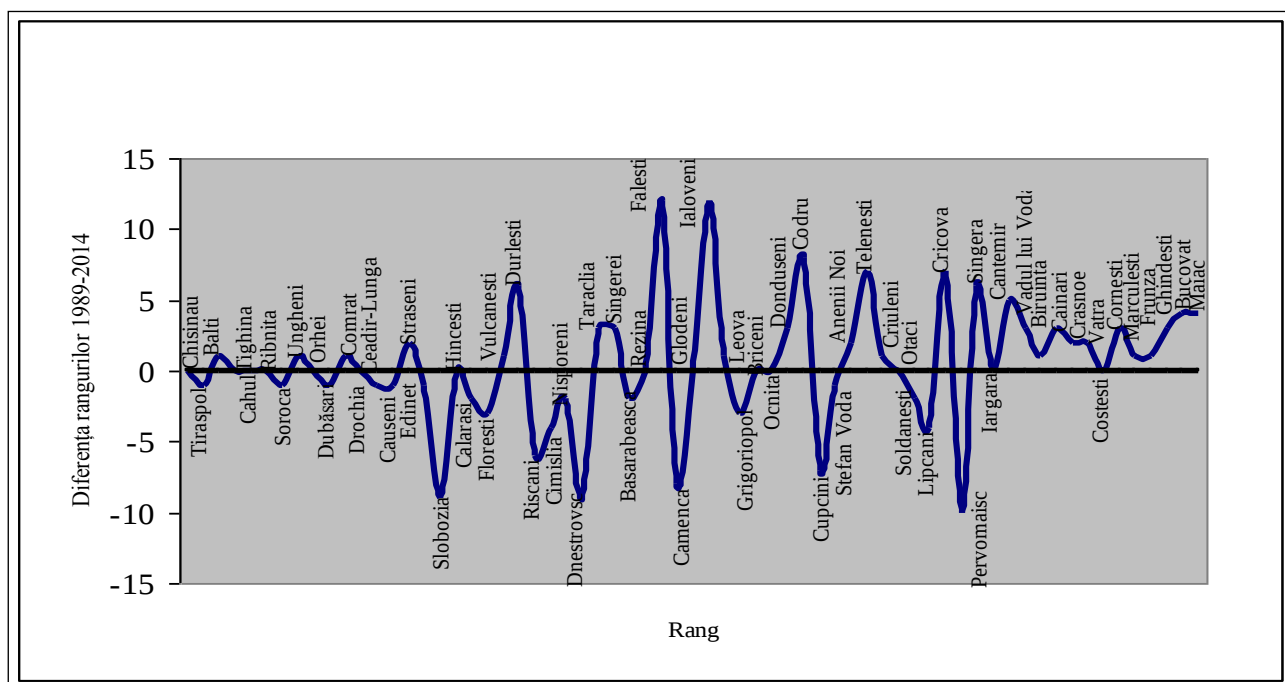

Fig.5.13 Variația rangurilor orașelor din Republica Moldova perioada 1989-2012

Modificările care au intervenit în ierarhia urbană, în condițiile detașării orașului Chișinău de celelalte orașe din sistemul urban al Republicii Moldova, poate fi analizate mai detaliat prin utilizarea modelului relației rang-talie (modelul lui Zipf) pentru anii 1989 și 2012 (figura 5.14; 5.15). Pe parcursul celor 25 de ani ai intervalului, constatăm că procesul de urbanizare, în Republica Moldova, a intrat într-un impas, dovada fiind evoluția descrescătoare a lui R^2 de la 0,9026, în anul 1989, la 0,8853, în anul 2012.

Tabelul 5.11 Parametri statistici ai relației rang-talie aplicată sistemului urban al Republicii Moldova

Sistemul urban	Panta (a1)	Abaterea medie pătratică la regresia liniară (R^2)	Raport de primordialitate (talie oraș rang 1/ talie oraș rang 2)	Număr de orașe
1989	-1,1909	0,9026	3,6	70
2012	-1,1597	0,8853	4,6	66
2012 – peste 10 000 loc.	-0,9868	0,9510	4,6	33

Sursa: realizat de autor

În același timp, panta (a1) se atenuează, ca urmare a detașării orașului primat (Chișinău) de restul orașelor din ierarhie. Acest fapt este vizibil și din creșterea valorii indicelui de primordialitate, de la 3,6, în anul 1989, la 4,6, în anul 2012 (tabelul 5.11).

Aceste transformări pe care le-au suferit parametrii ecuației drepte de regresie se datorează creșterii mărimii demografice a orașului Chișinău, pe fondul reducerii numărului de locuitori în celelalte orașe care urmează în ordinea ierarhică.

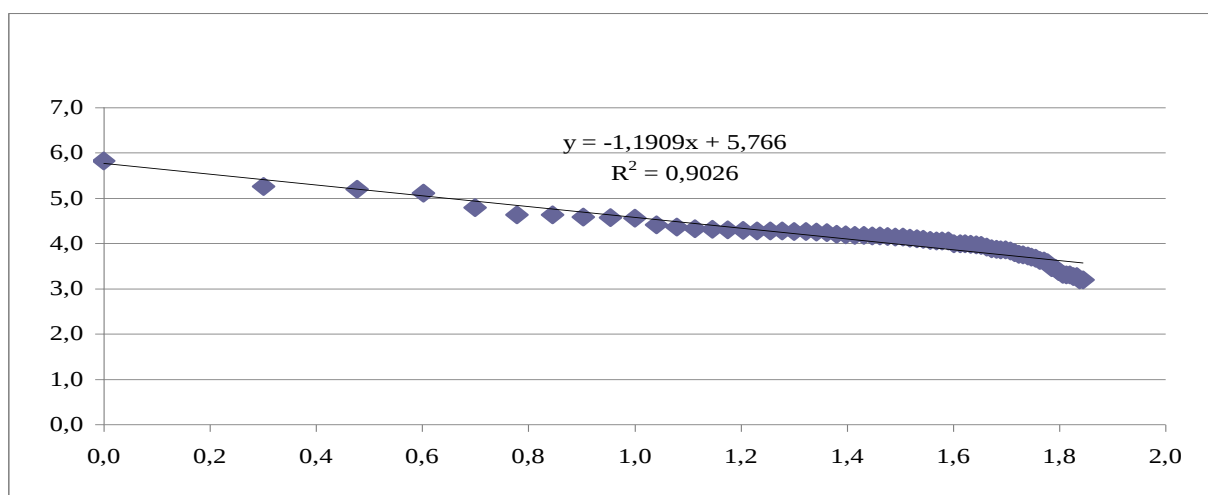

Fig. 5.14 Reprezentarea grafică a relației rang-talie aplicată sistemului urban al Republicii Moldova pentru anul 1989

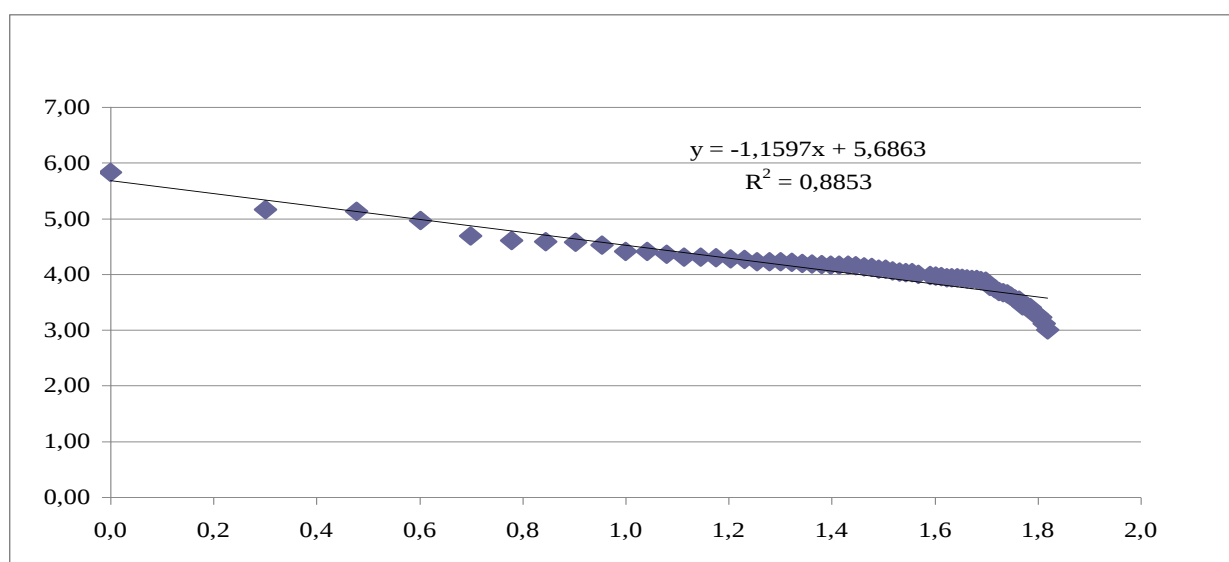

Fig.5.15 Reprezentarea grafică a relației rang-talie aplicată sistemului urban al Republicii Moldova pentru anul 2012

În ambele cazuri, 1989 și 2012, observăm că orașul Chișinău se află deasupra dreptei de regresie, fapt ce indică asupra unui oraș exagerat de mare pentru un sistem urban în care predomină orașe mici și foarte mici.

Dacă am elimina din sistem orașele foarte mici (sub 10 mii de locuitori), panta dreptei de regresie s-ar menține subunitară, însă dimensiunea lui R^2 ar crește la 0,951 față de 0,8855 caracteristic pentru întreg sistemul urban al țării (figura 5.16). Valoarea înaltă a lui R^2 (distribuție calculată), argumentează caracterul non-urban al orașelor din Republica Moldova de talie mică și foarte mică și demonstrează, în același timp, caracterul voluntarist al obținerii statutului urban.

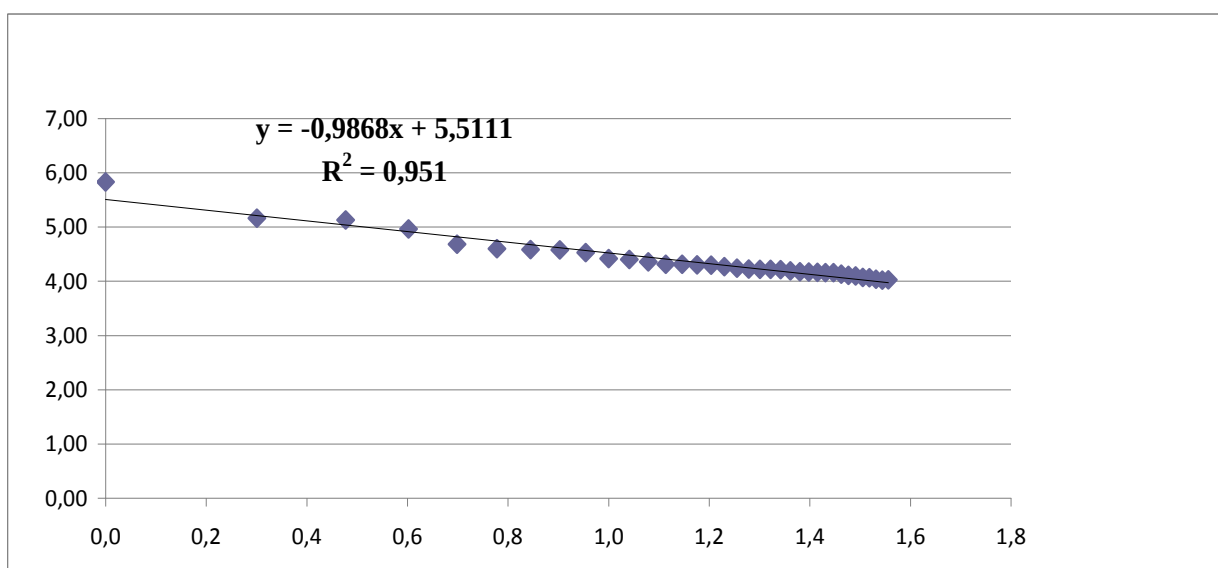

Fig.5.16 Reprezentarea grafică a relației rang-talie aplicată sistemului urban al Republicii Moldova fără orașele mici sub 10 mii de locuitori pentru anul 2012

Totuși, relația rang-talie, aplicată ierarhiei orașelor a căror talie este de peste 10 mii de locuitori, evidențiază o hipotrofiere a capitalei, în raport cu palierul ierarhic inferior. În plus, se observă că, pentru o echilibrare a sistemului urban, orașul Chișinău înregistrează un surplus de populație. Orașele secundate își păstrează, în continuare, un ecart considerabil față de valorile calculate. Toate acestea demonstrează menținerea rigidității unui sistem urban creat și controlat minuțios de autorități, căruia îi lipsește un palier urban intermediar, capabil să restructureze subsistemele urbane regionale. Conform calculelor efectuate, s-a determinat că, pentru situația din anul 1989, orașul Chișinău n-ar fi trebuit să depășească 584 mii de locuitori, iar, în prezent, această cifră trebuie să fie mai mică de 500 mii (tabelul 5.12).

Tabelul 5.12 Populația reală și populația calculată conform dreptei de regresie

Rang	Populația reală în 1989	Populația calculată în 1989	Populația reală în 2012	Populația calculată în 2012	Populația calculată în 2012 (> 10 000)
1	661414	583445	674500	485623	324 414
2	181862	255587	144900	217385	163 709
3	157068	157696	133800	135833	109 723
4	129969	111963	91900	97311	82 612
5	61352	85838	47900	75125	66 286
6	42624	68081	39600	60804	55 369
7	42225	57503	38400	50857	47 516
8	37677	49047	37500	43560	41 689
9	37517	42622	33600	37994	37 110
10	35806	37592	26000	33620	33 442

Totodată, ecuația dreptei de regresie permite estimarea populației fiecărui oraș ierarhizat, inclusiv pentru orașele mici și mijlocii, în condițiile în care legea rang-talie ar fi strict respectată. Astfel, în prezent, pentru atingerea unui echilibru demografic între orașele republicii, se recomandă ca orașul Cahul să atingă în jur de 60 mii de locuitori, orașul Ungheni - 50 mii, orașul Soroca - 45 mii iar orașul Orhei 40 mii de locuitori [51, p.128].

Conform morfologiei graficelor de mai sus sistemul urban din Republica Moldova se încadrează în rândul celor cu un regim economic planificat. O astfel de structură ierarhică, indică asupra faptului că procesul de sistemogenează urbană încă nu este finalizat, deoarece persistă încă un număr destul de mare de orașe mici, care nu își găsesc rolul în cadrul sistemului urban [51, p.144].

Sistemul urban din Republica Moldova are unele asemănări cu cel din România, în contextul decalajelor care există între capitala țării și celelalte orașe care îl secondează, fiind prezentate în baza indicatorilor distribuției reale: panta (a_1), raportul de primordialitate și reziduurile calculate (R^2). Cu toate acestea sistemul urban din România este mai echilibrat din perspectiva existenței unor orașe ca (Iași, Cluj, Timișoara) cu o populație de peste 300 de mii de locuitori, care aspiră la calitatea de metropole regionale (Anexa 24).

Astfel, procesul de dezvoltare regională din Republica Moldova continuă să fie unul foarte dezechilibrat, deoarece municipiul Chișinău, și într-o măsură mai mică municipiul Bălți, reprezintă cele mai dezvoltate unități administrativ-teritoriale [114, p.25]. A devenit o realitate recunoscută faptul că activitățile economice, culturale, științifice au tendința de a se concentra în regiuni cu un potențial demografic mai mare. Astfel, în mun.Chișinău majoritatea sectoarelor și domeniilor economice și sociale, indicatorii de dezvoltare sunt de cel puțin 2,5 ori mai mari decât media pe țară. Însă, conform experților în domeniu, succesele economico-financiare ale municipiilor Chișinău și Bălți nu pot asigura creșterea economică a întregului teritoriu al republicii [42]. Dezechilibrul din dezvoltarea economică și socială, la rândul său, a contribuit la declinul *orașelor mici* și subdezvoltarea comunităților rurale. Acest lucru este vizibil din evoluția ratei sărăciei din orașele mici și mijlocii, comparativ cu celelalte medii de reședință, în special pe parcursul perioadei 1998-2012 (figura 5.17).

Pentru primii ani analizați (1998-1999) rata sărăciei în orașele mici s-a menținut la același nivel cu mediul rural, având o tendință de creștere în perioada respectivă de la 60 la 80%. Valoarea ratei sărăciei absolute atinse de orașele mici, în anul 1999, era cu 10 p.p. mai mare decât totalul pe țară și cu 38 p.p. mai mare decât în orașele mari. În următorul an, cu excepția orașelor mici, în toate categoriile de medii se observă o tendință de scădere a indicatorilor respectivi.

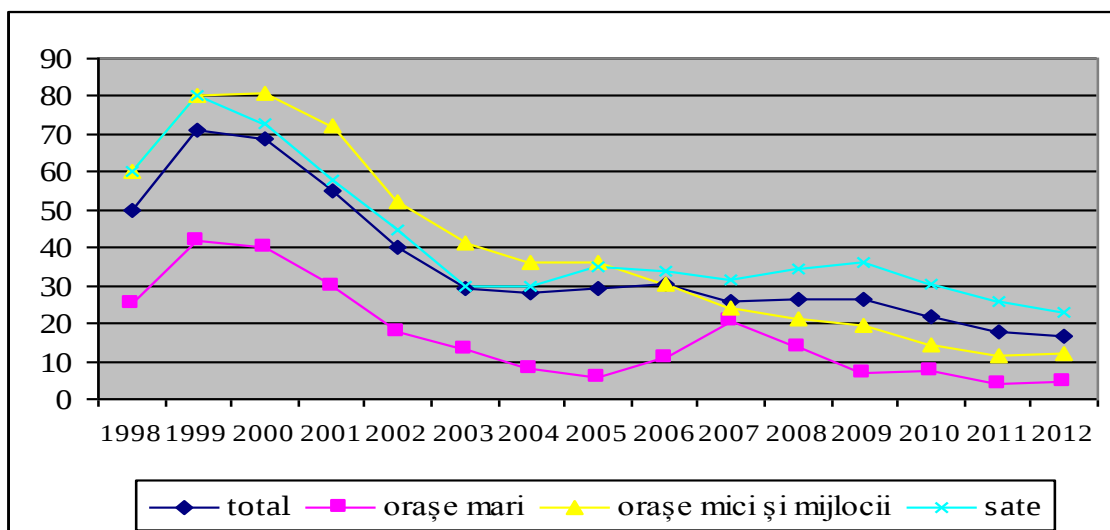

Fig. 5.17 Dinamica ratei sărăciei absolute după mediul de reședință (%) [139, 140]

Astfel, în perioada 2001-2004, orașele mici, în ansamblu, reprezentau zone mai defavorizate decât localitățile rurale și orașele mari. În anul 2005, rata sărăciei în orașele mici, față de anul 2004 a fost în scădere cu 0,1 p.p, în orașele mari cu 0,3 p.p iar în localitățile rurale a fost în creștere cu 0,3 p.p. Conform datelor prezentate creșterea ratei de sărăcie absolută la nivel de țară este determinată, în general, de situația creată în mediul rural și orașele mici.

Pentru perioada 2006-2011, datele statistice indică asupra faptului că nivelul sărăciei în orașele mici a marcat o reducere continuă. În anul 2011, circa 11,3% dintre locuitori aveau un consum lunar mai mic decât pragul sărăciei. Comparativ cu anul 2006, nivelul sărăciei s-a redus cu 18,8 puncte procentuale, iar față de anul 2010 - cu 2,9 p.p. Spre deosebire de orașele mici, în orașele mari (Chișinău și Bălți), în anul 2010, rata sărăciei a înregistrat o ușoară creștere cu 0,3 p.p., după care, în anul 2011, a coborât până la valoarea de 4,2%. Conform experților în domeniu, această creștere a fost cauzată de scăderea veniturilor salariale din aceste municipii, ca rezultat al impactului crizei financiar-economice, ale cărei consecințe s-au resimțit pe parcursul anului 2010.

Problema sărăciei rămâne la un nivel înalt în orașele mici și mijlocii. Datele sondajului sociologic (tabelul 5.13) au arătat că acest fenomen afectează destul de mult locuitorii din orașele Taraclia (21,8 %), Hîncești (17,6%), Dondușeni (14,2%) și Slobozia (9,5%). Deși, este cunoscut faptul că una din principalele cauze ale sărăciei este corupția, sub 10% din cei intervievați au considerat acest flagel social printre probleme importante ale localității lor. În schimb, locuitorii din orașele supuse studiului se confruntă cu o serie de alte probleme sociale, care au o anumită distribuție în ordinea priorităților. Astfel, șomajul reprezintă problema principală a locuitorilor din orașul Hîncești consideră 32,2% dintre cei intervievați, iar în celelalte orașe, fiecare al 5

locuitor este de această părere. Salariile și pensiile mici constituie problema principală a locuitorilor din orașele Dondușeni (37,6%) și Slobozia (31,7%).

Tabelul 5.13 Problemele sociale ale locuitorilor din orașele investigate, %

	Dondușeni	Hâncești	Slobozia	Taraclia
sărăcia	14,2	17,6	9,5	21,8
șomajul	20,3	32,2	21,6	18,3
salarii și pensii mici	37,6	17,1	31,7	16,1
tarifele înalte la serviciile publice	12,2	14,3	8,0	14,2
pături social vulnerabile	4,0	9,7	11,2	11,3
educația tinerilor	5,4	2,1	15	9,8
corupția	6,3	7,0	3,0	8,5

Sursa: Rezultatele sondajului sociologic

Pe lângă problemele enunțate mai sus, locuitorii orașelor se mai confruntă cu problema tarifelor înalte la serviciile publice. Totodată, pentru locuitorii din orașul Slobozia, tarifele la servicii nu constituie una din problemele cele mai mari. Este cunoscut faptul că populația din această regiune a republicii beneficiază de condiții mult mai avantajoase de achitare față de locuitorii din dreapta Nistrului. În schimb, printre problemele importante locuitorii orașului Slobozia consideră situația păturilor social vulnerabile (11,2%) și educația tinerilor (15,0%). Asemenea proporții se observă și în cazul orașului Taraclia. Importanța acordată educației tinerilor se explică prin urmare, prin ponderea înaltă a populației rusofone în cele două localități urbane, care sunt succesoarele unei educații de tip sovietic, în cadrul căreia, dintotdeauna, a fost impus respectul generațiilor tinere pentru cei în vârstă.

Dezvoltarea regională durabilă este un imperativ asumat de Republica Moldova în fața Uniunii Europene, pentru distribuirea echitabilă a șanselor de dezvoltare pe întreg teritoriul țării. În Republica Moldova, despre rolul orașelor mici, în contextul dezvoltării regionale, se menționează în Raportul privind *Calitatea creșterii economice și impactul ei asupra dezvoltării umane* (2006) [33]. Experții în domeniu menționau că, pentru a extinde creșterea economică dincolo de limitele geografice ale municipiului Chișinău și Bălți, Guvernul trebuie să favorizeze apariția unor noi poli regionale de creștere economică în jurul orașelor interregionale: Soroca, Ungheni, Edineț, Orhei, Ocnița, Dubăsari, Hâncești și Cahul. Acest lucru fiind posibil prin încurajarea investițiilor străine anume în aceste zone și prin descentralizarea fiscală și administrativă a procesului de guvernare locală. De asemenea, potrivit experților, o soluție economică pentru majoritatea orașelor mici din Republica Moldova constă în încurajarea

formării unor întreprinderi mici, orientate spre procesarea și exportarea producției agricole provenite din satele alăturate și spre acordarea de servicii gospodăriilor agricole.

Problema dezvoltării orașelor mici în calitate de „*poli de creștere*” se regăsește, de asemenea în *Strategia Națională de Dezvoltare 2008-2011* [164]. Potrivit Strategiei, selectarea localităților, care trebuie să se transforme în centre regionale trebuie bazată pe potențialul acestora de a stimula creșterea economică în orașele și în satele care intră în zona lor de influență. Deși stabilirea și dezvoltarea centrelor regionale va constitui un element-cheie al politicii de dezvoltare regională, aceasta nu înseamnă că dezvoltarea se va limita la aceste centre și la zonele lor adiacente. Desemnarea acestor orașe va genera creșterea economică și în alte orașe-țintă și în zonele lor mai largi de influență.

Conform *Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională (2010)* [165] subdezvoltarea orașelor în calitate de centre urbane poate prezenta o oportunitate pentru politica urbană.

Dezurbanizarea, care a avut loc în anii '90, a dus la criza orașului industrial de model sovietic, iar revitalizarea graduală a economiei Republicii Moldova, probabil, va însemna și reurbanizarea centrelor de mărime medie, cu atribuirea mai multor funcții. Din aceste considerente, este important ca politica de dezvoltare regională să promoveze dezvoltarea orașelor provinciale, în special a celor mijlocii, ca centre urbane multifuncționale, capabile să presteze servicii pentru raioanele din imediata apropiere. Dezvoltarea complexă și omogenă a localităților poate fi asigurată prin crearea unui sistem de autoreglare ce ar contribui la dezvoltarea infrastructurii sociale și de producere, precum și la atragerea investițiilor în orașe, în cele mai diverse activități industriale.

În același timp, conform experiențelor statelor occidentale, iar mai recent și a României se încearcă implementarea modelului policentrist - *a polilor de creștere economică și a polilor de creștere urbană* în cadrul fiecărei regiuni de dezvoltare [157].

Orașele - poli de creștere economică corespund unor concentrări de industrii dinamice, unde investițiile generează efecte importante de antrenare asupra economiei regionale. Efectele acestora influențează nu numai structura economiei regiunii în care sunt localizate, dar și proporția și intensitatea fluxurilor economice dintre regiuni

Polii de dezvoltare urbană îndeplinesc, pe de o parte, rolul de liant între polii de creștere și celelalte orașele mici și mijlocii ale sistemului urban al țării, iar pe de altă parte, au rolul de a contrabalansa dezvoltarea orașelor mari din fiecare regiune și a crea condiții favorabile unei dezvoltări regionale policentrice, provenind și/sau atenuând tendințele de dezvoltare dezechilibrată din interiorul regiunilor, în contextul unor sisteme regionale urbane predominant monocentrice.

Tabelul 5.14 Distribuția polilor de creștere economică și de dezvoltare urbană
pe Regiuni de Dezvoltare a României [308]

Regiuni de dezvoltare	Suprafața (mii km²)	Poli de creștere economică	Poli de dezvoltare Urbană
Nord-Est	36,9	Iași	Suceava, Bacău
Sud-Est	35,8	Constanța	Galați, Brăila
Sud	34,5	Ploiești	Pitești
Sud-Vest	29,2	Craiova	Râmnicu-Vâlcea
Vest	32,0	Timișoara	Arad, Deva
Nord-Vest	34,2	Cluj-Napoca	Satu-Mare, Oradea, Baia Mare
Centru	34,1	Brașov	Sibiu, Târgu-Mureș
București-Ilfov	1,8	-	-

Modelul României presupune existența, în cadrul fiecărei regiuni de dezvoltare a unui pol de creștere economică și a 2-3 poli de dezvoltare urbană (tabelul 5.14). Suprafața unei Regiuni de Dezvoltare, cu excepția București-Ilfov, este aproximativ egală cu cea a Republicii Moldova (Anexa 25). În acest context, pentru Republica Moldova, ar fi necesară desemnarea a 2-3 poluri de dezvoltare, dar cu excepția municipiilor Bălți și Chișinău. Cu toate că, în Republica Moldova, încă la sfârșitul anului 2006, a fost aprobată Legea privind dezvoltarea regională [89], implementarea politicilor în domeniu a demarat abia în anul 2010, odată cu aprobarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională. Modelul de dezvoltare regională cuprinde crearea a șase regiuni de dezvoltare, cu atribuții în domeniul planificării strategice (Nord, Centru, Sud, Chișinău, UTAG și Unitatea Administrativ-Teritorială din Stânga Nistrului) (Anexa 21).

Într-o perioadă relativ scurtă, s-au creat structurile instituționale necesare procesului de dezvoltare regională - Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale, Fondul Național pentru Dezvoltarea Regională (FNDR), Consiliile Regionale de Dezvoltare (CRD) și Agențiile Regionale de Dezvoltare (ADR). Aceste structuri au menirea de-a asigura mobilizarea unor resurse semnificative pe domenii de interes regional, crearea unor proiecte de infrastructură largi în condițiile economiei de scară, dar menținându-se furnizarea de servicii publice mai aproape de cetățeni - la nivel local și raional. Însă, în cadrul acestor regiuni, nu a fost prevăzută concepția polilor de creștere economică.

Având în vedere că mărimea medie a unui oraș din republică este de cca 28.000 de locuitori aparent este asigurat un grad satisfăcător de polarizare (Anexa 21), mai ales că această afirmație este susținută și de un indicator foarte relevant, unde la 1 oraș revin 512,8 km² (respectiv un cerc cu R =12,8 km), în România valoarea acestor indicatori este de 1 oraș/744 km², iar R=15 km. Trebuie amintit și faptul, că pe toată perioadă de până la reforma din anul 1994, accesibilitatea localităților rurale spre centrele raionale a reprezentat criteriul de bază în organizarea administrativ-teritorială a republicii [168]. Astfel, din cele 40 de centre administrative (inclusiv din UTASN și Găgăuz-Yeri), doar 5 din ele au o accesibilitate redusă

pentru localitățile rurale, înregistrând valori înalte ale indicelui de centralitate - Leova (24,9), Ungheni (26,8), Cahul (27,2), Criuleni (27,4), Basarabeasca (28,6), Hâncești (32,9). Cele mai accesibile centre administrative sunt orașele care înregistrează valori mici ale indicelui de centralitate: Nisporeni (16,7), Dondușeni (17,0), Anenii-Noi (17,3), Dubăsari (18,0), Strășeni (18,2), Ocnîța (18,6), Drochia(19,0) (Anexa 23).

Totuși situația este departe de a fi satisfăcătoare, dacă avem în vedere că, în general funcțiile de servire urbană, de calitate, sunt asigurate, la un nivel acceptabil, doar în orașele cu peste 20 mii de locuitori. Din cele 62 de orașe mici și mijlocii din republică, doar 10 orașe (16,1%) corespund acestui criteriu. În aceste condiții, gradul de acoperire, cu astfel de orașe, ar fi de 1 oraș/3383 km² (respectiv un cerc cu R = 32 km), iar mărimea medie - de 31.000 de locuitori, pe când în România mărimea medie a unui oraș mijlociu este de peste 2 ori mai mare (67.500 locuitori) [117, p.44]. Situația cea mai complicată, se atestă pentru 30 de orașe, cu o populație mai mică de 10 mii de locuitori, dintre care, 20 de orașe nu îndeplinesc funcția de centru administrativ. În acest context amintim, că orașul Cantemir cu o populație de 5979 locuitori deservește 50 de sate cu o populație de 56 278 de locuitori, pe când orașul Râbnîța, având 47 949 de locuitori susține 23 de sate cu 24 728 de locuitori.

Astfel, în contextul dezvoltării regionale este necesară identificarea unor centre urbane în calitate de poli de creștere economică, capabile să participe la dezvoltarea unor arii geografice mai extinse, care ar determina în același timp la eficientizarea funcțiilor de deservire urbane.

Concepția de identificare a acestor „poli” este definită în cadrul proiectului *Politică publică privind dezvoltarea urbană echilibrată în Republica Moldova (2012)* [134]. Identificarea orașelor - poli de creștere economică și a orașelor - poli de dezvoltare urbană s-a realizat în baza analizei domeniilor socio-economice relevante și a gradului în care acestea au îndeplinit următoarele criterii:

- Populația economic activă și suprafața administrativă;
- Infrastructura de acces;
- Infrastructura urbană;
- Potențial economic/Nivel de dezvoltare economică;
- Infrastructura de suport de business;
- Capacitate de cercetare-universități, instituții de învățământ;
- Prezența oficiilor consulare străine;

În baza acestor indicatori, a fost determinat coeficientul de polarizare al orașelor.

Clasamentul orașelor ierarhizate după punctajul obținut este prezentat în (figura 5.18).

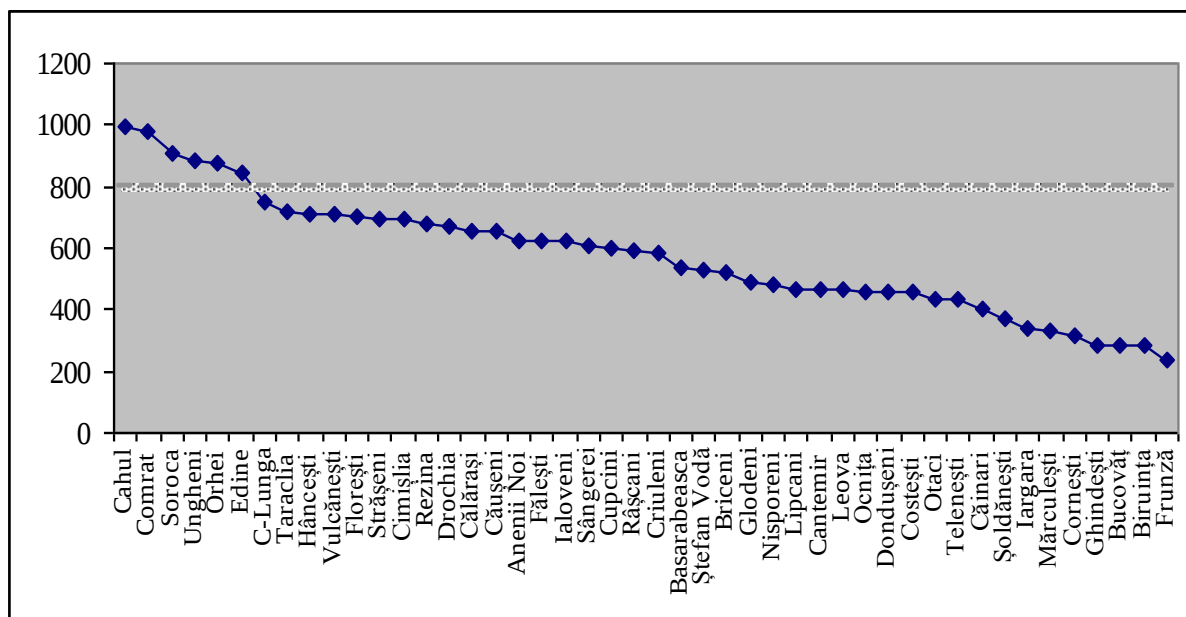

Fig.5.18 Plasarea orașelor mici și mijlocii în baza coeficientului de polarizare
[134, p.30-31]

Linia de demarcație evidențiază 2 grupe de orașe în baza coeficientului de polarizare, totodată, aceste orașe au obținut 80% din coeficientul maxim de polarizare. Ca urmare a criteriilor enunțate mai sus și a punctajului acordat, au fost determinate 6 orașe care pot deveni poli de creștere economică în regiuni: Cahul, Comrat, Ungheni, Soroca, Orhei și Edineț (Anexa 22). Experții consideră că desemnarea acestor orașe, în calitate de poli economici, va duce la transformarea lor în „capitale regionale”. Acest fapt presupune extinderea spectrului de servicii publice și a calității acestora până la nivelul celor din orașele mari – Chișinău și Bălți. Aceste orașe având rolul de nuclee regionale, vor avea impact nu numai asupra populației din orașe, dar și asupra populației din ariile adiacente.

Totuși, în politica de dezvoltare regională prioritatea este acordată *orașelor mici*, care asigură o coeziune socială, economică și teritorială cu zonele rurale mai înaltă, comparativ cu orașele mijlocii [195]. De asemenea, realizarea acestui obiectiv este susținută prin proiecte de dezvoltare, cu impact sporit și asupra comunităților rurale, din următoarele domenii:

a) *Aprovizionare cu apă și sanitarie* - renovarea rețelei de apeduct și canalizare din orașul Otaci, construcția stației raionale de epurare a apelor uzate pentru or. Telenești și satele Inești, Mihălșă și Mihălășa Nouă, construcția apeductului magistral Leova-Iargara cu ramificare spre localitățile rurale din apropiere.

b) *Susținerea dezvoltării sectorului privat* - conectarea Parcului Industrial Edineț la infrastructura de acces și utilități publice; crearea Parcului Industrial regional Cimișlia.

c) *Protecția mediului* - dezvoltarea serviciilor de salubritate pentru or. Florești, Mărculești, Ghindești și localitățile rurale din apropiere; extinderea serviciilor de colectare a deșeurilor din

orașul Șoldănești și a localităților din bazinul râului Ciorna; construcția sistemului de management al deșeurilor din orașelul Iargara.

d) *Sporirea atractivității turistice* restaurarea conacului Manuc-Bey din or. Hâncești pentru includerea acestuia în traseele turistice; Construcția complexului turistic din orașul Călărași; construcția unui centru sportiv pentru tineret din or. Căușeni.

Pentru finanțarea acestor programe și proiecte, sunt utilizate mijloacele Fondului național pentru dezvoltare regională, constituit din alocațiile anuale din bugetul de stat, ca linie distinctă pentru politica de dezvoltare regională. Fondul constituie 1,0% din veniturile aprobate ale bugetului de stat pe anul respectiv, cu excepția veniturilor cu destinație specială prevăzute de legislație. În Fondul respectiv, pot fi atrase și mijloace din sectorul public și cel privat la nivel local, regional, național și internațional, precum și mijloace oferite de programele de asistență din partea partenerilor de dezvoltare, inclusiv a Uniunii Europene.

Pentru a confirma complexitatea politicii de dezvoltare regională, este prezentat spre studiu exemplul Regiunii de Dezvoltare Sud. În acest caz, s-a creat o situație incertă. Pe lângă faptul că are un teritoriu fragmentat în două zone de sud-est și sud, această regiune se confruntă și cu fracționări teritoriale de tipul UTA Găgăuzia și Taraclia, care nu sunt considerate benefice pentru utilizarea teritoriului, deoarece se pierde din eficiența controlului din centru față de localitățile izolate (figura 5.19).

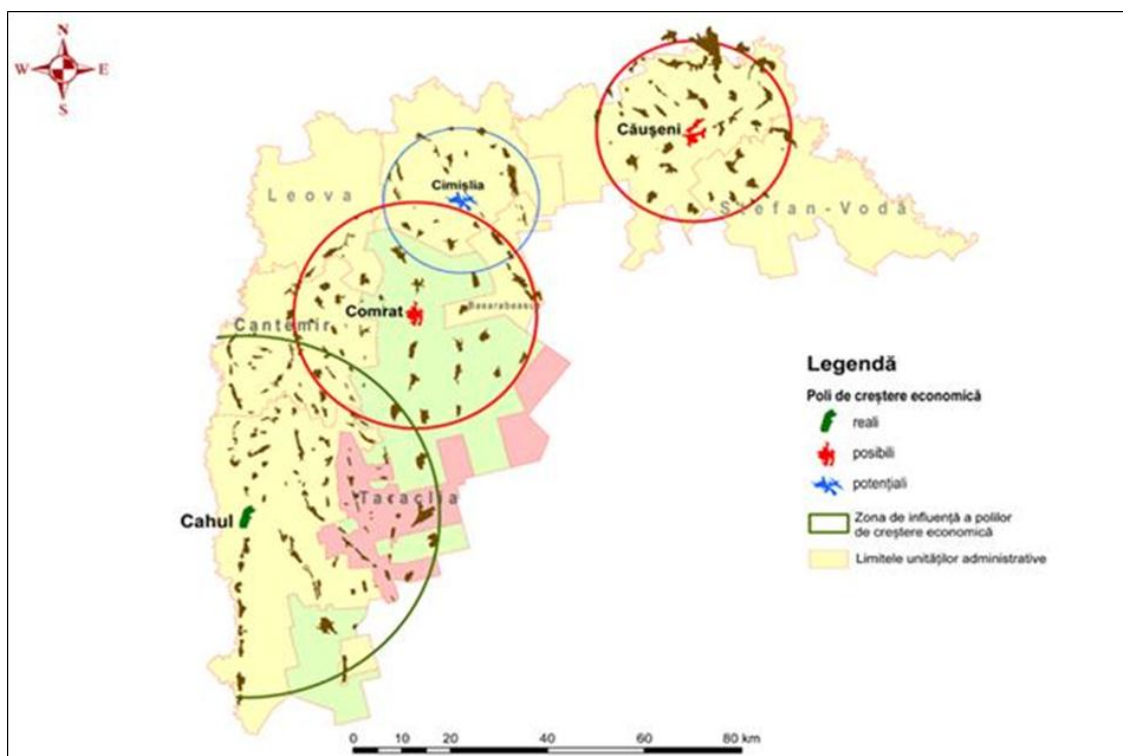

Fig.5.19 Poli de creștere economică în Regiunea de Dezvoltare Sud

Sursa: Realizat de autor

O altă particularitate de bază a Regiunii de Sud constă în faptul că ea nu este arondată în jurul unui pol economic intern, cât de cât important (cum ar fi Bălți pentru RD Nord sau Chișinău pentru RD Centru). În prezent, Cimișlia, Comrat, Cahul și Căușeni sunt principalele orașe care concurează pentru a juca acest rol de pol economic. În partea de sud a regiunii, prin rolul de pol de creștere economică s-a conturat orașul Cahul. Totuși, dacă este să ne orientăm după principiul conform căruia influența unui oraș crește direct proporțional cu mărimea lui demografică, atunci din punct de vedere teoretic, rolul orașului Cahul s-ar extinde la nivelul raioanelor administrative din sudul regiunii Cahul, Taraclia, Vulcănești și o parte din raionul Cantemir. În acest sens, apare necesitatea de a identifica încă un pol urban pentru partea de nord a Regiunii de Dezvoltare Sud. De altfel, în perioada postbelică, autoritățile centrale considerau orașul Comrat cea mai bună soluție pentru crearea unui centru polifuncțional pentru Regiunea de Sud. Acesta beneficia de o serie de avantaje: potențial industrial înalt, poziție centrală în cadrul regiunii, nod de transport. Aceste avantaje sunt percepute mai mult de populația din localitățile rurale învecinate decât de autoritățile centrale. *De exemplu, locuitorii din comuna Sadâc, raionul Cantemir, în anul 2011, și-au exprimat oficial dorința ca satul care numără o populație de circa 2500 de locuitori, să facă parte din raionul Comrat din autonomia găgăuză. Aceștia lucrează, învață, cumpără și vând produse alimentare la Comrat. Până la organizarea UTAG, comuna Sadâc a făcut parte din raionul Comrat. Motivul invocat de locuitori ar fi că până la Comrat sunt 14 km, dar până la Cantemir – 50 km [305].*

În prezent, rolul orașului Comrat este limitat la nivelul UTAG, atât datorită cadrului politic existent, cât și de politica statului de a acorda prioritate, în calitate de pol de dezvoltare, în partea de nord a Regiunii de Sud, orașului Cimișlia. Acest oraș beneficiază, în prezent, de avantajul de a găzdui sediul Agenției de Dezvoltare Regională Sud, cât și de o serie de proiecte orientate spre transformarea localității într-un centru industrial.

Subzona de sud-est a republicii „de facto” nu are relații economice cu restul Regiunii de Sud. Condițiile naturale și ramurile de specializare economică asemănătoare între aceste două subzone nu sunt suficiente pentru a crea o regiune de dezvoltare funcțională. Până la criza social-politică din 1992, raioanele administrative Căușeni și Ștefan-Vodă făceau parte din Regiunea economico-geografică de Sud-Est, adică de peste patru decenii, iar centrul de gravitație era situat în cadrul nodului urban Tighina-Tiraspol. În condițiile actuale, când raioanele de est ale Republicii Moldova (Unitatea Teritorial-Administrativă din Stânga Nistrului) s-au izolat, a apărut oportunitatea, dar și necesitatea de a crea un pol de creștere economică în această regiune a țării. Considerăm, că acest rol i-ar putea reveni orașului Căușeni, care este cel mai mare centru urban (20 de mii locuitori), în partea de sud-est a Regiunii de Dezvoltare Sud. Dezvoltarea

acestui centru urban ar putea contrabalansa sfera de influență a mun. Chișinău asupra localităților rurale din raioanele Anenii-Noi și Ialoveni. Însă, din cauza conexiunilor rutiere foarte proaste, localitățile din RD Sud sunt atrase mai mult de polii economici externi (Galați, Odessa), decât de capitala Chișinău. Din aceleași cauze, și fluxurile economice intra-regionale sunt cu mult sub potențial. Astfel, legăturile economice ale orașului Cahul cu Galați sunt cu mult mai importante decât legăturile orașului Cahul cu Basarabeasca. De asemenea, raionul Ștefan-Vodă este economic mult mai dependent de orașul Odesa decât de orașul Căușeni, în special, în ceea ce privește ocupațiile pentru populație și origine a importurilor.

5.5 Concluzii la capitolul V

- 1) În perioada postbelică creșterea numărului de orașe în RSSM a evoluat în condiții politice și social-economice noi de dezvoltare (industrializarea forțată a economiei republicii, sporul imigrațional din republicile ex-sovietice, migrația populația de la sat la oraș). Rolul de bază în dezvoltarea și specializarea economică a orașelor în perioada respectivă a revenit industriei. Comparativ cu orașele mici, cele mijlocii se caracterizau printr-o structură economică mai diversificată, fapt ce a fost determinat de necesitatea asigurării cu locuri de muncă a unui număr mai mare de populație.
- 2) Începutul perioadei de tranziție economică pentru orașele mici și mijlocii se caracterizează printr-un declin în toate ramurile economiei, prin reducerea volumului de producție, iar ca urmare are loc falimentarea întreprinderilor industriale. După anii 2000, odată cu relansarea economică a republicii, rolul principal în activitatea economică a orașelor mici și mijlocii le-a revenit întreprinderilor mici din sfera neproductivă: comerț , transport, deservirea socială și businessul mic. Acest fapt a fost determinat de specificul economiei naționale bazată pe consum.
- 3) Dezechilibrul în dezvoltarea economică și socială, a contribuit la declinul orașelor mici și subdezvoltarea comunităților rurale, în special, prin creșterea ratei sărăciei care atins la sfârșitul anilor 90 cote de peste 60%. Ca urmare a acestui fapt, în perioada 2001-2004, orașele mici, în ansamblu, reprezentau zone mai defavorizate chiar, decât localitățile rurale. Cu toate că, datele oficiale din anul 2012 indică asupra faptului că doar 11,3% dintre locuitorii orașelor mici sunt afectați de sărăcie, problema în cauză este mult mai gravă, dacă analizăm unele orașe în parte. Datele sondajului sociologic, realizat în anul 2014, totuși au arătat că acest fenomen afectează destul de mult locuitorii din orașele Taraclia (21,8 %), Hâncești (17,6%), Dondușeni (14,2%) și Slobozia (9,5%).

4) Datele obținute în urma realizării sondajului au arătat că populația nu se poate expune cu exactitate asupra situației economice din orașele în care locuiește. Astfel, persoanele care au putut indica domeniile de activitate ale orașelor, majoritatea susțin că, pe primul loc, s-ar afla comerțul cu amănuntul - Hâncești (40,0%), Dondușeni (29,5%), Taraclia (26,0%), Slobozia (10,0%). Agricultură ocupă locul doi consideră 13,0% din respondenții orașului Taraclia și 7,0% din orașul Slobozia. Industria are o pondere mai semnificativă doar în orașul Dondușeni (24,4%) datorită activității fabricii de zahăr și mai redusă în orașul Hâncești (20,0%), ca urmare a activității unor întreprinderi mici din industria alimentară și cea ușoară.

5) Cu toate că, în condițiile dezvoltării economiei de piață un factor economic, care ar urma să impulsioneze dezvoltarea orașelor mici și mijlocii sunt Zonele Economice Libere și Parcurile Industriale, doar ZEL Ungheni deocamdată vine în susținerea acestei afirmații. Astfel, în cadrul întreprinderilor de la ZEL Ungheni activează peste 2069 de persoane. Spre comparație în celelalte ZEL din orașele mici numărul de muncitori a constituit: ZAL „Valkaneș” 390 de persoane, ZAL „Otaci-Busines” 61 de persoane iar în ZAL „Taraclia” 14 persoane. Volumul total de investiții în ZEL Ungheni a atins în anul 2013 nivelul de 55,8 mil. \$ SUA, fiind mai mare de 1,2 ori decât în ZEL Bălți, de 3,6 ori față de în ZEL-rile din Taraclia și Vulcănești și 16,4 ori decât ZAL „Otaci-Busines”.

6) În politica de dezvoltare regională se observă că prioritate este acordată orașelor mici, care asigură o coeziune socială, economică și teritorială cu zonele rurale mai înaltă, comparativ cu orașele mijlocii. Realizarea acestui obiectiv este susținută prin proiecte de dezvoltare, cu impact sporit și asupra comunităților rurale, din următoarele domenii: aprovizionarea cu apă și sanitație, protecția mediului, sporirea atractivității turistice, susținerea dezvoltării sectorului privat.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

A.Concluzii generale:

1. Studiul de față a scos în evidență caracterul eterogen al orașelor mici și mijlocii, atât din punct de vedere funcțional (bază economică, performanțe economice, potențial demografic, resurse naturale existente etc.), cât și din punct de vedere al poziției geografice (poziția în cadrul regiunilor de dezvoltare, rolul orașelor mici și mijlocii în cadrul rețelei și a sistemului de așezări umane etc.) și în același timp, atrage atenția asupra importanței acestor aspecte în formularea unor politici de dezvoltare socio-economică a localităților urbane.
2. În perioada 1989-2012, ca urmare a transformărilor socio-economice și geodemografice a republicii, se observă o tendință de depopulare ale orașelor mici și mijlocii. Procesul de depopulare a avut o intensitate înaltă în orașele din Regiunea de Nord, unde fiecare oraș mic și mijlociu a pierdut, în medie, până la 1/5 din numărul populației, și în UTSN, orașele mici au pierdut fiecare peste 1/3 din numărul populației.
3. Distribuția orașelor Republicii Moldova, după legea rang-talie, pentru anii 1989 și 2012, a evidențiat faptul că, orașul Chișinău a înregistrat o creștere demografică excesivă, pe fundalul unui sistem urban în care predomină orașele mici și foarte mici. În aceste condiții, s-a format un decalaj demografic semnificativ, care destabilizează sistemul urban și pune în pericol dezvoltarea regională în ansamblu.
4. În perioada de tranziție, cele mai afectate de criza demografică și socio-economică au fost orașele mici cu o populație cuprinsă între 10-20 mii de locuitori, care constituie, baza rețelei urbane a republicii, aproape 60% din numărul total de orașe, cu un profil economic preponderent agrar și agroindustrial, iar gradul de susceptibilitate al acestui sistem de localități este determinat de poziția geografică diferențiată în cadrul regiunilor de dezvoltare.
5. În prezent, activitatea economică a orașelor mici și mijlocii este dominată de întreprinderile din sfera comercială și a serviciilor, care constituie, peste 95% din numărul unităților economice, acest fapt a fost determinat pe de o parte de falimentarea întreprinderilor industriale din anii '90 ai secolului al XX-lea, iar pe de altă parte, de creșterea consumului populației de bunuri și servicii.
6. Diferențele cele mai mari între orașele mici și cele mari se observă în dezvoltarea fondului locativ multietajat și a nivelului de asigurare cu infrastructură și utilități publice. Orașele mari (Chișinău și Bălți) sunt dotate cu apeduct și canalizare la nivel de 98,0%, iar orașele mici și mijlocii doar 43,0%. Un decalaj înalt se menține în asigurarea cu încălzire centralizată de 95,0% pentru orașele mari și 53,0% pentru cele mici și mijlocii. Dacă, în cazul nivelului de asigurare cu

gaz (de rețea și lichefiat), orașele mici și mijlocii sunt asigurate în proporție de 90,0%, atunci cu gaz din rețea, această valoare coboară la nivel de 70,0%.

7. Serviciile publice centralizate de asigurare cu agent termic, cu excepția orașelor mari, s-au menținut doar în 10 localități urbane mici și mijlocii. Distribuția agentului termic pe categorii de consumatori reflectă nivelul de dezvoltare al orașelor, prioritățile de asigurare cu agent termic, cât și posibilitățile populației de achitare a serviciului. Instituțiilor publice le revin peste 90,0% din consumul energiei termice livrate de către majoritatea întreprinderilor municipale. Consumatorii casnici dețin o pondere înaltă în consumul de energie termică livrată de SA „Comgaz Plus” Ungheni - 48,3%, iar pentru ÎM „Rețele Termice mun.Comrat” ÎM, „Antermo” or.Anenii Noi și ÎM „Rețele termice Călărași”, principalii consumatori sunt agenții economici.

8. Organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova este o reflectare spațială a relației între comunitățile rurale și centrele raionale, realizată în vederea asigurării accesibilității populației rurale spre serviciile prestate de către administrația raională. Creșterea numărului de centre administrative a creat dependențe micro-spațiale cu zone de influență locală, care în prezent nu sunt actuale din cauza declinului economic al localităților urbane mici și distanțarea lor de la rolul de susținere a localităților rurale.

9. Orașele mici și mijlocii aflate la hotarele republicii sunt slab integrate în sistemul urban din aceeași regiune, ele fiind puternic influențate de unele centre urbane mari ale statelor vecine (Ucraina și România). Aceste relații sunt obiective, deoarece poartă o puternică amprentă geografică, istorică, economică, socială și etnică. Acest fapt este argumentat și de rezultatele sondajului realizat în orașul Dondușeni din Regiunea de Nord și orașul Taraclia din Regiunea de Sud a republicii. În acest sens, s-a demonstrat că orașele Bălți și Cahul trebuie considerate drept poli subregionali.

B. Recomandări practice:

1. Revizuirea legii cu privire la organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, care ar trebui să conțină parametrii calitativi și cantitativi, privind atribuirea unei localități a statutului de oraș. Poate fi preluat modelul României, care prevede, în acest sens, 16 indicatori pentru două categorii funcționale de localități urbane (municipii și orașe).

2. Este necesară o sistematizare a rețelei de localități urbane după importanța lor funcțională, reflectată în denumirea oficială a orașelor. Ca principiu al ierarhiei funcționale, poate fi acceptat sistemul existent în România. Pentru orașele mici și mijlocii ale Republicii Moldova, poate fi aplicată următoarea ierarhie: municipii de rangul II, orașe, comune urbane.

3. Este rațional să se întreprindă mai multe acțiuni din partea Ministerului Dezvoltării Regionale în comun cu Ministerul Economiei pentru stimularea dezvoltării orașelor mijlocii de peste 20 de mii de locuitori din republică, prin acordarea unor facilități ce țin de procurarea locuințelor, angajarea în câmpul muncii, asigurarea cu servicii de calitate etc. În acest sens, ar putea fi susținută politica de urbanizare, fiind cunoscut faptul că mărimea orașelor determină o diversificare a funcțiilor și, respectiv, vor dispărea din rețeaua localităților orașele monofuncționale.
4. Este important ca, în cadrul politicilor și strategiilor de dezvoltare ale țării, să se identifice, în mod separat, orașe care pot deveni poli de creștere economică și orașe în calitate de poli de dezvoltare urbană, pentru o dezvoltare regională echilibrată, și nu a unei dezvoltări periferice propuse până în prezent.
5. Este necesară revizuirea strategiei de „industrializare” a orașelor mici și mijlocii prin intermediul creării parcurilor industriale, care este una ipotetică. Parcurile industriale pot fi dezvoltate doar în orașele mari, unde există condiții de formare a clusterelor industriale (potențial științific și inovativ, instituții de pregătire a cadrelor calificate, resurse umane și materiale). Orașele mici nu dispun de un asemenea potențial. Studiile de fezabilitate elaborate cu privire la Parcurile Industriale nu sunt susținute de cercetări aprofundate în domeniul asigurării cu forță de muncă.
6. Este necesar ca Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei să urgenteze soluționarea problemelor securității demografice, prin crearea condițiilor pentru creșterea natalității, reducerea mortalității și diminuarea migrației externe. În acest scop, trebuie să aibă loc eficientizarea politicilor de ocupare a forței de muncă, creării și dezvoltării sistemului de servicii sociale pentru toate categoriile de cetățeni, în condițiile creșterii accelerate a raportului de dependență demografică și a presiunii demografice.

BIBLIOGRAFIA:

a) în limba română:

1. Abiturient 2012, Chișinău, Universul, 2012, 58 p.
2. Agrigorioaiei I., Palade Gh. Basarabia în cadrul României întregite, 1918-1940. Chișinău: Universitas, 1993, 256 p.
3. Arhiva Biroului Național de Statistică.
4. A.N.R.M. F.3021; Inv. 5r.1, U.p.nr.1176-1178 (anul 1950).
5. A.N.R.M. F.3021; Inv. 5r.1, U.p.nr.1176-1178 (anul 1960).
6. A.N.R.M. F.3021; Inv. 5r.a, U.p.nr.116. Lista întreprinderilor și organizațiilor din orașele RSSM (anii 1958-1959).
7. A.N.R.M. F.3021; Inv.5, nr.9912.
8. Anuarele Inspectoratelor Ecologice Raionale, 2011.
9. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 1990, Departamentul Analize Statistice și Sociologice al Republicii Moldova Chișinău : Universitas, 1992, 282 p.
10. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 1999, Departamentul Analize Statistice și Sociologice al Republicii Moldova, 2001, 526 p.
11. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2000, Chișinău: Statistica, 2002, 502 p.
12. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2002, Chișinău: Statistica, 2002, 526 p.
13. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2003, Chișinău: Statistica, 2003, 704 p.
14. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2004, Chișinău: Statistica, 2004, 744 p.
15. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2005, Chișinău: Statistica, 2005, 560 p.
16. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2006, Chișinău: Statistica, 2006, 560 p.
17. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2007, Chișinău: Statistica, 2007, 560 p.
18. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2008, Chișinău: Statistica, 2008, 578 p.
19. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2009, Chișinău: Statistică, 2009, 564 p.
20. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2010, Chișinău: Statistică, 2010, 564 p.
21. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2011, Chișinău: Statistică, 2011, 564 p.
22. Anuarul statistic al Republicii Moldova, 2012, Chișinău: Statistică, 2012, 564 p.
23. Arbure Z.C., Basarabia în secolul al XIX , tip. Acad. Română, București, 1898, 790 p.
24. Arbure Z.C., Dicționarul geografic al Basarabiei, tip. Acad. Română, București, 1904, 237 p.
25. Bacal P., Studiu economico-geografic al gestiunii protecției mediului înconjurător în Republica Moldova. Teză de doctor în geografie, 2010, 254 p.
26. Bârnea P., Orașul medieval în Moldova: (sec.XV-primul sfert al sec.XVI). Acad.de Științe a Republicii Moldova, Inst.de Arheologie și Istorie Veche. Chișinău, 1997, 84 p.
27. Beaujeu-Garnier J., Chabot G., Geografia Urbană, București: Editura Științifică, 1971, 494 p.
28. Bejan I., Studiu spațial privind utilizarea terenurilor în Republica Moldova. Teză de doctor în geografie, Chișinău, 2009, 168 p.
29. Biroul Național de Statistică, <http://statbank.statistica.md>.
30. Boboc N., Probleme de regionare fizico-geografică a teritoriului Republicii Moldova. În: Buletinul AȘM, Științele Vieții, Nr.1 (307), 2009, p.161-169.
31. Boldur, A. V.Basarabia românească, București: 1943, 188 p.
32. Cadastrul Funciar al Republicii Moldova, 1 ianuarie 2011.
33. Calitatea creșterii economice și impactul ei asupra dezvoltării umane Raportul Național de Dezvoltare Umană, Chișinău, 2006.
34. Cantemir D., Descriptio Moldaviae, Bucuresci, Typographia Curtii, 1872, 154 p.
35. Cazacu P., Moldova dintre Prut și Nistru: 1812-1918. Chișinău: Știința, 1992, 446 p.
36. Chivriga V., Panainte P., Serviciile publice de gospodărie comună în municipii și centre raionale. Raport de performanță. Editura „Arc”, Chișinău, 2013, 88 p.

37. Ciobanu Șt. (academician), Basarabia, Monografie, Chișinău, Universitas, 1993, 450 p.(1926).
38. Cocean P. Filip S., Geografia regională a României. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2011, 246 p.
39. Cocîrlă P., Târgurile sau orașele Moldovei în epoca feudală, sec. XV-XVIII, Chișinău : Universitas, 1991, 188 p.
40. Cocoș I., Rolul migrației în evoluția numerică a populației urbane în Republica Moldova la etapa contemporană. În: Conferința științifică internațională „Competitivitate și inovare în economia cunoașterii”, (28-29 septembrie 2012), ASEM, p.328-329.
41. Codul funciar al Republicii Moldova cu ultimele modificări și completări. Chișinău. Lavilat-Info, 2011, 30 p.
42. Comentarii la studiul privind oportunitatea de modificare a principiului reținerii impozitului pe venit. [http://www.bci.md/media/files/Buletin%20Mai ro.pdf](http://www.bci.md/media/files/Buletin%20Mai%20ro.pdf) (citată 11.03.2014)
43. Concepția Dezvoltării Durabile Urbane a Republicii Moldova. Proiect „Moldova Fermecătoare”, PNUD, Chișinău, 2004, 40 p.
44. Cornea S., Organizarea administrativă a Basarabiei (1812-1917), Cahul: 2003, 143 p.
45. Creangă I., Uțică O., Organizarea administrativă a teritoriului: Cu comentarii la Legea Nr. 191-XIV din 12 noiembrie 1998 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, M. O. Nr. 116-118/705 din 30.12.1998, cu modificări până la data de 3 octombrie 2000, Chișinău: "Tipografia Centrală", 2001, 160 p.
46. Cucu V., Geografie și urbanizare, Iași: Junimea, 1976, 228 p.
47. Cujbă V., Evoluția cercetărilor cu privire la orașele Republicii Moldova. În: Conferința științifică internațională: „Republica Moldova între Est și Vest. Opțiunile tineretului la etapa actuală”, Ch: Universitatea de Stat Tiraspol cu sediul la Chișinău, 2013, p.120-127
48. Cujbă V., Caracteristicile actuale ale migrației populației urbane din Unitatea Teritorial Administrativă din Stânga Nistrului (Teză). În: Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători, 10 martie 2014, Conferința Științifică Internațională a doctoranzilor, Chișinău, UnAȘM, p.61.
49. Cujbă V. Evoluția numerică a populației orașelor mici și mijlocii din Republica Moldova în perioada 1950-2012. În: Conferință Științifică Internațională. „60 de ani de învățământ economic superior în Republica Moldova: prin inovare și competitivitate spre progres economic”. (27-28 septembrie 2013), Volumul I, ASEM, Chișinău 2013, p.329-332,
50. Cujbă V., Evoluția rețelei de așezări urbane din Republica Moldova în perioada postbelică. În: Simpozionul internațional al tinerilor cercetători, Ed.a 10-a, (28-29 aprilie 2012). Ch.: ASEM, 2012, p.206-208.
51. Cujbă V., Ierarhizarea orașelor din Republica Moldova în noile condiții social-economice și demografice. În: Economica. Nr.4(90), Chișinău, 2014, p.124-128.
52. Cujbă V., Influența factorului morfologic asupra repartiției așezărilor urbane din Republica Moldova. În: Buletinul Institutului de Geologie și Seismologie al Academiei de Științe a Moldovei, 2013, Nr.2, p.27-32.
53. Cujbă V., Orașele și târgurile basarabene la sfârșitul secolului XIX în investigațiile lui Zamfir Arbore. În: Conferința științifică internațională: „200 de ani de la geneza problemei Basarabiei. Aspecte social-politice, economice și culturale”, Ch: Universitatea de Stat din Tiraspol cu sediul în Chișinău, 2012, p.158-162.
54. Cujbă V., Unele aspecte ale evoluției așezărilor urbane din spațiul dintre Prut și Nistru. În: Competitivitate și inovare în economia cunoașterii (28-29 septembrie, 2012), Vol.1, Ch: ASEM, 2012, p.332-336.

55. Cobeț D., Dima E., Faifer F., Dicționar Enciclopedic 98 000 de definiții, Ediția a VI-a, Cartier, 2008, 1696 p.
56. Cucoreanu V., Ungheni: Ultima gară a Vestului, prima gară a Estului. În: Moldova Urbană N.6-7, 2005, p.3-8.
57. Dăscălescu N, Regiunea Codrilor Basarabiei: Monografie , Chișinău, "Tiparul Moldovenesc", 1936, 95 p.
58. Deică P., Probleme de terminologie economică. În Terra. Revistă de Informare Geografică a Societății de Științe Geografice din R.S.România. Anul II (XXII), iulie-august 1970, p.81-85.
59. Dicționarul statistic al Basarabiei, Chișinău, Tipografia Societății anonime "Glasul Țării", 1923, 687 p.
60. Dicționar statistic al Republicii Moldova, 4 vol., Departamentul statisticii al Republicii Moldova, Chișinău, 1994, 1538 p.
61. Dogotaru S., Orlova M., Ghid de urbanism și amenajare a teritoriului: Pentru funcționari publici. Chișinău: Tipogr. Sinectica-Com, 2006, 256 p.
62. Donisă I., Bazele teoretice și metodologice ale geografiei, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977, 194 p.
63. Efros V., Dicționar de geografie economică și umană: (cu echivalenții termenilor în limbile engleză, franceză și rusă), Editura Universității din Suceava, 2002, Suceava, 232 p.
64. Eremia A., Răileanu V., Localitățile Republicii Moldova. Ghid Informativ Documentar: istorico-geografic, administrativ-teritorial, normativ-ortografic), Chișinău: „Litera AVN” SRL, 2009, 256 p.
65. Friptuleac C. Gr., Ecologie umană, Chișinău: Centrul Ed.-Poligr. Medicina, 2006, 296p.
66. Gâștescu P., Ecologia așezărilor umane, Editura Universității din București, 1998, 142 p.
67. Giurescu C.C., Târgurile sau orașele și cetăți moldovene din secolul al X până la mijlocul secolului al XVI, Editura Academiei Republicii Sovietice Socialiste România, București, 1967, 380 p.
68. Gotișan I., Evoluții, tendințe și pronosticuri referitoare la piața muncii din Republica Moldova în apropierea acestora de standardele UE, Expert-Grup, Casa editorial-poligrafică „Bons Offices”, 2007, 48 p.
69. Grozav A., Particularitățile teritoriale ale tranziției demografice în Republica Moldova. Teză de doctor în geografie. Chișinău, 2011, 186 p.
70. Guguțui V., Dezvoltarea orașelor mici: probleme și perspective. În: Moldova urbană, N.6-7 (2005), p.40-41.
71. Gumenăi I., Numărul populației evreiești și repartizarea acestora în mediul rural și urban din Basarabia (1812-1861). În: Tyrageția. Revista de Istorie și Muzeologie. Serie Nouă. Vol.III [XVIII] nr.2, Chișinău, 2009, p.179-183.
72. Guțu I., Republica Moldova: Economie în tranziție. Editura „Litera”, Chișinău, 1998, 448 p.
73. Hachi M., Modul de trai al populației Republicii Moldova: Abordare socio-geografică. ASEM, Chișinău, 2005, 246 p.
74. Hachi M., Grosu M., Aspecte privind evoluția structurii etnice din mediul urban al Republicii Moldova. În: Conferința Științifică Internațională „Competitivitate și inovare în economia cunoașterii: Probleme și soluții pentru România și Republica Moldova”, p.97-101.
75. Harta administrativă a României (1918-1940). În: Atlasul istorico-geografic (România). Institutul de Geografie al Academiei Române, 158 p.

76. HG nr.958 din 21.08.2007 cu privire la Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2010. În: Monitorul Oficial nr 141-145, art Nr: 1012.
77. HG nr. 580 din 08.08.2012 cu privire la reorganizarea unor instituții de învățământ secundar profesional. În: Monitorul Oficial nr.166-169, art.Nr.636. din 10.08.2012.
78. Ianoș I., *Dinamica urbană: aplicații la orașul și sistemul urban românesc*. București: Editura Tehnică, 2004, 214 p.
79. Ianoș I., *Orașele și organizarea spațiului geografic (Studiu de geografie economică asupra teritoriului României)*. București, 1987, 152 p.
80. Indicele de deprivare a ariilor mici (IDAM). Datele Ministerului de Economie a Republicii Moldova anul 2006. <http://www.mec.gov.md/ro/content/idam> (vizitat 09.02.2014).
81. Indicele de deprivare a ariilor mici (IDAM). Datele Ministerului de Economie a Republicii Moldova anul 2012. <http://www.mec.gov.md/ro/content/idam> (vizitat 09.02.2014).
82. Ioniță V., Munteanu I., Beregoi I., *Ghidul orașelor din Republica Moldova*. IDIS Viitorul, Editura TISH, Chișinău, 2004, 248p.
83. Ivașcenco Gh. *Moldova urbană*, În: Raport de Stare a Țării, Chișinău, 2007, p.52
84. Împărțirea administrativă a României: Însoțită de Legea pentru unificarea administrativă și de Legea pentru organizarea administrațiunii comunale a orașului București, București: Imprimeria Statului, 1926, 396 p.
85. Lege Nr.306 din 07.12.1994 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial Nr.003.din14.01.1995.
86. Lege nr.591-XIV din 23.09.1999 cu privire la spațiile verzi ale localităților urbane și rurale. În Monitorul Oficial nr.133-134 din 02.12.1999.
87. Lege Nr.191-XIV din 12 noiembrie 1998 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial Nr.116-118, art.705 din 30.12.1998.
88. Lege nr.764 din 27.12.2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial nr.16.art.53 din 29.01.2002.
89. Legea nr.438 din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova. În: Monitorul Oficial nr.021 din 16.02.2007.
90. Lista blocurilor locative aflate în faza de construcție și a celor sistate din diferite motive pe teritoriul republicii. Inspekția de Stat în Construcții conform situației din 01.03.2014 <http://isc.gov.md/libview.php?l=ro&idc=155&id=540&t=/Informatii-publice/Date-publice/BLOCURILE-LOCATIVE-AFLATE-IN-FAZA-DE-CONSTRUIRE-PE-TERITORIUL-REPUBLICII> (vizitat 08.05.2014)
91. *Localitățile Republicii Moldova: Itinerar documentar-publicistic ilustrat*, în 11 vol. Chișinău, 1999-2013.
92. *Managementul fondului locativ gestionat de APLP/ACC în Republica Moldova*, Institutul de Dezvoltare Urbană, Chișinău, 2011, 66 p.
93. Manic S., *Ierarhizarea orașelor din Republica Moldova*. În: *Economica (supliment)*, Chișinău, ASEM, 1997, p.75-78.
94. Matei C., *Impactul migrației populației asupra situației demografice din Republica Moldova*, Chișinău: Departamentul editorial-poligrafic al A.S.E.M., 2005, 176 p.
95. Matei C., Matei A., *Particularitățile actuale ale evoluției populației în Republica Moldova*. În: Simpozionul Internațional „Probleme demografice ale populației în contextul Integrării Europene”, Chișinău (4-15 apr.) 2005, Editura ASEM, p.10-15.
96. Matei C., Matei A., Cebotari M. „Problemele demografice și politica demografică în Republica Moldova”, În: Conferința Internațională „Transformările demografice și socio-economice ale populației. Actualitate și viitor” (5-6 decembrie 2006), Editura ASEM, Chișinău 2007, pag.12.

97. Matei C., Mâtcu M., Rolul orașelor mici în dezvoltarea complexului agroindustrial al Republicii Moldova , Chișinău : A.S.E.M., 2008, 166 p.
98. Matei C., Specificul tendințelor demografice în Republica Moldova. În: Buletin de informație și analiză în demografie "Populație și Dezvoltare", UNFPA, aprilie 2010, p.7.
99. Matei C, Mâtcu M, Sainsus V, Hachi M. Situația demografică, utilizarea resurselor de forță de muncă și migrația populației în spațiul rural din Republica Moldova, Chișinău: ASEM, 2009, 236 p.
100. Mâtcu, M. Rolul factorului economic în dezvoltarea așezărilor urbane din Republica Moldova. În: Conferința internațională "Transformările demografice și socio-economice ale populației. Actualitate și viitor" : (5-6 decembrie 2006), 2007, p. 106-116.
101. Mâtcu M., Hachi M, Populația rurală a Republicii Moldova: cercetări geodemografice, Chișinău : ASEM, 2008, 244 p.
102. Mâtcu M., Sochircă V., Geografia Umană a Republicii Moldova, Ed. a III-a revăzută și adăugită, Editura Arc., Chișinău, 2001, 200 p.
103. Mihăilescu, V., Orașul ca fenomen antropogeografic, în: Cercetări și studii geografice, Tiparul Universității București, 1941, Seria II, vol. 1 (1937-1938), p. 29-40.
104. Mihăilescu V., Densitatea orașelor din România. În: Studia Univ.Babeș Bolyai, seria Geologia-Geographia, fasc.2, Cluj-Napoca, p.274-275.
105. Mihăilescu V., Herbst C., Băcănaru I. Considerații asupra criteriilor complexe de clasificare funcțională a orașelor. În: Probleme de geografie, vol. IX, Institutul de Geologie și Geografie, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1973, 371 p.
106. Mecineanu A., Soltan V., Eficiența spitalelor publice din Republica Moldova: Monitorul de politici, Centrul pentru politici și Analize în Sănătate, Chișinău, 2012, 40 p.
107. Mediul geografic al Republicii Moldova, volumul I, Resursele naturale, Știința, 2006, 183 p.
108. Mișcarea naturală și migrația populației Republicii Moldova în anii 1991-1994: Buletin statistic, Chișinău, 1995, 194 p.
109. Moldova Urbană, nr.6-7, 2005, 50 p.
110. Mustea M., Raport: Situația ecologică din bazinul râului Nistru. Chișinău 2013, 140 p.
111. Neguș Silviu. Modelarea matematică în geografia umană. Editura Științifică, București, 1997, 232 p.
112. Nimigeanu V., Metodologia Cercetărilor Geografice Regionale, Iasi, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Facultatea de Geologie- Geografie- Biologie, Catedra Geografie, 1984, 306 p.
113. Osoianu I., Federalizare sau regionalizare? Experiența europeană, perspectivele Republicii Moldova, Institutul de politici publice, Chișinău, 2003, 50 p.
114. Osoianu I., Prioritățile reformei administrației publice în perspectiva elaborării strategiei de integrare europeană și a planului de acțiuni Republica Moldova-UE. Institutul de politici publice, Chișinău, 2004, 30 p.
115. Paladi G., Gagauz O., Penina O., Îmbătrânirea populației în Republica Moldova: consecințe economice și sociale, Chișinău: Policolor SRL, 2009, 222 p.
116. Panaitescu S., Centrele comerciale din Basarabia, București: Cartea Românească, 1923, 24 p.
117. Pascariu G., Structura și dinamica sistemelor de așezări umane în procesul de planificare teritorială (cu o aplicație în cazul României), Rezumatul tezei de doctor, București, 2010, 104 p.
118. Petrescu-Burloiu I., Considerațiuni fizico-geografice asupra Regiunii și orașului

- Caransebeș, București, 1949, 112 p.
119. Pîslă M. și alții., Evaluarea siguranței spitalelor din Republica Moldova: Raport sumar, Centrul Republican Medicina Calamităților, Chișinău, 2010, 64 p.
 120. Planul de Amenajare a Teritoriului Național al Republicii Moldova, Urbanproiect, Chișinău, 2009.
 121. Planul Național General al Spitalelor: Raport final 2009-2018. Ministerul Sănătății al Republicii Moldova, 196 p.
 122. Platon M. Istoria administrației publice din Moldova, Chișinău: Academia de Administrare Publică pe Lângă Guvernul Republicii Moldova, 1999, 472 p.
 123. Ploșniță E. Muzeele Republicii Moldova: avers și revers. În : Revista muzeelor. http://www.revistamuzeelor.ro/arhpdf/2005_01_14.pdf (vizitat 21.03.2014).
 124. Poghirc P., Considerații asupra criteriilor geografice de clasificare a orașelor din România. Lucrările seminarului „Dmitrie Cantemir”, Iași, 1981, p.50-64
 125. Posea G., Geografia de la A la Z : Dicționar de termeni geografici, Editura Științifică și Enciclopedică, București 1986, 326 p.
 126. Populația. Definiții și indicatori. Ghid pentru jurnaliști, politicieni, profesori, studenți și pentru toți, cei interesați de demografie, Fondul ONU pentru populație. Chișinău, 2008, 94 p.
 127. Populația Republicii Moldova pe vârste și sexe în profil teritorial la 1 ianuarie 2012: Culegere statistică, Biroul național de Statistică, Chișinău, Statistica, 2012, 118 p.
 128. Poștarencu D., Populația urbană a Basarabiei în perioada 1850-1918, Teză de doctor în domeniul istoriei, Chișinău, 2010, 166 p.
 129. Profilul dezvoltării socio-economice a orașului Edineț. Business Consulting Institute, 54 p.
 130. Prohnițchi V., Oprunenco A., Atractivitatea Investitională a Regiunilor din Republica Moldova. Centrul Analitic Independent Expert Grup, Chișinău, 2010, 66 p.
 131. Prohnițchi V., Lupușor A., Oprunenco A. Probleme și soluții investiționale în Regiunea de Dezvoltare Sud. Centrul Analitic Independent Expert Grup, Chișinău, 2010, 88 p.
 132. Prohnițchi V., Lupușor A., Oprunenco A. Probleme și soluții investiționale în Regiunea de Dezvoltare Sud. Centrul Analitic Independent Expert Grup, Chișinău, 2010, 96 p.
 133. Prohnițchi V., Lupușor A., Oprunenco A. Probleme și soluții investiționale în Regiunea de Dezvoltare Sud. Centrul Analitic Independent Expert Grup, Chișinău, 2010, 60 p.
 134. Propunere de politică publică privind dezvoltarea urbană echilibrată în Republica Moldova. Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, Chișinău, 2012, 40 p.
 135. Protecția mediului în Republica Moldova: Anuar IES-2011/ Inspectoratul Ecologic de Stat; elab.: Gr. Prisăcaru, V.Țapiș, V.Stângaci- Ch.: Continental Grup, 2012, 248 p.
 136. Racoviceanu S., Management și guvernare urbană, Chișinău: UNDP Moldova, 2004, 172 p.
 137. Raport de activitate al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică a Republicii Moldova, Chișinău, 2011, 58 p.
 138. Raportul Național asupra dezvoltării umane în Republica Moldova, 1996, 88p.
 139. Raport privind sărăcia și impactul politicilor pentru anul 2005, Chișinău, 2006, 126 p. <http://www.mec.gov.md/sites/default/files/raport-privind-saracia-si-impactul-politicilor-2006.pdf> (vizitat 12.04.2014)
 140. Raport privind sărăcia și impactul politicilor pentru 2010-2011, Chișinău, 2011, 62 p. <http://www.mec.gov.md/sites/default/files/raport-privind-saracia-in-republica-moldova-2010-2011.pdf>
 141. Raport statistic centralizator privind activitatea bibliotecilor publice din Republica Moldova în anul 2012. <http://www.bnrm.md/index.php?lang=ro&pid=statistica-de-biblioteca> (vizitat 05.02.2014).

142. Rădulescu Al.N. Zonele de aprovizionare apropiate ale câtorva orașe din sudul României. În: Revista geografică fasc.III, 1944.
143. Recensământul populației 2004: Culegere statistică. Vol 1, Caracteristici demografice, naționale, lingvistice, culturale, Chișinău 2006, 492 p.
144. Republica Moldova 2007: Raport de Stare a Țării. Centrul analitic Independent Expert Grup, Chișinău: Bons Offices, 2007, 274 p.
145. Republica Moldova 2009: Raport de Stare a Țării. Centrul analitic Independent Expert Grup, Chișinău: Bons Offices, 2010, 82 p.
146. Republica Moldova 2013: Raport de Stare a Țării. Centrul analitic Independent Expert Grup, Chișinău: Bons Offices, 2013, 54 p.
147. Resursele naturale și mediul în Republica Moldova, Culegere statistică, Chișinău, 2011, 104 p.
148. Revista Apelor. Nr.9, 2010. Publicație trimestrială dedicată protecției și utilizării raționale a resurselor acvatice.
149. Sainsus V., Depopularea rurală – aspecte geodemografice. În: Conferința Internațională „Transformări demografice și socio-economice ale populației. Actualitate și viitor”. (5-6 decembrie 2006), Editura ASEM, Chișinău, 2007, p.85
150. Sainsus V., Politica familială prin prisma politicii imigraționiste. În: Conferința Științifică Internațională „Evoluția demografică și politica securității demografice” (22-23 aprilie 2010), Chișinău, 2010 ASEM. p. 332-333.
151. Sainsus V., Migrațiile populației rurale în Republica Moldova (Aspecte economico-geografice), Chișinău : ASEM, 2006, 197 p.
152. Sainsus V.,Tranziția economică și evoluția demografică. În: ”Impactul migrației populației asupra situației demografice din Republica Moldova”, Chișinău ASEM 2005, p.7
153. Sainsus V., Aspecte și probleme ale îmbătrânirii demografice a populației. În: Conferința științifică internațională. Competitivitatea și inovarea în economia cunoașterii (28-29 septembrie 2012), p. 357-363.
154. Sochircă V., Considerații privind procesul de îmbătrânire a populației. În: Simpozionul Internațional „Probleme demografice ale populației în contextul integrării europene”, 4-15 aprilie, Chișinău, 2005, p.151-155.
155. Sochircă E., Studiu geodemografic și social al municipiului Chișinău: Teză de doctor în geografie. Chișinău, 2010, 206 p.
156. Spinei V., Moldova în secole XI-XIV. Chișinău : Universitas, 1994, 496 p.
157. Sprijinirea dezvoltării durabile a orașelor poli urbani de creștere <http://www.transira.ro/bb3/files/MDRT.pdf> (citat 20.03.2014).
158. Statistica teritorială, Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Chișinău, Tipografia „Bons Offices”, 2013, 206 p.
159. Strategia de dezvoltare integrată a raionului Rezina (2013-2020), Inspiro Consulting Chișinău, 2013, 305 p.
160. Strategia integrată de dezvoltare durabilă a raionului Basarabeasca (2013-2017), Consiliul raional Basarabeasca, 68 p.
161. Strategia de dezvoltare economico-socială a raionului Hîncești pentru perioada 2007-2015, Chișinău, Pontos, 2006, 100 p.
162. Strategia de dezvoltare socio-economică a orașului Drochia pentru perioada 2014-2020, Drochia, 2013, 45 p.
163. Strategia Dezvoltării Social-Economice a orașului Ungheni, 2014-2020, Ungheni 2013.
164. Strategia Națională de Dezvoltare 2008-2011. În: Monitorul Oficial Nr. 18-20 publicat în data 29.01.2008.
165. Strategia Națională de Dezvoltare Regională 2010. În: Monitorul Oficial Nr. 34,

- publicat în data 09.03.2010
166. Strategia sectorială de cheltuieli în domeniul educației 2015-2017. Ministerul Educației Republicii Moldova, 42 p.
 167. Strategia socio-economică a orașului Strășeni 2014-2020. Consiliul Local Strășeni, 2013, 72 p.
 168. Studiu analitic privind structura administrativ-teritorială optimală pentru Republica Moldova, 2010, 185 p.
 169. Studiu de fezabilitate pentru crearea Parcului Industrial Cantemir, 2011, Chișinău.
 170. Studiu de fezabilitate privind crearea Parcului Industrial Căinari, 2011, Chișinău.
 171. Studiu de fezabilitate pentru crearea Parcului Industrial Cimișlia, 2011, Chișinău.
 172. Studiu de fezabilitate privind crearea Parcului Industrial pe teritoriul S.A. „CAAN” or.Strășeni, Chișinău, 2010.
 173. Studiu de fezabilitate privind crearea Parcului Industrial pe teritoriul S.A. „Uzina de mașini de salubritate Fălești”or.Fălești.
 174. Studiu de fezabilitate pentru crearea Parcului Industrial Hâncești, 2011, Chișinău.
 175. Surd. V., Geografia așezărilor, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003.
 176. Șlapac, M., Arta urbanismului în Republica Moldova Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, 2008, 272 p.
 177. Tornea I., Problemele și perspectivele zonelor economice libere în Republica Moldova, IDIS Viitorul, Politici Publice Nr.5, 2011, 50 p.
 178. Totalurile Recensământului unional al populației din RSS Moldova 1989, v. II, Chișinău, 1990, 641 p.
 179. Tufescu V., Creșterea populației orășenești a țării între 1948-1956. În: Studii și cercetări de geologie-geografie, Academia Filiala Cluj, nr.1-2, 1957.
 180. Țurcănașu G., Evoluția și starea actuală a sistemului de așezări din Moldova. Ed.Demiurg, Iași, 2006, 398 p.
 181. Ungureanu Al., Orașele din Moldova: Studiu de geografie economică, București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1980, 164 p.
 182. Ungureanu Al., Țurcănaș G., Geografia așezărilor umane, Performantica, Iași, 2008, 220 p.
 183. Ungureanu C., Populația din sudul Basarabiei în prima jumătate a secolului al XIX-lea. În Caiete de istorie, an.VI, nr.3 (15), decembrie 2006, p.16-23.
 184. Vizer, B. Pe calea urbanizării (orașele Moldovei în anii 40-60 ai sec. XX) Chișinău : Universitatea Pedagogică de Stat "Ion Creangă" din Chișinău, 2005, 150 p.
 185. Vizer B., Economia și starea socială a populației din Moldova (anii 40-80 ai sec.XX). Ch.: Știința, 2012, 308 p.
 186. Vlăsceanu L., Zamfir C., Dicționar de sociologie: urmat de indicatori demografici, economici, sociali și sociologici, București : Babel, 1998, 754 p.
- b) în limbile engleză și franceză**
187. Barbier M. B., Le rôle petits villes en milieu montagnard. „Bulletin de L'Association de Géographes Français”, 1972, 49. N 400-401, p. 295-298.
 188. Bruyelle M. P., Le rôle des petites villes en milieu urban: l'exemple de la Region du Nord „Bulletin de L'Association de Géographes Français”, 1979, 49, N. 400-401, p.275-285.
 189. Chauncy D. Harris. A functional classification of cities in the United States, „The Geographical Review” Vol.33, no 1 (January, 1943), p.86-99.
 190. Christaller W. Central places in Southern Germany (translated by C.Boskin), Englewood Cliffs, New York.
 191. Cujbă V. Moldova's cities within the natural framework. În: International Conference of Young Researchers. X edition, Scientific Abstracts. (November 23, 2012), Chișinău,

- Republic of Moldova, p.76.
192. Cujbă V. Geographical position role in the development of small and medium-sized cities in Republic of Moldova În: Scientific symposium of young researchers, XI Edition (April 25-26, 2013), Volume I, Editing ASEM, Ch: ASEM, 2013, p.333-336.
 193. Cujbă V. The land fund characteristics of small and medium cities from Republic of Moldova. În: GEOREVIEW. Scientific Annals of Stefan cel Mare University of Suceava, Vol.23, No 2 (2013), p.15-21.
http://georeview.ro/ojs/index.php/revista/article/view/80/pdf_15
 194. Cujbă V., Evolution of the natural movement of the population of the medium and small towns in the Republic of Moldova during the period 1950-2012. În: Lucrările Seminarului Geografic „Dimitrie Cantemir”, Nr.37, 2014, Iași, 2014, p.123-129.
 195. Cujbă V., Regional development in the Republic of Moldova- premise or uncertainty for small cities revival. În: Scientific symposium of young researchers, XII Edition (April 4-5, 2014), Volume I, Editing ASEM, Ch: ASEM, 2014, p.372-375.
 196. Cujbă V., Changes in demographic structure in small and medium sized cities from Republic of Moldova. Abstract. În: International Conference Geography, Environment and Gis for students and young researchers, Targoviste (Romania), 22-24 May, 2014, p.27-28.
 197. George P., La ville, le fait urbain a travers le monde, Press Universitaires de France, Paris, 400 p.
 198. Losch A., The economics of location, Yale University Press, New Haven.
 199. Hall T. Barrett H., Urban Geography, Routledge, London 2012, 384 p.
 200. Mathieu Nicole Mme., Le rôle des petites villes en milieu rural „Bulletin de L'Association de Géographes Français”, 1979, 49, N. 400-401, p.287-294.
 201. Moriconi-Ebrard F., L'Urbanisation du Monde depuis 1950, Economica, Anthropos, Collection Villes, Paris, 1993, 372 p.
 202. Muntele I., Iașu C., Quasi-villes ou pseudo-villes- l'ambiguïté de la petite ville en Roumanie. În: Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași Tom XLVII, s.II.c Geografie, 2001, p.78-85.
 203. Pelletier J. Delfante Ch., Villes et urbanisme dans le monde, 4 édition, Armand Colin, Paris, 2007, 196 p.
 204. Perroux F., La notion de pôle de croissance, Economie Appliquée, vol. 8 (nr. 1-2), 1955, p.307-320.
 205. Pownall. L.L. , The functions of New Zealand towns, „Annals of the Association of American Geographers”, 1954, Nr.4.
 206. Pumain D., La Dynamique des villes, Economica, Paris, 1982, 232 p.
 207. Sîrdoieiev I., Cities and regional development in the Republic of Moldova. A geographic synthesis, Chișinău, 2009, 50 p.
 208. Smailes A. E., The Geography of towns. Chicago: Aldine Pub., Co, 1968, 156 p.
- c) în limba rusă:**
209. Анимица, Е. Г. Медведева, И. А. Сухих В. А., Малые и средние города: научно-теоретические аспекты исследования, Урал. гос. экон. ун-т, Екатеринбург, Пермь, 2003, 105 с.
 210. Анимица, Е. Г. Медведева, И. А. Сухих В. А., Малые и средние города региона: тенденции и стратегия социально-экономического развития, М-во образования Рос. Федерации, Урал. гос. экон. ун-т. Екатеринбург, Пермь, 2004, 246 с.
 211. Бабилунга Н. В., Опыт функциональной классификации городов Бессарабии по материалам переписи 1897 г., В: Вопросы истории Молдавии XIX- начала XX в., Кишинев, Штиинца, 1989, 134-159 с.
 212. Бабилунга Н. В., Население Молдавии в прошлом веке: миграция? Ассимиляция?

- Русификация?, Кишинев, „Штиинца”, 1990, 112 р.
213. Бакурский С. В., Социально-экономические проблемы демографического развития Молдавской ССР, Кишинев „Штиинца”, 1984, 88 с.
214. Баранский Н.Н., Об экономико-географическом изучении городов, В: Вопросы географии. -1946, сб.2, с.27-32.
215. Берг, Л., Бессарабия: Страна - люди - хозяйство . Петроград „Огни”, 1918, 242 с.
216. Билинкис Г.М., Букатчук П. Д., др., Геоморфологическая карта Молдавской ССР. - 1:200 000, Институт геофизики и геологии, 1985 г.
217. Визер Б.К., Репида Л.Е., Развитие рабочего класса Молдавской ССР (1940-1965), Кишинев, 1970, 228 с.
218. Галущенко О. С., Динамика численности и ареал расселения молдаван в конце XIX - начале XXI веков: В: Журнал этнологии и культурологии, Том IV, Институт Культурного Наследия, Академии Наук Молдовы, Кишинев, 2008, с. 141-147
219. Галущенко О. С., Население Молдавской АССР (1924-1940 гг.), Кишинев: Типография Академии Наук, 2001, 48 с.
220. Гудым А. А., Комплексное развитие аграрно-промышленной специализации, Кишинев, 1984, 236 с.
221. Давидович В. Г., Планировка городов и районов. Инженерно- экономические основы, Издательство „Литературы по строительству”, Москва, 1964, 326 с.
222. Демографическая ситуация в Приднестровской Молдавской Республике за 2012 год. Пресс-Выпуск, Тирасполь, 2013, 22 с.
223. Демографический энциклопедический словарь, Москва: Советская, Энциклопедия, 1985, 607 с.
224. Дмитриев А. В., Межевич М. Н., Город: проблемы социального развития, НАУКА, Ленинград, 1982, 174 с.
225. Жуков, В. И. Города Бессарабии (1861-1900): Очерки соц.-экон. развития, Кишинев : Штиинца, 1975, 292 р.
226. Епихин А. А., Малые города обрзовавшиеся в советское время генезис и пути развития. Межвуз. сб. Горький: Изд-во Горьковск. гос. пед. ин-та., 1976 с. 25-33.
227. Ефодиев, И., География Молдовий , традус. дин рус. de Думитрашку, С., Балта : Едитура де Стат а Молдовеи, 1929, 160 п.
228. Загородная Е. М., Демографические процессы Молдавской ССР., Кишинев, Штиинца, 1971, 40 с.
229. Загородная Е. М., Экономические проблемы урбанизации Молдавской ССР. Автореферат кандидата экономических наук, Таллин, 1975, 20 с.
230. Загородная Е. М., Социально-экономическое развитие малых городов Молдавской ССР, В: НИИ технико-эконом. Информации, Кишинев, 1978, 44 с.
231. Загородная Е. М., Зеленчук В. С., Популяция РСС Молдовенешть. Урбанизаря, миграция наталитатя кэсэтория ши фамилия, дурата веции, Кишинэу; Карта Молдовеняскэ, 1983, 172 п.
232. Загородная Е. М., Социально-экономическое развитие городов Молдавской ССР НИИ технико-эконом. Информации, Кишинев, 1989, 46 с.
233. Загородная Е. М., Некоторые социально-экономические проблемы роста сети городов Республики Молдова: Обзор. Информ, НИИ технико-эконом. Информации, Кишинев, 1993, 36 с.
234. Итоги всесоюзной переписи населения 1959 года, Молдавской ССР. Москва, 1962, 103 с.
235. Итоги всесоюзной переписи населения 1970 года, Молдавской ССР. Кишинев, Статистический сборник Т 1. Ч 1.1972, 120 с.
236. Итоги всесоюзной переписи населения 1979 года, Молдавской ССР. Кишинев,

- Статистический сборник Т 1. Ч 1. 1980, 264 с.
237. Итоги переписи населения ПМР 2004 года. Государственная служба статистики Министерства экономики Приднестровской Молдавской Республики
238. Кнобельдорф Э. В., Типология советских городов и задачи их экономико-географического изучения. Материалы герценовских чтении 1955 г. Ученые записки Ленингр. гос. ин-та им. Герцена, т. III, Ленинград, 1955.
239. Константинов О.А., О классификации городов в советской экономической географии. В: Вопросы географии, 1957, сб. 41, с. 65-92.
240. Константинов О. А., Об экономико-географическом положении городов В: Географии в школе, 1946.
241. Константинов О.А., Основные проблемы экономико-географического изучения городов СССР. В: Труды Первого Всесоюз. географического съезда, Ленинград, 1934, Вып. 4., с. 72-95.
242. Константинов О.А., Динамика и размещение малых городов СССР. В: Ученые записки Ленинградск. гос. пед. ин-та, 1966, Т. 279, с. 238-245.
243. Култышева Т.А., Классификация малых городов районных центров по их районоорганизующему значению. Предплановые и проектные исследования расселения (экономико-географические аспекты). М.: МФГО, 1987, с. 46-55.
244. Кочергин В. А., Наброски по истории города Дубоссарь и прилежащего Поднестровья (Херсонской губернии) 1648-1870, Одесса, 1911.
245. Кузнецов С. А., Загородная Е. М., Проблемы урбанизации и экологии в Республике Молдова, Кишинев, 1992, 45 с.
246. Кузнецов С. А., Загородная Е. М., Демографические проблемы в Республике Молдова. Обзор. Информ. НИИ технико-эконом. Информации, Кишинев, 1993, 36 с.
247. Кустрябова, С. Ф., Города Бессарабии 1918-1940 гг. (Социально-экономический аспект и народонаселение), Кишинев, Ştiinţa, 1986, 256 р.
248. Лавров В. И. Република Советикэ Сочалистэ Молдовеняскэ, Кишинэу, Едитура де Стат а Молдовей, 1947, 108 п.
249. Лакомьяк Э. А., Орхей, Кишинев, Тимпул, 1985.
250. Лаппо Г. М., Рассказы о городах, Мысль, Москва, 1976, 219 с.
251. Лаппо Г.М., Листенгурт Ф.Н. О путях развития в СССР городов различного типа. В: Научные проблемы географии населения, Москва, Наука, 1967, с. 113-124.
252. Леонтьев П. В., Ымподобиря ку вердяцэ - фактор импортант ал аменажерий локалитэцилор ши трансформэрий кондициилор натурале. Ын: Омул ши натура, Штиинца, Кишинэу, 1979, 156 р.
253. Листенгурт Ф.М., Смоляр И. М. О разграничении понятий "малые" и "средние" города (по материалам изучения городов Центрального экономического района), В: Вест. Моск. ун-та. Сер. геогр, №5, 1965, с. 74-76.
254. Марков Е.М. Развитие малых и средних городов, В: Жизни, науке, технике. Строительство и архитектура. Москва, Знание, 1983, 63с.
255. Матей К. Г., Мытку М. А., Роль малых городов Молдавии в системе сельского расселения. В: „Опорные центры расселения”. Межвузовый сборник научных трудов. Горький, 1983, с. 56-68.
256. Матей К. Г., Прока В. Е., География городского расселения. В: География населения Молдавской ССР и демографические процессы, Кишинев, „Штиинца”, 1985, с. 81-88.
257. Мижига Н. Я., Основные закономерности формирования систем городских поселений в аграрно-индустриальных районах. Автореферат кандидата географических наук, Киев, 1973, 25 с.

258. Минц А. А., Хореев В. С., Некоторые вопросы экономико-географической типологии городов. В: Вопросы географии населения СССР, Москва, 1961, с. 44-70.
259. Могилянський Н.К. Матеріали для географії і статистики Бессарабії. Кишинев, 1913, 142 с.
260. Молдавское ССР., Административно-территориальное деление. На 1 января 1955 г., Изд. 1-е, Кишинев, Госиздат Молдавии, 142 с.
261. Молдавское ССР., Административно-территориальное деление. На 1 марта 1961 г. Изд. 3-е., 126 с.
262. Молдавское ССР., Административно-территориальное деление. На 1 июля 1965 г. Изд. 4-е., 270 с.
263. Молдавское ССР., Административно-территориальное деление. На 1 апреля 1968 г, 286 с.
264. Молдавское ССР., Административно-территориальное деление. На 1 октября 1974 г., 234 с.
265. Молдавское ССР., Административно-территориальное деление. На 1 июня 1978, 228 с.
266. Молдавское ССР., Административно-территориальное деление. На 1 апреля 1988 г, 179 с.
267. Народное хозяйства городов республиканского подчинения МССР, Статистический сборник, 1981, с.249.
268. Новые тенденции в озеленении Молдовы. În: Bazele teoretice ale înverzirii și amenajării localităților rurale și urbane. Conferință Științifică, 4-5 septembrie, Chișinău, 1997.
269. Одуд, А. Л., Молдавская ССР, Москва, Государственное издательство географической литературы, 1955, 224 р.
270. Обзор Бессарабской губернии за 1913, Издание Бессарабского Губернского Статистического Комитета, Кишинев, 1914, 206 с.
271. Орфанов И.К. Районные центры малые городские поселения, В: Проблемы малых городских поселений, Межвуз. сб. Горький: Изд-во Горьковск. гос. пед. ин-та, 1976, Вып.1, с.14-22.
272. Педаш, Г. А., Развитие городов Молдавии: (Материал к науч.-техн. конф.), Кишинев : Изд-во ЦК КП Молдавии, 1964, 28 с.
273. Пивоваров Ю. Л. Современная урбанизация основные тенденции расселения, Москва, „Статистика”, 1976, 192 с.
274. Попович Федор Георгиевич. Проблемы формирования и использования трудовых ресурсов городских поселений (На материалах Молдавской ССР) : Автореферат кандидата экономических наук, Москва, 1989, 16 с.
275. Проблемы малых городских поселений. В: Межвузовый сборник научных трудов Выпуск первый, Горький, 1976, 142 с.
276. Прогноз возможных изменений в природной среде под влиянием хозяйственной деятельности на территории Молдавской ССР, Кишинев, „Штиинца”, 1981, 360 с.
277. Развитие и размещение производительных сил Молдавской ССР, Москва, Наука, 1972, 174 с.
278. Распределение занятого население по отраслям народного хозяйства. В: Атлас Молдавской ССР, Москва, 1978, с. 87
279. Румянцев Ф. Економия ынтреприндериilor социалисте. Кишинэу, Едитура де Стат а Молдовей, 1957, 512 п.
280. Словарь общегеографических терминов (A Glossary of geographical terms) edited by L. D. Stamp. Том. 1, Перевод Барлас В. Я. и другие, 1975, 407 р.

281. Саушкин Ю. Г., Программа географического изучения советского города. Справочник путешественника и краеведа, т. II, Москва, Географгиз, 1950.
282. Снытко М.К. Особенности функциональной структуры малых и средних городов и пути их развития // Вопросы дробного экономического районирования и изучения местных районообразующих центров. Известия Воронежск. гос. пед. ин-та, 1969, Т.87, с.21-33.
283. Социально-экономическое развитие Приднестровской Молдавской Республики (окончательные данные) за 2010 г.
284. Социально-экономическое развитие Приднестровской Молдавской Республики (окончательные данные) за 2011 г.
285. Социально-экономическое развитие Приднестровской Молдавской Республики (окончательные данные) за 2012 г.
286. Список населенных мест Российской Империи, III (Бессарабская область) по сведениям 1859, Санкт-Петербург, 1861.
287. Стратегия социально-экономического развития муниципия Комрат 2014-2020, Муниципальный Совет, Комрат, 2013, 52с.
288. Стратегия социально-экономического развития города Тараклия 2014-2020, Городской Совет, Тараклия, 2013, 52с.
289. Трубе Л. Л., О путях развития полусредних городов. В: Материалы второго междудементственного совещания по географии населения, 1967 г., Вып 1, Москва, с. 103-105.
290. Трубе Л.Л., О количественных критериях образования городских поселений. - Ташкент: Изд-во Ташкент, ун-та, 1971, 5с.
291. Трубе Л.Л., О критериях образования городских поселений. Межвуз. сб. Горький: Изд-во Горьковск. гос. пед. ин-та, 1976, с. 5-13.
292. Указул Президиулуй Советулуй Супрем ал РСС Молдовенешть дин 24 априлие 1957: Ын Кулежере де лежь ын вигоаре але РСС Молдовенешть, Секциуня I, Картя I, Лежислация ку привире ла орындуиря сочиалэ ши де стат, „Картя Молдовеняскэ”, Кишинэу, 1977, 400 п.
293. Хорев Б.С., Пути развития малых и средних городов центральных экономических районов СССР, Москва, Наука, 1967, 284 с.
294. Хорев Б.С., Городские поселения СССР (проблемы роста и их изучение), Очерки географии расселения, „Мысль”, Москва, 1968, 256 с.
295. Хорев Б.С., Социально – демографическое исследование небольшого города, Издательство „Московского университета”, 1972, 246 с.
296. Хрекин В., Комрат, Кишинэу, Тимпул, 1980, 64 п.
297. Численность, состав и движение населения Молдавской ССР: Статистический сборник, Кишинев, 1983 г., 182 п.
298. Царанов В. И., Индустриальный прогресс Советской Молдавии в условиях развитого социализма (1966-1975), Кишинев, Штиинца, 1983, 262 с.
299. Цымай П., Дестинул орашелор мичь але републикии. Ын: Трибуна, №22, 1988, п. 28-30.
300. <http://portaleco.ru/ekologija-goroda/gorod-i-gorodskaja-sreda-osnovnye-ponjatija.html>, (vizitat 8 aprilie 2012).
301. <http://www.minjust.org> (vizitat 27.06.2012).
302. <http://www.suedzucker.md/rom/pages/about-us> (vizitat 18.01.2014).
303. <http://www.mdn.md/index.php?view=viewarticle&articleid=1295>(vizitat 18.01.2014).
304. <http://www.api.md/articles/3372/index.html>(vizitat 18.01.2014).
305. <http://hotnews.md/articles/view.hot?id=11937> (vizitat 09.08.2014).
306. <http://www.mec.gov.md/ro/content/raport-privind-activitatea-zonelor-economice-libere->

- ale-republicii-moldova-anul-2013 (vizitat 02.04.2014).
307. [http://www.mec.gov.md/sites/default/files/raport_privind_crearea_si_functionarea_parcurilor_industriale a.2014.pdf](http://www.mec.gov.md/sites/default/files/raport_privind_crearea_si_functionarea_parcurilor_industriale_a.2014.pdf) (vizitat 05.05.2014).
308. <http://www.transira.ro/bb3/files/MDRT.pdf> (citat 20.03.2014).
309. http://www.infomarket.md/ro/ratings/Reteaua_bancara_din_Moldova (vizitat 02.02.2014).
310. http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm?act_text?idt=28862 (vizitat 03.10.2014)

ANEXE

Anexa 1

**Ancheta sociologică/Sondaj de opinie
„Evaluarea situației socio-economice a orașelor:
Donușeni, Hâncești, Slobozia și Taraclia”
Formularul interviului standartizat/Chestionar**

Formularul Nr. _____

Data efectuării

Cod operator _____

Chestionarul este anonim

Mulțumim anticipat

1. Categoria de vârstă

sub 18 ani 19-30 ani 31-40 ani 41-50 ani 51-60ani peste 61

2. Sexul

1.Feminin 2.Masculin

3. Ocupația actuală

1.Agricultor	10.Casnic
2.Intreprinzator	11.Pensionar
2.Elev/Student	12.Șomer
3.Angajat	13.Invalid
4. Cadru didactic	14.Fara ocupatie
5. Functionar public	15.Altele
6. Agent comercial	

4. În opinia Dvs. care sunt activitățile economice cu cea mai rapidă creștere din localitate?

5. Cum considerați că se va dezvolta localitatea dvs. în următorii 5 ani

1. Foarte mult
2. Mult
3. Într-o anumită măsură
4. Deloc
5. Nu știu

6.În opinia Dvs. care sunt principalele probleme sociale în ordinea priorităților

1. Sărăcia
2. Șomajul
3. Păturile social-vulnerabile
4. Violența în familie
5. Educația tinerilor
6. Acces dificil la serviciile publice
7. Corupția
8. Toate
9. Altele? Care?

7. Care sunt localitățile urbane spre care obișnuiți să plecați cel mai des?

Tabelul A 2.1 Indicatorii morfometrici ai reliefului orașelor Republicii Moldova

Orașele	Altitudine a minimă (m.)	Altitudine a maximă (m.)	Amplitudin ea (m.)	Altitudine a medie (m.)	Panta medie (grade°)	Panta maxim ă (grade°)
Anenii Noi	9	74	65	27	3	10
Bălți	85	191	106	113	2	11
Basarabeasca	51	74	23	58	1	7
Biruința	92	118	26	102	1	3
Briceni	203	259	56	223	2	7
Bucovăț	74	154	80	105	6	10
Cahul	7	101	94	46	3	10
Căinari	42	100	58	62	3	10
Călărași	93	263	170	146	6	11
Camenca	31	181	150	63	7	25
Cantemir	23	64	41	42	2	7
Căușeni	2	137	135	36	4	14
Ceadâr-Lunga	38	144	106	64	3	9
Chișinău	23	226	203	89	3	13
Cimișlia	73	161	88	93	2	13
Codru	87	213	126	145	5	11
Comrat	44	129	85	73	3	9
Cornesti	169	314	145	231	5	10
Costesti	155	205	50	174	2	5
Crasnoe	0	9	9	5	1	2
Cricova	44	142	98	113	4	19
Criuleni	0	75	75	28	3	12
Cupcini	127	209	82	161	2	7
Dnestrovsc	16	25	9	20	1	1
Dondușeni	222	269	47	244	2	8
Drochia	174	237	63	210	2	8
Dubăsari	14	121	107	51	2	8
Durlești	99	234	135	163	5	11
Edineț	174	262	88	211	2	8
Fălești	75	157	82	115	4	12
Florești	77	156	79	115	2	7
Frunza	191	228	37	209	3	5
Ghindesti	105	172	67	144	3	12
Glodeni	92	159	67	123	2	8
Grigoriopol	13	79	66	39	4	14
Hîncești	118	216	98	136	4	13
Ialoveni	55	132	77	86	4	11
Iargara	95	157	62	115	3	8
Leova	22	124	102	58	3	11
Lipcani	106	196	90	142	4	11
Maiac	126	166	40	149	2	5
Marculești	77	123	46	99	2	8
Nisporeni	74	253	179	131	5	17
Ocnita	224	282	58	261	3	6
Orhei	30	158	128	87	5	20

Otaci	45	194	149	95	6	18
Pervomaisc	0	53	53	16	2	8
Rezina	6	202	196	111	7	25
Rîbnița	28	151	123	87	4	19
Rîscani	122	191	69	154	4	10
Sîngera	23	143	120	45	4	11
Sîngerei	71	155	84	102	3	9
Slobozia	4	37	33	19	1	8
Șoldanești	109	217	108	151	4	9
Soroca	35	238	203	118	5	20
Ștefan-Vodă	149	174	25	165	1	7
Strășeni	60	196	136	101	4	12
Taraclia	18	126	108	58	4	10
Telenești	43	166	123	79	4	12
Tighina	0	97	97	28	2	13
Tiraspol	6	69	63	37	2	7
Tiraspol-Nou	4	39	35	25	1	6
Ungheni	33	78	45	56	2	9
Vadul lui Voda	0	118	118	40	5	13
Vatra	47	75	28	57	3	6
Vulcanеști	19	90	71	44	3	9

Sursa: determinat în baza modelului numeric al terenului ASTER Global Digital Elevation Map

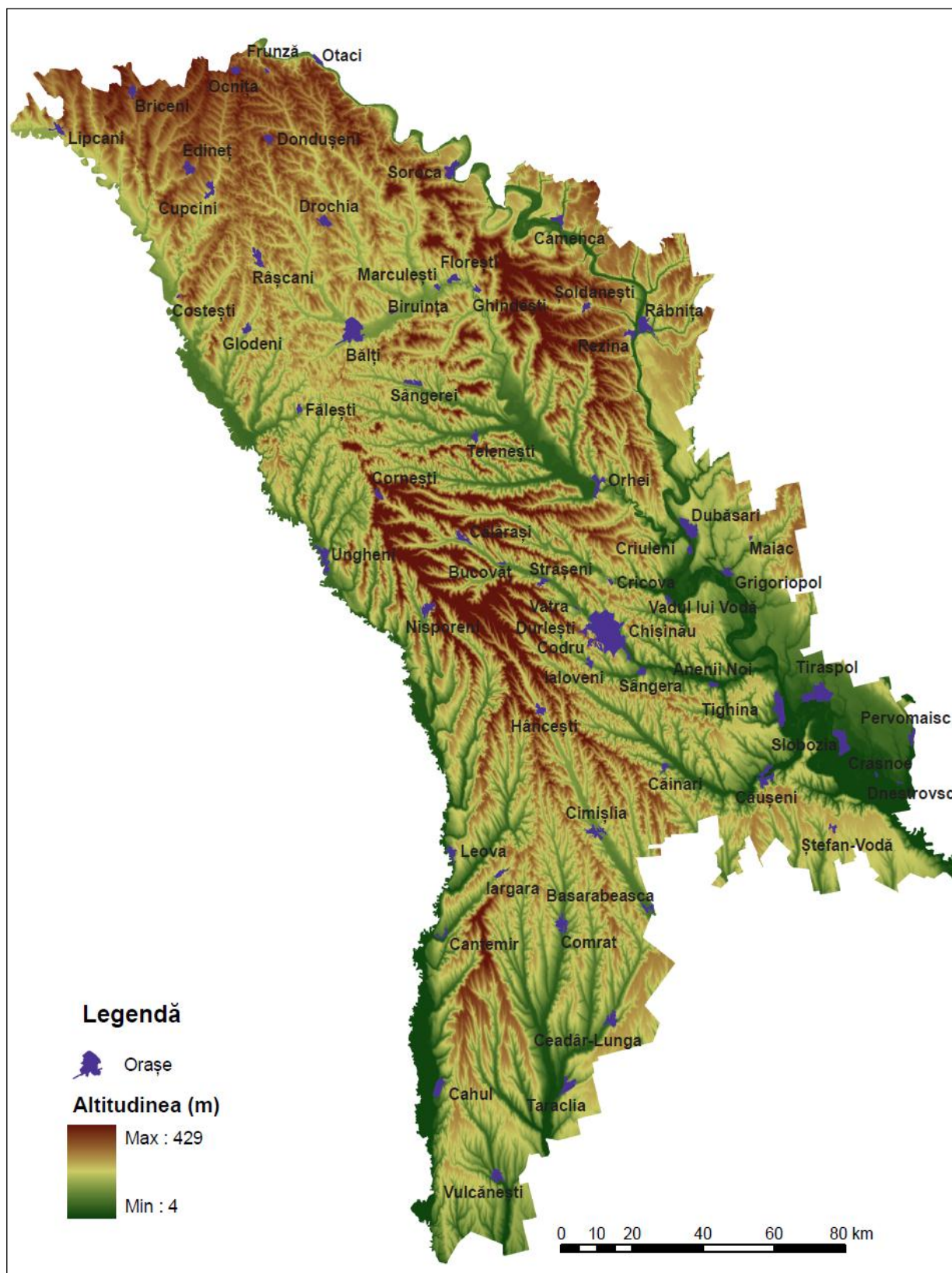

Figura A 3.1 Poziția fizico-geografică a orașelor Republicii Moldova

Tabelul A 4.1. Rezervele de resurse minerale utile ale orașelor folosite pentru necesitățile locale [135, p. 88-100]

Orașul	Suprafața carierelor	Denumirea substanței minerale expuse dobândiri	Amplasarea carierelor în raport cu zonele de protecție a apelor râurilor și bazinelor de apă
Regiunea de Nord			
Glodeni	0,3 ha	argilă	
Edineț	1,40 ha	argilă	r.Bogda- 0,25 km
Costești	1,65 ha	nisip	
Sângerei	0,80 ha	argilă	
Șoldănești	0,80 ha	argilă	
Regiunea Centrală			
Telenești	0,30 ha	nisip	r. C-ul de M-c 2,5 km
Telenești	1,50 ha	argilă	r. C-ul de M-c 1,9 km
Telenești (Mihălașa)	0,6 ha	nisip	r. C-ul de M-c 2,0 km
Nisporeni	0,20 ha	nisip	
Nisporeni	1,65 ha	nisip	
Strășeni	0,60 ha	nisip	
Ialoveni	0,30 ha	argilă	
Vadul-lui-Vodă	0,40 ha	argilă	r.Nistru, 0,5 km
Vadul-lui-Vodă	0,125 ha	nisip	r.Nistru 1,0
Regiunea de Sud			
Iargara	0,5 ha	argilă	
Leova	0,5 ha	argilă	
Cimișlia	2,0 ha	argilă	
Căinari	1,0 ha	argilă	
Căușeni	2,4 ha	argilă	
Basarabeasca	1,5 ha	nisip	
Basarabeasca	1,5 ha	argilă	
Ceadăr-Lunga	0,5 ha	argilă	
Comrat	4 ha	argilă	
Vulcănești	3,0 ha	argilă	
Vulcănești	2,0 ha	nisip	

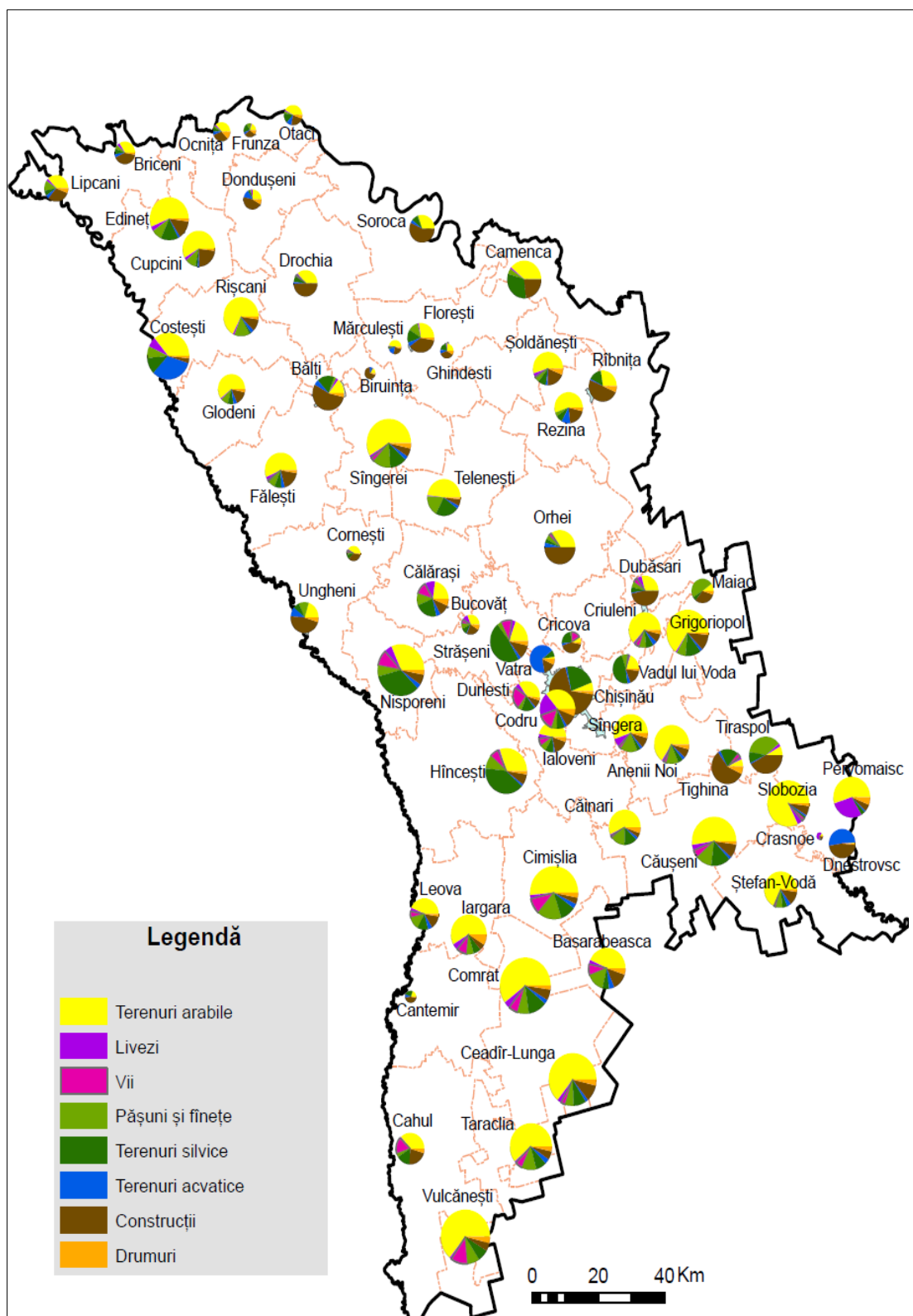

Fig.A 5.1 Structura fondului funciar al orașelor din Republica Moldova, anul 2011 [32]

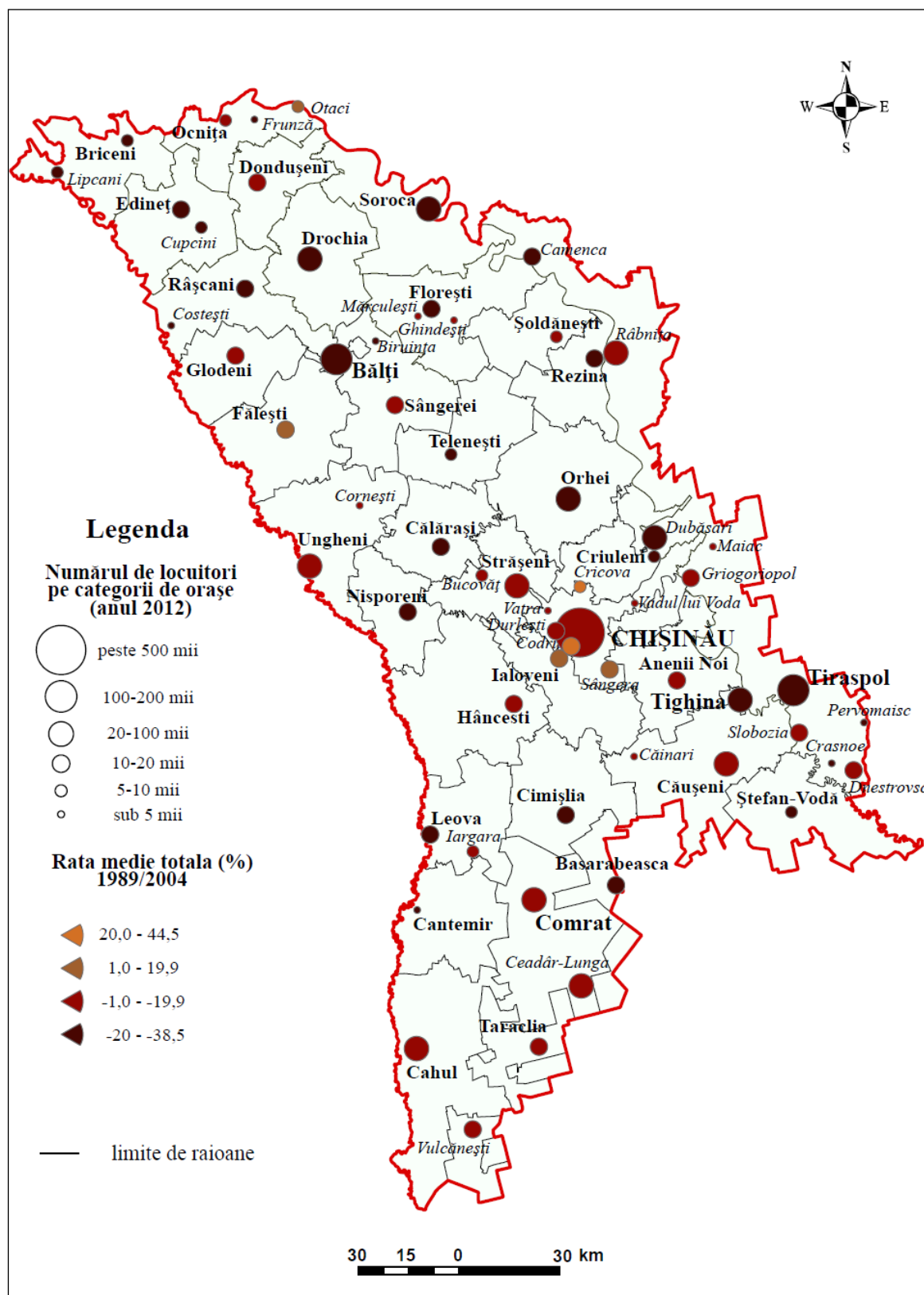

Figura A. 6.1 Rata medie de reducere a numărului populației în perioada 1989-2004 în orașele Republicii Moldova [143, 178]

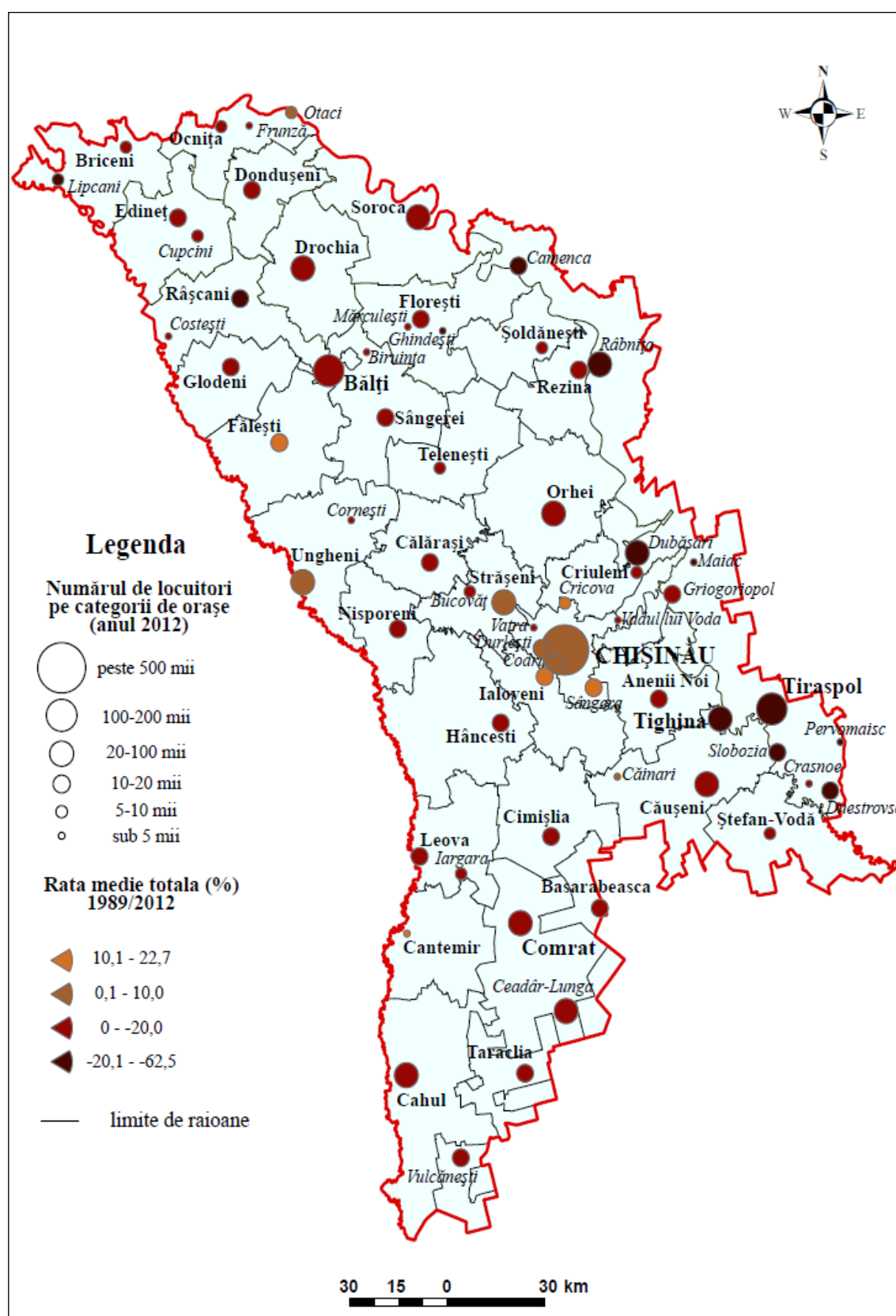

Figura A 7.1 Rata medie de reducere a numărului populației în perioada 1989-2012 în orașele Republicii Moldova [29, 143]

Tabelul A 8.1. Dinamica mișcării naturale a populației, în unele orașe mici și mijlocii din Republica Moldova, ‰ [29]

	Născuți-vii	Decedați	Bilanț natural
Media pe republică			
1990	16,9	12,7	4,2
2005	9,3	18,5	-9,2
2012	8,8	14,3	-5,5
Regiunea de Nord			
Dondușeni			
1990	16,1	6,8	9,3
2005	7,6	11,5	-3,9
2012	9,3	11,8	-2,5
Edineț			
1990	15,8	8,5	7,3
2005	9,1	11,6	-2,5
2012	9,1	10,3	-1,2
Rezina			
1990	18,5	6,7	11,8
2005	6,6	9,0	-2,4
2012	8,3	7,0	1,3
Regiunea de Centru			
Călărași			
1990	18,1	8,3	9,8
2005	7,5	11,2	-3,7
2012	9,6	9,5	0,1
Hîncești			
1990	16,8	7,4	9,4
2005	9,1	8,4	-0,7
2012	11,1	9,2	1,9
Nisporeni			
1990	19,2	7,4	11,8
2005	8,2	12,2	-4
2012	8,3	9,8	-1,5
Regiunea de Sud			
Căușeni			

1990	16,4	7,1	9,3
2005	8,9	11,7	-2,7
2012	10,4	8,9	1,5
Leova			
1990	16,8	6,3	10,5
2005	8,1	10,2	-2,1
2012	8,6	10,8	-2,2
Vulcănești			
1990	16,3	8,2	8,1
2005	11,4	11,7	-0,3
2012	1,1	1,5	-0,4

Anexa 9

Tabelul A 9.1 **Dinamica mișcării naturale a populației în unele orașe mici și mijlocii ale UATSN [29, 222]**

	Născuți-vii	Decedați	Bilanț natural
Camenca			
1990	16,1	9,9	6,2
2012	1,1	1,5	-0,4
Grigoriopol			
1990	18,4	9,5	8,9
2012	1,8	1,3	0,5
Slobozia			
1990	16,4	10,2	6,2
2012	1,1	1,3	-0,2

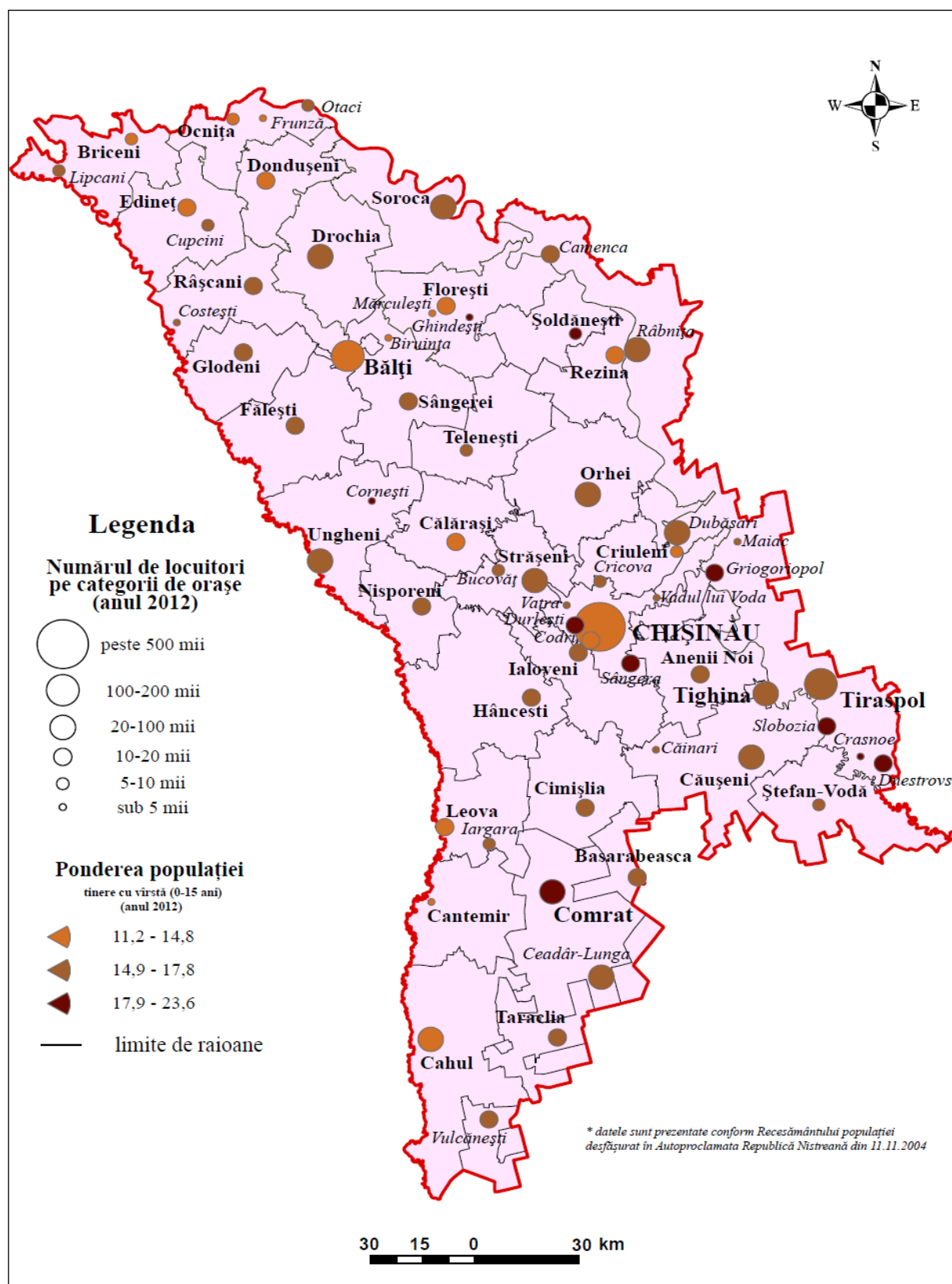

Figura A 10.1 Ponderea populației tinere din orașele mici și mijlocii cu vârsta de (0-15 ani) în anul 2012 [127, 237]

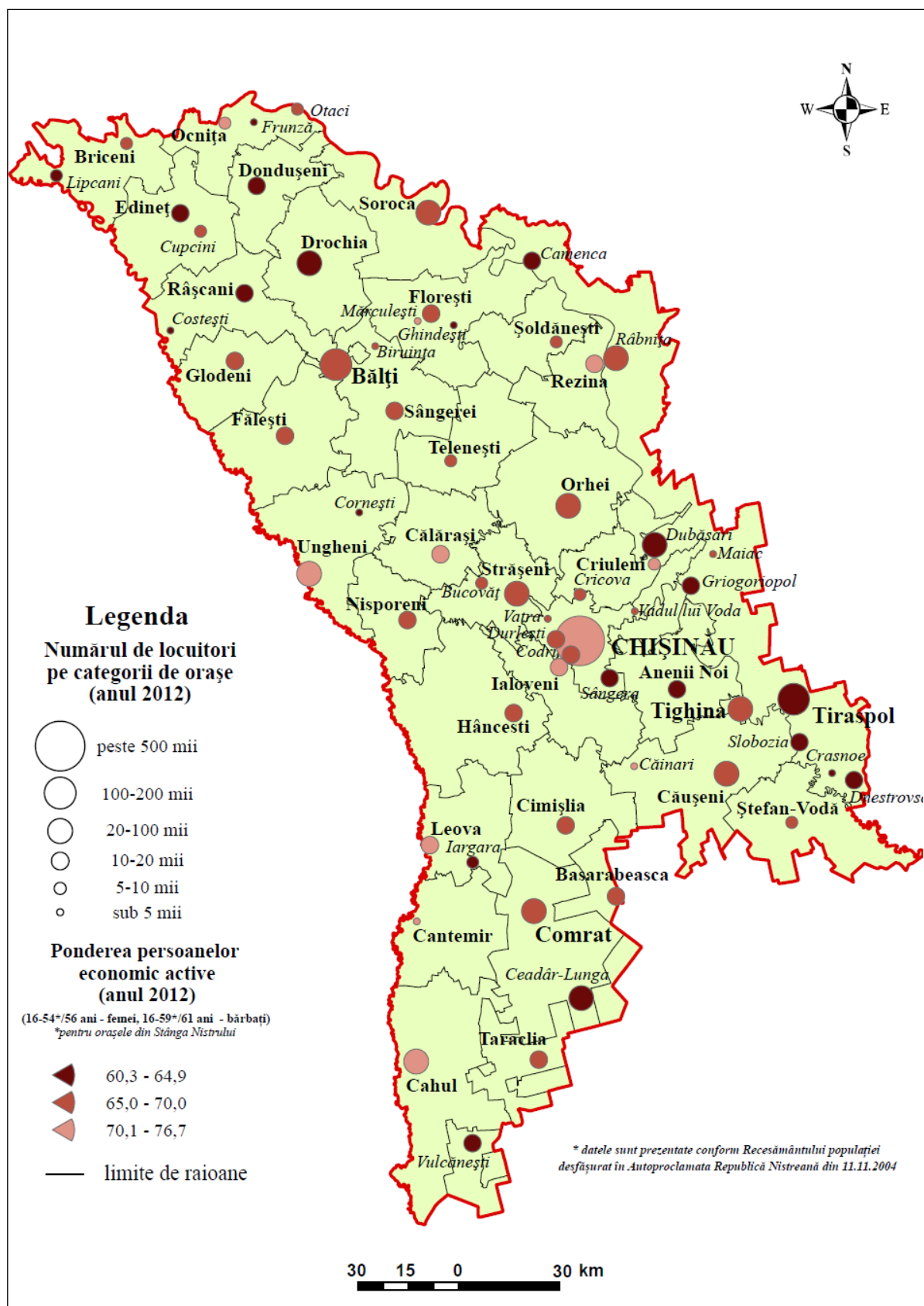

Figura A 11.1 Ponderea populației economic active din orașele mici și mijlocii în anul 2012
[127, 237]

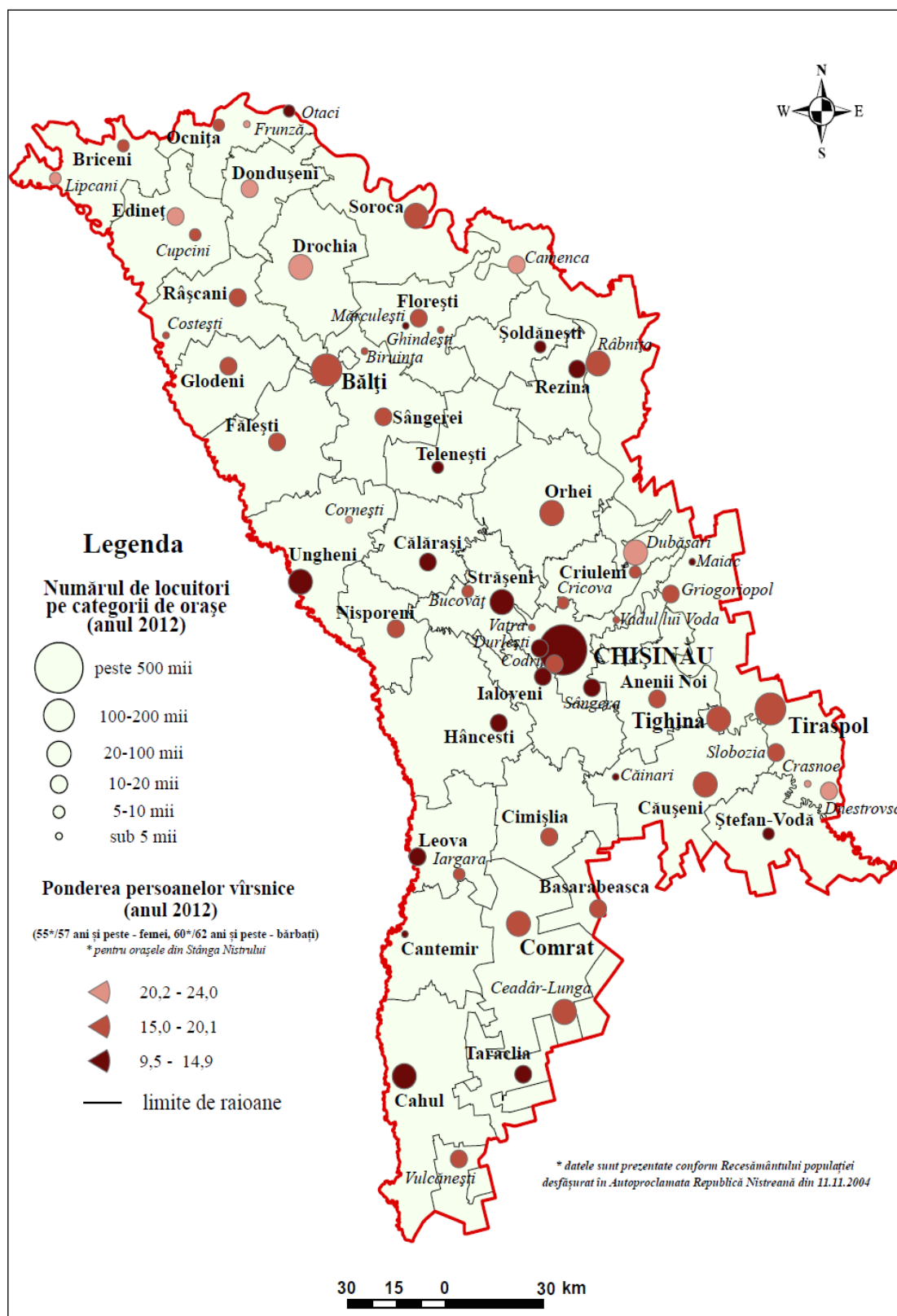

Figura A 12.1 Ponderea persoanelor vîrsnice din orașele mici și mijlocii în anul 2012
[127, 237]

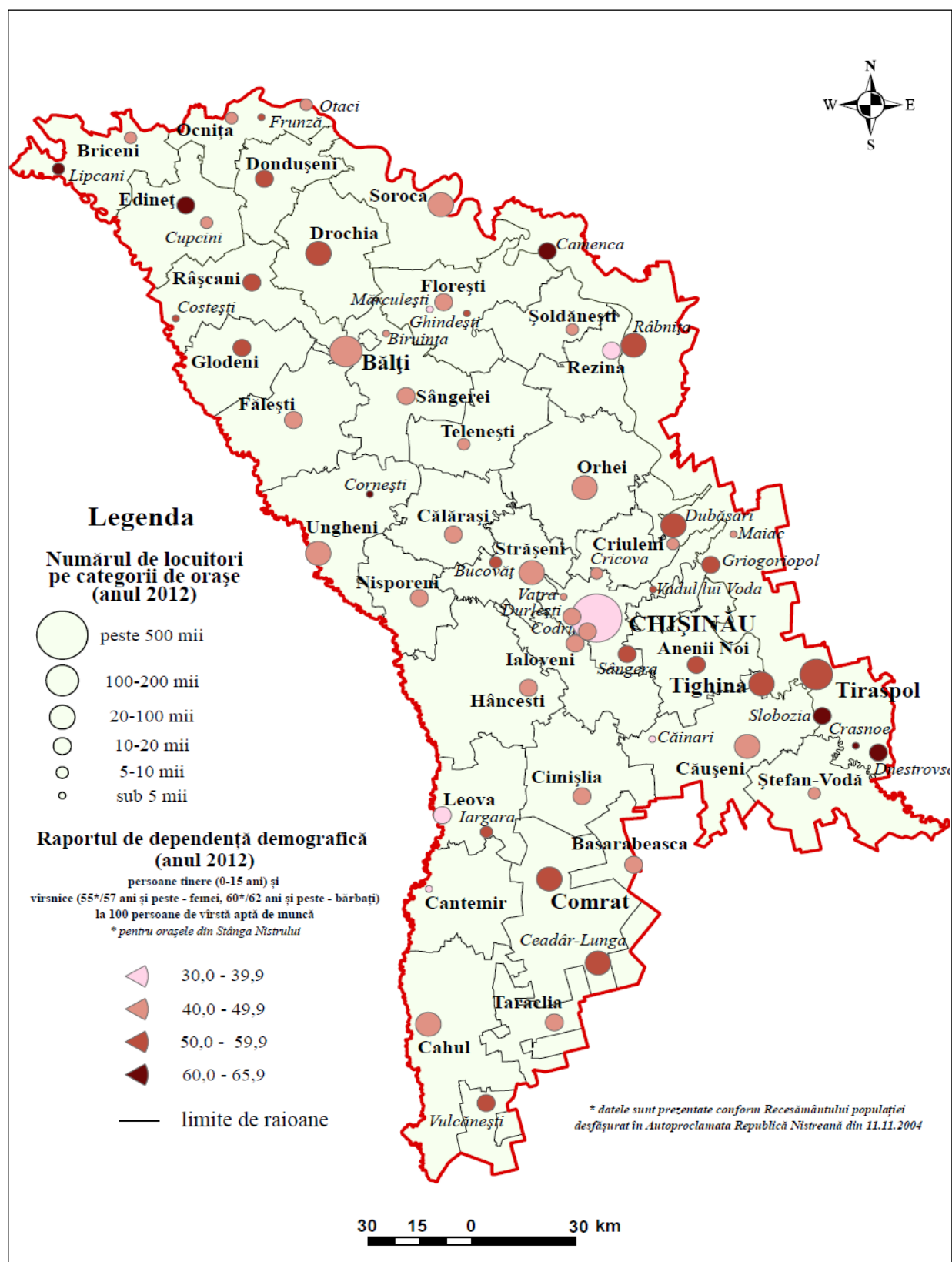

Fig. A 13.1 Raportul de dependență demografică din orașele mici și mijlocii în anul 2012

[127, 237]

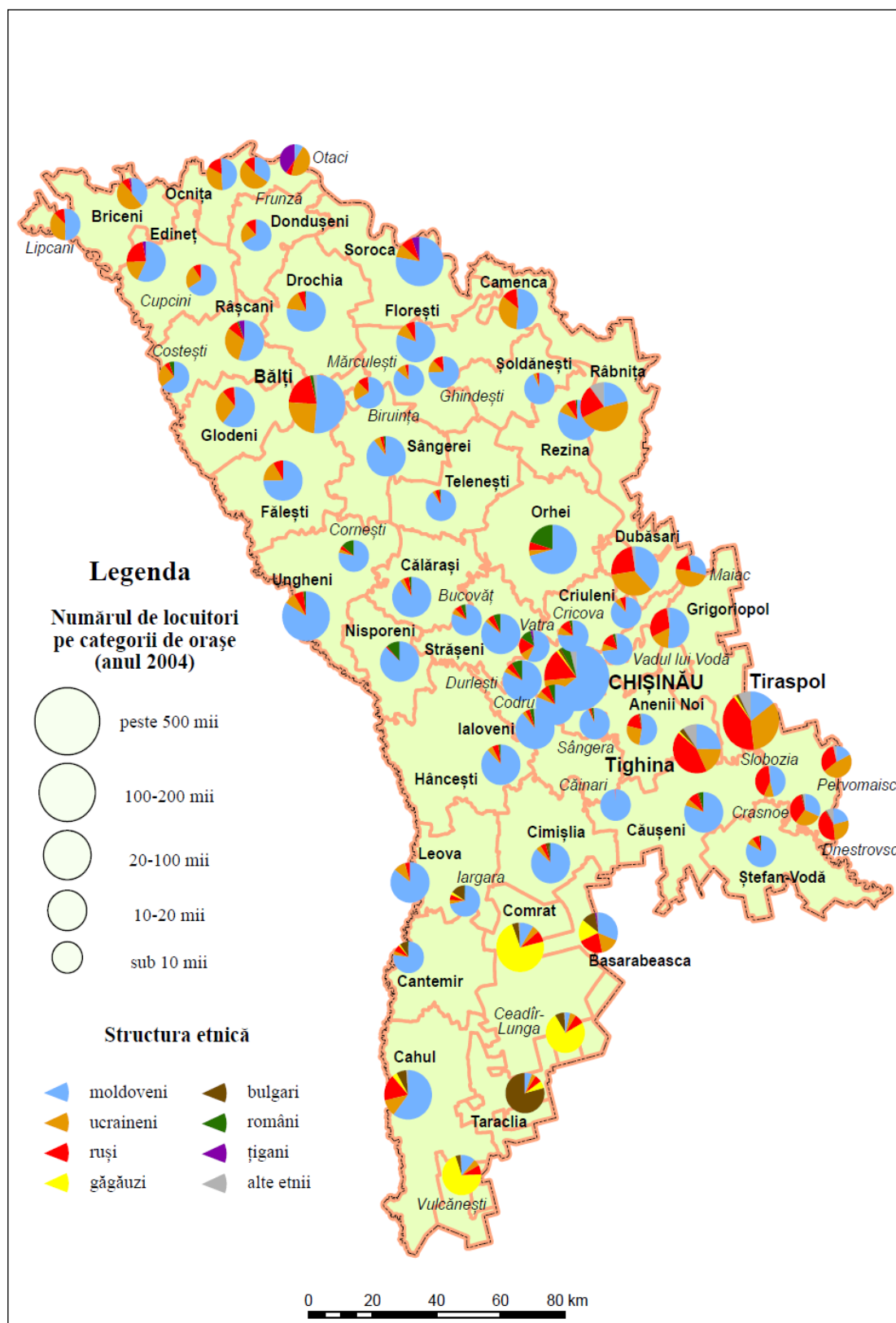

Fig. A 14.1 Structura etnică a populației urbane, anul 2004 [143, 237]

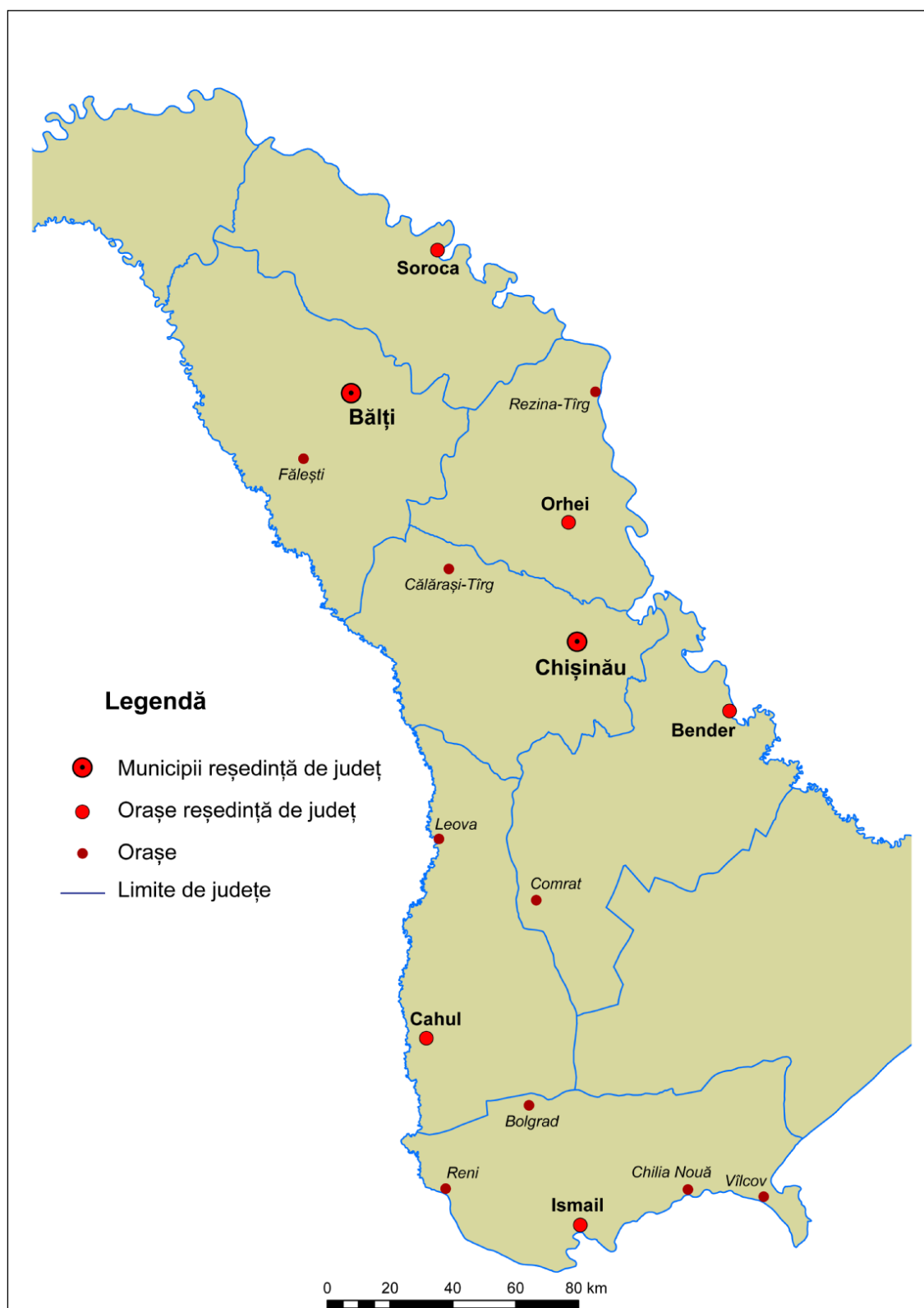

Fig. A 15.1 Rețeaua de orașe din Basarabia, anul 1930 [75]

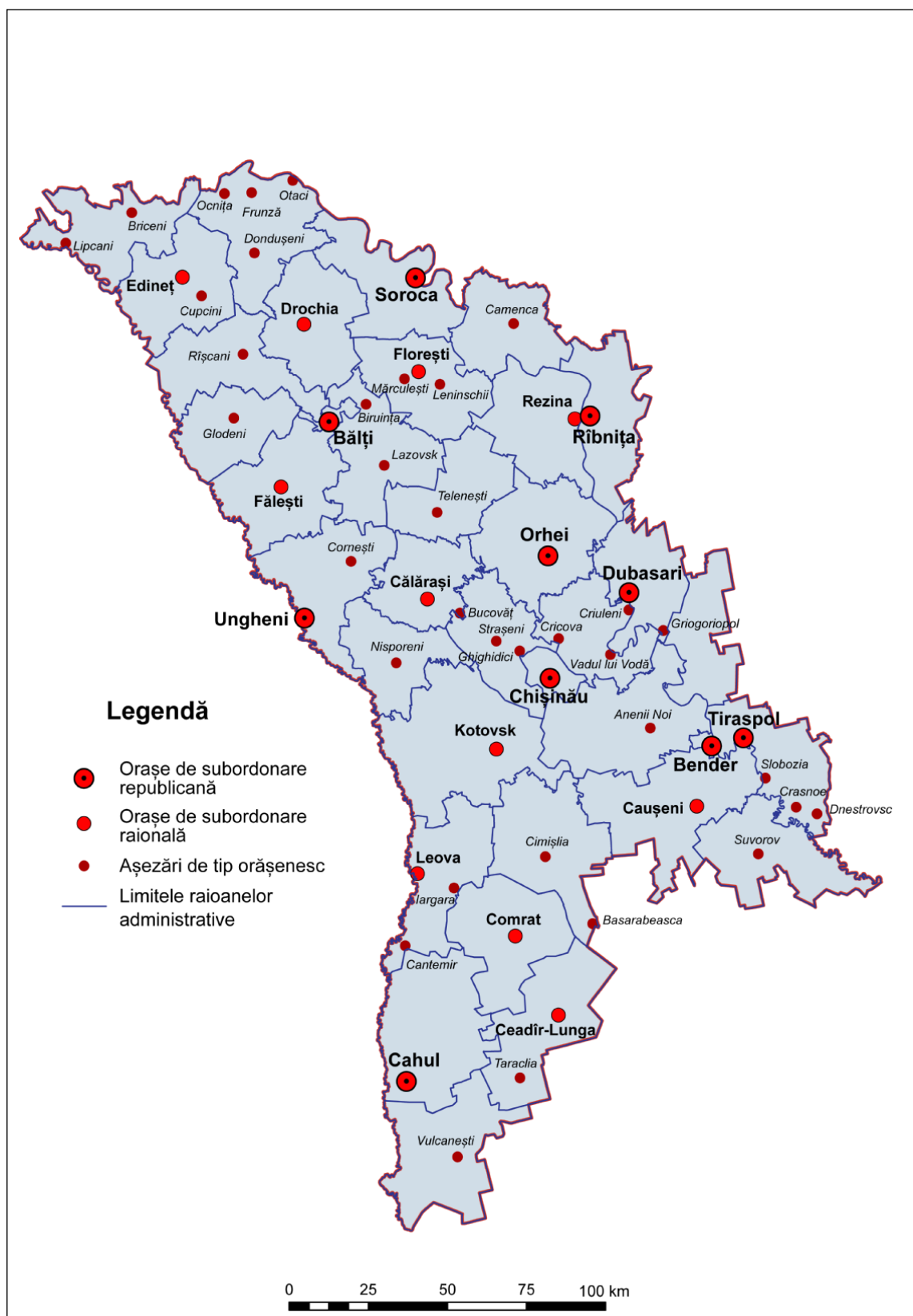

Fig. A 16.1 Rețeaua de orașe în RSSM, anul 1973 [264]

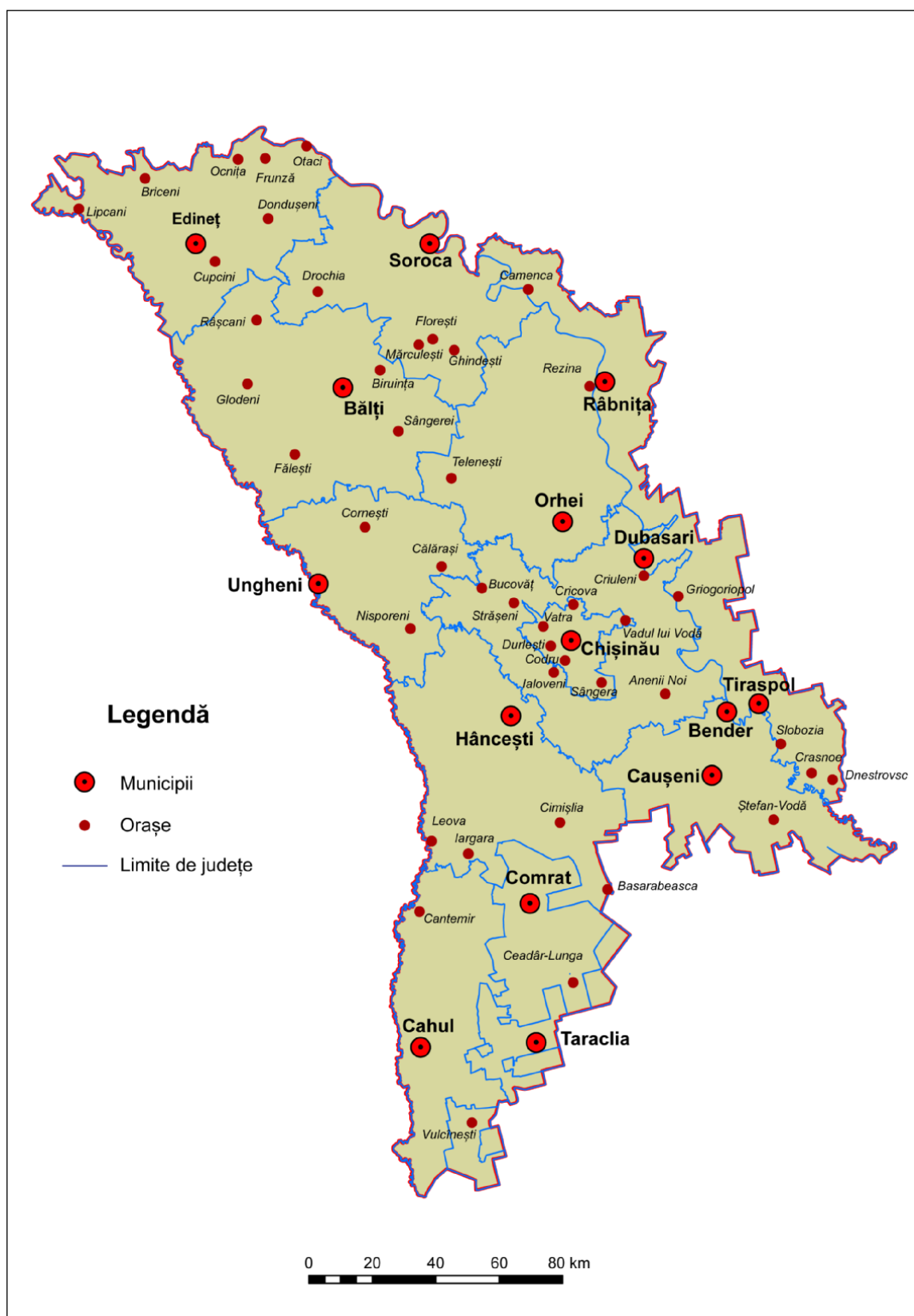

Fig. A 17.1 Rețeaua funcțională de orașe din Republica Moldova în cadrul județelor, anii 1998-2003 [87]

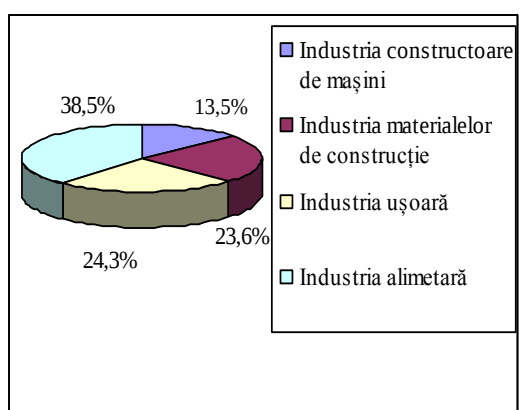

Fig. A 18.1 Structura ramurală a industriei, anul 1980

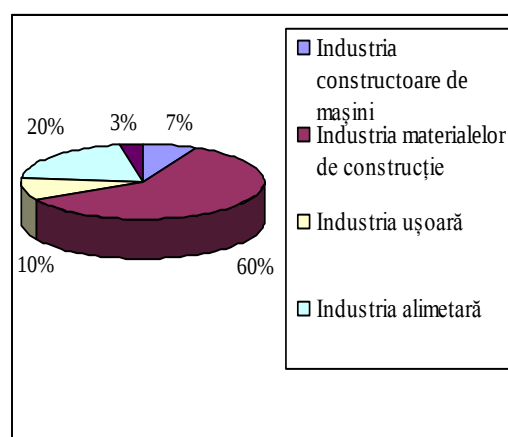

Fig. A 18.2 Valoarea fondurilor fixe, anul 1980

Orașul Râbnîța [267]

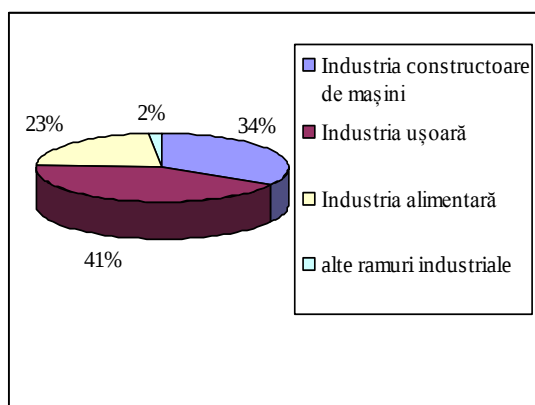

Fig. A 18.3 Structura ramurală a industriei, anul 1980

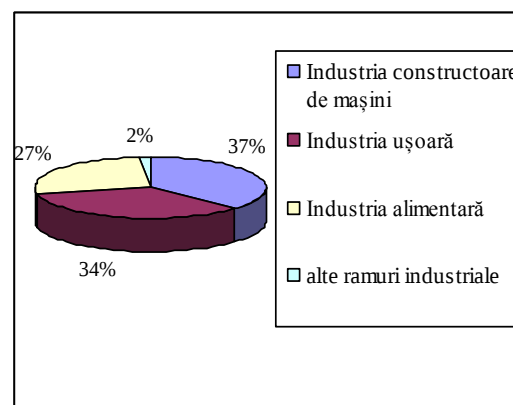

Fig. A 18.4 Valoarea fondurilor fixe, anul 1980

Orașul Soroca [267]

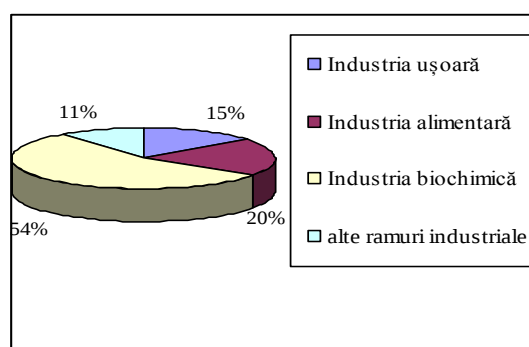

Fig. A 18.5 Structura ramurală a industriei anul 1980

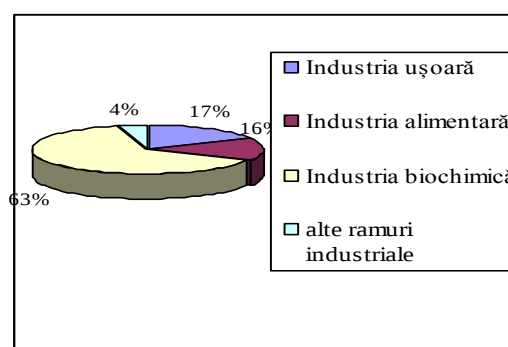

Fig. A 18.6 Valoarea fondurilor fixe anul 1980

Orașul Ungheni [267]

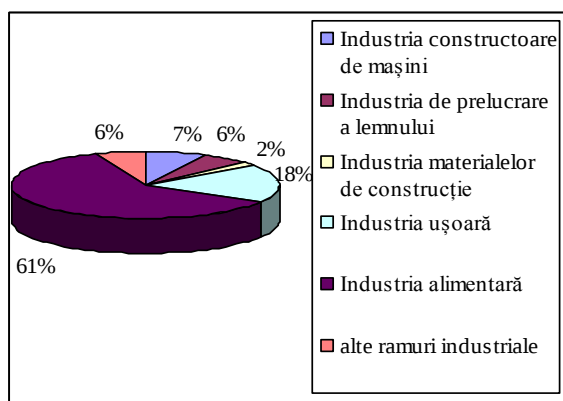

Fig. A 18.7 Structura ramurală a industriei, anul 1980

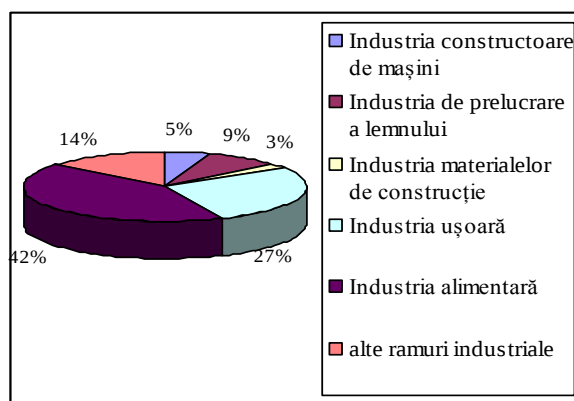

Fig. A 18.8 Valoarea fondurilor fixe, anul 1980

Orașul Orhei [267]

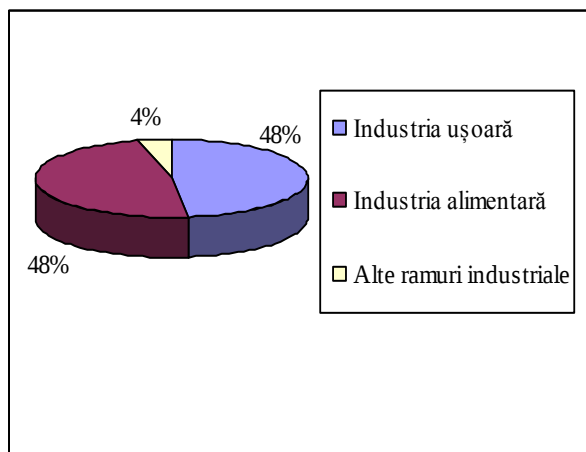

Fig. A 18.9 Structura ramurală a industriei, anul 1980

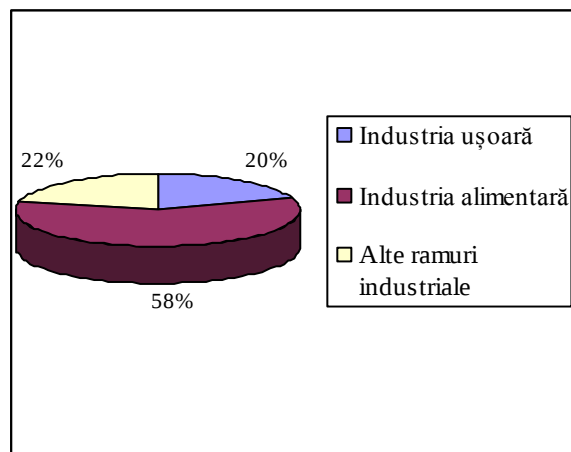

Fig. A 18.10 Valoarea fondurilor fixe, anul 1980

Orașul Cahul [267]

Tabelul A 19.1 Balanța termoeenergetică pentru anul 2011 [137, p.24]

Denumirea întreprinderii	Energia termică produsă mii Gcal	Consum propriu și pierderi de energie mii Gcal	Livrat util consumatorilor finali mii Gcal	Ponderea în totalul livrării %
SA „CET-NORD”	214,9	41,1	173,8	10,4
SA „TERMOCOM”	1774,3	358,6	1415,7	84,6
ÎM „Termogaz” mun Bălți	12,8	1,3	11,4	0,7
ÎM „Apă Canal Chișinău	27,8	3,1	24,8	1,6
SA „Comgaz Plus” Ungheni	15,3	3,2	12,1	0,7
ÎM „Rețele termice Călărași”	8,4	2,9	5,4	0,3
ÎM „Servicii Publice Cimișlia”	1,2	0,1	1,1	0,1
ÎM „Rețele Termice mun.Comrat”	7,1	0,2	6,8	0,4
ÎM „Antermo” or.Anenii Noi	2,3	0,2	2,1	0,1
ÎM „Rețele termice Ștefan Vodă”	1,3	0,1	1,2	0,1
SA „Rețele termice Cahul”	7,4	0,2	7,3	0,4
ÎM „Rețele termice Glodeni”	3,3	0,2	3,1	0,2
ÎM „Rețele termice Criuleni”	1,9	0,3	1,7	0,1
ÎM „Centrale și Rețele termice or. Orhei”	6,6	4,8	6,3	0,4
În total pe sectorul Termoeenergetic	2084,7	412	1672,8	100

Tabelul A 20.1 Livrarea energiei termice pe categorii de consumatori în anul 2011

[137, p. 25-26]

Denumirea întreprinderii	Consumatori casnici		Instituții publice		Agenții economici		Total livrat energie termica mii Gcal
	Gcal mii	%	Gcal mii	%	Gcal mii	%	
SA „CET-NORD”	131,54	75,7	30,97	17,8	11,34	6,5	173,85
SA „TERMOCOM”	1105,73	78,1	190,70	13,5	119,35	8,4	1415,7
ÎM „Termogaz” mun Bălți	7,98	69,4	3,33	29	0,18	1,6	11,4
ÎM „Apă Canal Chișinău							
SA „Comgaz Plus” Ungheni	5,84	48,3	6,08	50,2	0,18	1,5	12,1
ÎM „Rețele termice Călărași”	0,48	9	3,85	71,7	1,04	19,3	5,4
ÎM „Servicii Publice Cimișlia”	0,01	0,9	1,04	96,6	0,03	2,5	1,1
ÎM „Rețele Termice mun.Comrat”	0,9	13,2	-	-	5,94	86,8	6,8
ÎM „Antermo” or.Anenii Noi	0,16	7,7	0,08	3,9	1,85	88,4	2,1
ÎM „Rețele termice Ștefan Vodă”	-	-	1,2	100	-	-	1,2
SA „Rețele termice Cahul”	0,1	1,3	7,16	98,7	-	-	7,3
ÎM „Rețele termice Glodeni”	0,25	8,1	2,8	90,9	0,03	1,0	3,1
ÎM „Rețele termice Criuleni”	0,08	4,5	1,61	95,5	-	-	1,7
ÎM „Centrale și Rețele termice or. Orhei”	0,19	3	5,97	94,7	0,14	2,2	6,3
În total pe sectorul termoenergetic	1268,72	75,8	257,45	15,4	146,74	8,8	1672,8

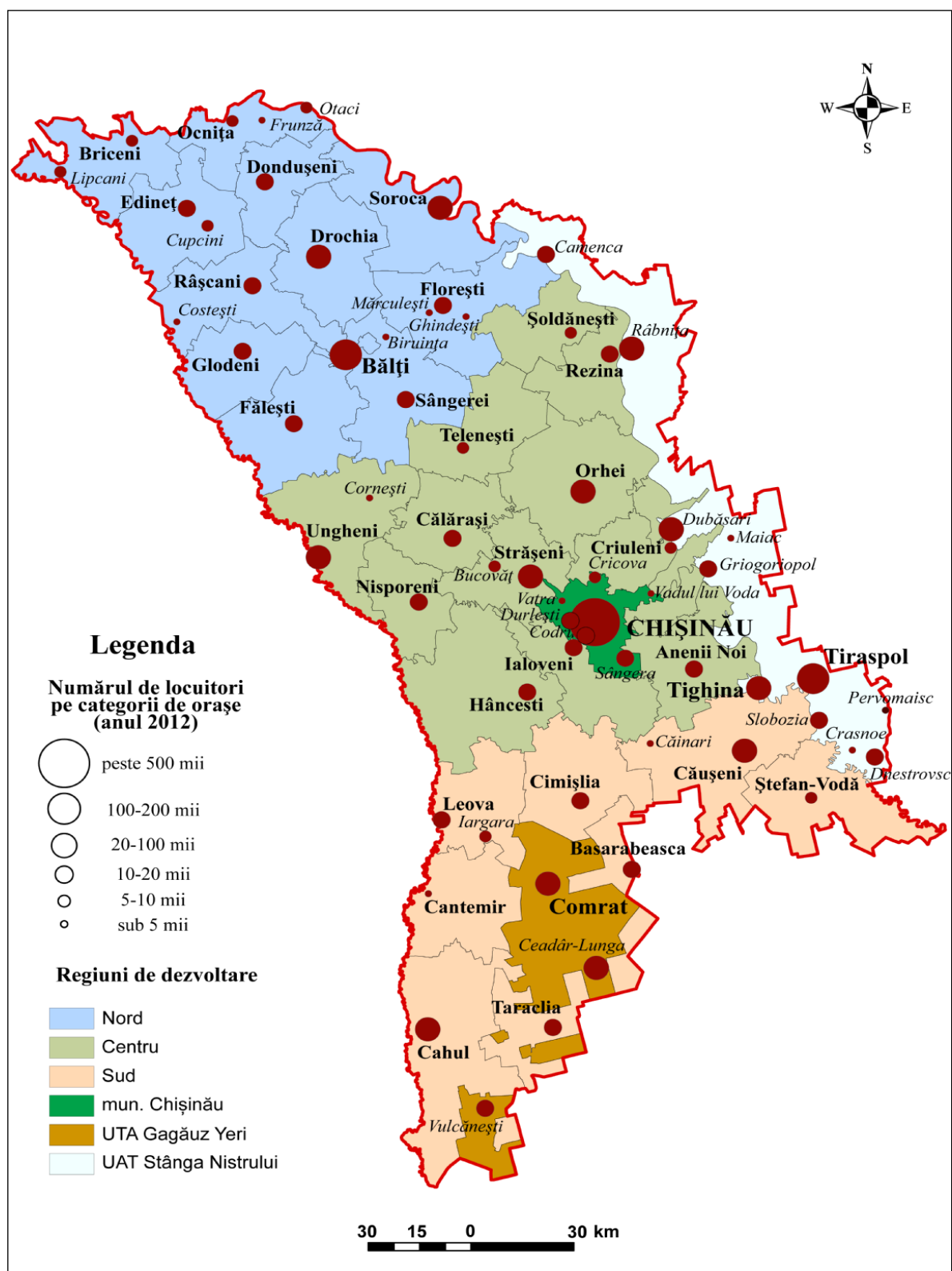

Fig. A 21.1 Regiunile de Dezvoltare ale Republicii Moldova [89]

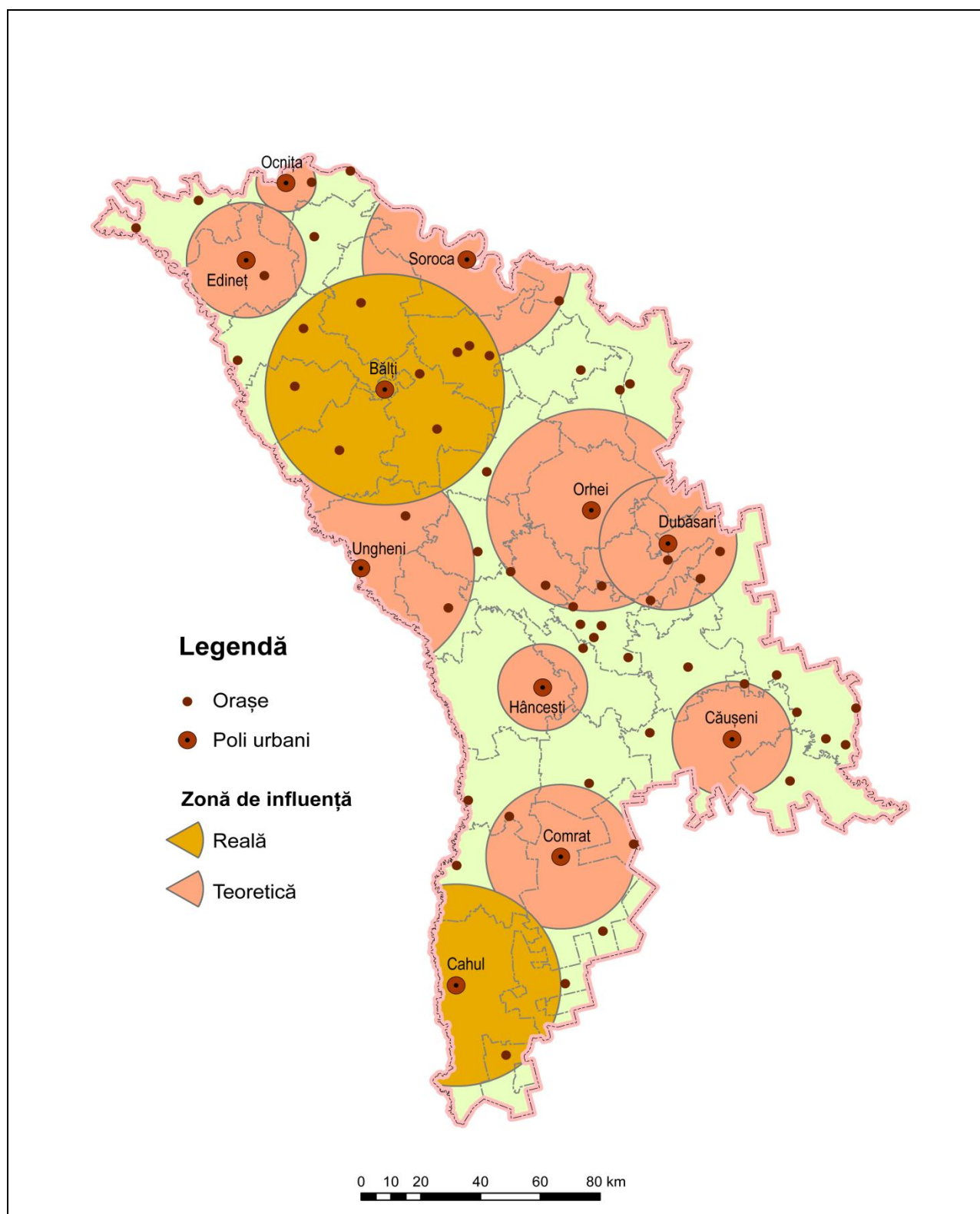

Fig. A 22.1 Polii de dezvoltare regională a Republicii Moldova
 Pentru orașele Bălți și Cahul raza de polarizare a fost determinată conform rezultatelor
 sondajului

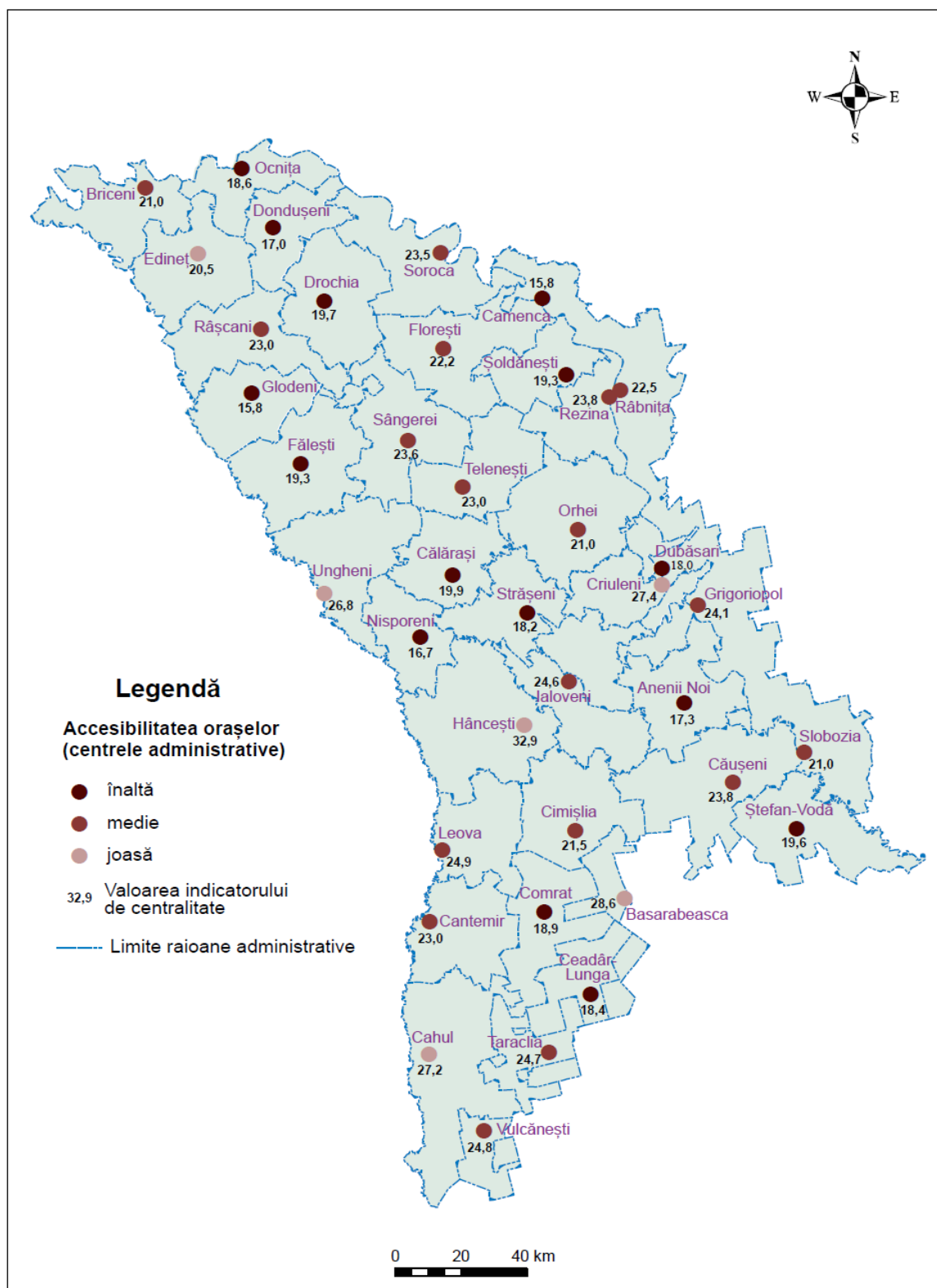

Fig. A 23.1 Accesibilitatea orașelor conform indicatorilor de centralitate

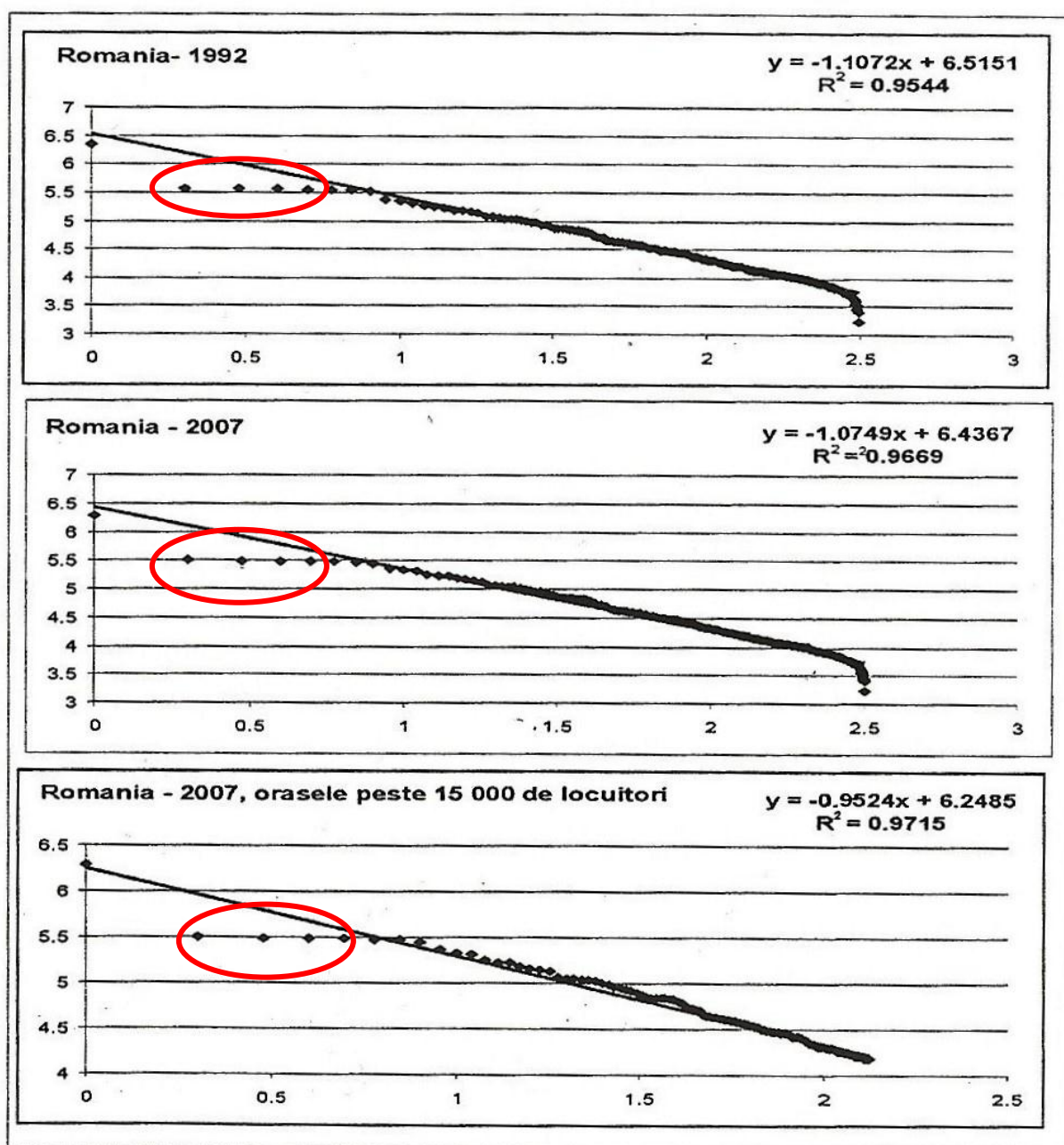

Fig. A 24.1 Relația rang-talie aplicată sistemului urban al României [182, p.183]

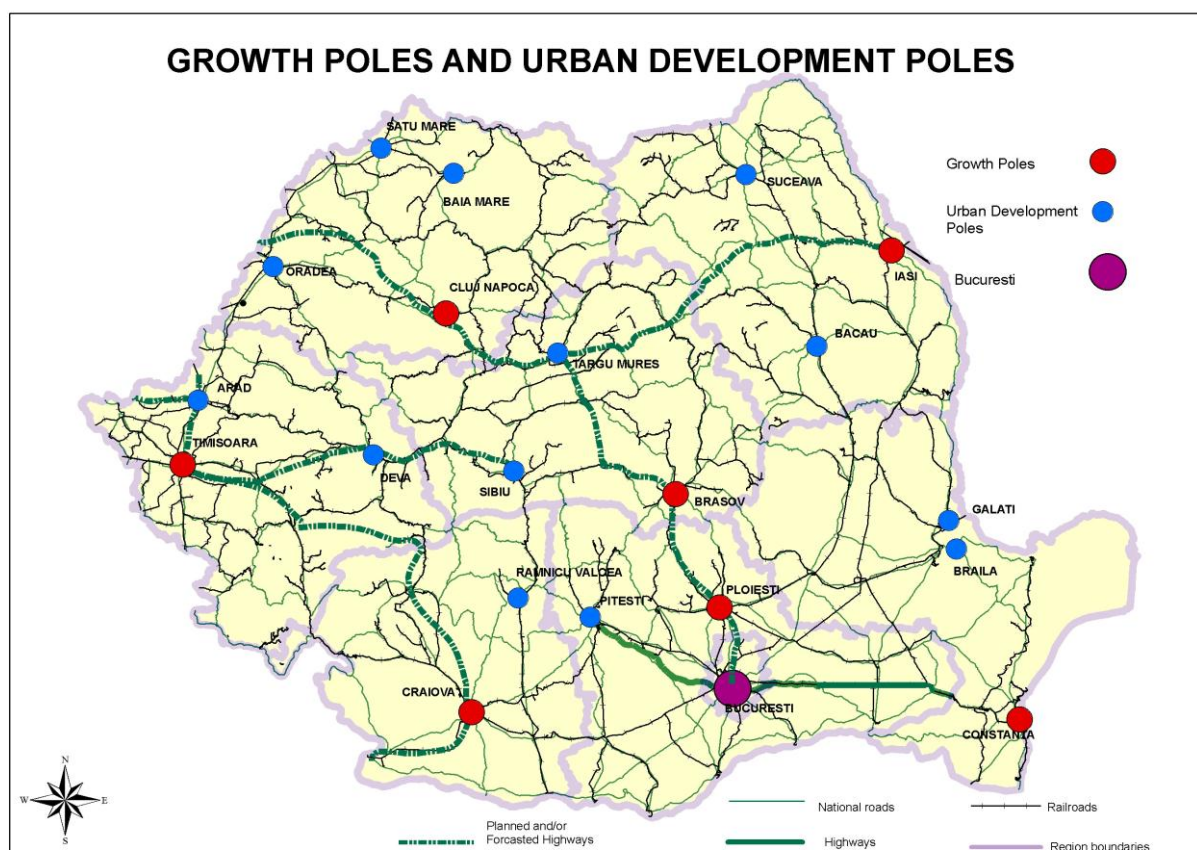

Fig. A 25.1 Polii de creștere economică și polii de dezvoltare urbană în cadrul Regiunilor de Dezvoltare ale României

Sursa: <http://www.transira.ro/bb3/files/MDRT.pdf> (citat 20.03.2014)

Implementarea rezultatelor investigațiilor științifice

Ministerul Educației al Republicii Moldova
Universitatea Academiei de Științe a Moldovei
str. Academiei 3/2, Chișinău, Republica Moldova, MD-2028,
tel.: (+373) 022 73 80 16, fax.: (+373) 022 73 74 44,
personal.univer@asm.md, www.edu.asm.md

Ministry of Education of the Republic of Moldova
University of the Academy of Sciences of Moldova
3/2 Academiei str., Chisinau, MD-2028, Republic of Moldova,
tel.: (+373) 022 73 80 16, fax.: (+373) 022 73 74 44,
personal.univer@asm.md, www.edu.asm.md

ACT DE IMPLEMENTARE A REZULTATELOR ȘTIINȚIFICE

Prin prezenta se confirmă că rezultatele investigațiilor științifice efectuate în cadrul tezei de doctor în geografie cu tema *Orașele mici și mijlocii din Republica Moldova. Studiu de geografie economică*, realizată de doctorandul *Cujbă Vadim*, sunt implementate în procesul didactic la disciplina Geografia localităților urbane și rurale la Catedra Ecologie și Științe ale Mediului a Facultății Științe ale Naturii din cadrul Universității Academiei de Științe a Moldovei.

Prorector pentru activitate didactică
dr., conf. univ.

Angela PORT

Șef catedră Ecologie și Științe ale Mediului
dr., conf. univ.

Ilie BOIAN

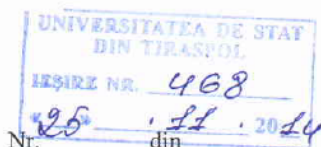
MINISTERUL EDUCAȚIEI
AL REPUBLICII MOLDOVA
UNIVERSITATEA DE STAT
DIN TIRASPOL
DECORATĂ CU ORDINUL
"CREDINȚĂ PATRIEI" CLASA I

2069, Chișinău, str. Gh. Iablocichin 5
tel/fax. 75-49-24, e-mail: ustiraspol@gmail.com

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА
ТИРАСПОЛЬСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ
НАГРАЖДЕННЫЙ ОРДЕНОМ
"ВЕРНОСТЬ РОДИНЕ" I СТЕПЕНИ

2069, Кишинёв, ул. Г. Яблочкина, 5
тел/факс. 75-49-24, e-mail: ustiraspol@gmail.com

ACT DE IMPLEMENTARE A REZULTATELOR INVESTIGAȚIILOR ȘTIINȚIFICE

Prin prezenta, confirm implementarea rezultatelor științifice la tema „ORAȘELE MICI ȘI MIJLOCI DIN REPUBLICA MOLDOVA. STUDIU DE GEOGRAFIE ECONOMICĂ” realizate de doctorandul **Cujbă Vadim**.

Rezultatele studiului efectuat, postulatele teoretice și recomandările practice au fost utilizate, pe larg, în procesul didactic al Universității de Stat din Tiraspol, în cadrul Facultății Geografie, Catedra Geografie Umană, Regională și Turism. Printre cele mai importante cursuri în care au fost implementate rezultatele studiului respectiv menționăm: *Geografia populației și așezărilor umane, Geografia Umană a Republicii Moldova, Geodemografie*.

30.10.2014

Rector Universitatea de Stat din Tiraspol
Dr. hab., prof. univ.

LM

Laurențiu Calmuțchi

Decanul Facultății de Geografie
Dr. conf. univ.

E. Sochircă

Elena Sochircă

WORLD FEDERATION OF SCIENTISTS

THE PRESIDENT

Mr. Vadim Cujbă
Academy of Economic Studies of Moldova
Chisinau, Republic of Moldova

Geneva, 2nd September 2013

Concerns: Moldovan Scholarship Programme

Dear Mr. Cujbă,

Following the recommendation made by Academician Gheorghe Duca, National Representative of the World Federation of Scientists in Moldova, I have the pleasure of granting you a one-year scholarship to conduct research under the direct supervision of Professor Matei Mătcu at the Institute of Economic Studies of Moldova, Chisinau. The topic of your research, related to the WFS Planetary Emergency "Limits of Development", will be *"The Role of Small Cities and Regional Development in the Republic of Moldova"*.

The scholarship will amount to 150 Swiss Francs per month and will be paid to you every 2 months against receipt. Please note that we must receive the following for the continuation of the scholarship:

- 1) A copy of this letter signed for acceptance by return mail.
- 2) The delivery of an interim report after six months, and a final report at the end of the scholarship.
- 3) Signed receipts every two months.

Wishing you success with your research work, I remain,

Yours sincerely

Professor Antonino Zichichi
President

Enclosures: Basic Rules & Guidelines and Receipt Form

Main centres:

OPERATIONAL CENTRE – 1211 Geneva – Switzerland – C/o CERN, LAA Building #29 - Tel: +41/227679957 - Fax: +41/227679965 - E-mail: info@worldlab.ch
ESTONIA - EE0010 TALLIN - 10 Rāvala Boulevard - Tel: +372/2/441304 - Fax: +372/2/440640 - E-mail: rebanek@park.tartu.ee
GEORGIA - 300008 TBILISI - 52 Rustaveli Avenue - Tel: +995/32/998891 - Fax: +995/32/998823 - Telex: 212133 ECO SU - E-mail: lado@acad.acnet.ge
LITHUANIA - 232600 VILNIUS - 3 Gedimino Avenue - Tel: +370/2/613651 - Fax: +370/2/618464 - Telex: 261141 LMA SU - E-mail: tmke.pls@vlib.lt
MEDITERRANEAN area - CCSEM, I 91016 ERICE - 26 Via Guarnotta - Tel: +39/923/869133 - Fax: +39/923/869226 - E-mail: hq@emesc.ccsem.infn.it
PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA - BEIJING - 52 Sanlihe Road - Tel: +86/1/8597701 - Fax: +86/1/8511095 - Telex: 22474 ASCHI CN
UKRAINE - 252054 KIEV - 32-A Str. Turguenevskaya - Tel: +380/44/2167012 - Fax: +380/44/2167012 - Telex: 131376 IDEA SU
USA - Colombia University in the City of New York, NY 10027 NEW YORK - 538 West 120th Street - Tel: +1/212/8543339 - Fax: +1/212/9323169
CH-1211 GENEVA 23, Switzerland - Tel: +41/22/7678167 - Fax: +41/22/7850207 - Telex: 419000 CERN CH - Telegram: CERNLAB-Geneva

Sections in the following countries:

ALGERIA • ARGENTINA • BELARUS • BELGIUM • BULGARIA • BURKINA FASO • CANADA • CHILE • CHINA • COLUMBIA • CZECH REPUBLIC
DENMARK • EGYPT • ESTONIA • FINLAND • FRANCE • GERMANY • GREECE • HUNGARY • INDIA • ISRAEL • ITALY • JAPAN • JORDAN
KENYA • KOREA • LITHUANIA • NIGERIA • PAKISTAN • POLAND • PORTUGAL • REPUBLIC OF GEORGIA • ROMANIA • RUSSIA • SLOVENIA
SPAIN • SWEDEN • SWITZERLAND • THE NETHERLANDS • TUNISIA • TURKEY • UK • UKRAINE • USA • VIETNAM • YUGOSLAVIA

Declarația privind asumarea răspunderii

Subsemnatul , declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

CUJBĂ Vadim

Semnătura

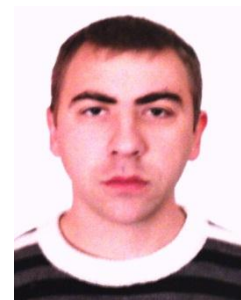
18 august 2015

CV-ul AUTORULUI

Numele de familie și prenumele Cujbă Vadim

Data și locul nașterii 07.01.1985, or. Ungheni

Cetățenia Republica Moldova

Studii 2011- 2014- studii de doctorat, Școala Doctorală - Academia de Studii Economice a Moldovei; specialitate 11.00.02 (154.01)- Geografie economică și socială.

2007-2008 – master, Universitatea de Stat din Tiraspol cu sediul în Chișinău, Facultatea de Geografie.

2003-2007- licență (Universitatea de Stat din Tiraspol cu sediul în Chișinău), Facultatea de Geografie, specialitatea Geografie și Istorie.

Stagii 2012, 7-11 mai -Participarea la cursul de formare “Peacebuilding Anthropology” organizat de East European and Cultural Center, în cadrul căruia a fost discutată problemele apariției conflictelor ca urmare a agravării situației social-economice din statele cu un nivel înalt de vulnerabilitate etnică, națională și politică.

2013 ianuarie-martie – Laboratorul de Geografie Socioumană, Institutul de Ecologie și Geografie a Academiei de Științe din Moldova

2013, 31 august - 09 septembrie Training and Networking Projects Asociația PAN-EUROPEANĂ din GEORGIA (orașul Kobuleti) (*Research Intellectual Club „Dialogue of Generations”*). Cercetarea interculturală.

2013, 10 octombrie- 19 octombrie Training „TC European citizens-right now”. Organizat de EGEA-MOLDOVA. Tematica- Politica statelor europene privind minoritățile naționale.

2 septembrie 2013- 31 august 2014 National Scholarship Programme of the World Federation of Scientist, Planetary Emergency: Climatic Changes.

Domenii de interes științific Dezvoltare regională; Geografia economică și socială a Republicii Moldova, Turism.

Experiență profesională 2007-2011, lector asistent - Catedra de Geografie Umană, Regională și Turism Facultatea de Geografie Universitatea de Stat din Tiraspol cu sediul în Chișinău; 2011- prezent, lector universitar – Catedra de Geografie Umană, Regională și Turism Facultatea de Geografie Universitatea de Stat din Tiraspol cu sediul în Chișinău:

Numele și adresa angajatorului Facultatea de Geografie Universitatea de Stat din Tiraspol cu sediul în Chișinău;
Adresa Republica Moldova, mun. Chișinău, str. Drumul Viilor 26/a
MD-2028
Telefon: (373 22) 79-84-19

Participări la 2011, 22-24 septembrie - Simpozionul Științific Internațional „Evoluția gândirii
foruri științifice geografice și demografice în Republica Moldova” ASEM;
(naționale și 2012, 17 februarie - Conferința științifică internațională „200 de ani de la geneza
internaționale) problemei Basarabiei. Aspecte social-politice, economice și culturale”;
2012, 28-29 septembrie - Conferința Științifică Internațională „Competitivitatea
și inovarea în economia cunoașterii”, ASEM.
2013, 31 mai – 01 iunie, International Symposium „, Environment Quality and
Land Use” „Ștefan cel Mare” University Suceava.
2013, 27-28 septembrie 2013 - Conferință Științifică Internațională. „60 de ani
de învățământ economic superior în Republica Moldova: prin inovare și
competitivitate spre progres economic”. ASEM.
2013, 18-20 octombrie – Seminarul Geografic Internațional „Dimitrie
Cantemir”.
2014, 22-24 mai - Conferința cu participare internațională, „Mediul și
Dezvoltare Durabilă”, Ediția a II-a, Facultatea Geografie, Universitatea de Stat
din Tiraspol cu sediul la Chișinău, Republica Moldova.
2014, 24-25 mai – Geography, Environment and GIS – for students and young
researchers, Universitatea Valahia, Târgoviște, Romania.

Lucrări științifice: 16 publicații științifice, dintre care: coautor într-o monografie colectivă, articole
în reviste recenzate -3, articole în culegeri științifice -9, teze -3.

Cunoașterea Româna, rusă – fluent, franceza și engleza - mediu
limbilor

Date de contact Catedra de Geografie Umană, Regională și Turism, Facultatea de Geografie, str.
Drumul Viilor 26/a, mun.Chișinău, MD-2028, Republica Moldova
Telefon (+373) 69653905
E-mail vadim.cujba@yahoo.com
vadim.cujba@gmail.com